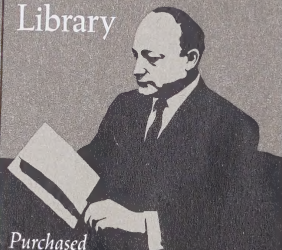

15/84

AROMATVM,

ET

SIMPLICIVM ALIQVOT

MEDICAMENTORVM APVD INDOS NASCENTIVM HISTORIA:

Primùm quidem Lusitanica lingua per Dialogos conscripta, à D. GARÇIA AB HORTO, Proregis Indiæ Medico:

Deinde Latino sermone in Epitomen contracta, & iconibus ad viuum expreßis, locupletioribusq; annotatiunculis illustrata à CAROLO CLVSIO *Atrebate.*

TERTIA EDITIO.

ANTVERPIÆ,
Ex officina Christophori Plantini,
Architypographi Regij.
cIↃ. IↃ. LXXIX.

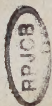
Suspicionibus securis
P. [illegible] ocket

SVMMA PRIVILEGII.

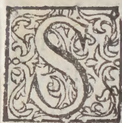
PHILIPPI *Regis Hispan. &c. Ducis Brab. &c. Priuilegio cautum est, ne quis ante quadriennium citra Christophori Plantini voluntatem* Historiam Aromatum & Simplicium aliquot Medicamentorum apud Indos nascentium, &c. *imprimat, aut alibi impressam importet, venalémue habeat, intra omnes ditionis eius fines. qui secus faxit; confiscatione librorum, & pœna fisco Regio exsoluenda, multabitur: vt latiùs patet in ipso diplomate.*

Subsig.

I. de Witte.

Benevolo lectori.

Cripsit D. Garçias ab Orta, eius qui in India pro Rege fuit medicus, librum de iis plantis & aromatibus, quæ lõga cura & diligenti studio apud Indos (vbi triginta amplius annis medicinã fecit) obseruauit: sed Lusitanica lingua, amicorum efflagitationibus victus, tametsi, vt ipse refert, Latinè eum scripsisset. Hunc ego beneuole Lector in tuam gratiam Latinum faciens, in Epitomen cõtraxi, paulo forsitan commodiore ordine singula disponens, quàm antè fuerant, atque nõnulla etiam reiiciens, quæ non multũ ad rem facere videbantur. Nam cùm singulis ferè simplicibus suum dialogum adscripserit, & ordinẽ alphabeticum secutus sit noster auctor: multa illum suo loco haud aptè reponere, & pleraque repetere necesse fuit, vt ferè in Dialogis cõtingere solet. Eum verò laborem eo libentiùs suscepi, quòd ab ineunte ferè ætate rei herbariæ studio summoperè sim delectatus, tum etiam quòd huius libri lectione excitata præclara ingenia, nostri auctoris exemplum secutura arbitrer.

Cvm verò variorum auctorum testimo-

nio vtatur, locos diligenter contulimus atque adſcripſimus, in Auicenna poſtremam editionem, Venetam ſcilicet anni M. D. LXIIII. ſecuti. Addidimus inſuper ad ſingula ferè capita adnotatiunculas, & aliquot aromatum icones ad viuum exprimi curauimus. Quòd ſi qualemcumq. hác noſtram opellam gratam eſſe animaduertero, alia propediem non minus forſitan vtilia in ſtudioſorum rei herbariȩ gratiam publicè proferam.

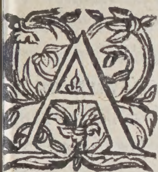
Ioan. Poſthius Germ. Medic.

Gratia magna tibi debetur, Garçia: nec non
Gratia debetur, Carole, magna tibi.
Tu quoniam nobis Latio ſermone dediſti,
Ille ſuis patrio quæ dedit antè ſono.
Veſtra ſimul viuent igitur præconia: donec
India fertilibus pharmaca mittet agris.

ARO-

AROMATVM, ET SIMPLICIVM MEDICAMENTORVM HISTORIÆ, LIBER I.

De Ambaro. Cap. I.

MBARVM *Latinis, Ambar Arabibus dicitur: quo nomine omnibus, qu[a] sciam nationibus notum est, aut variato dumtaxat paululum vocabulo.* Ambar.

VARIA *autem circa huius generationem Scriptorum est opinio. Siquidem alij sperma Balenæ esse asserunt: alij belluæ cuiusdā marinæ excrementū, aut maris spumam (quæ sanè opiniones ratione carent, quòd nullū Ambarum inueniatur vbi frequentissimæ sunt Balenæ, & vbi fluctuum reciprocatione spuma plurima excitatur;) alij Bituminis modo ex maris alueo emanare: quæ opinio melior, & veritati magis cōsona plerisq. visa est.* Ambarum Balenarum sperma non esse. Ambarum Bitumen videri.

AVICENNA *lib. 2. cap. 63. & Serapio lib. simp. cap. 96. scriptum reliquerunt, fungorum in rupibus & arboribus more Ambarum in mari generari, & tempestatibus vnà cum saxis interdum in littus eiici: quæ sententia verisimilior est reliquis ab Auicenna productis. Nam multum flantibus Euris, magna eius copia Sofalam, & in insulas Comaro, Demgoxa, Mosambicam, totumq; eum tractum eiicitur è Malduis insulis, quæ ad Orientem spectant. Flantibus verò Fauoniis, copiosè inuenitur in insulis quæ vulgō de Maldiua nuncupantur corrupto vocabulo, cùm de Nalediua dicēdum sit: etenim* Nale *lingua Malabarica significat quatuor, &* Diua *insulam:* Nalediua *igitur pronuntiandum erat; quasi dicas, Quatuor insulas, simili planè ratione, qua Angediua vocamus eas insulas quæ à Goa Orientalis Indiæ emporio,* Insulæ de Nalediua. Angediua insula.

 12. leucis

12. leucis distant, quòd quinque sint numero contermina; Ange enim eorum lingua quinque est. Sed hæc præter institutum: non potui tamen horum non meminisse, cùm in Maldiua mentionem incidissem.

Azel piscis.

SCRIBVNT *iidem locis sup. citatis, Ambarum deuorari a pisce quodam Azel nuncupato, sed qui eo deuorato statim extinguatur. Hunc deinde vndis fluctuantem regionis illius incolæ vncis in siccum trahunt, eoq; exenterato Ambarum colligunt: verùm omne improbari, præter id quod spinæ adhæserit, id enim pro temporis diuturnitate purum & legitimum esse. Sed hæc eorum opinio erronea mihi videtur. Nam veluti certum est animalia quærere alimentum naturæ suæ conueniens, & minimè noxium (nisi fortè cibis innoxiis admisto decipiantur, quemadmodum mures fallere solemus) sic etiam haud quaquam verisimile videtur, hunc piscem Ambarum venari, si eo deuorato sit periturus. Imò cùm Ambarum sit ex eorum numero quæ maximè cordis vires reficiunt; dixerim hunc piscem præsentaneum esse venenum, quandoquidem tam eximio medicamento deuorato perit.*

Ambari esu Azel non interire.

Ambarum cor reficit.

SCRIBIT *Auenrois 5. collig. cap. 56. Caphuræ genus inueniri natum in maris alueo, quod deinde aquis supernatet: laudatißimum verò id censeri quod Arabibus* Ascap *dicitur. Quàm verò eius opinio à veritate sit aliena, & tanto viro insigniq; Philosopho indigna; clarius est quàm vt multis demonstrari debeat: primùm quòd Caphuram in mari nasci dicat; deinde quòd eandem quæ frigida est & sicca tertio gradu, Ambari genus faciat, quod calidum & siccum constituit secundo ordine.*

Caphuram Ascap non esse Ambari genus.

SVBIICIEMVS *verò nonnulla vocabula quæ apud Serapionē et Auicennam occurrunt. Magnam eius copiam ex regione Zing Serapio lib. simp. cap. 196. adferri asserit. Hæc est Sofala.* Nam Zingue, *aut* Zangue *Persis &*

Arabibus

Arabibus idem significat quod niger Latinis: & quoniam totus ille maritimus Aethiopiæ tractus à nigris incolitur; Serapio eã Zingue vocat. Sic Auicenna lib.2.cap.63.epitheton illi addit Almendeli, quasi de Melinda: item Selachiticum, à Zeilan fortè laudatißima totius Orientis insula, quam falso vrbem esse Lacuna cõment.in Diosc.lib.1. cap.20.existimauit, cùm sit insula multis vrbibus exculta.*

HÆC *sunt quæ ab Arabibus traduntur: nullus autem Græcorum, præter Aetium, huius meminit.*

CETERVM *hæc mea est opinio. Veluti pro regionum natura terra interdum rubra est, vt bolus armenus; interdum candida, vt creta; nõnunquam nigricans: sic verisimile est, aut insulas, aut terras similis cum Ambaro formæ inueniri, quòd terra sit aut fungosa, aut alterius generis. Quod verum esse testatur magna eius quæ reperitur quãtitas. Siquidem inuenta sunt interdum fragmenta humanæ magnitudinis, interdum nonaginta palmorum longitudinis, duodeuiginti verò latitudinis. Affirmarunt nonnulli se insulam ex puro Ambaro vidisse, quam cùm postea requirerent, nusquam comparuerit.* Auctoris de Ambaro opinio. Insula ex Ambaro.

ANNO *1555. circa promontorium Comorim, quod è regione insularum de Maldiua est, fragmentum trium ferè milium pondo repertum est: sed cùm is qui inuenerat, picem aut bituminis genus esse existimaret; vili admodum vendidit. Maximum verò quod vnquam viderim fragmẽtum, quindecim libras pendebat. Sed qui in Aethiopiam commercij causa nauigant, multo maiora fragmenta se vidisse affirmant: totus enim ille Aethiopiæ tractus à Sofala ad Braua vsque, Ambaro abundat.* Promontorium Comorim. Ambari fragmentum 15. libras pendens.

INVENITVR *etiam interdum, sed raro, in Timor, & in Brasil. Et anno 1530. inuentum esse fragmentum audio in Setubal Lusitaniæ portu.*

REFERTVM *verò est plerumque auiũ rostris,* quas*

in eo nidulari credibile est; interdũ conchyliis testisq́ ostreorum permixtũ inuenitur, quæ contactu Ambaro adhærent.

Ambari delectus.

P O R R O *optimum Ambarum censetur, quod à sordibus maximè repurgatum est, quodq́ plurimum ad candorem accedit, videlicet quòd cinerei sit coloris, aut quòd ex venis, nunc cinereis, nunc candicãtibus constet, leue, quodq́ acu perfossum multum oleacei liquoris resudet. Nigrum improbatur, præterea candidissimum, teste Serapione, loco sup. citato: quod gypso adulteratum esse existimo.*

N O T A *est Manardi contradictio, qui in Electario de Gemmis dist. 1. in comp. Mes. Ambarum rem nouam esse affirmat, eamq́ non magno æstimat, sed paulo pòst in Electario Diambra ibidem, quasi sui oblitus, hanc compositionem ob Ambarum multis laudibus effert, eoq́ se in mulieribus & senibus sæpenumero vti asserit.*

M A G N A *verò in æstimatione est apud opulentiores Indos, eo enim cibis permixto frequenter vtuntur medicamenti loco. Eius autẽ pretium intẽditur pro fragmentorum magnitudine: quanto enim maius est fragmentum; tanto eius intensius est pretium, non secus atque in Gemmis. Sed nusquã maiori in pretio est quàm in Chinarũ regione. Cùm enim à nostris Lusitanis eius exigua copia eò delata esset; eius pretium fuit mille quingenti aurei in singula Cate, quod apud eos ponderis genus est pendens viginti vncias. Huius lucri cupiditate deinde alij mercatores allecti, tantam Ambari detulerunt eò copiam, vt nunc multo vilioris æstimetur.*

Ambarum magna in æstimatione apud Chinenses.

Cate ponderis genus.

*Posteriora exemplaria habent Aseleheti.

*Huiusmodi rostella in Ambaro reperta, mihi dedit M. Hugó Morganus Pharmacopœus diligentissimus: sed ea non auium, vt putat noster Auctor, verùm Sepiarum esse deprehendi, à Nicolao Rassio Chirurgo Regio edoctus.

A D V E H I T V R Hispalim totius non dicam Bæticæ, sed etiam Hispaniæ celeberrimum emporium, olei quoddam genus ex America, subrufi coloris, cuius mirabiles prædicant effectus in omnibus vteri morbis. Id oleum de Liquidambar nuncupant, eius sanè odoris ferè, qui Styracis odorem æmuletur. Id verò ex eo liquore exprimitur, quem de Ocosotl arbore stillare, Mexicana historia tradit in hun modum

modum: Inter arbores Mexicanas memoratur & Ocoſotl arbor prægrandis, & venuſta, foliis Hederæ ſimilibus. Huius liquor, quem Liquidambar nuncupant, vulnera curat, atque cum corticis ipſius polline permixtus, elegans odoratúmque ſuffimentum præbet. Ocoſotl. Liquidambar.

De Aloë. CAP. II.

QVÆ *Aloë Latinis*, ἀλόη *Græcis, hanc Arabes, Perſæ & Turci* Cebar *vocant, (nam quòd* Laber *à Serapione vocetur, Interpretis errore, aut Librariorũ negligentia factũ eſſe exiſtimo; ſiquidem Arabicum exemplar* Cebar *habet) Guzarate verò (quos Gedroſios putant) & Decan incolæ* Areaa; *Canarini, qui maritimum hunc tractum habitant,* Catecomer; *Hiſpani,* Açibar; *Luſitani,* Azeure *appellãt.* Aloë. ἀλόη. Cebar. Areaa. Catecomer. Açibar. Azeure.

FIT *ex Aloës herbæ ſiccatæ ſucco, quæ plurima naſcitur in Cambaya, Bengala, aliisq́; multis locis. Ceterum laudatiſſima eſt in Socotora, quæ inde ad Arabes, Perſas, Turcos, denique per vniuerſam Europam defertur, eamq́; ob cauſam Aloën Socotorinam appellant. Diſtat autem hæc inſula à freto [maris Erythræi] 128. leucis: qua de re non minus Arabica quàm Aethiopica dici poteſt, quòd altera parte freti Arabia terminetur, altera Aethiopia.* Aloës natales. Aloë Socotorina. Socotora inſula.

NEC *verò ſuccus hic extrahitur in quadam dumtaxat vrbe, vt ait And. Lacuna Comm. in Dioſc. lib. 3. cap. 23. ſed per totam inſulam, quæ nullis vrbibus exculta eſt, ſed pagos dumtaxat habet cum multis gregibus: neque laterculis ad excipiendum ſuccum ſubſternitur pauimentũ, vt idẽ auctor eſt, quandoquidem in tota inſula non eſt tanta polities.* Socotora nullas vrbes habet.

NEC *hi audiendi qui ſuccum ex ſuperiori plantæ parte profluentem, eo qui media aut infima parte profluat, præſtantiorem faciunt: ſiquidem omnis ſuccus bonus eſt, & arena caret, ſi adhibita diligentia extrahatur.*

PRÆTEREA *non adulteratur, nimia etenim eius eſt quantitas: ſed quòd incolæ negligentiores ſint in auferendis ſordibus quas hic ſuccus ſecum trahit; alius alio peior videtur. Hanc ob cauſam minus adhibenda fides eſt Dioſc. lib. 3.* Aloën non adulterari.

cap. 23. & Plinio lib. 27. cap. 4. qui eam gummi & acacia adulterari scribunt, cùm exigua sit iis in regionibus gummi & acaciæ copia: imò, vt verum dicam, nulla, quemadmodum à viris fide dignis accepi. Illud verò non negauerim, quin translatum, aliis in regionibus adulterari poßit.

Aloë Socotorina optima.

PORRÒ *quòd laudatißima sit quæ in Socotora nascitur, non solùm vulgari fama, sed à celebribus viris accepi, qui compertum se habere aiebant, Aloën quidem plerisque aliis Indiæ locis nasci, quæ cum Socotorina deferretur Adē, & Gida (quam nonnulli corrupto nomine Iudaa vocant) & inde terrestri itinere* * *Cairum, postea in Alexandriam ad ostia Nili, vel Ormus, deinde Bacora, postea Cairum & Alexādriam: facilè tamen dignosci eam quæ in Socotora nascitur, ab ea quæ à Cambaya, Bengala, aliisq; locis aduehitur: Socotorinæq; pretium quadruplo maius esse, eius quæ aliunde adfertur pretio. Inter reliquas autem notas hanc commendabant, quòd Socotorina solida sit & bene compacta; alterius verò partes non possunt perfectè coire, quòd succus ex diuersis plantis collectus sit.*

Aloës delectus.

Vnicum esse Aloës genus.

NEC *eius plura sunt genera* *, *vt volunt Arabes, sed vnicum dumtaxat, tametsi varia illi indant nomina.*

QVOD *verò Dioscorides & Plinius scribunt laudatißimam ex India adferri, alij verò ex Alexandria aut Arabia; non simpliciter id intelligendum est, sed de ea quæ ex Socotora primùm in Indiam delata est. Nam etiam ex Cambaya & Bengala defertur Ormus, Adem, & Gida. Itaq. minus malè Mesue, qui vnum Aloës genus ex Socotora adferri scribit, aliud è Persia, tertium ex Armenia, quartum ex Arabia. Nam quæ in Lusitaniam defertur (vti his oculis vidi) ea ex Socotora allata est. Alexandrinā autem à quibusdam præferri hinc factum est, quòd superioribus annis pleraque aromata Ormus deferrentur, deinde Basora, Adem, Gida; inde Camelis Suez, quæ in extremo ma-*

Aloë Alexandrina.

mo maris Erythræi sita est, & Alexandriam ad Nili ostiũ, vnde Veneti petentes ea reliquæ Europæ communicabant: non autem quòd in Alexandria fiat Aloë.

NASCITVR *verò non modò in maritimis, sed etiã desertis Indiæ locis, cùm eam vbiq; viderim ducentis leucis itinere terrestri per eas solitudines confecto. Nullum eius inueniri gummi certum est, sed interdum aqua quædam viscida è foliis stillat, at neglecta & nullius vsus.* Aloën plantam non in maritimis dumtaxat nasci.

HVIVS *vsus est non modò apud Arabes Turcosq; medicos (qui Auicennam, Abohali apud eos dictum, & eius libros quinque* Canum *edidicerunt, legerúntque Razen, quem Benzacaria vocant, item Hali Rodoam & Mesuen illis Menxus appellatum, tametsi non is sit qui apud nos in vsu est; Hippocratis præterea, Galeni, Aristotelis & Platonis omnia opera, minus tamen integra, quàm Græco sermone conscripta) sed etiam apud Indos, in purgantibus medicamentis & collyriis, tum etiam in vulneribus carne explendis: in quem vsum plerumque in suis officinis medicamentum habent, cui nomen Mocebar ex Aloë et myrrha paratum, quo etiam plurimum vtuntur in equis curandis, & vulnerum lumbricis enecandis.* Mesue Arabicus, alius à nostro. Menxus. Mocebar medicamẽtum.

MEDICVM *vidi magni Sultani Badur Regis Cambaya, ipsa herba Aloë vtentem pro medicamẽto familiari, in hunc modum. Folia Aloës concisa cum sale coquebat, eius decocti octo vncias propinabat, quæ aluum sine molestia & nocumento subducebant quater aut quinquies. In hac vrbe Goa Aloën probè tusam & cum lacte mixtam propinãt iis qui vlcere renum aut vesicæ laborant, vel qui purulẽtas excernunt vrinas, non sine magno successu & ægrorum commodo; nam illico curãtur. Eius vsus etiam Aucupibus notus est, qui confracta auium crura ea conglutinant. Hîc similiter in India maturandis phlegmonibus idonea.* Aloës plantæ medicus vsus.

QVAMOBREM *hallucinari mihi videtur Matthiolus,*

thiolus, in Diosc. lib. 3. cap. 2. qui Aloën ad spectaculum potius foueri asserit quàm ad medicum vsum. Quod verò Antonius Musa in Exam. simpl. neget Aloën herbam amaram esse, magis mirum: nam sæpe degustatam admodum amaram inueni; quoq́; vicinior pars erat radici, eo amarior mihi visa est; extrema autem folia amarore carere mihi visa sunt. Tota planta viroso odore prædita est.

Aloë planta amara.

C E T E R V M *quoniam controuersia est inter nonnullos Auctores, debeántne ea medicamenta quæ Aloën accipiunt, ante cibum sumi, an verò secundum cibum, & an illico à cibo, pauca visum est hîc adiicere, tametsi à doctioribus medicis potius hæc erant petenda. Galenus* eius quinque catapotia exhibet, & bene quidem, quoniam hac ratione capitis dolores sedat. Plinius autem lib. 27. cap. 5. efficaciorem esse, si pota ea sumatur cibus, modicus videlicet & boni succi: quæ ratio multum mihi probatur, eamq́; sequuntur huius regionis medici. Cùm enim Aloë medicamentum sit debile, non euacuabit, nisi statim vires confirmentur modici cibi eiusq́; boni succi sumptione, vt eo digesto melius euacuare possit. Paulus lib. 7. cap. 4. contrà, manè sumendam præcipit, eosq́; reprehendit qui eam à cibo exhibent: corrumpit enim, inquit, cibum. Singuli suis nituntur firmis rationibus & Auctoribus, sed conciliari facilè possunt. Cùm verò controuersia sit admodum vulgaris, & à multis agitata, an cibus cum medicamento misceatur, superuacaneum esse iudico de his plura agere.*

S E D *præter institutum facere mihi non videbor, si hîc paucula quædã inseram de vulgari ratione quam Indi medici in exhibendis medicamentis obseruant. Catapotia & liquidiora medicamenta summo diluculo exhibentur, nostratium more, abstinendo deinde quinque horarum spatio à cibo, potu, & somno. Quòd si infra hoc tempus non purgentur, roborando stomacho student ex Auicennæ præcepto,*

Medicamẽta exhibendi apud Indos ratio.

quod

quod fit sumptis duabus mastiches drachmis in stillaticio rosarum liquore dissolutis, aluum bubulo felle inungentes, pannumq́ lineum felle madentem vmbilico imponentes, ad medicamenti operationem iuuandam, expultricemq́ facultatem excitandã, si opus sit. Sin post has quinque horas bene soluetur aluus, propinantur illis tres vnciæ iusculi gallinæ, aliud præterea nihil: deinde hausto rosaceæ aquæ pauxillo, parumper somno indulgent. Hæc medicandi ratio suis rationibus & scriptorum testimoniis niti videtur.

TAMETSI *Ruellius lib. 3. cap. 19. magnopere commendet potionem illam Rufi quæ Aloën, ammoniacũ, myrrham & vinum recipit, ibique occasionem nactus, acrius in Arabes inuehatur, qui reiecto ammoniaco & vino, Catapotia ex Aloë, croco, & myrrha concinnent, eamq́ compositionem acceptam Rufo referant: facit pro suo recentiorúmque scriptorum more, qui in Arabes plerumq́ inuehi solent, vt Græcos tanto magis extollãt. Non negauerim certè Rufi medicamentum singulari remedio pollere aduersus pestis contagia: Illud tamen certum est, Catapotia Rasis quibus vtimur, efficax esse medicamẽtum & à multis magno successu expertum. Additur verò Crocum, quoniam corroborat & aperit, tum ob alias facultates quibus præditum est.* Potio Rufi. Catapotia Rasis.

MANARDVS, *lib. 1. epist. 1. aliiq́ nonnulli recentiores acerrimè in Mesuen, Serapionem & Auicennam inuehuntur, quòd affirmauerint Aloën venarum oscula adeò reserare, vt inde postea sanguis facilè fluat, eámque ob causam hæmorrhoidibus non conuenire: deinde quòd scripserint melli admistam minus purgare, minusq́ stomacho noxiam esse, quàm reliqua purgantia medicamenta. Dicunt enim Manardus & huic similes, Aloën non modò non aperire hæmorrhoides, sed eas potius obstruere: neque rectè scribere Mesuen, qui illam stomacho minus noxiam faciat, quandoquidem huic sit admodum vtilis, nec nocumentum aliquod adferat,* Aloë hæmorrhoidibus non cõuenit. Aloë hæmorrhoides obstruit.

adferat, melliq; admista magis euacuet reliquis purgantibus medicamentis. Priora confirmant Galeni auctoritate: postremum verò, quòd mel, cùm sit purgantis facultatis, alteri purganti adiūctum necessariò magis debeat purgare. Rectius Antonius Musa, Exam simpl. qui in nullius magistri verba iurans, Mesue opinionem confirmat, sæpius expertum se esse affirmans, Aloën hæmorrhoidas aperire. Sic & sæpenumero expertus sum summos dolores cum hæmorrhoidum fluxu extitasse, quod facile præstare potest Aloë ob amaritudinem, venarum oscula reserando, & expultricem facultatem irritando. Hac ratione purgat fel animantiū, vmbilico illitum, teste Serapione, lib. simpl. cap. 201. Quòd verò oscula venarum obturare asserant, cum Iacobo de partibus respondeo, foris quidem adhibitam adstringere, intro autem sumptam aperire. Quam facultatem obtinēt pleraque medicamenta, quæ intro sumpta, diuersas & contrarias vires exerunt, quàm si foris adhibeātur; veluti Scilla, quæ comesta enecat, foris illita exulcerat. Ad ea quæ obiciunt de melle, Mesuen videlicet asserere, Aloën cum melle mixtam minus purgare, sic responsum volo. Quandoquidem vtrumque medicamentum purgatoria facultate præditum est, validioris facultatem, debilioris, mellis scilicet, facultate infringi: Sic etiam stomachum roborat & firmat accidentaliter, euacuando videlicet sine nocumēto, aut eo certè perexiguo, humores qui ventriculum infestant.

Aloës diuersi effectus.

Aloë stomachum roborat per accidens.

PLINIVM *lib. 27. cap. 4. mirari subit, qui Aloën metallicam supra Hierosolymam inueniri tradit.* **Ego non modò medicos Iudæos, sed etiā Pharmacopolas qui Hierosolymorum incolas se asserebant, diligenter interrogaui de hoc Plinij loco. Sed illi constanter negabant vnquam fuisse repertam huiusmodi Aloën tota Palæstina.*

Nulla Aloë fossilis.

[Ca]irum.

* Cairum, antiquitus Memphis Pyramidum celebrata miraculis, quæ & in hunc vsque diem perdurant. Ibi fuisse Ioseph captiuum ferunt, & adhuc horrea, quibus frumentum condidit, ostendi. Vocatur

ratur autem à Mauritanis Mesera: sed quoniam Regina quædam Alcaire nuncupata eius pomeria auxisse creditur, ab eius Reginæ appellatione nomen Cairo sortita est. Cœpit verò hæc vrbs populi frequentia paulatim minui, postquam Turcorum Imperator Constantinopoli occupata, illic regiam fixit sedem, confluentibus nimirum eò hominibus. Mesera.

*Galeno adscriptus ad Paternianum cap. 5. tria grana ciceris magnitudine dat post cœnam.

*Aloën post cibum etiam exhibet idem Paulus lib. 3. cap. 43. quam controuersiam Nicolaus Rorarius in suis contradictionum veterum auctorum libris conciliat.

*Non affirmat eo loco Plin. tálem inueniri, sed, Fuere, inquit, qui traderent in Iudæa super Hierosolymam metallicam eius naturam.

De Altiht. CAP. III.

TANTA *est in nominib. Altiht, Anjuden, Asa fœtida, Asa dulcis siue odorata, & Laserpicium confusio, vt vix explicare me possim: quandoquidem hactenus neminem inuenire licuerit, qui plantæ, ex qua hoc gummi profluat, nomen indicare, aut formam describere mihi potuerit.*

VOLVNT *nonnulli ex Corasone ad Ormuz, & inde in Indiam deferri: alij ex Guzarate, tametsi istic ex regno Deli adferri vulgo asserant, regione admodum frigida, quæ ad Corasone vsque & regionem Chiruam ex Auicennæ lib. 2. cap. 53. testimonio extenditur.*

ILLVD *autem certum est, hoc gummi* Altiht *Arabibus dici, nõnullis* Antit: *nam cuicumq. Arabi gummi* Imgu *aut* Imgara *ab Indis vocatum ostenderis, statim id* Altiht *siue* Antit *esse pronuntiabit.* Altiht. Antit. Imgu. Imgara.

PLANTA *ex qua hic liquor emanat, incolis* Anjuden, *quibusdam* Angeidan *dicitur. Sed quoniam hoc gummi è longinquis adfertur regionibus, veram plantæ descriptionem habere difficile est.* Anjuden. Angeidan.

MVLTIS *ab Auicenna lib. 2. cap. 53. nominibus insignitum est hoc medicamẽtum, veluti est* Altiht, Almharut, *propter linguarum in regionibus, vnde aduehitur, varietatem.* Almharut.

QVID *autem Interpretem mouerit, cùm* Asam *vertit, igno-* Asa.

tit, ignoro, nisi quòd verisimile sit eum non Asam, sed Laser vertisse; idq́ vocabulum deinde temporis iniuria in Asa deprauatum esse.

PORRO *dicet aliquis* Altiht *non esse nomen plantæ Laseriferæ, sed ipsius potius succi concreti & coacti: cuius sententiæ esse videtur Gerard. Cremon. Commentariis in Rasin, cap. de Diminutione coitus, lib. Diuis. 1. cap. 79. Huic sic responsum volo, Gerardum veram linguam Arabicam ignorasse, cùm ex Bætica Hispaniæ oriundus fuerit; Lingua verò qua Auicenna scripsit, legitima est Arabica, qua videlicet Syri, Mesopotamij, Persæ, & Tartari vtuntur, apud quos Auicenna natus creditur vrbe Basora (quæ nonnullis Babylon fuisse putatur, certò tamen resciui Babylonem eam non esse, sed proximam huic fuisse cuius nulla nunc extent* Vzbeque. *vestigia) in prouincia Vzbeque sita. (Est verò Vzbeque pars Tartariæ strenuos producens viros, & peritißimos sagittarios, qui tum pedestres, tum equestres peregrinorum Regum stipendiis militant: fortè autem Parthi sunt, Romanis olim adeò infesti & formidabiles) Eam igitur linguam vocant illi* Araby, *id est, Arabicam, qua videlicet scripta inueniuntur Galeni, reliquorumq́ Philosophorum & falsi Prophetæ opera. Nostrorum verò Mauritanorum linguam* Magaraby *nuncupant, quasi dicas, eorum qui ad Occidentem habitant; siquidem* garby *Occidentem Arabicè sonat, &* ma *eorum.*

Altiht. CETERVM Altiht *nihil aliud est quàm ipsa planta Laserifera, veluti plerumq. sumitur gummi pro ipsa plāta.*

Asa dulcis. VERVM *obiiciet aliquis: Si* Altiht *non est Asa dulcis, quid est Asa dulcis? Asam dulcem apud nullum probatum Auctorem, siue Arabem, siue Græcum, siue Latinum, legisse memini. Sed cùm Arabes liquorem* çuz *vocent, eum verò* Robalçuz. *qui probè coctus sit & densatus,* Robalçuz *(Rob enim Arabicè densatum sonat, & Al est articulus genitiui apud Arabes) hinc*

bes) hinc deprømptum esse nomen Asæ dulcis verisimile est.

CETERVM Altiht *Arabum, esse Laserpitium Dioscoridis & Plinij, tametsi nemo legitimorum Arabum (qualis est Rasis & Auenrois) vsquam eius meminerit, satis ostēdit Serapio lib. simpl. cap. 251 qui de* Altiht *agens, ad verbum ea refert quæ Galenus et Dioscor. de Laserpitio scripsere. Cadit ergo eorū opinio qui multis argumentis probare conantur, Asam fœtidam à Laserpitio differre. Nam quod Laserpitium veterum in cibos admissum esse aiunt, Asam verò fœtidam medicamentis solùm vtilem, idq; rarò; in cibus verò planè damnari ob tetrum odorem, plurimum à veritate aberrare mihi videntur. Siquidem nullum medicamentū simplex per totam Indiam maiore est in vsu, quàm Asa fœtida, cùm medico in vsu, tum condiēdis cibis. Eam enim pro suarum facultatum modo sibi emunt, cuiusmodi sunt Baneanes *. & omnes gentiles Prouinciæ Cambayæ, quos Pythagoras imitatus videtur. Solent illi Asam suis iusculis & oleribus commiscere, confricato primum ex ea lebete, nec alio condimento vtuntur omnibus in cibis. Baiuli & huiusmodi tenuis fortunæ homines, quibus dumtaxat panis est & cepe, non nisi summa in necessitate ea vtuntur.*

Asa fœtida eadem cum Laserpitio.

Asa fœtida magno in vsu Indis.

Asa in condimentis.

COMMENDARVNT *mihi multi cōdimenta istorum Baneanum cum à saporis tum ab odoris suauitate. Horum oratione persuasus aliquando eiusmodi condimenta degustaui, quæ sanè sic satis palato arridebant, non tamen adeò vt illi prædicabant; quoniam fortè neq; iusculis neque condimētis valde delector: odore certè suo non erāt molesta, tametsi nullus odor æquè mihi infestus sit, atq; Asæ fœtidæ.*

SVMVNT *verò nonnulli Asam, vt deiecti appetitus fastidia tollant; initio enim aliquantulum amara est Asa, vt sunt oliuæ conditæ; deinde deuorata mirum in modum illis bene sapit. Solent etiam plerique ea sola ad stomachi corroborationem, flatusq; discutiendos medicamenti loco vti.*

Asæ facultates.

Quamobrem multum hallucinantur, qui Sepuluedam secuti nullo esse in vsu medico asserunt, nisi aliis medicamentis permistam.

SED *non possum nō mirari Matthæi Syluatici cap. 47. de* Anjuden *oscitantiam, qui Galen. citans, venenum esse asserit. Nam neque Galenus, neque Græcorum quispiam id vnquam scripsit, cùm omnes vno ore Laser magnopere cōmendent aduersus venena, pestis contagia, lumbricos, & scorpionum plagas.*

Asa in dolore dentium.

SOLENT *Indi cauernis dentium indere in dolore, quam facultatem etiā illi tribuit Diosc. lib. 3. cap 76. tametsi Plinius lib. 22. cap. 23. id non censeat, exemplo cuiusdam, qui ea de causa sese ex alto præcipitauit. Sed is forsitan cachexia laborauit, & medicamentum eos humores qui turgebant, nimium commouit.*

Asa venerem stimulat.

MAGNI *apud Indos est pretij, quòd eo plurimū vtantur etiam in venere proritanda. Radicis verò, aut foliorum apud eos nullus est vsus; sunt enim illis incognita.*

Laseris descriptio.

IS *verò quem suprà dixi Asa sola sæpius vti, retulit sibi narratum esse succum hunc ex planta quadam foliis Coryli extrahi conciso caule, deinde in bubula coria coniici, prius illita sanguine cum tritici farina permisto, conseruationis gratia: eamq; ob causam si quid in Lasere fabæ lomento simile conspiciatur, non adulterationis, sed puritatis potius esse indicium.*

FREQVENS *verò est in* Mandou, Chitor, & Deli; *præterea ex* Ormuz *aduehitur in* Pegu, Malaca, Tanasarim *& regiones his vicinas.*

Laseris duo genera.

PORRO *Laseris duo genera ad Indos adferuntur, alterum sincerum & translucens; alterum turbidum & impurum, quod à Baneanibus repurgatur ante quàm in cibos admittatur. Sincerum colore est puro, Electro simili, id Guzarate conuehitur ex Chitor, vt aiunt, & ex* Patane

& Dely.

& Dely. Impurum ex Ormuz adfertur. Maioris pretij est sincerum, neque facilè mercatores impurum emunt (solet autem id magna ex parte in tenuiorum cibos & medicamenta cedere) nisi in purioris defectu. Sincerum validioris est odoris, quàm sordidum. vtrumque tamen mihi fœtet, sed id magis, quod sincerius esse putatur. Qui verò eius vsui assueuerunt, sincerius, odoratius esse asserunt; quod quadam consuetudine fit. Multis enim malè olent Styrax liquida & Algalia propter validum odorem, cùm tamen maxima ex parte sint odorata. Sic neutrum Laser mihi Porrum redolet, sed ad nostram Myrrham nonnihil accedere videtur. Hinc factum puto, vt Auicenna Asam diuiserit in fœtidam & odoratam, quòd fœtidam porraceo odore esse assererent, cùm non ita sit. Siquidem veteribus odoriferum dicebatur, non quòd suauiter oleret, sed quòd validi esset odoris. Sic vocant calamum odoratum, qui multorum iudicio fœtidus potius dicendus erat: eadem ratione Myrrha validi est odoris, Aloë validioris, & Spica nardi adhuc validioris. Multos enim ægros purgaui qui à Rhabarbaro abhorrebãt, quòd illi Spicam admiscerem. Styrax liquida. Algalia.

Mirari subit Antonium Musam, Exam. simp. qui adeò credulus fuit, vt his fidem adhiberet, qui Benjuy (quod veteribus fuit ignotum, vt postea ostendemus) plantam consimilem Silphio esse affirmarunt. Sed de his plura suo loco.

Sic Ruellius vir eruditus & omni laude dignus, lib. de nat. stirp. 3. cap. 52. scribit in Gallia nasci crassam radicem, magnã, foris nigricãtem, intus candidã, quæ cum suo liquore & semine mira fragret incũditate. Huic ob insignes virtutes illustria indiderũt nomina: namq. modò Imperatoriã, modò Angelicã, modò Sancti spiritus radicẽ appellant Herbarij, eiq; calfacientẽ siccatoriamq; vim in tertio signãt abscessu. Vnicè venenis aduersari tradit, pestilentiæ populatim uiẽtis arcere contagia: corpora ab lue pestifera vindicare, Imperatoria. Angelica, eiusque facultates.

 si tan-

ſi tantùm in ore teneatur, per hiemem ciceris magnitudine cum vino, per æſtatem ex ſtillaticio roſarum liquore ſumpta: nec ſenſurum ea die contagionem ait, qua quis deuorarit, nam vrina & ſudore venenum abigit: ſic etiam aduerſus faſcinationes valere, alióſque præterea morbos, quos breuitatis cauſa omitto. Hanc igitur eſſe Laſerpitium Gallicum, cuius Veterinarij medici meminerunt. Etſi quis nares conſulat, inueniri Laſer illud idem quod Benjuinum officinis appellatum redolere. Nam & doctos in ea eſſe opinione, vt quod ab officinis Benjuinum ſiue Ben Iudæum appellatur, Laſeris ſit Syriaci genus, dictum quòd Iudæa parens huius mittat ad nos prolem ſuam.

Laſerpitium Gallicum.

Benjuinum. Benjudæum.

S E D *eius opinionem cap. de Benjuino, multis & ſolidis argumentis conuellemus. Eiuſdem ſententiæ fuiſſe aliquando (vt videlicet Benjuinum Laſer eſſe putaret) ipſe Matthiolus Commentariis ſuis lib. 3. cap. 78. ſcribit; veritate tamen coactus, ſententiam mutauit.*

Baneanes.

*Quoniam hoc capite totoque adeò opere de Baneanibus diſſerit noſter Auctor, quod genus hominum ſit, neceſſe eſt ſcire. Eorum igitur Philoſophorum quos Baneanes vocant (tametſi nunc potius Negotiatores appellandi veniant, quàm Philoſophi) multa ſunt genera, in hoc conuenientium, vt neque occidant rem aliquam animatam, nedum ea veſcantur. Hoc præceptum adeò ſtrictè obſeruant, vt plerumque aues redimant, deinde eas auolare ſinant. Non veſcuntur napis, non alliis, non cepis, non pulmentis rubro colore infectis. Vinum non guſtant, non acetum, non Nimpa, non Orraqua (ea ſunt apud eos potionum genera) non paſſum. Plurimum ieiunant, noctu pauciſſima edentes veluti ſaccharum, ſuper quo aut aquam aut lac bibunt. Nonnulli inter hos ſuperſtitioſiores, viginti interdum diebus omni cibo abſtinent.

F O R M I C I S aquam ſaccharo edulcatam bibendam præbent, affirmantes ſeſe eleëmoſynam in pauperes conferre: ſed & auibus aquam propinant. Morituri, ſolent nonnulli certam facultatum portionem teſtamento legare, viris quibuſdam qui per ſolitudines vagentur & aquam peregrinis & iter facientibus dent. Refert noſter hic Auctor in Cambaiete ſe vidiſſe Noſocomium, in quo omnis generis aues curarentur, quæ ſanitati reſtitutæ quolibet euagari dimitterentur. Eodem veſtium genere quo Gymnoſophiſtæ vſi fuiſſe perhibentur, amiciuntur, & animarum tranſmigrationem in alia atque alia corpora credere rumor eſt.

Bramenes.

H A N C ſimiliter opinionem ſequi traduntur Bramenes vocati

(quæ vox

(quæ vox à Brachmanis deducta videtur) in Balagate, Cambaya & Malauar, qui nisi loti vniuersum corpus, cibũ non attingunt, maioriq́ue sunt in veneratione quàm Baneanes. Ex his etenim deliguntur Regibus Scribæ, Procuratores negotiorum, Quæstores & Legati. Hi tamen omnes, quemadmodum & qui in maritimis *Cuncam* appellatis habitant, vescuntur omni genere carniũ, excepta vaccina & porcina domestica. Attamen omnes animarum transmigrationem credunt, aliasq́ue plurimas persuasiones ridiculas habent. Atque hæc ex nostro auctore desumpsi, qui variis capitibus de his agebat.

De Opio. CAP. IIII.

QVOD *nos Lusitani corrupto nomine* Amfiam *appellamus, id Mauritani (quos Indi secuti sunt)* Ofium *vocant, deducto à Græcorum Opio nomine. Pleraque enim nomina à lingua Græca (quam* Ihumani, *quasi Ionicam dicas, appellant) mutuati sunt Arabes, P in F, quòd sint literæ multum affines, mutato. Sic Opium Ofium dixerunt, Pæonia Faunia, & multa similiter.* Amfiam. Ofium. Ihumani lingua.

VARIA *sunt Opij genera pro regionum differentia. Quod è Cairo adfertur (*Meçeri *vocant) albicat, & magni est pretij: existimo id esse quod nos Thebaicum dicimus. Quod ex Adem aduehitur, aliisq́ue locis Erythræo mari vicinis, nigrum & durum est: eius pretium pro regionum varietate aut intenditur, aut minuitur. Quod in Cambaia, Mandou, & Chitor cogitur, mollius est & magis flauescit. Magno venditur multis locis, quoniam huius esui assuescũt: solet enim quod aliqua in regione frequenti est in vsu, carius semper vendi. Quod dixi ex Cambaia adferri, maxima ex parte in Malui colligitur. Et quoniam id Thymeleam aliquantulum olet, putarunt nonnulli Thymeleæ succo adulterari, sed falluntur. nam tota Cambaia, imò tota India Thymeleam prouenire non credo. Et certè in Cambaiete resciui nihil aliud esse quàm gummi, siue lachrymam papaueris. Nascitur istic Papauer (*caxcax *vocant nomine cum Arabibus communi) prægrandi capite, quod interdum sextarium cum dimidio*capere poßit (inueniuntur etiam nostris haud maiora) hæc incisa opium exstillant. Non est autem* Opij varia genera. Meçeri. Opium Thebaicum. Opiũ Thymelea non adulterari. Caxcax prægrande pauer.

id papauer nigrum; nam tota Cambaia haud inuenias, tametsi Auicenna lib. 2. cap. 526. Opium ex Papauere nigro parari scribat. Sed num aliis in regionibus ex nigro Papauere colligatur, ignoro.

Opij magnus vsus Asia & Africa.

PLVRIMVS *huius vsus est per vniuersam Mauritaniam, & Asiam: *siquidem eius esui ita assueuerunt, vt eo abstinentes periculum vitæ incurrant: quod sanè admiratione non caret, quandoquidem adeò narcoticum & stupefactiuum est. Sed etiam qui eo vtuntur, dormitabundi plerumq. videntur. Itaque solent qui eius facultates intelligũt, exigua quantitate sumere. alij verò plerique liberalius eo vtuntur, vt laßitudinem ex laboribus, animiq; fastidia tollant, non autem vt proniores in venerẽ efficiantur, vt stultè quidam credunt. Quoniam Opium non modò venerem non stimulat, sed potius eius stimulos infringit sua frigiditate, & vasorum spermaticorum constrictione. Et nõnullos Lusitanos noui qui huius esu steriles & impotentes effecti sunt.*

Opium venerem non stimulat.

ὀπιόφαγος.

DOSIS *communis apud istos est à viginti ad quinquaginta hordei grana. Noui tamen quendam Corasonem natione à Secretis Nizamoxa, qui singulis diebus tres laminas Opij ederet, quæ penderent decem drachmas & amplius: & licet stupidus & dormitabundus semper videretur, aptißimè tamen & doctè de omnibus disputabat; tantum potest consuetudo.*

* Auctor habet Canada: est autem apud Lusitanos poculi genus continens quinque & triginta vncias. Cùm verò Sextarium apud Veteres quatuor & viginti vncias vini, aceti & aquæ continuisse inueniamus, Canada Sextarium cum dimidio verti, quòd non haberem aptius vocabulum.

*Bellonius lib. 3. cap. 15. obseruationum auctor est, Opium abundantissimè cogi ex Papauere candido tota Paphlagonia, Cappadocia, & Cilicia, apudque Turcos & Persas summo esse in vsu: non tamen ab eis sumi supra drachmæ vnius pondus.

De Benjui. CAP. V.

DIXIMVS *in Laserpitio Asam odoratam non esse Benjuinum, tametsi nonnulli docti viri in ea fuerint sententia.*

tentia. Nunc illud restat, vt nostram sententiam firmis argumentis comprobemus.

NVLLVM *vnquam in condimenta recepisse Benjui certum est; Asæ verò fœtidæ frequens est vsus in condiendis cibis apud Indos, vt antè diximus: ex quo patet Benjui Asam esse non posse.* Benjuinum in condiméta non recipitur. Benjui non est Laser.

MAXIMA *pars Laseris ex India vltra Gangem (incolæ Ganga vocant) aduehitur. Benjui verò quod in Indiam adfertur, quódque amygdaloides vocant, nascitur in Samatra & Sian, (non in Armenia aut Syria, Africaue, aut Cyrene) eiusq; maxima pars huc conuehitur; deinde in Arabiam, Persiam, & Asiam minorem defertur, atque etiam (vt ex virorum fide dignorum relatu intellexi) in Palæstinam, Syriam, Armeniam & Africam. Antonio Musæ Exam. simpl imposuerunt igitur ij Lusitani, qui incolas, apud quos nascatur Benjui, veritate coactos, id gummi etiamnum Laserpitium vocare significarunt: quandoquidem ab indigenis* Cominham *appellatur.* Laser vnde. Ganga fl. Anton. Musæ lapsus.

AD *Ruellij autem lib. De nat. Stirp. 3. cap. 52. obiectionem, quem, capite de Lasere, Imperatoriam Laser Gallicum atque officinarum Benjuinum esse, contendere scripsimus: sic respondeo.* Ruellij lapsus.

CVM *is inter reliquas Imperatoriæ facultates hanc illi tribuat vt libidines extinguat: in Lasere verò dixerimus Indos eo vti ad venerem excitandam, Imperatoria Laseris genus esse non potest.*

CETERVM *nostrum Benjui veteribus ignotũ fuisse omnino puto: siquidẽ neque Græcorum quempiam, neque quemquam Arabum hunc describere memini: Nam quod Auenrois 5. Collig. cap. 56. dicit, Belenizan, aut Belenzan, siue Petrozan exsiccantem & excalfacientem in secundo excessu habere facultatem, stomachum humidum & languescentem exsiccare, & roborare, oris odorem* Benjui veteribus ignotum.

 commen-

commendare, partes corporis confirmare, & venerem excitare; ex eius adeò succincta & breui descriptione, persuadere mihi non possum esse benjui quod describit: quod si quis contra sentiat, per me licet.

Benjui Iudæis veteribus ignotũ.

VETERIBVS *etiam Iudæis ignotũ fuisse ex eo conijcere licet, quòd neque Dauid, neque Solomon eius meminerunt, tametsi odores & suffimenta summopere commendarint.*

Benjaoy.

FIERI *autem potest vt Ruellius (in eo quod Benjui Ben Iudæum vocat) lapsus fuerit nominum affinitate, debueritq́; potius nuncupare* Benjaoy*, id est, filium de Iaoa, vbi plurimum nascitur.*

SCRIBIT *Mediolanensis quidam nasci Benjui in monte Paropaniſſo, & præter Macedones quosdam, qui in monte Caucaso odoratißimum, nostroq́; multò præstantius se vidisse asserebant, Ludouicum etiam Romanum citat.*

Rumes.

EGO *verò neq. huic Mediolanensi, neq. illis Macedonibus facilè crediderim, quandoquidem videre licet huc commeantes tot Thraces (quos illi Rumes vocant) & tot Turcos, qui Benjui mercium gratia hinc transuehunt: quos, si apud eos Benjui nasceretur, alias potius merces quæ maioris essent emolumenti & quæstus, trãsportaturos credibile est. Fieri autem potest, vt illi Macedones Styracem pro Benjui intellexerint: sed tamen nullibi Styracem nasci scimus præterquam in AEthiopia, vbi etiam Myrrha reperitur.*

Styrax in Æthiopia.

Ludouicus Romanus.

DE *Ludouico Romano à Lusitanis quibusdam audiui, quibus hîc in India cognitus fuit, nunquam eum præteriisse Calecut neque Cochim: necdum enim eo tempore ea maria nauigabamus quæ nũc nobis aperta sunt. Ego sanè hũc Ludouicum olim veracem esse credidi, sed lectis eius Commẽtariis, multa eum pro arbitrio finxisse deprehendi. Exempli gratia, vbi agit de Ormuz, lib. 3. cap. 2. insulam aut*

vrbem

vrbem esse potentissimam refert, in qua sint aquæ suauissimæ, cùm tamen nullam istic aquam præter salsam inuenias, omnísque annona & aqua aliunde eò conuehatur, nec ista quidem admodum bona *. Deinde neque aquam, neque ligna in Malaca inueniri scribit, lib. 6. cap. 17. cùm tamen istic sit & aquæ potabilis eiúsque suauis, copia, & egregia lignorū materia. Ex quibus videre licet, non multū fidei tribuendū esse huius Auctoris scriptis de rebus Indicis.

PORRO Benjui plura sunt genera. Id autem maximè à Mercatoribus expetitur, quod Amygdaloides * vocant, quódque vngues seu maculas candidas admixtas habet amygdalarum instar: quo enim pluribus huiusmodi maculis abundat, tantò præstantius habetur. Benjui amygdaloides.

MAXIME id prouenit in Sian & eius contermina Martaban *. Eius meminisse puto Antonium Musam, idq; permixta eius radicum scobe adferri asserere: sed falsò, quandoquidem vnum idémque est gummi, aliud videlicet crassiori consistentia, aliud liquidiori, & aliud non plenè dura, quæ deinde à Sole exusta magis albet. Id Benjui sic exsiccatū nonnumquam in farinam resoluitur, quam Musa radicum scobem esse putauit. Musę lapsus.

ALIVD genus nigrius inuenitur in Iaoa & Samatra, quod vilioris est pretij. Est & genus nigrum in Samatra è nouellis arboribus profluens, quod ab odore grato Benjui de Boninas vocant: id superiori decuplo carius est. Eius fragmentum superioribus diebus mihi dono missum est, suauissimi odoris, quod manibus confricatum, eas mira odoris fragrantia commendabat. Benjui secūdum genus. Benjui de Boninas.

EGO sæpius existimaui illud Benjui de Boninas nihil aliud esse quàm Benjui cum Styrace liquida, quam Chinenses Roçamalha vocant, permixtum, quoniam eius odor aliquantum ad Benjui de Boninas accederet: eamq; ob causam id aliquando experiri volui, mixto Benjui cum Styrax liquida. Roçamalha.

Styrace liquida. Sed licet id Benjui sic permixtum vulgari odoratius esset, odoris tamen fragrãtia & suauitate à Benjui de Boninas superabatur.

Benjui de Boninas cũ nouello permiscetur.

CETERVM *Benjui è nouellis plantis profluens Amygdaloide odoratius esse, causam esse puto, quòd gummi multum natiuæ suæ fragrantiæ vetustate deperdat, vt ferè in reliquis similibus contingere solet. Sed quoniam candidum elegantius est, nigrum verò & nouellum odoratius, vtrumque permiscere solent, vt odoris fragrantiæ etiam elegantiam concilient.*

Cominham. Louanjaoy. Vdo.

BENIVI *genera vocantur à Chinensibus* Cominham, *ab Arabibus* Louanjaoy, *quasi dicas Thus de Iaoa, quòd hæc regio primum Arabibus innotuerit, siquidẽ Arabes Thus Louan dicunt, Guzarate & Decan incolæ,* Vdo.

Benjuifera arbor.

EST *autem Benjuifera arbor procera, vasta, pulchra, magnam spargens vmbram, ob ramorum frequẽtiam, quos pulcherrimo ordine digestos & in aërem elatos habet. Caudice est crasso, materie prædura & firma. Eius folia partim aceto condita, partim ramis adhuc adhærentia accepi: minora sunt ea aliquantum Citri siue Limoneræ foliis, non tamen adeò virentia, sed parte auersa candicantia: quæ verò in ipsis maioribus ramis enascuntur, ad Salicis folia magis accedere videntur, latiora tamen sunt, sed minus longa. Nascitur interdum in siluis Malacæ, loco humidiore.*

Benjui præstantiss.

VVLNERANTVR *arbores vt Gummi (quod est Benjui) maiori quantitate effluat. Nouellæ, vt dixi, arbores Benjui de Boninas emittunt, quod est ex prouincia Bayrros, idq; præstantius est eo quod in Sian nascitur, natum verò in Sian reliquis generibus præstantius est.*

HÆC *omnia non sine rei nummariæ dispendio didici: siquidem perbellè satisfactum est ei qui mihi & folia & ramos huius arboris attulit, vt æquum erat. Nam præter summam quæ his adeundis est siluis difficultatẽ, maximum*

ſubeundum eſt periculum, ob Tigridum (quas illi Reimones vocant) in iis ſiluis frequentiam. Tigris. Reimones.

S I *quid verò eis quæ nunc diſceptaui melius intellexero, palinodiam non modò in his, ſed & alius omnibus canere non pudebit.*

* Credibile eſt noſtro huic auctori ab aliquo impoſitum fuiſſe, qui Ludouico Romano parum æquus erat, aut ſanè aliud habuiſſe exemplar, quàm ea quæ paſſim Ludouici Romani nomine circûferuntur. Nam lib. 3. cap. 2. de Ormuz agens, *Aquarum*, inquit, *potu ſuauiura, annonaque mira caritas: inueniuntur ferè omnia*, quemadmodum & noſter auctor hoc loco aſſerit. Et lib. 6. cap. 17. de Malaca agens: *Mittit tamen triticum, carnes, perpaucaque ligna*. nuſquam verò aquæ meminit.

* Hoc Benjui amygdalinum Amatus Luſitanus enarratione 71. cap. de Myrrha, præſtantiſſimum Myrrhæ genus eſſe cenſet, quam Dioſcorides à loco natali Troglodyticam cognominat.

* Sunt illæ prouinciæ ſupra regnum Malacæ ad fluminum Auæ & Menan in Oceanum Indicum influxum, ſupra Gangeticum ſinum.

De Thure. CAP. VI.

C V M *Veteres duo Thuris eſſe genera tradant, alterum Arabicum, alterum Indicum; de eo nobis differendum exiſtimaui.*

P E R *vniuerſam Indiam Thus non naſci certiſſimũ eſt: cùm quicquid Thuris hic conſumitur, & hinc in Luſitaniam euehitur, ex Arabia deferatur. Non poſſum ergo non mirari à quo Dioſcorides lib. 1. cap. 70. (quem tamen & Auicenna lib. 2. cap. 533. ſecutus eſt) Thus in India naſci acceperit. De Arabibus minus mirum, qui nigricantem colorem, quo Thus Indicum præditum eſſe vult Dioſcorides, Indum plerumque vocent, vt ex Myrobalano nigro, quem Indum appellant, patet.* Thus in India non naſcitur.

C E T E R V M *Thus Arabibus, apud quos ſolum prouenit,* Louan *vocatur, nomine ex Græco deducto: Auicenna lib. 2. cap. 533.* Conder, *id eſt Reſina* (çamac *enim illis eſt gummi, veluti* çamac Arabi, *id eſt, gummi Arabicum) Serapioni lib. ſimpl. cap. 178.* Ronder *corrupto vocabulo. Nam multos Arabes conueni, ſed omnes Thus à* Louan. çamac. Ronder.

quoquam

quoquam eo nomine appellari negant, paucos verò quosdam Conder *vocare, & plerosque omnes* Louan. *Idem à quibusdam Lusitanis qui in Arabia diu vixerunt, intellexi. Addebant & illi arborem quæ Thus producit, ab incolis* Louan *etiam appellari, eiusq́ duplex esse genus: alteram montanam, alteram in planis nascentem. Montana arbor montibus confragosis prouenit, optimúmque & laudatissimum Thus profert. In planis verò nascens Thus profert nigrum, improbum, quo cum aliarum arborum resinis permixto naues picant & oblinunt, vti nos pice solemus. Eæ arbores illius Prouinciæ Regi cedunt, nec cuiquam Thus colligere licitum est, nisi Regis permissu. Confluere eò Negotiatores ex Adem, Xael, & aliis Arabiæ locis, & cum Rege de Thuris quantitate quam auecturi sint, & de pretio conuenire solent, modò laudatum sit & legitimum, quod nos masculum vocamus, ipsi* Melato *appellant.*

Conder. Thus montanum. Thus in planitie natum. Thus masculum. Melato.

LAVDATISSIMI, *huc etiam delati, vile est pretium: centenæ enim libræ duobus dumtaxat Lusitanicis aureis emuntur. Improbum interdum cum optimo miscetur, cui nonnumquam & corticum fragmenta inhærent, atque huc defertur, sed vilissimi est pretij. Thus ergo nullam aliam adulterationem nouit. Nam quis quæso id adulterare vellet, cùm tam vili ematur?*

Thuris vilitas. Thus non adulteratur.

MVLTVS *est Thuris vsus apud Indicos medicos in vnguentis & suffimentis. Nonnumquam & in corpus assumitur ad varios capitis affectus & alui profluuia. Sed maxima Thuris pars hinc in Chinarum regionem exportatur (quoniam istic plurimum eo vtuntur) & in regiones Malacæ vicinas.*

Thuris vsus.

PORRO *Thuris arbor humilis est, & folia habet Lentisco similia, peculiarisq́ est Arabiæ. Scribunt tamen Hispani in nouo orbe etiam Thus inueniri, sed penes eos sit fides, ego certè de eo nihil pronunciare possum.*

Thuris planta.

De Myr-

De Myrrha. CAP. VII.

PLVRIMA *adfertur etiam ex Arabia ad nos Myrrha, quæ Indis* Bola *dicitur: tum etiã ex regione Abexim, quæ Aethiopia est. Qualis verò sit arbor quæ eam profert, aut qua ratione resina eliciatur, numquam scire potui. Illud dumtaxat adiiciam, quod à quodam Mercatore, qui in Melinde & Mosambique negotiabatur, tum à quodam sacrifico Aethiopiæ, Episcopoq; Armenio intellexi: videlicet genus esse quoddam hominum montanum, & siluestre (quos Bodoins vocant, linguáque pura Arabica, quæ nonnihil ad Chaldaicam aut Syriacam antiquam accedat, vti perhibent) quod Myrrham in Braua & Magadaxo terrestri itinere adfert, & è Chaldæa regione sic illis vocata se adferre asserit.* Myrrha. Bola. Bodoins.

* Qui veterum opiniones de Thure & Myrrha nosse volet, consulat Theophrastum libr. 9. cap. 4. de Historia plantarum, & Plinij naturalem historiam libr. 12. cap. 14. & 15. Tum legat quæ aliquando commentati sumus in appendice addita ad Commentarios Gallicos doctissimi Dodonæi de Historia Stirpium.

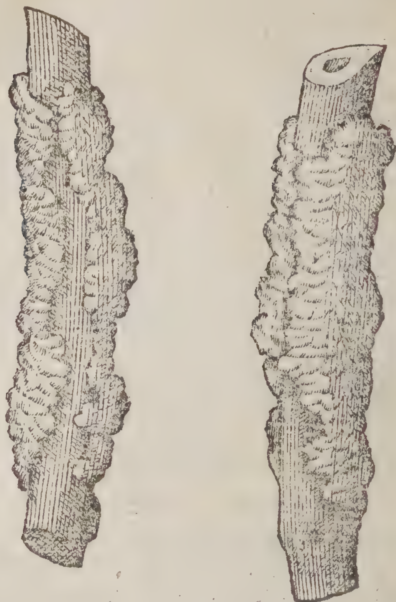
De Lacca. CAP. VIII.

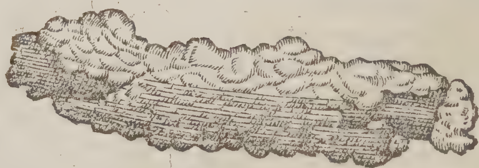
QVAM *officinæ Laccam vocant, eam Arabes, Persæ, & Turci* Loc Sumutri, *quasi dicas Laccam è Samatra, nuncupant: non quòd Samatra sit Prouinciæ Pegu, vbi plurima Lacca nascitur, finitima, sed quòd Arabes, & alij iam memorati in Samatra gigni putarent. Idem nomen etiam inualuit apud Prouinciarum Balaguate, Bengala, & Malauar incolas, quoniam à Mauritanis sic edocti fuerunt. Legitimum tamen earum Prouinciarum nomen est* Lac; *in Pegu verò & Martaban, vbi præstantissima est,* Trec, *atque istuc è Iamay adferri tradunt. Non vocatur* aec, *aut* ancusal, *vt Pandectarius cap. 13. corrupto nomine appellauit: neque* Sac, *vt apud Serapionem lib. simpl. cap. 181. corruptè legitur.* Lacca. Loc Sumutri. Lac. Trec. Sac.

CETERVM *cùm ab ipsis incolis, apud quos plurima*

nascitur,

LACCA CVM SVIS BACILLIS.

nascitur, Trec *vocetur, mirabitur aliquis, cur nomẽ* Lac, Loc, *aut* Luc *inuenerit. Sed hanc fuisse causam coniicio: quòd hoc medicamentum in Loc siue mellis craßitiem dissolueretur cùm ad inficiẽdum, tum vt eius esset vsus in medicina. Præstaret tamen semper natiuum prouinciarum, in quibus*

quibus medicamenta nascuntur, nomen seruare, quòd hæc immutatio multorum errorum occasionem præbere soleat.

PORRO Pegu & Martaban incolæ eam Samatram exportabant, & inde Piper in suam regionem reuehebant.

QVIDNAM esset Lacca, quomodo pararetur, & vbinam gigneretur, diu dubitaui. Nam adfirmabant nonnulli in Pegu flumina exundare atque alueum suum superare solere, aqua deinde defluente, in lutum quod remaneret bacillos ab incolis iniici, in quibus prægrandes formicæ nascerentur, & eæ quidem alatæ, quæ multam Laccam accumularent. Percontanti autem an eorum quæ narrassent oculati essent testes, tantum sibi fuisse otij negabant, vt hæc adeò diligenter animaduerterent, sed famam vulgarem eam esse. Conueni tandem virum apprimè honestum & curiosum diligentémque, qui istic fuerat. Dixit is vastam arborem illic inueniri, foliis quodammodo Pruni, in cuius surculis & minutioribus ramis magnæ formicæ, in terræ visceribus aliisq; locis enatæ, hanc Laccam elaborarent (vt apes mel conficiunt) materiam ex ipsa arbore exsugentes. Hos deinde ramulos, ab arbore reuelli atque in vmbra siccari, donec deciderēt ramuli; Lacca autem ipsa veluti in tubulos concreta maneret: interdum tamen ligni fragmenta inhærere. Meliorem tamen censeri, quæ sincera esset, ligniq; fragmentorum expers: eam verò cui inhærerent fragmenta, deteriorem censeri. Inueniri etiam solidam & minimè sinceram, quam postea colliquarent, & in pollinem reducerent, eamq; viliorem censeri, quoniam multam terram admixtā haberet. Deinde negotium dedi quibusdam qui Pegu profecturi erant, vt an ita se res haberet, diligenter perquirerent; sed ij retulerunt verissima eum dixisse. Idē postea verum esse didici in Balaguate profectus, vbi nōnulla nascitur, & reseruatur, quam deinde in proximos portus exportent. Huc itē mihi allatus est ramulus ab arbore Berifera (cuius in se-

Variæ de Lacca sententiæ.

Laccæ historia.

Berifera arbor.

in secundo Libro mentionem faciemus) reuulsus, cui multa inhærebat Lacca. Sed quoniam exigua admodum quantitate prouenit, aduersante cæli temperie, negligitur. Multi tamen se vidisse in iis arboribus affirmarunt. Formicas autem hanc Laccam elaborare inde manifestum est, quòd plerumque alæ formicarum Laccæ permistæ conspiciuntur.

Formicæ Laccam elaborant.

PRÆMANSA autem hæc Lacca*, pulcherrimo rubro colore inficit (quæ est deligendi ratio) & ex ea bacilli illi, quibus in obsignandis epistolis vtimur, cōficiuntur, admixtis iis coloribus, quos maximè expetimus. Iisdem & fabri lignarij lineas ducunt. Hac verò Lacca implent etiam cum Aurifabri, tum Argentifabri vasa maiora aurea & argentea.

Laccæ planta dissimilis Myrto.

NON est autem ea arbor in qua Lacca elaboratur, Myrto similis aut facie aut magnitudine, vt aliqui volunt, sed interdum in Nucis iuglandis magnitudinem excrescit, interdum minor est.

AVICENNA lib.2.cap.432. Paulum secutus; Laccam, quam ipse Luc vocat, Myrrhæ persimilem facit, atque odoratam esse scribit, deberéque cum delectu sumi, eósque reprehendit qui eam Carabe similem faciunt: nonnullas tamen facultates Carabe similes habere. Existimo autē Auicennam Laccam non nouisse: siquidem neque Myrrhæ similis est, quoniam hæc in extimis ramis elaboretur; Myrrha verò ex ipso arboris trunco extillet: neque item odorata, veluti Myrrha est, tametsi Auicenna ibidem odoratam esse contendat. Quod Bellunensis Luc verterit, fieri potest, cum ita in veteri exemplari inuenisse. Attamen nunc omnibus Arabibus Loc-sumutri dicitur. Errat similiter, quòd similes illi cum Carabe facultates tribuat. Carabe enim glutinatoria est & adstrictionis particeps. Lacca verò obstructiones aperit.

Lacca neque Myrrhæ similis, neque odorata.

Laccę facultates Carabę dissimiles.

Lacca non est Cancamum.

CETERVM erroris ansam Auicennæ præbuisse puto, quòd Laccam Cancamum Dioscoridis esse æstimarit, cùm tamen

tamen planè diuersum sit à Lacca, quæ minimè, vt diximus, odorata est: Cancamum verò ad suffimenta vsurpatur, quod grati odoris est indicium. Præterea eius error ex eo manifestus est, quòd duo diuersa capita descripserit, in altero ibidem Cancami descriptionem enarrans, in altero de Cheichem *agens, quasi diuersa essent simplicia.*

Cheichem.

SERAPIO *libr. simpl. cap. 181. de sententia Diosc. & Aathabaric, (quem nonnulli Paulum putant) gummi esse ait arboris in Arabia nascentis, Myrrham quadam tenus referens. Deinde ex sententia Rhasis, in ramos Sorbi quam ipse Guberam vocat, è cælo delabi dicit. Postremò, Lacca, inquit Isaac, res quædam est rubea, quæ tenuibus lignorum surculis inhæret. Coquitur hæc, & ex ea panni rubeo colore inficiuntur, quam infecturam Chermes appellãt. Ceterùm Lacca ex Armenia defertur. Hæc sunt Serapionis verba.*

Gubera.

SED, *quod pace tanti viri dictũ volo, Serapioni ignota fuit Lacca, quoniam Dioscoridis Cancamum esse putauit. Laccam tamen à Cancamo diuersam esse iam diximus, nullique Græcorum cognitam fuisse asserimus.*

Lacca veteribus fuit ignota.

LACCAM *autem in Arabia non nasci palam est, quoniam in Arabiam ex India deportatur: Similiter nec in Sorbi ramos delabi, neque etiam Mespili, vt nonnulli perperam verterunt, cùm nullæ sint per vniuersam Indiam Sorbi aut Mespili. Sed nec in Armenia nascitur. nec etiam est Chermes Arabum, cùm id nihil aliud sit quàm Coccum infectorium Græcorum.*

QVANTVM *verò hallucinentur Monachi qui in Mesuen scripserunt, dist. 1. cap. 48. Sanguinem Draconis vulgo vocatum Cancami loco substituentes, doctißimè Matthiolus multis argumentis ostendit suis in Diosc. commentariis lib. 1. cap. 23.*

EORVM *item opinio, qui Dioscoridis Cancamum Benjui esse volunt, magis erronea est, quàm vt refelli debeat:*

Benjui non est Cancamum.

beat: ſiquidem non naſcitur in Arabia, vti de eo commentantes diximus.

VERVM *ſi mihi dicere licet quod ſentio, in ea ſum opinione, vt nos legitimo Cancamo minimè carere putem, & Laccam etiam legitimam nos habere, quam ex India omnes Mauritani petunt, eáque etiam in ſuis compoſitionibus vtuntur, veluti in Dialacca, quam ipſi Dallacca vocant.*

Dialacca.

Cancamum quid ſit. Anime.

ERIT *autem Græcorum Cancamum, mea ſentētia, id quod nos Anime vocamus*, ad ſuffimēta idoneum, quod in Luſitaniam ex Aethiopia Arabiæ finitima, aduehitur. Si quis verò aliud proferat quod Cancami deſcriptioni magis conueniat, ſententiam mutare paratus ſum.*

HALLVCINANTVR *verò qui Anime in Breſiliana regione inueniri contendunt, & genus illud picis ſiue Bituminis Reſinæúe, in Siruam, vt aiunt, non procul à Maluccis repertum, Anime eſſe credunt. Nam eius picis multa copia huc ex Samatra aliiſq́; regionibus aduehitur qua picandis nauibus vtuntur. Sed nec odore præditum eſt Cancamo ſimili, & dumtaxat reſinam aut quoduis vulgare gummi olet.*

*Etiamnum ea Lacca quæ ad nos aduehitur circa ramulos elaborata eſt; & quamuis prædura & exſucca, præmanſa tamen ſputum efficit ſanguineum; quod probitatis eſt indicium: imò alutas & coria veruecina ea contuſa, & vrina veteri macerata, rubro colore ex altera parte infici quidam volunt. Itaque veriſimile eſt, illam adhuc recentem eas omnes notas obtinere quas noſter Auctor Laccæ tribuit.

Anime.

*Eiuſdem eſt ſententiæ Amatus Luſitanus ſuis in Dioſcoridem Commentariis lib. 1. cap. 23. Eſt verò Anime gummi quoddam Luſitanorum nauigationibus in Europam allatum, cuius tria inueniuntur genera. Primum fulueſcit, & pellucidum eſt, planeque nobilius illud ſuccinum crudum æmulatur. Amatus hoc genus Cancamum eſſe, à Briſoto Gallo edoctus, loco iam dicto contendit. Alterum genus nigricat, & ferè ſimile eſt taurino glutini, ſiue illi reſinæ quam officinę Colophoniã vocant. Id Amatus Myrrham aminneam Dioſcor. eſſe vult. Tertium genus pallidum eſt & reſinaceũ retorridumque. Omnia verò iucundum in ſuffumigiis ſpirant odorem, idémque videntur temperamentum ſortita. Poſteriora tamen duo deguſtata, magis ſiccare & amareſcere deprehenduntur.

De Anime (quod nescio cur Animum vocet) in hanc sententiam Amatus Enarrat. 23. cap. de Cancamo: Est igitur Cancamum gummi quoddam, quod ex Guinea, Africáue & insulis illi circumiacētibus Lusitani nostri adferunt Animum appellantes. Decidit enim gummi hoc, vt testantur illi, ex proceris arboribus, folia Myrti habentibus, quod album reperitur, & aliud subnigrum Myrrhæ quodammodo persimile, odoratum, quod Dioscorides iilis de causis tamquam improbum cōmemorat, & Mineam. (*Diosc. habet Aminneam, Galenus tamē Minææ meminit*) à terra vnde præcipuè nascitur eā appellat, quāquam Anime.

BDELLII CORTVSI FRVCTVS.

Serapio Amineam nominet. Vnde Lusitani nostri corrupta dictione, pro minea vel aminea Anijmum vocent, & eo mulieres maximè pro suffumigiis, & medici contra dolores à frigiditate ortos præcipuè vtuntur. Hanc verò assertionem primò adstruxit Brisotus Gallus, vir magna eruditione præditus, qui cùm apud Lusitanos ageret, vt inde ad indos cupidus cognoscendi rerum nouarum, nauigaret, gummi hoc vidit, quod Cancamum esse dixit. Proinde, cùm Cancamo opus fuerit, Lusitanorum Anijmo deinceps vtemur.

Myrrha. ITEM Enarratione 71. cap. de Myrrha: Myrrha verò minea vel aminea dicta, hodie quoque in Lusitania & vniuersa Hispania paucis mutatis literis habetur, vt cap. de Cancamo diximus, gummi scilicet anijmum appellantes, cuius duo genera habentur, album & nigrum. Nam album Cancamum esse ex Brisoto didicimus: nigrum verò minea hæc Dioscoridis Myrrha est, quæ ex proceris arboribus decidit, nullo cogente artifice, aut vulnere in arbore facto. Hæc Lusitanus. Verùm non desunt etiam qui Anime legitimum Bdellium esse putent, ob multas quas habet notas cum Bdellij historia communes, quam apud Diosc. lib. 1. cap. 69. & Plin. lib. 12. cap. 9. atque alios videre licet, quò lectorem remitto.

CETERVM cùm hanc Epitomen conscriberem, dono accepit à Iacobo Antonio Cortuso Patricio Patauino, clarissimus vir Rembertus Dodonæus medicus Mechliniensis, exoticos nonnullos fructus, inter quos nucem Fausel duorum generum, Sycomori & Bdellij fructum, & Fagaram Serapionis, quos mihi pro nostra amicitia liberaliter communicauit. Hanc itaque occasionem nactus exhibendi fructus Bdellij iconem, nolui committere quin eam hoc loco adiicerem cum breui quadam descriptione. Cuius sanè, Fagaræque, de qua postea, & Sycomori cognitionem Cortuso acceptam fero.

Bdellium. EST verò Bdellij fructus à Cortuso missus iuglandis nucis magnitudine, aut etiam amplior; triangulari ferè forma, oblongiore tamen, & ad ficum quodammodo accedente, odoratus, colore subcinereo, durissimo putamine, quod prægnans esse & nucleum continere videtur.

BDELLII historia apud Auicennam cap. 115. valde mutila & confusa est. Dioscorides aliique Græci gummi Bdellij dumtaxat meminerunt. Plinius tamen lib. 12. cap. 9. arboris etiam Bdellij meminit in hunc modum. Vicina est Bactriana, in qua Bdellium nominatissimum Arbor nigra est, magnitudine Oleæ, folio roboris, fructu caprifici naturaque.

SERAPIONIS descriptionem prudens omitto. Si quis tamen eam cupit, aut ipsum Serapionem consulat, aut Matthioli commentarios.

NON desunt, qui fructum hunc, quem pro Bdellio exhibui, magis referendum censeant ad Cuci, cuius Theophrastus sub finem secundi capitis lib. tertij, Plinius lib. 13. cap. 9. meminerunt.

De Caphura. CAP. IX.

NON dubiũ est, quin multũ Arabibus debeamus quibusdam in medicamentis: etenim aliquãdo eorum meminerunt,

nerunt, quæ veteribus Græcis neglecta, aut ignota fuêre. Quòd si interdum plenam descriptionem non reliquerunt, id eo accidit, quòd illis hæ regiones ignotæ essent. Nam & ego qui multo iam tempore in hac regione habitaui, summa cum difficultate veram & genuinam Aromatum notitiam consequi possum: partim quoniam nostri Lusitani, tametsi magnam partem orbis nauigant, solum soliciti sunt quas merces quibus ex regionibus maiori cum quæstu sint euecturi, quásue inuecturi; vt verò sciant quæ in singulis quas adeunt regionibus, quáque forma arbores nascantur, & num fructiferæ sint nec ne, poßintne cum nostratium quibusdam comparari, minimè curiosi: tum etiam quòd propter ingrauescẽtem ætatem singulas regiones mihi adire non licet, nec etiam si velim, concedatur ab harum Prouinciarum præfectis & Gubernatoribus, qui mea, propter senectutem & rerum experientiam, vti malunt, quàm aliorum Medicorum opera; tametsi eruditi viri non desint. Quamobrem culpandus non sum, si interdum nonnulla cum dubitatione profero.

CETERVM *vt ad institutum reuertamur,* Capur *&* Cafur *omnibus Arabibus dicitur; quoniam apud eos literæ* f *&* p *magnam inter se habent affinitatem. Quòd si à quibusdam illi alia induntur nomina, aut exemplarium deprauatorum vitio id accidit, aut ipsos auctores deceptos esse credendum est.* Capur, Cafur.

EST *verò Caphura, nobile medicamentum (cuius nec Galenus, nec quisquam veterum Græcorum meminit, præter Aëtium è recentioribus, tametsi Serapionis vulgata exemplaria Dioscoridis auctoritatem citẽt, falso tamen id illi acceßit) duorum generum, Caphura videlicet de Burneo, & quæ ex China aduehitur. Caphura de Burneo nũquam vsq; ad nostras regiones penetrauit, saltem cùm istic essem videre non contigit: nec id mirum, quandoquidem huius* Caphuræ duo genera.

Caphura de China. *libra tanti emitur, quanti centenæ libræ eius quæ ex China adfertur, quæ secundum genus est, eaq; in Europam defertur, in panes orbiculares coacta, quinq; digitorum diametri. Et quoniam ita coacta est, compositum medicamentum videtur non simplex.*

Caphura de Burneo. E A *Caphura de Burneo quæ magnitudine est Milij, aut paulò maior, maxima ex parte vilior est. Conficiunt enim Gentiles, Baneanes, & Arabes qui eam emunt, eius genera quatuor. Namque diuidunt in caput, in pectus, in crura, et in pedes. Eius quæ ex capite est libra, pendit pardãs octoginta: (est verò Pardan* moneta aureæ apud Indos genus quod conficit decem regales Castellanos) quæ ex pectore, aureis viginti: quæ ex cruribus, duodecim: quæ ex pedibus, quatuor, aut ad summum quinque. Curiosiores nonnulli quatuor instrumẽta cuprea sumũt inæqualibus foraminibus pertusa (qualia qui vniones vendũt habere solent) per quæ Caphurã transmittunt. Ea quæ per instrumentum maiuscula foramina continẽs transmissa est, certum habet pretium: quæ per instrumentum mediocre, aliud: quæ per instrumentum minoribus foraminibus pertusum transmissa est, aliud etiam pendit pretium.* Baneanum industria. *In ea verò discernenda adeo sunt experti Baneanes isti, vt Caphuram Caphuræ permixtam dextrè distinguere norint, pretiúmque iustum imponere; nec facilè inueniatur, qui eos fallere posit.*

Caphuræ historia. M V L T A *nascitur hæc Caphura in Burneo, Bairros, Samatra, & Pacen. Nomina autem locorũ in quibus Serapio et Auicenna nasci tradunt, magna ex parte sunt corrupta. Nam quã Serapio lib. simp. cap. 344. de Pansor vocat, est de Pacen in Samatra insula: Quam Auicẽna lib. 2. cap. 134. Alçuz* appellat, de Sõda esse potest, quæ insula est Malacæ vicina: Quam verò Serapio ex regione Calca aduehi tradit, corruptũ est vocabulũ, debebatq; è Malacca dicere, quandoquidem in Bairros loco Malacæ vicino nascitur.*

E S T

EST *autem Caphura gummi,(non medulla,aut cor,vt Auicenna,loco suprà citato,et alij quidã putarunt)quod in meditullium ligni cadens,deinde extrahitur,aut per rimas exudat. Id vidi in mensa ex Caphuræ arbore constructa apud Pharmacopolam quendam; deinde in ligno quodã femoris craßitie donato Gubernatori Domino Ioãni de Crasto;deniq; in tabella palmũ lata apud quendã Mercatorem. Non tamen negauerim, quin interdũ in arboris concauum decidat. Principio verò exudat admodum candida sine vllis rubentibus aut nigricantibus maculis: non autem organis elicitur, veluti quidam scripserunt,neque ad candorem conciliandum decoquitur, vt falso Auicennæ lib. 2. cap. 134. & Serapioni lib. simpl. cap. 344. persuasum est.*

PRO *certo mihi relatum est, solere quemlibet prodire huius colligendæ gratia; qua vbi cucurbitam impleuerit,si quis eo validior eum cum cucurbita viderit, ilico eum impune posse occidere & cucurbitam auferre, fortuna nimirum id illis (vt aiunt) elargiente.* Caphuræ colligendæ ratio.

QVÆ *ex Burneo adfertur,plerumque admista habet minutißima lapidum fragmenta, aut gummi quoddam,* Chamderros *illis vocatum, Succino crudo persimile,aut ligni cuiusdam scobem. Sed facile maleficium deprehenditur. Nullam præter hanc adulterandi rationem scio. Nam si interdum rubentibus aut nigricantibus maculis respersa conspicitur; id vitium ex sordidarum & impurarum manuum contrectatione, aut ex madore, contrahi affirmant. Sed facilè à Baneanibus id vitium emendatur: Siquidem in panno lineo colligatam, in calidam aquam clam demittũt,addito sapone & Limonum succo,deinde probè elotam in vmbra siccant, & multò candidior redditur,nõ multum de pondere decedente. Id ab amico quodam Baneane fieri vidi, qui hoc secretum mihi credidit.* Caphuræ adulterium. Chamderros gummi. Caphuræ expurgandæ ratio.

VTRIVSQVE *generis meminisse videtur Serapio,*

loco sup. citato; sed obscurè admodum, cùm ait maiorem quantitatem esse de Hariz, minorem tamen esse quàm quæ à Sim adfertur. Quod sic intelligendum puto, maiorem quantitatem ex Chinceo adferri, maioriq; forma esse, quàm quæ ex Burneo aduehitur; quandoquidē eius quātitas drachma maior non inuenitur: panes verò siue orbiculi ex Chinceo allati, quatuor sunt vnciarum, aut eo ampliores.

Caphuræ arboris historia. A VIRIS *fide dignis mihi relatum est, Arborem esse Nuci iuglandi similem, foliis tamen candicantibus, salignis similibus, fructum aut florem haudquaquam se vidisse, fieri tamen posse vt vtrumque ferat. Illud autem certò scio, materiam esse cinerei coloris, faginæ ferè similem, interdum nigriorem, nec eam quidem leuem aut fungosam, vt retulit Auicenna libr. 2. cap. 134. (nisi fortè ætate iam caducam & emortuam viderit) sed mediocriter solidam. Addunt plerique vastam & præaltam esse arborem, latißimè sese fundentem, & aspectu perpulchram.*

FABVLOSVM *est quod ad eius vmbram omne animantium genus confugere aiunt, vt ferociora animalia euitent.*

Serapionis aliorumque lapsus. NEC *minus fabulosum est, quod quidam Serapionem lib. simp. cap. 344. secuti scribunt, huius largioris prouentus augurium esse, cum frequentibus fulgetris cælum coruscat, aut crebro tonitru constrepit. Nam cùm insula Samatra (quam nonnulli Taprobanam faciunt) & circumiacentia loca Lineæ æquinoctiali vicina sint, multis tonitribus subiecta sint necesse est, eamq; ob causam singulis diebus imbres aut leues pluuias habent. Singulis itaque annis Caphura abundare debebat. Ex quibus patet, tonitru largioris Caphuræ prouentus causam aut indicium non esse.*

Samatra insula. Taprobana.

Caphura de China. *Nonnullis Caphura de China composita videtur ex eius parte quæ ex Burneo aduehitur. Affirmarunt præterea mihi, panes illos orbiculares qui ex China aduehuntur, compositos esse, quoniam Ca-*

niam Caphura de Burneo in Chinceo deferatur, ideo eius incolis expetita, vt eam alteri viliori permisceant. Cui opinioni suffragantur Baneanes de Cambaya, qui pro arcano dicunt, deficiēte Caphura de Burneo, solere se eius exiguam quantitatem cum multa Chinensi commiscere, eamq; falsò de Burneo, nuncupare. Addunt item isti Baneanes, Chinensem Caphuram compositum esse medicamentum, quod temporis lapsu euaporet & corrumpatur: Caphuram verò de Burneo minimè.

MIHI sanè compositum medicamētum non videtur, tametsi Manardus in Comp. Mes. dist. 8. contrà sentire videatur. Sin verò sit, ex duobus Caphuræ generibus conflari necesse est. Nam tametsi euaporet, non est tamen admodum corruptioni obnoxia: quod indicium est minimè compositum aut facticium esse, quandoquidem composita corruptioni magis obnoxia esse soleant. Itaque cùm Rhabarbarum vix quadrimestre illud, quo in hac regione pluit, ferre possit, multum sanè est Chinensem Caphuram incorruptam hîc in India manere.

AVENROIS 5. Colliget. cap. 56. aliud Caphuræ genus facit longè à superioribus diuersum, scribitq; Ambarum eius Caphuræ genus esse. Cum autem eius opinionem Cap. de Ambaro satis abundè confutauerimus, plura de his agere superuacaneum esse iudico. Auenrois lapsus.

SCRIBIT Andreas Bellunensis in suo Dictionario secundum Arabes, aquam Caphuratam ex arbore Caphuræ stillare, eamq; cum arbore calidam esse tertio ordine. De hac aqua à multis cum Medicis, tum Mercatoribus sciscitatus sum, neminem tamen inuenire licuit qui eam se vidisse assereret. Quare facilè adducor, vt credam Bellunensem cum in hac aqua describenda, tum in eius temperamento lapsum esse. Bellunensis lapsus.

SCRIBVNT Ruellius, libr. 1. cap. 21. & hunc per

omnia secutus Matthiolus, in libr.1. Diosc. cap.75. vterque verò ex Serapione, hanc Caphuram ceteris bonitate præstare, quæ à Rege quodam Ribah (qui primus dealbandæ Caphuræ rationem adinuenit) Riachina sit denominata. Ego verò vt id credam, adduci non possum, quandoquidem Indiæ Reges potentiores sunt, quàm vt tali mangonio operam dare opus habeant.

Caphura Riachina nulla.

RHASES de re med. lib.3. cap.22. eam frigidam & humidam, Auicenna lib.2. cap.134. verò, quem plerique sequuntur, frigidam & siccam tertio ordine constituit.

IN ea aliquando opinione cum multis recentioribus fui, Caphuram calidam esse, ob illum odorem & partiũ tenuitatem quibus prædita est*. Sed posteaquam experimento didici in Ophthalmiis & oculorum inflammationibus, tum etiam adustis impositam, niuis frigiditatem retulisse, ilico sententiam mutaui. Adde, quòd omnes apud quos nascitur, frigidam asserunt. Neque verò obest quòd odorata sit, quandoquidem ob partium tenuitatem facilè euaporat & exhalat qui in superficie est odor, contrà quàm in Santalo & Rosa, quæ ob suam adstrictionem odorem in se retinent.

Caphura frigida est.

REFERT Auicenna lib.2. cap.134. vigilias excitare Caphuram. Quî fieri autem id potest, quandoquidem ipsius testimonio frigida est, soleantq; frigida somnum cõciliare? Somnum quidem inducit foris aut intus exigua quantitate vsurpata. Si quis verò sæpius odoretur & naribus adhibeat, cerebrum exsiccat, & vigilias creat. Magnus eius vsus est his in regionibus, multis in rebus, tum etiam in cibis.

Caphura vigilias exciteat.

Perdan.

*Perdan monetæ aureæ Indicæ genus Ludouicus Roman. libr. 4. nauig. cap.4. describit forma angustiore contractioreque quàm sint Saraphi Babylonici, sed longè crassiore: cui ab altera parte pro superscriptione bini sint insculpti dæmones, ab altera verò nescio quid literis exaratum cernitur. Mendosus tamen est codex, & Perday pro Perdan legit.

*Postremæ editionis exemplaria non meminerunt Alfuz, sed Alkansuri dumtaxat, & ariagie, deinde alczeid, & alescek.

*Cõsulendus in hâc rẽ Matthiol. cõmentariis in Diosc. lib. 1. cap.75.

De Ca-

De Cate, *siue* Lycio. CAP. X.

QVONIAM *ad gingiuarum mollificationem & relaxationem Indi medicamento ex Betre, Areca, & Cate composito plurimum vtuntur, de singulis commentandum aliquid erit. Sed quoniā ordo sic postulat, de posteriore videlicet Cate, medicamento cum amaritudine adstringēte, hoc loco agemus, de duobus prioribus suo ordine acturi.*

PLVRIMVM *nascitur in Cambaya, præsertim Baçaim, Manora, & Daman, vrbibus Lusitaniæ regi parētibus. Prouenit etiam in continenti Goæ, aliisq́; plurimis locis, sed non tam abundanter vt suprà enumeratis, è quibus mercimonij gratia exportatur magna quantitate in Chinarum regionem: in Arabiam verò, Persiam, & Coraçone, medicamenti causa, & pauca quantitate. Magna autem copia in Chinarum regionem & Malacam deportatur, quoniam in masticatoriis plurimus eius cum Betre est vsus.* Lycij natales.

EIVS *nomen apud omnes enumeratas nationes est* Cate, *in Malaca* Cato. Cate, Cato.

QVOD *verò hoc nomen* Cate, *aut paululum immutatū, apud Arabes, Persas, reliquasq́; huius Asiæ nationes obtinuerit; in causa esse puto, quòd maxima pars eius in Malacæ regno absumitur, vbi idē nomen obtinet: quemadmodum in Costi vocabulo accidit, quod licet* Vplot *ea prouincia, vbi plurimum gignitur, dicatur; ab omnibus tamen ferè Indis* Pucho *lingua prouinciæ Malacæ vocatur, quòd istic multus eius sit vsus.* Vplot. Pucho.

CETERVM *arbor ex qua hic succus extrahitur, magnitudine est Fraxini, folio minuto Ericæ vel Tamarici * simillimo, perpetuò virente: florere aiunt, sed fructum ferre negant: multis spinis horret: materies ligni robusta, dura, densa, ponderosa, nec, vt aiunt, putredini obnoxia, siue solibus exponatur, siue aquis immergatur: quam ob causam ab incolis Lignum semperuiuum nūcupatur. Ex eo* Lycij historia. Lignū semperuiuum.

propter

propter duritiem & pondus pistilla fiunt deglumandæ orizæ idonea in mortariis ligneis sex palmos in ambitu continentibus. Incolæ eam arborem Hacchic vocant: cur autem ipsum succum Cate vocent, nulla ratione consequi possum.

Hacchie.

Lycij extrahendi ratio.

PORRO succi extrahendi hæc est ratio. Ramos huius arboris minutim concisos elixant, deinde contundunt, postmodum cum farina Nachani * (sementis est nigra & minuta sapore Secales, conficiendis panibus apta) & cuiusdam nigri ligni, quod istic nascitur, scobe (interdum etiam sine eo) pastilli aut tabellæ formantur, quas in vmbra siccant, ne solis ardore earum facultas euaporet.

Nachani quid sit.

Lycij vires.

OPTIMVM est medicamentũ non modò ad confirmandas gingiuas, & desiccandum & cõstringendũ; verùm etiam ad alui profluuia curanda, oculorumq; dolores tollendos, in quibus plerumque optimo cum successu vsus sum.

NVNC superest, fueritne Cate veteribus cognitum, examinemus.

EGO, si mihi dicere licet quod sentio, omnino existimo nostrum hoc Cate nihil aliud esse, quàm Græcorum & Latinorum Lycium. Nam eius extrahendi ratio ab omnibus eadem describitur, iisdémque facultatibus pollere censetur quibus nostrum Cate. Huc adde quòd Indicum Lycium præfertur cum à Dioscorid. lib. 1. cap. 114. & Plinio, lib. 24. cap. 14. tum à Galeno, lib. 7. simpl. Vocatum autem est à Græcis Lycium, quoniã in Lycia primum inter Græcos eius vsus repertus sit, optimumq; istic nasci eo tempore censerent. Præfertur etiam Indicum Auicennæ, lib. 2. cap. 399. & Serapioni, lib. simpl. cap. 7. qui id Hadhadh appellant, easdémque illi facultates tribuunt, quas Græci & Latini. Auicenna vult in eius pænuria Arecam & Santalum substitui.

Cate, quid sit.

Hadhadh.

RECENTIORES aliquot è Periclymeni succo succedaneum eius parant. Sed si Lusitani Pharmacopolæ in conquiren-

*conquirendis legitimis medicamentis diligẽtiores essent, & in ædibus Indicis * nuncupatis Olysipone requirerent, posset eius tum etiam Fausel siue Arecæ magna copia classe regia in Lusitaniam deferri.* Fausel.

*Dioscoridi Lycium folia buxi habet, & pusilla est arbor. Itaque longè alia cẽsenda est quàm ea quæ nostro Auctori describitur. Tametsi non satis sibi constare videtur Dioscorides in Lycij descriptione, si modò postrema capitis de Lycio pars, Dioscoridis sit.

* Huius sementis etiam meminit is qui naufragium Nauis S. Benedicti nomine, quæ paulo supra promontorium Bonæ spei ad scopulos allisa est, descripsit, aitque Sinapi similem esse, sed nigriorem, cuius farina in panes orbiculares subacta vescuntur tota illa Æthiopiæ ora maritima, præsertim inter fl. S. Christophori, & eum qui à S. Lucia nomen accepit.

* Sunt verò ædes Indicæ, vastæ concamerationes sub Regio Palatio, in quibus asseruantur non modò Aromata, sed omnis generis merces quæ ex India Vlysiponem Liburnicis regiis aduehuntur.

De Manna. CAP. XI.

AN *Manna Græcis cognita fuerit, à recentioribus satis disputatum arbitror**. *Ego paucula dumtaxat hîc subiiciam, quæ silentio prætereunda non duxi.*

EIVS *igitur tria agnoscimus hîc genera, ex prouincia Vzbeque deportata.* Mannæ tria genera.

PRIMVM *genus vtribus conseruatum, sapore faui mellis,* Xirquest, *aut* Xircast *vocatur, id est, Lac ex arbore Quest nũcupata: nã* Xir *lingua Persica Lac sonat; nos corrupto nomine* Siracost *nuncupamus. Est autẽ ros quidam in eas arbores delabens, aut gummi ex eis destillans.* I. Xirquest. Xircast. Siracost.

ALTERVM *genus dictũ* Tiriamiabim *aut* Trungibim, *vt vertit Bellunensis, in Carduis nasci ferunt, granis quàm Coriãdrum maioribus, colore inter rufum & rubentem medio, quæ ex tribulis decutiũtur. Vulgus Plantæ fructum esse putauit, sed Gummi aut Resinam esse rescitum est. Huius vsus præfertur à Persis ei qua vtimur; quoniam eam qua vtimur, pueris exhibere non audent, nisi decimum & quartum annum excesserint. Ego tamen ab eo tempore quo huc delatus sum, ea vti non destiti, & sine mo-* II. Tiriamiabim. Trungibim.

ſine moleſtia purgare ſemper deprehendi.

III. TERTIVM *genus magnis glebis aduehitur, admiſtis plerumque foliis. Calabrinæ perſimilis eſt hæc Manna, pluríſque æſtimatur: defertur autem ex Baçora vrbe Perſica admodum celebri.*

Mannæ genus aliud. ADVEHITVR *interdum Goam in vtribus aliud genus ex Ormuz emporio, melli candido depurato perſimile: ſed facilè corrumpitur in hac regione, propterea quòd vitreis lagenis non aſſeruetur.*

* Conſule commentarios Matthioli in lib. 1. caput verò 73. Dioſcoridis. Illic enim tum veterum Græcorum, Latinorum, & Arabum opiniones recenſet, tum etiam recentiorum ſententias de Manna refellit. Eius verò, auctoriſque noſtri, atque adeò omnium qui de hac re hactenus ſcripſerunt, opiniones refutat Donatus ab alto mari tractatu de Manna.

Meminit etiam Mannæ Bellonius lib. 2. obſeruationum, ſub finem cap. 65.

De Tabaxir. CAP. XII.

CVM *Spodium tam multas Arabum magni nominis & inſignis doctrinæ Auctorum compoſitiones ingrediatur, quas intrò aſſumere licet: non mirum eſt, ſi dubitatio orta*

Spodium vnicum. *ſit, an illorum Spodium cum Græcorum Spodio, quod metallicum eſt, & minimè intrò aſſumi poteſt, idem ſit. Sed, vt verum fateamur, vnicum eſt in orbe Spodiũ, ſiue Pompholyx, ab Arabibus Tutia vocatũ, in cuius penuria Græci ἀντίσποδα parabant.*

HVIC *autem dubitationi & errori anſam præbuit Terentianus ille Dauus omnia turbans, Gerardus Cremonenſis, in Rhaſ. ad Alm. libr. 3. cap. 36. qui* Tabaxir *Arabum interpretatus eſt Spodium, cùm non minus inter ſe differant, quàm albus & ater color. Eius errorem omnes Arabum interpretes Latini ſecuti ſunt,* Tabaxir *Spodium vertentes.*

PERICVLOSÆ *autem ſunt vocabulorum verſiones & immutationes, præſertim in re medica, debéntque*

medica-

medicamentorū nomina potius non interpretata relinqui, quàm perperam Latina reddi.

CETERVM, *vt ad rem redeamus,* Tabaxir *vocabulum est Persicum, ab Auicenna lib. 2. cap. 617. & aliis Arabibus è lingua Persica desumptum, nihilq; aliud sonat quàm lacteus humor, aut succus liquórue alicubi cõcretus: quo nomine etiam Arabibus & Turcis hoc medicamentum cognitum est.* Tabaxir.

VOCATVR *autem ab indigenis* Sacar Mambu, *quasi dicas Saccharum de Mambu, quoniam Indi arundines, siue ramos arboris illud proferentes* Mambu *vocant. Attamen nunc etiam* Tabaxir *vocare cœperunt, quoniam eo nomine petitur ab Arabibus, Persis & Turcis, qui id mercimonij causa ex India in suas regiones exportant.* Sacar Mambu. Tabaxir.

MAGNO *emitur hoc medicamentum pro prouentus eius ratione. Eius tamen commune pretium in Arabia est, vt pari argenti pondere ematur.* Tabaxir mira caritas.

ARBOR *in qua gignitur, interdum magna est, & instar Populi procera: interdum minor, ramos vt plurimum erectos (nisi quod pulcherrimos quosq. interdum incuruant ad pergulas & deambulacra, apud Indos frequentia, conficienda) frequentibus nodis distinctos, palmi tamen longitudine ab inuicem dissitos, habens; folium Oleæ longius. Inter singula internodia liquor quidam dulcis generatur, crassus veluti amylum congestum & simili candore, interdum multus, nonnunquam verò perpaucus. Sed non omnes arundines siue rami eũ humorẽ continẽt, at ij dũtaxat quos Bisnager, Batecala, & pars Prouinciæ Malauar profert.* Tabaxir historia.

HIC *autem liquor concretus, interdũ nigricans & cinereus inuenitur, sed non ideo improbatur. Nam aut ob nimiam humiditatẽ, aut quòd diutius ligno inclusus permanserit, hunc sibi colorem conciliat: non autem ob arborum incendium, veluti nonnulli putarunt. Siquidem in multis*

ramis

ramis quos non contigit ignis, niger etiam inuenitur.

MEMINIT *huius Rhases, libr. de re med. 3. cap. 36. sed omissa generatione, solas vires recenset. Serapionis autem libr. simpl. cap. 342. exemplar temporis vitio corruptum esse verisimile est, quandoquidem* Saraifcir *pro* Tabaxir *legat.*

Auicennæ lapsus.

AVICENNA *lib. 2. cap. 617. vult ex arundinum radicibus crematis fieri: sed eius opinionem falsam esse ex supradictis manifestum est.*

σποδὸς. Tutia. Antispoda ex ossibus Elephanti nulla.

CETERVM σποδὸς, *quæ Arabum est Tutia, aliud, vti diximus, est medicamentum, cuius historiam ex Græcis petendam censeo. Huius pænuria antispodium fieri censent nōnulli ex ossibus Elephanti: sed quàm id falsum sit, ego iudicare possum, quippe qui Elephantorum ossa nullius esse vsus, sed ea ab incolis abiici sciam.*

PORRO, *quoniam peruersa Cremonensis interpretatio tot errores nobis peperit, in posterum vti censeo Spodo siue Tutia in medicamentis à Græcis descriptis, quæ nusquā nisi externis remediis hoc medicamentum admouent:* Tabaxir *verò legitimo in Arabum compositionibus, quæ vt plurimum intus in corpus sumuntur.*

Tabaxir facultates.

CETERVM *ex Medicorum tum Indorum, tum Arabum, Persarum & Turcorum testimonio* Tabaxir *internis & externis conuenit ardoribus, tum etiam biliosis febribus & dysenteriis.*

De Tutia. CAP. XIII.

AVICENNA *lib. 2. cap. 703. Tutiam in India inueniri scribit. Huic etiam suffragatus Serapio, lib. simpl. cap. 422. Tutiæ quoddam genus Indicum esse asserit.*

Tutia Lusitanorum.

SED *vt verum fatear: Nulla per vniuersam Indiam, nobis saltem cognitam, Tutia inuenitur, siue Græcorum* σποδὸς *: aut æs, aliúdue aliquod metallum ex quo conflari Tutia poßit. Sed ea Tutia qua nos hîc vtimur, quamq; in*

Lusita-

Lusitaniam & Hispanias, reliquasq; occidentales regiones exportant, è metallicis conflata non est, sed ex eorum est genere quæ Dioscoridi ἀντίσποδα *appellantur. Mihi enim retulit mercator, harum similiúmque rerum curiosus indagator, se certò accepisse à Persicis negotiatoribus, hanc Tutiam in Quirmon Persiæ regione & Ormuz finitima (vbi etiam laudatißimum totius Persiæ cuminum nascitur) fieri, atque conflari è cineribus arboris cuiusdam istic nascentis nomine* Goan, *quæ fructum eiusdem nominis profert, cortice & putamine constantem: corticem verò & nucleum, qui putamine clauditur, edules esse. Hanc Tutiam Alexandrinam vocari, non quòd in Alexandria fiat; sed quòd ex Quirmon Ormuz delata, deinde in Alexandriam exportetur, ex qua tandem & Italiæ* * *& Galliæ communicatur.*

Goan arbor.

ἀντίσποδος Alexādrina.

*Immo vt Matthiolus suis in Diosc. commentariis lib. 5. cap. 46. censet, Cadmia potius ex ærariis Germaniæ fornacibus petita vtuntur, tum Italiæ, tum Germaniæ atque Galliæ officinæ. Attamen si paulò diligentiores magisq́. curiosi essent Pharmacopolæ, facilè Pompholygem ex iisdem fornacibus accipere possent, & sua antispoda, quæ, vt idem auctor est, plerumque ex boum ossibus concrematis parant, omnino reiicerent.

De Ebore. CAP. XIIII.

OSSIVM *Elephanti non modò in Medicina nullus est vsus (tametsi nonnulli, vt modò retulimus, falso tradant ex his crematis spodium parari) sed nec instrumētis & operibus faciendis. Dentium dumtaxat materies expetitur. Nam quod Aegineta lib. 7. cap. 3. Elephanti vngulas medicum in vsum vsurpari tradit, falsum esse puto.*

Dentes Elephantini dumtaxat expetiti.

APPELLATVR *autem Arabibus Elephantus* Fil: *(ipse verò dens* Cenalfil, *quod dens Elephanti est) in Guzarate & Decan*, Ati: *in Malauar*, Ane: *in Canara*, Açete: *Aethiopibus*, Ytembo: *nullis verò nationibus quod sciam* Baro, *licet Simon Genuensis* * *id affirmet.*

Fil. Cenalfil. Ati, Ane. Açete, Ytēbo. Baro.

NVLLIVS *in medicina vsus sunt ipsi dentes apud*

Indos: sed dumtaxat ab Arabibus & Turcis vsurpantur ex Auicennæ præscripto in iisdem remediis, quibus nos vtimur. Verùm in operibus & instrumentis monilibusq; fabricandis tantus eorum est vsus, vt ex ea Aethiopiæ parte quæ est à Sofala, vsque ad Melinde, singulis annis in Indiam deuehantur millies sexcenta pondo, præter eos dẽtes qui ex plerisque Indiæ regionibus conuehuntur. Huius Eboris pars in Chinarum regionem defertur: maxima verò & potißima pars Cambaya deuehitur. Est enim certum superstitionis genus à Dæmone mulieribus eius regionis institutum, vt è vita sublato aliquo ex sanguine iunctis, ilico omnia monilia (quorum viginti ex ebore confecta singulæ mulieres in brachiis gerunt, fiunt tamen & ea interdum è testudinum testis) confringant, & posito luctu noua inducant. Ingens verò est apud eos Eboris pretium, pro dentium magnitudine: siquidem minores dentes non adeò magno æstimantur; magni verò, ingentis sunt pretij.

Magnus Eboris apud Indos vsus.

Superstitio Indicarum mulierum.

HABENT autem singuli Elephanti binos dentes in maxilla superiore, sed non deciduos & denuo renascentes, vt putarunt nonnulli. Feminæ verò iis magna ex parte carent, tametsi nonnullæ dentibus vnius palmi longitudine præditæ sint. Mactantur ab Aethiopibus Elephanti, vt eorum cruda carne vescantur: dentes verò ad nos mercimonij gratia transmittunt viminibus, siue laqueis colligatos, quod facit vt putem maiora apud eos Elephantorum armenta inueniri, quàm Boum in Europa.

Elephantini dentes non sunt decidui.

Elephanti crudis carnibus Æthiopes vescuntur.

PORRO Elephanti natura melancholici sunt admodum, noctu pauent & insomniis metum incutientibus diuexantur. Sed præsens remedium est, si eorũ rectores (Naires lingua vernacula vocantur) illorum tergis insideant, semperq; eos alloquantur, ne dormiant. Alui profluuio plerumque laborant; interdũ verò adeò in zelotypiam rapiuntur, vt efferentur, & quodammodo furibundi reddantur, disrum-

Naires.

rumpantq; catenas & vincula. Eius autem mali curatio est, si rectores educant eos in agros, & grauiter obiurgent.

CETERVM præter id ministerium quod vehendis oneribus præstant, & tormentis bellicis è loco in locum commutandis, solent bello vtiles esse Elephanti; interdum enim capite & pectore armati equorum more in bellum educuntur. Sed qui his in prœliis vtuntur, id solum emolumenti referunt, quòd aduersariorum acies prosternant: & tamen interdum etiam, veluti intellexi, non sine suorum pernicie retro cedunt. Nonnulli sunt Reges, qui interdum mille huiusmodi Elephantos in prœlium educunt, alij plures, plerique pauciores. Elephantorum vtilitas.

CRVDELE est id spectaculum, quando Elephanti veluti monomachia prœliantur: siquidem non modò dentibus singuli suum aduersarium impetere student, sed magno interdum impetu capitibus concurrũt, vt alteruter eorum, capite confracto, in planitiem cadat. Elephantorum pugna.

FALSVM est quod quidam de maris & feminæ congressu tradiderunt; quandoquidem haud aliter congrediãtur quàm reliquæ quadrupedes.

MVLTA Plinius lib. 8. cap. 1. 2. 3. & seq. de Elephantis scribit, sed pleraque parum probanda, & hactenus non experta. Quod verò in Taprobana insula maiores, dociliores, bellicosioresq; Elephantos gigni tradit: verum id est, si Taprobanam intellexerit eam insulam quæ nunc Zeilan vocatur. Nam, vt postea dicemus, huius insulæ Elephanti reliquis omnibus præcellũt, eorumq; imperia reliquos agnoscere scribũt. Eius etiam cum Rhinocerote inimicitiæ meminit idem Plinius, lib. 8. cap. 20. eorumq; pugnas describit. Taprobana Zeilan fortè.

EST autem Rhinoceros vastum animal cornu in nare gerens, quod difficulter domari potest. Multos in Cambaya Bengala finitima, & Patane inueniri tradunt, & ab incolis Gandas vocari. Mihi hactenus Rhinocerotem videre non con- Rhinocerotis historia. Gandæ.

non contigit: illud tamen ſcio, Bengala incolas eius cornu aduerſus venena vſurpare, vnicornu eſſe exiſtimãtes, tametſi non ſit, vt ij referunt qui ſe probè ſcire autumant.

Monoceros.

C E T E R V M *de Monocerote tam incerta omnia ab Auctoribus referuntur, vt illos eum haud quaquam vidiſſe manifeſtò appareat. Ego hoc loco referam quæ à viris fide dignis accepi. Inter promontorium Bonæ ſpei, & aliud promontorium vulgo de Currentes nuncupatum, vidiſſe ſe affirmabant * terreſtre quoddam animalis genus, licet mari etiam delectaretur, quod caput & iubam equi haberet (minimè tamen marinum equum eſſe) cornu præditum duos palmos oblongo, mobili, quódque nunc in dextram, nunc in ſiniſtram obuerteret; modò illud attolleret; modò demitteret. Id animal cum Elephante ferociter prœliari, eiúſque cornu aduerſus venena laudari. Eius experimẽtum factum propinato duobus canibus veneno: alterum enim canem cui dupla quantitate propinatum eſſet venenum, ſumpto huius cornu puluere ex aqua conualuiſſe: alium verò cui exigua quantitate venenum eſſet datum, nec exhibitum hoc cornu, ſtatim mortuum corruiſſe.*

Elephanti docilitas.

C E T E R V M *non modò vernaculam linguam intelligunt, ſed etiam peregrinas, ſi eas edoceantur. Gloriæ ſunt cupidi, beneficiorum memores, iniuriarum verò haud quaquam obliuiſcuntur, & vindictæ cupidiſſimi ſunt. In ſumma, huic animali nihil deeſſe videtur, vt ratione præditum appareat, præter loquelam: tametſi non deſint qui in* Cochin *publicum inſtrumentum (atteſtationem vocant) ſe vidiſſe aſſerant, quod referret* Elephantum *aliquando iſtic locutum, petiiſſeq́; à ſuo rectore (quem in* Malauar *Naire, in* Decam *verò* Piluane *vocant) cibum. At rectorem reſpondiſſe, Lebetem in quo illi* Orizam *coqueret, pertuſum eſſe, eum tamen ad* Cacabarium *deferret obturandum, deinde illi* Orizam *ſe cocturum. Lebetem promuſcide ſumptum*

de sumptum Elephantus ad Cacabarium defert. Is lebetem reparat, sed rimam quam non animaduerterat, inobturatam relinquit. Lebetem cùm retulisset Elephantus, Rector in eum Orizam cum aqua coquendam iniicit, sed cùm per rimam effluere conspiceret aquam, rursus Elephanto tradit consarcinandum vt ferat. Eum denuo sumptum defert Elephas. Cacabarius de industria lebetem se reparare simulans, rimam auget. Defert Elephantus lebetem ad mare, & aquam haurit, quam dum effluere videt, lebetem intelligit non reparatum; ad Cacabarium redit magno barritu intonans, quasi de eius perfidia conquereretur. Cacabarius tandem lebetem probè ferruminat, & reparat. Sed ei Elephantus non fidens, denuo ad mare profectus, aquam haurit, quam cùm continere lebetem animaduertit, domum redit, & orizam in eo coctam edit. Viuunt etiamnum qui hoc spectaculum se vidisse affirmant, locutum tamen asserere non ausint.

RVMOR est Regem Sian, in cuius regno præstantissimi post Zeilanos inueniuntur Elephanti, candidum Elephãtum habere, eumq; propterea Regem candidi Elephanti per excellentiam appellari. Rex Sian. Elephantus candidus.

RETVLIT mihi amicus fide dignus, se duas Elephantorum venationes vidisse, ad quas profectus esset Rex Pegu cum infinita hominum multitudine, siquidem in prima ducenta hominũ millia fuerunt.* Cingebant illi in orbẽ totum eum locum in quo Elephantos sua pascua habere norant, deinde paulatim ambitum illum siue hominum coronã contrahentes, tandem in medio comprehenderunt non modò ingentem Elephantorum multitudinem (siquidem ea venatione quatuor millia capta sunt) sed & alia animantia, veluti apros, tigrides, partim viua, partim iaculis confixa. Omnes autem Elephantos dimisit, præter ducentos tum adultos tum iuniores, ne suam regionem Elephantis depopularetur. Rex Pegu. Elephantorum venatio.

 pularetur.

pularetur. Eos verò domarũt in hunc modum. Magnis trabibus eos ſepientes, paulatim circum, quo concluduntur, in anguſtius contrahebant, donec ſingulos Elephantos vix locus caperet: deinde funibus è vimine contextis eorum pedes & dentes vinciebant, vt Elephanti ſe mouere loco non poſſent. Hos binis funibus cinctos ſubibant rectores, & calcibus impetentes, tum baculo ferientes, perpetuò ſe verberaturos, & tandem fame enecturos minitabantur, niſi eſſent morigeri. Sin verò eſſent morigeri, oleo ſe peruncturos, & cibum ſubminiſtraturos pollicebantur. Deinde ſingulos educebant & lauabant, lotis ſingulis binos Elephantos domeſticos & iam domatos admouebant, inter quos vtrimque coërcerentur. Hac ratione domitos fuiſſe referebat.

ALIAM præterea Elephãtos capiendi rationem idem mihi narrauit. Intellexerat idẽ Rex Pegu ingentẽ Elephantum in ſiluis oberrare, vt eum caperet, aliquot Elephantos feminas domeſticas eò mittit, prius cõmonitas ne cum Elephantis congrederẽtur, ſed ſignis indicarent ſe primùm cõgreſſuras vbi ad ſua ſtabula peruenisſent. Poſteaquã eò veniſſent feminæ, ſtatim eas ſubſecuti ſunt Elephanti cum illis paſcentes, donec in vrbẽ Pegu, quæ admodum vaſta eſt, deducti eſſent. feminæ ad ſua ſtabula remearunt, ſubſequentibus eas Elephantis. Eductis inde feminis, ſolos Elephantos concluſos, eadem, qua ſuprà retulimus, ratione domarunt.

Elephantos domandi ratio.

IVNIORES etiã verberibus, obiurgationibus & fame, interdũ verò beneficiis domãtur. Maiores verò magnis ædibus concludunt, quæ multas habent ianuas anguſtas, è quibus qui Elephantos domare volunt, iacula & ſpicula in eos coniiciunt, donec iam feſsi, vulneribusq́; & fame propè ſint enecti. His deinde rectores ſignificant, eos ſe ita exercitaſſe, vt feritatem deponerent: quòd ſi humi ſe proſtrauerint, beneficia in eos collaturos pollicẽtur. procumbunt Elephanti, lauantur, vnguntur oleo, & cibus datur: deinde ſingulis ferè

ulis ferè momentis interrogantur qui valeant, quid petant. His rationibus paulatim edomantur.

MANIFESTVS *autem Plinij error in eo deprehenditur, quòd Elephantos minimo suis stridore terreri & retrocedere scribit lib.8.cap.9. Nam plerumq; sues Elephantorum stabula ingrediuntur, nec eis terrentur, aut eorum præsentia quidquam commouentur. Sed & in siluis Malauar multos sues cum Elephantis versari certum est. Illud verum est, quòd mures oderit, quemadmodum idem tradit. Nam si mures in suis stabulis versari senserint, nũquam nisi contorta in se & conuoluta promuscide Elephanti dormient, ne eam mures ingrediantur & mordeant. eadem planè ratione formicas abhorrent.* Plinij lapsus. Elephantus muré odit, & formicas.

MIRARI *subit, à quo Andreas Lacuna lib.2. cap.50. comm. in Diosc. edoctus, fossile & minerale ebur* inueniri scripserit, quandoquidē nihil à veritate magis alienum sit.* Andr. Lacunæ lapsus.

NEC *minus Fuchsium lib. de Compos. med. miror, qui nullibi verum ebur reperiri summo errore scripsit: cùm tot sint Elephanti per vniuersam Indiam & Aethiopiam.* Fuchsij error.

*Vulgaria Simonis Genuensis exemplaria huius meminisse non reperio.

DE Elephantorum docilitate & industria multa apud Auctores leguntur. Sed & recentibus exemplis eorum industria & docilitas est cognita. Nónne Elephantus quem ante aliquot annos hic in Belgico vidimus, quemq́ue ad Maximilianum II. tum Cæsarem Rex Catholicus mittebat, summum docilitatis & intellectus propemodum humani specimen nobis præbuit? Attamen adhuc erat iunior; nec nonum annum excessisse ferebatur.

*Non multum ab hoc animali differre videtur Æthiopum Eale, quam describit Plin. lib. 8 Naturalis historiæ cap. 21. Apud eosdem [videlicet Æthiopas] & quæ vocatur Eale, magnitudine Equi fluuiatilis, cauda Elephanti, colore nigra vel fulua; maxillas apri, maiora cubitalibus cornua habens, mobilia, quæ alterna in pugna sistit, variatq́ue aut infesta aut obliqua, vtcumque ratio monstrauit.

*Similem planè venandi rationem describit Pausanias in Bœoticis, siue lib. 9. in hunc modum: Venatores vbi campestres vel montanos saltus ad stadia fermè mille in orbem continenti indagine cinxerint, ita vt constanter omnes, quem quisque ceperit in eo ambitu locum obtineant, ad intimos eadem agminis forma recessus progressi, feras omnes in medio comprehendunt, & inter eas Alcen, &c.

Ebur fossile.

*Laminulis quibusdam Eboris fossilis, quæ natiuum æmulantur, sed crusta quadam candidissima inductæ sunt, ante biennium à Rasſio nostro, omnium Naturæ miraculorum diligentissimo obseruatore, donatus sum. In Italia erui hoc ebur intelligo, & magno in vsu istic esse aduersus virulentorum animalium morsus.

De Canella. CAP. XV.

Herodoti fabulæ.

TAM *longa difficiliq́ via petebantur olim hæc aromata, vt perfectam eorum notitiam consequi veteribus haud facile fuerit. Hinc factum, vt innumeræ fingerētur fabulæ, quas Herodotus pro veris refert. Et quoniam ingens eorum erat pretium, maiorq́ in hominibus lucri cupiditas, adulterabantur aromata, & hac ratione fiebat, vt diuersa illis inderentur nomina, tametsi plerumque eiusdē essent generis.*

Alep Syriæ emporium.

PROPTER *locorum igitur distantiam, & minus frequentatas has regiones à negotiatoribus, probè cognita Caſsiæ historia veteribus non fuit. Nam qui eam Ormuz & Arabiam deuehebant, Chinenses (vt infrà dicemus) erāt; ex Ormuz deinde in Alep emporium totius Syriæ nobilissimum ab aliis negotiatoribus transferebatur. Qui verò inde eam ad Græcos deportabant, aut apud se nasci, aut in Aethiopia dicebant, multisq́ cum superstitionibus cædi, diuidiq́ à sacerdote in ternas partes, quarum vnam Deo poneret, alteram Regi, tertiam Sacerdotibus*.*

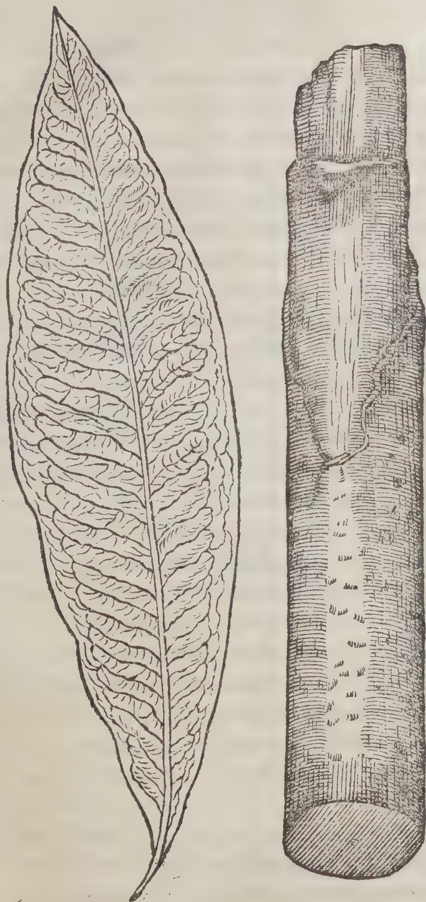
* Paulo aliter Plin. lib. 12. cap. 19.

Cassia neque Cinnamomum apud Æthiopes nascitur.

CETERVM *neque Caſsiam, neque Cinnamomum apud Aethiopes, aut Arabes nasci, nostrorum Lusitanorum nauigatione palam factum est, qui totam illam oram circumlegerūt, magnáque ex parte terrestri itinere peragrarunt, nullam autem Caſsiam aut Cinnamomum vidisse affirmant. Huc adde, quòd ipsimet Arabes Canellam dictam hinc petunt, eiusq́ pretium apud eos intenditur quoties hinc eò non defertur.*

DICET *aliquis Canellam quidem apud eos non nasci, & propterea ab Indis petere; sed legitima Caſsia & vero Cinnamomo eos non carere, fortè autem à Barbaris & in-*

CANELLÆ FOLIVM ET BACILLVS.

& inconditis populis ignorari. Familiares habeo eruditos viros Medicos Arabes, Turcos & Coraçones, qui omnes Canellam crassiorem, Cassiam ligneam appellant. Praeterea nonnulli ex nostris totam Aethiopiam sub Aegypto (quam nunc Guineam vocant) non solùm secundum mare, sed & in mediterraneis peragrarũt, alij ab insula D. Thomae nuncupata vsq. ad Sofala & Mozambique, & inde Goam penetrantes, alij plerique à promontorio Bonae spei (cùm naufragium passi essent) vsq. ad Mozambique & Melindam, ita vt vtramque Aethiopiam supra & infra Aegyptum perlustrarint; nulla tamen his conspecta est Canella vel Cassia.

Guinea.

Promontorium Bonae spei.

CVM igitur orbis numquam ita fuerit cognitus, vt nunc est, praesertim Lusitanis; verisimile est non defutura huiusmodi aromata & celebria medicamenta, qualia sunt Cinnamomum & Cassia: sed abundantiam ipsam, hanc nobis dubitationem parere.

NEQVE enim (tametsi nostri minimè curiosi fuissent) credendum est ipsos incolas tam nobilia aromata tacituros. Nam quemadmodum Barbarissima gens, quae insulam D. Laurentij incolit, mercatoribus, qui eò interdum deuehuntur, fructum quendam Auellanae magnitudine ostendit, quod Garyophyllos redolet: eadem ratione credendum est, Aethiopes Cinnamomum & Cassiam adeò odorata medicamenta nostris demonstraturos fuisse.

Insula D. Laurentij.

Fructus Garyophyllos olens.

PORRO Cassia lignea Arabibus, Persis, & Indis Salihacha vocatur: à vulgo autem Indorum, eodem nomine dicitur quo Canella: nullam enim inter Canellam & Cassiam differentiam faciunt. Neque, vt verum dicam, quispiam Cassiam à Canella differentem vidit.

Salihacha.

Canella est Cassia.

CETERVM quòd Canellae diuersa Cinnamomi & Cassiae nomina indita fuerint, occasionem praebuisse puto mercatores Chinenses (nam Annales vrbis Ormuz prodũt olim quadringentas naues è China vno eodémque tempore eò appu-

eò appulisse) qui cum è sua regione aurum, sericum, vasa murrhina (porcellanas vocant) moschum, cuprum, margaritas, aliasq́; huiusmodi merces eueherent, nonnullas ex eis in Malaca vendebant; sandalum, nucem myristicã, macerem, Garyophyllos, lignum aloës, contra in suas naues inferẽtes: quæ rursus in Zeilan & Malauar diuendebãt, indeq́; sumebant Canellam, ex Zeilan videlicet laudatißimam, & ex Malauar minus selectam: similiter & ex Iaoa, vnde etiam piper, cardamomumq́; euehebant, eaq́; omnia deinde Ormuz aut in Arabiæ oram maritimã perferebant. Interrogati autem isti Chinenses, quænã essent hæc aromata, & vnde ea adueherent, fabulas illas narrabant quas recenset Herodotus, vt his commentis earum merciũ pretia augerẽt.

CVM *autem quæ in Zeilan nata esset Canellam, ab ea quam in Iaoa & Malauar sumpserãt, differre conspicerent, diuersa illis indidêre nomina, cùm tamen eiusdem generis essent cortices, pro soli cœliq́; varietate solùm differentes, vt plerumque idem fructus pro regionum & soli varietate suauior fieri, aut à naturali bonitate degenerare solet.* Canella Zeilanitica reliquas longè superat.

EMENTES *ergo Ormuz incolæ eam Canellam à Chinensibus, idcirco eam* Darchini, *quod Persis lignum Chinense sonat, appellarunt: deinde Alexandriam vehentes, vt eam Græcis eò confluentibus carius venderent, Cinnamomum vocarunt, quod significat lignum odoratum, quasi Amomum ex China delatum. Deteriori autem Canellæ, quæ scilicet ex Malauar & Iaoa delata esset, idem nomen quo in Iaoa appellatur, indiderunt, scilicet* Cais manis, *quod lingua Malaya dulce lignum sonat (hanc corrupto vocabulo* Cassiam *Græci dixerunt) duo diuersa nomina eidem rei imponentes.* Darchini. Cinnamomum. Cais manis. Cassia.

VSVS *est autem Auicenna lib. 2. cap. 128. cum Rhase & reliquis Arabibus, vocabulo Persico* Darchini, *vt plerisque aliis Persicis solet. Nã Canella cuiuscumq́; generis Arabicè* Quer-

Querfaa. Querfe. bicè Querfaa & Querfe dicitur. Reliqua verò nomina Arabibus prodita corrupta sunt, vt Darsihahã & similia. Cuurdo. Vocatur in Zeilã Cuurdo: in Malayo, vti dixi, Cais manis: Cameaa. in Malauar, Cameaa. Nam quod Serapio Darchini arborem de China interpretatur, corruptum est exemplar, & hæc interpretatio ab Interprete addita.

CETERVM rogatos volo omnes cùm Medicos tum Pharmacopœos, vt posthac Caßiæ loco Canellam deteriorem præscribere desinant, & selectißima vtantur; quandoquidem tanta nunc est eius copia. Tum etiam ne Caßiam duplici pondere pro Cinnamomo in Compositionibus iniiciant, tametsi freti Dioscoridis & Galeni auctoritate.

SCRIBVNT nonnulli, Canellam nostram veterum Caßiam non esse, quòd (vt aiunt) nigricans sit, & inodora: aut, si sit, Pseudocaßiam Dioscoridis esse potius quàm legitimã. Fit interdum, vt etiam hîc in India Caßiam admodum deprauatam cum alia inueniamus non exigua quantitate (quoniam aut non bene parata fuit, aut non suo tempore cæsa) quandoquidem vix Aroma reperias corruptioni magis obnoxium quàm Canella est, præsertim si diu in naui perstiterit. Est enim hæc regio putredini admodum obnoxia, maritimis præsertim locis; immò quotidiana experientia videmus Canellam singulis annis multum de sua illa odoris & saporis suauitate deperdere.

SI quis plura de Caßia requiret, legat Manardum libr. Epist. 8. epist. 1. & Commentarios Matthioli, libr. 1. cap. 12. & 13. qui multis argumentis demonstrant nostram Canellam, legitimam Caßiam esse. Sed quod Cinnamomũ inueniri negent, in eo falluntur, cùm Caßia, Cinnamomum, & nostra Canella vnum idemq; sint medicamentum.

Cinnamomum, Cassia, & Canella idẽ sunt.

ANNOTAVIT Lacuna lib. 1. cap. 13. in ædibus Indicis Vlyßipone se omnia Cinnamomi genera à veteribus descripta obseruasse. Sed ego hîc in India plura duob. nõ obseruaui, vi-

Cinnamomi siue Canellæ duo dumtaxat esse genera.

mani, videlicet quod in Zeilan nascitur, & quod in Iaoa & Malabar. Nam quod in Lusitaniam deuehi solet, Zeilaniticum omnino est. Poterit autem fieri, vt quinque genera bonitate discreta inuenerit, non autem genere diuersa. Quod verò deinde addit de Cinnamomo cũ Maria Stiliconis vxore reperto sub Paulo III. *P. M. fabulosum prorsus videtur.*

FATENTVR *nonnulli, Cinnamomum quidem nos habere, sed non illud Mosyliticum, quod à Dioscoride lib. 1. cap. 13. cæteris generibus præfertur; quódque Theophrastus lib. 9. cap. 5. multis nodis constare scribit. Sed his abundè satisfactum puto iis argumentis quæ antè protulimus.*

PORRO *Cinnamomum siue Canellæ arbor magnitudine est Oleæ, interdum minor, multis ramis prædita, non iis quidem contortis, sed rectis fermè: foliis lauri quidem colore, sed forma ad Citri folia accedente (non verò foliis Iridis, vt fabulosè quidam scripsere) floribus candidis, fructu nigro & rotundo, auellanæ ferè magnitudine, aut exiguis oliuis simili. Est autem Canella nihil aliud nisi secundus & interior arboris cortex* *, *nam hæc arbor duplici cortice munita est veluti Suberis arbor, non eo tamen adeò crasso & distincto. Exemptus ergo cortex crasso illo & exteriori libro repurgatur: deinde in laminulas quadrangulas sectus, humi abiicitur, atque ita per se conuoluitur, vt trunci vnius rami integer cortex videatur, cùm tamen dumtaxat partes sint corticis in tubulos digiti craßitie conuolutæ, truncus verò interdum femoris craßitudine reperiatur. Roseum autẽ illum, siue ex cinereo vinosum colorem Solis calore contrahit: qui, non probè paratus, candicans siue cinerei coloris fit; nimiis verò ardoribus Solis adustus, niger. Exempto cortice tribus postea annis ab ea arbore abstinetur.* Canellæ historia.

FREQVENTES *sunt hæ arbores in Zeilan, solebátque vili emi Canella: sed triginta abhinc annis nemo eam emere potuit, præter Procuratorem regiorum negotiorum,*

Factorem

Factorē vocāt. Zeilanicis minores sunt eæ quæ ignobiliorem Canellam præbent in prouincia Malauar & in Iaoa siue Iaua; non tamen adeò pusillæ, vt eas Plinius lib. 12. cap. 19. & Galenus lib. 1. de Antidotis esse censent. Sunt verò omnes siluestres & sponte nascentes.

Canellæ arbor siluestris.

NVSQVAM *alibi, quod sciam, nascitur Canella, tametsi Franciscus de Tamara scribat in freto maris Erythræi Cinnamomi arbores, & Lauros maris æstu interdum opertas inueniri: quoniam nostri singulis annis per mare Erythræum nauigant, nullam tamen huiusmodi arborem viderunt. Nam quod ad Occidentalis quam vocant Indiæ historiam attinet *, non verisimile videtur Canellam istic nasci, quandoquidem eam dicit calices glandésque Suberis modò ferre, cùm legitima Canella veluti oliuas ferat: sed alia erit sui generis arbor. Nec, vti eadem refert, in China nascitur, nam è Malaca Chinam cum aliis mercibus defertur. Intelligo verò plurimam etiam Canellam in insula Mindanao nasci, & vicinis insulis; sed procul eæ à China absunt.*

Nulla Canella in America.

Nulla item in China.

PVTARVNT *etiā nonnulli in Alep nasci Canellam, quòd apud aliquot Scriptores præscriptū inuenerint Cinnamomum Alipitinum: sed sciant nō magis istic, quàm in Hispaniis nasci. Verùm cùm ex his regionibus Ormuz & inde Alep deuehatur, factum est, vt in corruptā Canellā inde in Europam aduectam, ab ipsa vrbe Alep denominarint. Tametsi autē Zeilanitica reliquis præferatur, inuenitur etiā interdum ignobilis, qualis est quæ craßiori cortice constat, minusq; in tubulos conuoluitur, quòd non sit eiusdem anni: quo enim vetustior cortex, eò deterior. Quæ verò in Malauar nascitur, tota ferè est ignobilis, tantumq; à Zeilanitica differt, vt centenæ Zeilaniticæ libræ decē aureos pendāt; Malauaricæ verò libræ quadringētæ vnum dumtaxat aureum.*

Cinnamomum Alipitinum.

Canella Zeilanitica.

Canella Malauarica.

EXSTILLAT *ipsa radix liquorem Caphuram redolentem. Sed rex vetuit radices vulnerari, ne arbores pereant.*

Liquor è radice Canellæ.

eant.

eant. Elicitur aqua plumbeis aut vitreis instrumẽtis ex ipsis floribus, sed quæ fragrantia & odoris suauitate ei cedat, quæ ex corticibus nondum exsiccatis elicitur; tametsi ex solis floribus elici auctor sit Lacuna, lib. 1. cap. 12.

Aqua è corticibus, & è floribus Canellæ.

V T I L I S *est stillaticius hic liquor ad plurima: nam stomachi imbecillitatem roborat, coli dolores ex causa frigida prouenientes illico lenit, vt plerumque sum expertus, faciei colorem commendat, & oris halitum, præterea ad condiendos suauioresq́; efficiendos cibos perquam idoneus.*

Aquæ Canellæ facultates.

E x *Canellæ baccis oleum extrahitur, quemadmodum ex oliuis, seuaceum quodammodo & saponi Gallico simile, inodorum, nisi calefactum sit, tũc enim Cinnamomum aliquantulum olet. Eo vtuntur aduersus ventriculi & neruorum frigidam intemperiem.*

Oleum Canellæ.

C E T E R V M *vt de nominibus generum Canellæ à veteribus traditis aliquid hîc dicam: fieri posse existimo, vt Zigir vocatus fuerit totus ille Chingalarum tractus, qui est Zeilan. Nam Persæ & Arabes nigros vocant Zangues, omnes verò Zeilan et Malauar incolæ nigro colore præditi sunt. Mosyliticum ab insula Zeilan, quæ montosa est, dici puto.*

Zigir.

P L I N I V S *lib. 12. cap. 19. in Gebanitarum portum Ocila vocatum deferri tradit, qui nihil aliud est, quàm Chingalarum siue Zeilan portus.*

C O N T I N E T *autem Zeilan, siue Ceilan, octoginta leucas in circuitu, triginta verò in longitudinem patet. polum eleuatum habet à sexto ad nonũ gradum, vberrima et laudatißima totius orbis insula (hanc nonnulli veterum Taprobanam esse volunt, alij verò Samatram eam putãt) habens è regione & in conspectu Promontorium de Comorin vulgo nuncupatum. Populosa est admodũ, tametsi magna ex parte montosa, cuius incolæ Chingalæ appellantur. Multæ istic nuces myristicæ, Garyophylli, Piper: omnis generis præter adamantem gemmæ: margaritarum, auri, argenti*

Zeilan insulæ descriptio & vbertas.

Taprobana.

Chingalæ, Zeilan incolæ.

magna

magna copia. Siluæ omnis generis auibus scatēt, pauonibus, gallinis, palumbis varij generis, multoq; venatu, ceruis & apris. Delicatissimi istic fructus, tametsi sponte nascentes, ficus, vuæ, aurea mala suauitate reliqua totius orbis superantia: ligno & ferro abundat: multa Palmarum genera, optimiq; Elephantes, summiq; ingenij, quibus reliquos obedientes esse ferunt. Fabulantur Indi istic esse Elysios Campos, & in excelso qui istic est monte (quem rostrum siue acumen Adami vocant) pedum Adami vestigia apparere.

Elephantis Zeilanicis reliqui parent.

*In nostra sanè Canella interdum inuenies fragmenta quæ nō videntur interior ille cortex, sed omnino superior cinerea quodammodo pellicula obductus. Plerique verò tubuli, delibrati & crassiori inæqualique cortice denudati videntur.

CINNAMOMI verò duos ramulos in Belgico vidi: alterum apud Generosum Dominum Carolum à D. Audomaro, piæ memoriæ, virum nō modò rei Herbariæ peritissimum, & qui plantas ipsas, aues, quadrupedesq insigni artificio, viuisque coloribus exprimi curabat, sed omnium etiam Naturæ miraculorum studiosissimum: alterum apud C.V.D. Nicolaum Valdaura Brugensem medicum: tertium reliquis maiorē & crassiorem paucos ante menses, apud Generosum Dominum Thomam Redigerum. Erāt verò ij recti, non enodes: sed nodis quibusdā siue ramulorum vestigiis palmū ab inuicem dissitis insigniti. Cortex tenuis, subcinerei quodammodo coloris, iucundi odoris, suauis gustus, sed qui sua acrimonia aliquantulum linguam vellicet. Lignum certè inodorum est, & insipidum, non minus quàm Salicis ramus, cui perquam similis est. Retinet autē cortex suauem illā cum odoris tum saporis iucunditatem (tametsi totis quadraginta aut amplius annis à sua matre reuulsi sint ramuli) atq. eam etiam maiorem quàm nostra Canella, cuius foliū Clariss. vir, D. Ioannes Plaça, Medicus ac Professor Valentinus, in Hispaniis mihi dedit.

LVDOVICVS Roman. lib. 6. cap. 4. similem ferè nostro Auctori Cinnamomi siue Canellæ descriptionem tradit. At Maximil. Transf. epistola de Moluc. insul. Cinnamomi arborē Punicæ mali similem facit, quàm rectè, nescio: Eum secutus videtur Franciscus Gomara in Historia generali, cap. 96.

*Quotquot Peruanam historiam descripserunt, istius Canellæ, quam in prouincia Sumaco nasci tradunt, meminerunt. Est verò, ex eorum descriptione, Canellæ arbor vasta admodum, folio laurino, fructu racematim cohærente, sed qui calice Suberino simili cōtineatur, ampliore tamen & magis cauo, colore nigricante. Huius arboris fructui, foliis, cortici & radicibus (licet Canellæ saporem & odorem habeant) longè calices præferuntur. quorum dumtaxat puluis in vsu est. Nam si Canellæ modo cum cibis decoquantur, tantum abest vt suauitatem eduliis concilient, quin potius eorum facultas & saporis gratia ea decoctione euanescit. Horum puluere ad plerosq. morbos vtun-

dos vtuntur, ſed præſertim aduerſus coli, inteſtinorum, & ſtomachi dolores in potionibus propinant. Et tametſi multæ ſint huius generis arbores ſilueſtres, diligenter tamen & magna cura eas in ſuis prædiis colunt, (fit enim cultu longè melior) atque in vicinas regiones deferunt, alias merces ad vitam humanam neceſſarias hoc aromate redempturi. Hæc Franciſcus Gomara in Hiſtoria generali cap. 143. Auguſtinus Carate lib.4. Hiſtor. Peruanę, cap. 2. & Petrus Cicca, parte prima Chronici Peruani, cap.40.

Huius fabulæ meminit etiam Lud. Roman. lib. 6. nauig. cap. 4. vbi de Inſula Zeilan agit. Memorant, inquit, incolæ diuum Adam, poſt lapſum illic fletu ac continentia pœnitudine ductũ culpam redemiſſe. Id aſſequuntur ea coniectura, quòd parentis adhuc viſuntur impreſſa pedum veſtigia, longitudine geminum palmum excedentia.

De Agallocho. CAP. XVI.

DIOSCORIDES *lib.1.cap.21. Lignum Aloës, quod ipſe Agallochum vocat, ex India atque Arabia deportari, cute verius quàm cortice veſtitum, & pro Thure ad ſuffimenta ſubſtitui ſcribit.*

SED *legitimum Lignum Aloës non niſi ex India deportatur. Ex Arabia quidem adferri potuit, prius tamen ex India eò deportatum, vt pleræq; aliæ merces. Nam in Arabia naſci non puto. Cute ſanè non veſtitur, ſed cortice, vt reliqua ligna. Neq; veriſimile eſt pro Thure ad ſuffimẽta ſubſtitui: ſed potius è contra pro Agallocho Thus ſubſtitui debuit, vtpote cuius ſemper maior copia fuit. Nõ ſolemus enim rariora & inuentu difficilia vulgaribus ſubſtituere: ſed contrà. Nam Thuris ſelecti centum pondo aureo dumtaxat hîc emuntur, tametſi ex Arabia huc deportetur. Lignum verò Aloës, licet hîc natum, tres aureos pendit in ſingulas libras.*

Lignũ aloës ex India dumtaxat.

Agallochum pro thure nõ ſubſtitui.

PVTANT *nonnulli Plinio deſcriptum eſſe ſub Tari nomine, quod Tarum, libr.12. naturalis Hiſtoriæ cap. 20. ex confinio Caſiæ Cinnamiq; per Nabathæos Troglodytas inuehi ſcribit.*

MEMINIT *Agallochi Auicenna duobus diuerſis capitibus, altero, lib.2.cap.742. videlicet, de Xylaloë; & altero, lib.2.cap.14. de Agalugen. Solet enim de medicamento aliquo dubitans, duo, vt antè diximus, capita deſcribere,*

posteriori plerumque plenius & accuratius omnia describens. Priori (lib.2. cap.742. scilicet) nomina recenset, & prouincias enumerat, è quibus deportabatur. Sed in omnibus verũ & legitimũ Lignũ Aloës non nascitur. Nam quod in Promõtorio Comorin, Veteribus Cori dicto, & Zeilan inuenitur, lignũ quidẽ odoratum est, quod Lignum aloës siluestre vocarũt: cùm tamẽ non sit. Legitimum verò in Malaca & Samatra nascitur, vnde à Chinensibus ferebatur.

Promontorium Cori.

Xylaloës.

HALLVCINATVR *autem Auicenna* *, *cùm ab incolis elixari, vt omnem odorem eliciant, scribit.*

EIVS *plura genera enumerat Serapio, lib. simpl. cap. 197. Indum, id in quadam Indiæ insula inuenitur, quæ Fiuma nominatur. Selectißimum est nigrum, quod varium ostendat colorem, ponderosum. Mondunum à Mondel Indiæ vrbe denominatum. Seificum: postremò Alcumericum, Seifico bonitate cedẽs; tametsi Alcumeri non longius à Seifi, quàm triduano itinere distet. Ceterùm præstare quod sua grauedine in aquam coniectum non innatet, sed statim subsidat, quódque ignium flammis diu resistat.*

EGO *sanè quid per hæc vocabula sibi velit Serapio, planè ignoro, & nomina admodum deprauata esse existimo. Nam quid per Fiuma intelligat, nescio: per Mondel, fortè Melindã intelligit: per Seifi & Alcumeri Zeilan insulã, & Promõtoriũ Comorin; à quo triduano itinere marino Zeilã insula distat. Coniecturis dumtaxat vtor. In Comorin certè & Zeilan ligni quoddam genus odoratum prouenit, quod Aguila braua, id est, Lignũ aloës siluestre appellãt, vt paulò antè diximus. Eo cremantur Baneanum corpora, quos huius historiæ initio ab omni re animata abstinere dixi.*

Baneanes.

IDEM *Serapio lib. simp. cap. 197. ramos ab arbore resectos integro anno sepeliri scribit, vt ita obruti Agallochi marcescat cortex, lignumq́ purum dumtaxat remaneat, adeò vt è ligno nihil erodatur. Addit collabẽtes ex Agallochi arboribus ra-*

bus ramos, à fluminum inundationibus raptos per circumstantes regiones deferri. In nonnullis sanè veritati consona refert, sed in quibusdam veritatem assecutus non est. Quod verò fructum proferre rotundum piperis modo, & rubẽtem refert, an verum sit ignoro, cùm hactenus videre mihi non contigerit, nec quemquam inuenerim qui aliquãdo viderit: nec reliqui Arabes, Rhases, Auenrois, & Isaac eius vsquam meminerunt, tametsi Agallochi facultates descripserint. Agallochi fructus.

MAGIS *autẽ fabulosa sunt eorum somnia, qui Agallochi arborẽ terrestri tantũ paradiso prouenire, eiusq; fragmẽta fluminibus ferri fabulãtur, quàm vt refelli debeant.*

NEC *minus absona sunt, quæ Pandectarius cap. 30. de Agallocho scripsit. Nam quòd Chamælea adulterari Agallochum scribit, à veritate alienum est omnino; cùm tota ea regione Chamælea non nascatur.* Chamælea in regno Malacæ non nascitur.

RVELLIVS *verò lib. 1. cap. 36. tametsi per omnia veritatem non sit assecutus, in plerisq. tamen hallucinatus non est. Quatuor quæ recenset Agallochi genera hactenus videre mihi non licuit; sed vnicum genus Indicũ noui. Fieri potest vt reliqua genera legitimum Agallochum non sint, sed lignum aliquod odoratum.* Agallochi legitimi vnicum genus inueniri.

BENE *etiam scribit Musa exam. simpl. de Agallocho: in eo tamen fallitur, quòd eius plures siluas inueniri scribat. Nam raræ sunt arbores.*

CETERVM *Agallochum dicitur Arabibus* Agalugen & Haud, *Guzarate & Decan incolis,* Vd, *quod vocabulum ex Arabico desumptum videtur: in Malaca* Garro, *selectißimum autem* Calambac. Agalugen, Haud, Vd. Garro, Calambac.

ARBOR *est Oleæ instar, interdum maior, fructum aut florem videre non contigit, ob difficilem & periculosam huius arboris diuturnam obseruationem, frequenter istic grassantibus Tigribus. Allati verò mihi sunt è Malaca rami cum foliis. Ferunt autem recens dissectum Agallochum* Agallochi historia.

nulla odoris fragrantia gratum esse, nec nisi siccatum odoratum esse: imò eum odorem per vniuersam ligni materiem non diffundi, sed in ipso arboris corde siue matrice coaceruari. Crassus est enim cortex, & ligni materies odoris expers. Haud negauerim tamen, quin putrescente cortice & ligno, oleosus ille & pinguis humor fugiat, & ad matricem recedat, illamq́; odoratiorem faciat, sed vt odor Agallocho concilietur, minimè putredine opus est. Multi enim sunt adeò experti & dextri in Agallocho dignoscendo, vt etiam recens sectũ iudicare poßint, sitne odoratũ futurũ, an nulla odoris iucunditate spiraturũ. Etenim in omni lignorum genere aliud alio præstãtius est. Solent autẽ Malacæ incolæ Agallochum repurgare ante quàm negotiatoribus vendant.

Agallochi delectus.

PRÆFERTVR *verò multum nigricans, cinereis discurrentibus venis, ponderosum, plurimo humore pingui prægnans*. Probatio erit, si igne accensum multum humoris exudet; non si in aquam coniectum, subsidat. Nam selectißimum quandoque innatat, nec subsidit. Guzarate & Decan incolæ præter supradictas notas, vt magna sint fragmina requirunt, quemadmodũ maiores gemmas & Margaritas ceteris præferunt: persuadent enim sibi quo maiora sunt fragmina, eò plus facultatis in se continere.*

* Ego totam Agallochi historiã apud Auicennã legi, sed nusquam eius mentionem fecisse inuenio; saltem in nostris exẽplaribus. Quare omnino dicẽdum est, Auctorem à nostris diuersa habuisse exẽplariã.

* Eiusmodi ex India Vlysiponem adfertur, sed magno æstimant. Fiunt interdum ex eo sphęrulæ precariæ odoris iucunditate & pretij magnitudine commendabiles. Frequentiores tamen sunt eæ quæ ex Xylaloë vt vocant syluestri, nostro Auctori descripto, fiunt, tum ex alio ligni genere quod mirum in modum Agallochum ęmulatur, inodorum tamen est.

De Sandalo. CAP. XVII.

Sandalum.

QVONIAM *Sandalum vsibus humanis valde necessarium est, vtpote quod Cordis affectibus non parum conueniat, de eo disserere non alienum duxi.*

APPELLATVR *autem in Timor insula omnibusq́;*

prouinciis Malacæ vicinus Chandama: *Arabes corrupto nomine* Sandal *vocarunt, quos imitati sunt omnes in genere Mauritani, cuiuscumque tandem illi sint prouinciæ: in Canara, Decan, & Guzarate* Sercanda *dicitur.* Chandama. Sandal. Sercanda.

PORRO *tria sunt Sandali genera, Rubrum, Album, Pallidum quod Citrium officinæ vocant. Hæc autem omnia genera non nascũtur vna in prouincia; sed magna locorum est distantia. Siquidem Rubrum in Timor, vbi plurimum Album & Pallidum prouenit, non nascitur: sed in India intra Gangem fl. quem incolæ Ganga vocant, videlicet in Tanasarim & maritimis quibusdam Charamandel. Huius descriptionem non propono, quòd hactenus eam consequi non licuerit. Illud autem certum est, omne Santalum rubrum ex iis quæ iam recitaui locis adferri. Rarus in hac prouincia eius vsus est, quod Indi dumtaxat eo aduersus febres vtantur, reliquum in Lusitaniam & occidentales regiones defertur. Ex eo etiam interdum huius Prouinciæ incolæ sua idola eorumq́ue delubra fabricant: qua de re crassiora ligna magis expetuntur, maioriq́ue pretio redimuntur.* Sandali tria genera. Ganges fl. Idola ex Sandalo rubro.

DIFFERVNT *autem inter se Santalum rubrum & Brasilium lignum. vtrumque inodorum. Nam Santalum rubrum neque dulce est, neque inficit, quæ notæ in Brasilio manifestè deprehenduntur.* Sandali rubri & Brasilij differentia.

CETERVM *Santalum Album & Pallidum in India vltra Gangem nascitur, plurimũ verò in Timor insula quæ vndique portuosa est. Præfertur autem quod ad portũ Mena inuenitur: est enim id haudquaquã lignosum, sed totum ferè cor. Ad portum Matomea est Santalũ etiam pallidum: sed illud multum ligni, parum cordis habet: Lignum autem à corde segrego, quoniam in corde tota odoris gratia consistit. Ad alium portum Camanase appellatum improbum Santalum nascitur, vtpote quod plurimi ligni sit, & nihil ferè cordis poßideat. Huiusmodi est & illud quod ad portũ* Timor insula portuosa.

Seruiago nuncupatum inuenitur. Sunt autem mercatores in his discernendis adeò exercitati, vt conspecto ligno, statim indicare poßint, vnde sit allatum.

INVENITVR etiam Santalum album & pallidum in Verbali, portu Iauæ, vehementer quidem odoratum, sed quod breui senescat, debeatq; post annum multo ligno ad-empto eius odor reuocari, qui in meditullio consistit.

Santalum pallidum odoratum.

PRIMVM verò locum obtinet pallidum, quod odoratius est, sed minori copia inuehitur. Etenim inter innumeros Santali truncos vix quinquagesimus quisque pallidus est. Nuper tamen à mercatoribus intellexi qui diu in ea insula versati sunt, plurimum Santalum pallidum locis apricis nasci, tantamq; inter vtriusq; santali arbores esse affinitatem, vt pallidum à candido discerni non poßit, nisi fortè ab ipsis incolis, qui eas cæsas Mercatoribus vendunt.

Santali historia.

CETERVM Santalū in nucis Iuglandis magnitudinem attollitur; foliis admodum virentibus, Lentisci æmulis: flos ex cæruleo nigricās: fructus Cerasi magnitudine, primū viridis, deinde niger, insipidus & facilè decidens. Inodoram ferunt esse arborem, nisi detracto iam cortice exsiccatam.

Magnus Santali vsus apud Indos.

MAGNA Santali albi & Citrini quātitas per vniuersam Indiam absumitur, quoniam omnes ferè eius incolæ, siue Mauritani, siue Gentiles, eo in mortariis lapideis contuso & aqua macerato sibi vniuersum corpus inungunt, deinde siccari sinunt, ad æstus corporis tollendos & odoris conciliandi causa. Est enim hæc regio admodum calida, & incolæ plurimum odoribus delectantur.

Couchin & Goa Indiæ emporia.

ADVEHITVR autem vtrumq; Santalum Lusitanorū Liburnicis ex Malaca, & in Couchin & Goa maxima totius Indiæ emporia inuehitur: periit enim nunc Calecut amplißimum olim emporium. Inde scilicet ex Couchin & Goa potißimam partem exportant in Malauar, Canara, Bengala, Decan, & Guzarate: minima verò defertur

Ormuz,

Ormuz, Arabiam, & Lusitaniam. Imò vix in Lusitaniam legitimum Citrinum deferri puto, cùm multò pluris hîc e-matur, quàm, in Lusitaniam delatum, vendi poßit. Santalum pallidum rarifs. in Lusitaniam exportatur.

ANTIQVIORES *Græci Santalorum non meminerunt, sed Arabes dumtaxat. Quid verò sibi velint* Machazari *&* Mahazari *vocabula, quibus pallidum Santalum nuncupari quidam volunt, prorsus ignoro (tametsi Monachi Commentatores in Mesuen distinct. 8. cap. 261.* Machazari *explicent odoriferi) nisi fortè* Machazari *significet è Malaca petitum; aut* Mazafrani *legendum sit, quod pallidum aut croceo colore infectum sonat.* Machazari. Mazafrani.

CETERVM *in pallidi penuria albi & rubri partes æquales præscribendas non censeo, vt vult Sepulueda, sed potius solùm candidum: magis enim cum pallido affine est album quàm rubrum.* Santali pallidi pænuriã candidum explet.

IN *exteras regiones delata Santali arbor etiam crescit. Vidi enim in Andanager totius regni Decan vrbe primaria, vbi regiam suam habet* Nizamoxa, *attamen non erat odorata. Habet autem* Nizamoxa *istic hortos amplißimos omni peregrinarum arborum, etiam nostratium genere excultißimos, quæ fructiferæ sunt.* Andanager vrbs. Nizamoxæ horti.

SIGNIFICATVM *mihi erat in insula D. Laurētij Santalum etiã inueniri, & ipsos Aethiopes incolas sic asserere. Verùm postea Santalũ nõ esse intellexi, sed ligni dumtaxat genus odoratum, cuiusmodi hîc plurima inueniũtur.* Lignũ Santalo simile.

INVENITVR *& in Malauar odorati ligni genus Santalo albo persimile, quo se in febribus indigenæ inungũt; lingua Malauarica* Sambarane *appellatum.* Sambarane lignum.

* Quantum ex hac Sandali descriptione colligere licet, valde erit dubitandum an legitimum Santalum pallidum habeamus, quandoquidem scribit vix in Lusitaniam deferri, quoniam eius pretium maius sit apud ipsos Indos, quàm apud Lusitanos. Fieri igitur poterit vt aliquod aliud odoratum lignum nobis pro legitimo Sandalo obtrudatur. Certè candidum nostrum planè inodorum est: & rubrum, tametsi dulce, inficit tamen; quam notam noster Auctor in Santalo rubro non requirit.

De Betre. CAP. XVIII.

FREQVENTISSIMO *in vsu est apud Indos Betre: ab instituto igitur alienum non erit, si hoc loco eius mentionem fecero.*

Betre.

BETRE *masticatum, amarum inuenitur: eam ob causam ei Arecã admiscent, & calcis momentũ, sicq́; præparatum suauissimi esse saporis affirmant. Mihi sanè cùm primũ degustaui, propter amarorẽ ita displicuit, vt ab eo tempore semper abhorruerim, nec vnquam degustare potuerim.*

Betre cum aliis mixtura.

SVNT *qui addant Lycium: potentiores verò & opulentiores Caphuram de Burneo, nonnulli lignum aloës & Moschum aut Ambarum. Sic autem paratum adeò suauis est saporis, orisq́; halitum adeò commendat sua fragrantia, vt perpetuò ferè illud masticent opulentiores, tum etiam alij pro facultatum ratione, tametsi non desint, qui Arecam cum Cardamomo aut Garyophyllis masticẽt. In solitudinibus autem & remotioribus à mari locis carò venditur. Ideo fertur Nizamoxa singulis annis in id impendere trigesies mille aureos Lusitanicos. Hæc sunt eorum tragemata, hoc abeuntem donant: atque Rex ipse interdum propria manu potentioribus elargitur, aliis verò per manus famuli sui quẽ* Xarabdar *aut* Tambuldar *vocant. Sed quia Betre venas habet aut costas secundum folij longitudinem excurrẽtes, vngue pollicis (quem ea de causa in acutum præsecant, non, veluti nos, in rotundum) eas eximunt, deinde admisto calcis momento (quæ ob exiguam quantitatẽ & materiam vnde conflata est, fit enim ex ostreorum testis concrematis, nullum nocumentum adferre potest) & Areca contusa aut confracta, folium Betre complicant, atque in os iniectum masticant, priorem illum succum expuentes (quod tamen nonnulli non faciunt) qui cruentus videtur, deinde alia atq́; alia folia simili modo præparata subsequenter sumunt. Solent aliquem dimissuri, aut ipsi ab adstantibus discedentes*

Xarabdar. Tambuldar.

his foliis

his foliis præparatis plena burſula ſericea abeuntem honorare. Nemo autem diſcedere ſuſtinet, donec Betre ſit donatus; id enim dimiſſionis eſt indicium. Betre vſus.

CETERVM opulentiores aliquos adituri, hoc Betre maſticare pro more habẽt, vt odore os commendent. Siquidem apud eos ſummæ inciuilitatis eſt odoratum non habere anhelitum: ita vt ſi tenuioris fortunæ aliquẽ cum potentiori fabulari neceſſe ſit, manu ori oppoſita id faciet, nè teter aliquis odor alterius nares feriat. Sic etiam mulieres viris congreſſuræ, Betre maſticant ante quàm colloquantur, exiſtimantq́; ad laſciuiam ſummum eſſe illectamentum.

OMNES huius regionis incolæ id, ſumpto cibo, mandere ſolent, alioqui cibos nauſeam quodammodo mouere aiunt: & maſticare aſſuetis, oris halitum tetrum olere, ſi quando abſtineant.

SOLENT ab eius vſu per aliquot dies abſtinere, quibus obierunt ſanguine iuncti, & in quibuſdam ieiuniis. Ab huius etiam eſu abſtinẽt, & humi ſe abiiciunt Arabes & Moalis, hoc eſt, Ali ſectatores dicti, decem diebus quibus ieiunant. fabulantur autem iſti Ali ſectatores, ſiti ſe morituros concluſos in quadã arce; multasq́; præterea fabulas addunt. Quando Betre eſu abſtinent. Moalis ridicula perſuaſio.

NASCITVR Betre in omnibus Indiæ regionibus maritimus Luſitanis cognitis: nam in continenti non reperitur, niſi è maritimis allatum. Verum quidem eſt in Dultabado, vrbe opulenta in Decan, & Biſnagua inueniri, ſed minori certè quantitate, quàm vt ad Perſas & Arabes deferatur. Supra Calaiate, quod octoginta leucis ab Ormuz diſtat, inuenire haud erit facile. Nam neque regionem frigidam amat, vt eſt China, neque ſolibus nimium aduſtam, vt Moſambique & Sofala. Betre natales.

IN Malauar vocatur Betre, in Decan, Guzarate, & Canam Pam, in Malaio Siri. Hallucinantur qui Betre folium Indum eſſe putant: in quo errore etiam verſatus ſum, Betre, Pam, Siri. Betre non eſſe folium Indum.

cùm primum in Indiam appuli. Sed ſententiam mutare coactus ſum poſtea, à Nizamoxa, quem Nizamaluquo vocant, euocatus: cui medicamentum roborando ſtomacho iuſſus componere, ea ſimplicia quæ medicamentum ingrederentur enumeraui, addens, id foliũ quod maſticaret, Folium Indum eſſe. Ad quam vocem, riſit ille (ſiquidem hoc vocabulum intelligebat) & Auicennam mihi oſtendit Arabica lingua conſcriptum, qui diuerſis capitibus de Folio & Betre agebat. Ducẽteſimo enim quinquageſimo nono capite, lib. 2. de Folio Indo, Cadegi Indi illi nuncupato ſcribit, & ſeptingenteſimo ſeptimo capite lib. 2. de Betre, quod ille Tembul vocat corrupto, vt mihi videtur, aliquantulum vocabulo, quod ab omnibus Tambul, non Tembul dicatur. Huc adde, quod ſi quem Arabem aut Aethiopem perconteris, qui vocetur Betre, ſtatim Tambul dicet.

Cadegi Indi.

Tambul.

AVICENNA lib. 2. cap. 709. gingiuas confirmare eſt auctor, in quem etiam vſum ſemper ab Indis maſticatur; & paulo pòſt ſubiicit, ſtomachum roborare; ob quam facultatẽ etiam ab Indis expetitur. Quod autem frigidam illi facultatem tribuat in primo gradu, & exſiccantem in ſecundo: putauerim exemplar vitioſum eſſe, aut (quod eruditi Arabes arbitrantur) Auicennæ, in temperamenti deſcriptione, impoſitũ eſſe, fit enim plerumque vt vulgus erret in temperamẽti dignotione, vtpote cui Piper, Cardamomum, Cepa ſint frigida. Calidum autem & ſiccum eſſe Betre ad finem ſecundi exceſſus, ipſe expertus ſum, & ſic ex ſapore & odore coniicio.

Betre temperamẽtum.

Betre hiſtoria.

EST autem Betre folium ſimile ferè Mali medicæ folio, oblongius tamẽ & per extremum arctius, venas, ſiue coſtas, vt diximus, per longitudinẽ excurrentes habens. Optimum cenſetur bene maturum, colore fulueſcente, tametſi nonnullæ mulieres præferãt quod immaturum eſt, quippe quod maiorem ſonum edat in ore dum maſticatur. Corrumpitur; ſi

tur, si recens à planta collectum diutius manibus tractetur.

FERT *Betre in Maluccis fructum quendam cōtortum, Lacerti caudæ similem,* * *quem istic edunt, quod bene illis sapiat. Fuit id semen delatum Malacam, atque degustatum optimi saporis inuentum est.* Betre fructus.

SERITVR *autē vitis modo, adduntur q; stipites & pedamēta per quæ repēs se sustineat nostratis Hederæ modo. Quidā maioris quæstus gratia Piperis aut Arecæ arboribus id maritant, atque ita pulcherrima vmbracula conficiunt. Multam verò curā, & aßiduam rigationē desiderat.*

*Betre siue Betle meminit etiam Aloisſ. Cadamuſt. cap. 75. Viri, inquit, & feminæ incedunt per vrbem Calecut esitantes folium quoddam, cui nomen est Betle. Hoc igitur inficit ora & dentes colore subrufo: hoc more abstinent tantùm obscuro loco nati. Vbi verò ob funera pullam induunt vestem, in speciem mæstitiæ, temperant à folio huiusmodi, vt & dentes præ se ferant mærorem, & subrufo colori succedit nigricans.

LVDOVICVS item Roman. lib. nauig. 5. cap. 7. Rex Calecut quandoque adductus superstitione, ad annū ab re venerea abstinet, & item animo destinat vesci nolle Betolis. Hæc sunt folia quæ Assyrij mali frondis similitudinem exprimunt: has enim frondes in cibatu habent gratissimas, &c.

*Fructum huic ferè similem, quem noster Auctor suo Betre tribuit, communicauit mihi Rasçius noster. Est verè is duorum digitorum transuersorum longitudine, quinque teretibus filiculis constans mutuo implicatis & contortis funiculi modo, gustu aromatico & odoro, pediculo oblongo.

Quotquot Peruanam historiam scripserunt, referunt earum regionum incolas admodum delectari quarundam radicum, ramusculorum, aut herbarum gestatione in ore, vt Orientales suo Betre delectantur: præsertim verò familiarem esse (Petri Ciecæ testimonio) quandam herbam Coca illis dictam, quam à summo mane ad noctem vsque perpetuò in ore retinent, tametsi neque eam mandant, neque deglutiant. Percontati cur eam assiduè in ore habeant, respondent eius vsu neque famem aut sitim sibi molestam, & vires roburque sibi confirmari.

Est autem hæc pumila arbor, folio (quod Coca vocant) Myrti, vel, vt alij volunt, Rhois coriariorum, Sumac vulgus Medicorum appellat: Eius arbusculæ folia sole desiccata oblongis angustisque canistris circiter selibram continentibus reponuntur in vsum quotidianum.

Seritur hæc arbuscula magna cura plerisque locis in conuallibus montium, quos Incolæ Andes dicunt, à Ciuitate Guamanga, vsque ad eam quæ ab argento, Plata Hispanis, nomen mutuata est.

Cæterum tanto in pretio apud eos est hæc Coca, vt illam auro, argento, paniquè præferant, & anno Domini, M. D. XLVIII. &

aliquot

aliquot subsequentibus, singularum hæreditatum, in quibus feritur, pretia, alia octoginta, alia sexaginta, alia quadraginta, alia viginti ducatorum milibus, singulis annis æstimata sint. Postea verò adeò eius culturæ studuerunt, vt nunc vilior sit, numquam tamé desinet summo in pretio esse: imo plerique iam in Hispaniis viuunt, qui solius Coca mercimonio ditissimi euasere.

De Folio. CAP. XIX.

FOLIVM *Indum à Betre differre, diuersisq́; capitibus ab Auicenna describi, superiori capite satis declarauimus: qua de re superuacaneum duco eadem hic repetere.*

Tamalapatra. APPELLANT *autem Indi Folium* Tamalapatra, *quam vocem Græci & Latini imitantes corruptè Malabatrum nuncuparunt. Arabes* Cadegi indi, *id est, Folium Indum dicunt: siquidem interpres Auicennam verbum verbo reddidit. Itaque non dicitur Folium per excellentiam, sed quoniam Auicenna lib. 2. cap. 259. ita vocauit. Nam quod Actuarius Mauritanos id* Tembul *appellare scribit, in eo fallitur, vt alij plerique.*

Malabatrũ. Cadegi Indi.

Folij historia. EST *verò Folium Indum* Mali medicæ folio simile, angustius tamen per extremum, colore viridi, tribus per longitudinem excurrentibus costis (qua nota facilè dignoscitur) odoratum, Garyophyllos quodammodo redolens, non tam vehementis odoris vt Nardus aut Macis: neque tam subtilis aut acuti vt est Canella.*

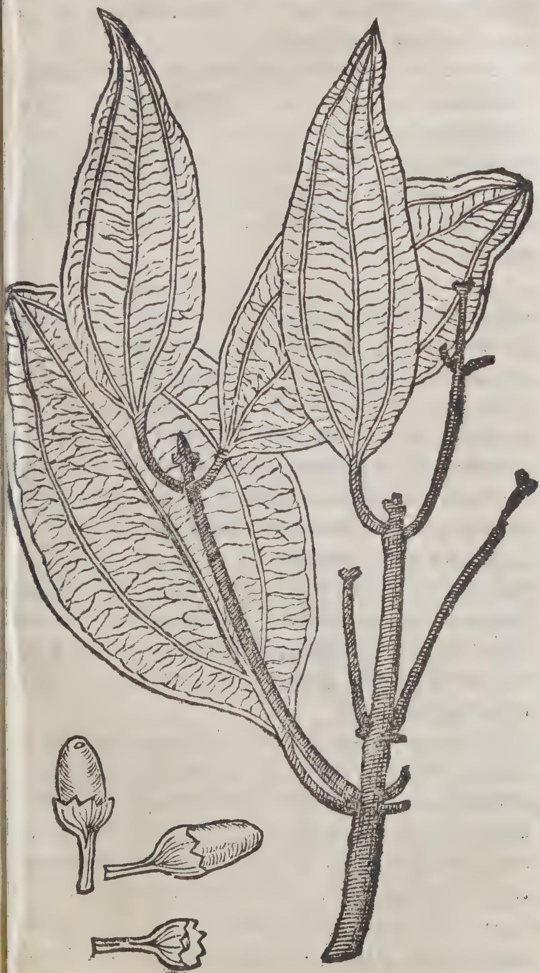
Dioscoridis & Plinij lapsus. AT *nõ aquis innatat hoc Folium lentis palustris modo, vt scripsit Diosc. lib. 1. cap. 11. & hunc secutus Plinius lib. 12. cap. 26. quibus impositum est in huius descriptione. Sed nascitur in procera arbore procul ab aquis, cum multis aliis locis, tum in Cambaya. Et si ab aliquo Pharmacopola (quem ipsi* Gandis *vocant)* Tamalapatra *petieris, statim te intelliget, quoniam vernacula est eorum lingua.*

Gandis.

NON *sunt verò hæc folia tam validi odoris atque Spica* Nardi, *sed suauioris; neque eo modo colliguntur vt Dioscorides lib. 1. cap. 11. perhibet; sed collecta in fasciculos colligantur, atque ita veneunt. Dilutiori viridi colore nitent,*

non ex

TAMALAPATRA CVM SVO RAMVSCVLO.

non ex

non ex candido nigricant, et præferuntur integra; quòd facultas istis melius conseruari credatur. Odore nequaquam caput feriunt, vt reliqua odorata.

AVCTOR *est Plinius lib. 12. cap. 26 arborem esse in Syria folio conuoluto, ex quo exprimitur oleum ad vnguenta, fertiliorem tamẽ eius esse Aegyptum. Laudatius tamen ex India venire: in paludibus ibi gigni lentis modo, odoratius croco, salis gustu, minus probari candidum, saporem eius Nardo similem esse debere, & cuius odor in vino sufferuefacti antecedat alios, &c.*

Malabatrũ neque in Syria, neque in Ægypto nascitur.

AN *in Syria & Aegypto nascatur ignoro. Perquisiui tamen à Medicis Memphiticis, Damascenis, & Alepitinis: sed omnes vno ore negarunt aut in Syria aut in Aegypto gigni. At illud scio, neque tam validi odoris esse vt Crocus est, neque Nardi esse sapore. Quod verò huius in vino sufferuefacti odorem alios antecedere scribit, ea tempestate verum id esse potuit, cùm ignota adhuc essent Benjui de Boninas, Ambarum, Moschus, Calambac (quod Agallochum præstantissimum est) aromata odoratissima.*

Sahesefram vulg. exemp.

SCRIBIT *Auicenna lib. 2. cap. 259. iisdem facultatibus præditum esse cum Nardo, foliaq́ esse* Saisifram, * *in paludibus generari, lentis palustris modo aquis innatare sine radice, nonnullosq́ putasse foliis Nymphææ * esse simile, eiusq́ oleum Laserpitij facultatem habere et olei crocini, valentiusq́ esse.*

Græci Malabatri historiã ignorarunt.

SED *cùm certum sit, Arabes in hoc medicamento Græcos per omnia secutos esse, & abundè satis Græcorum opinionem falsam esse demonstrauerimus, plura in medium esse proferenda non duximus. In hoc autem omnes conueniunt, vrinam ciere, oris halitum commendare, vestes ab erosione tueri, easdemq́ cum Nardo vires sortiri.*

SVNT *ex recentioribus nonnulli, qui Malabatrum sibi ignotum esse scribant. Illi mea sententia cordatè loquuntur. At*

tur. At ij falli videntur, qui foliũ Garyophyllorum esse asserunt, quandoquidem regio vbi Garyophylli nascũtur, biennij ferè itinere abest ab ea in qua Malabatrum prouenit. Folium Indum Garyophyllorum folium non est.

S C R I B I T *Franciscanus quidam in Aethiopia gigni, sibique datum esse cum inscriptione foliorum Canellæ. Sed valde hallucinatur. Nam in Aethiopia nulla est Canellæ arbor, neque Folium similiter. Fieri autem potest, vt ad eum missa sint Canellæ folia cum ipsa Canella: ea enim non multum à Folio differunt Indo, nisi quod Canellæ folium angustius & minus acutum est, tribusq; illis costis siue neruis caret, quos Folium Indum habere diximus.* Folium in Æthiopia nõ nascitur. Canellæ folium.

N O N *opus erat* ἀντιβαλλομένῳ, *si diligentiores essent Pharmacopolæ & medici Lusitani: siquidem tanta eius copia hinc exportari poterat, quæ vniuersæ Europæ sufficeret. Eius autem penuria, Canellæ foliis vtantur, si ea nancisceantur: sin minus, Spica Nardi, non autem Maci, vt voluerunt nonnulli. Iubet etiam Auicenna, lib.2.cap.259. interprete Bellunensi,* Thalisafar* *substitui, sed quid sibi velit Thalisafar, planè ignoro.* Folij succedaneum. Thalisafar.

*Folium Indum quale hîc Auctor describit, ad nos etiamnum adfertur, ipsis tenuioribus ramis interdum adhuc inhærẽs, & integrum, quale nos hic expressimus: gustu laurini ferè folij. Longè verò illud differt à Garyophyllorum folio, quod postea describetur: ipsorum etiam tenuiorum ramusculorũ cortex aromaticum quiddam sapit. Huius historiam cum Betre confundit Amatus enarratione XI. & XVIII. Cap. de Malabathro, & Malabathrino.

C E T E R V M cùm nunc sub prælo esset nostra hæc Epitome, accepi ab Amplissimo viro Domino Iacobo Antonio Cortuso fructum quendam exiguum glandis forma cum hac inscriptione, *Fructus Canellæ ex quorundam sententia: ex aliorum verò sententia Tembul conuoluoli in India.* Eum, quoniam intellexeram interdum vnà cum folio Indo vulgari ad nos adferri, atque id legitimum esse folium ex Garçiæ nostri descriptione coniiciam, (quandoquidem Tembul fructus longè sit diuersus, vt ex Betre descriptione colligere licet) adpingendum hîc curaui ea magnitudine qua ad me missus est.

*Legit hîc noster Auctor foliis Golfam simile, quod ego Nymphææ reddidi, siquidẽ aliam interpretationem habere non potui. At nostra exemplaria nusquam Golfam meminerunt, sed *Nereidem Indæ*, id est Nardi Indicæ: quod satis euidens est argumentũ Auicennæ interpretem in plurimis lapsum esse, aut alium inueniri Auicennam Arabicũ. Golfam.

*Ego per

*Ego per Thalisafar Auicennam intelligere puto, id quod lib. 2. cap.694. Talisifar describit, quodque noster hic Auctor Macerem Græcorum significare sequenti capite dicit.

De Maci. CAP. XX.

NON *dubium est, quin Macis, de quo nunc acturi sumus, plurimum à Macere Græcorum discrepet, si vtriusque descriptionem & facultates consideremus. Cùm igitur recentiorum quidam * satis manifestè id demonstrarint, non opus esse existimaui eorum argumenta hîc recensere. Sed satis facturum me esse putaui, si Macis & Myristicæ nucis historiam hîc breuiter contexerem, quandoquidem Græcorum Macerem hoc tempore ignorari puto.*

Nucis myristicæ historia. EST *igitur arbor quæ Myristicam nucem & Macim profert, Pyri magnitudine, foliis eiusdem, sed breuioribus & subrotundis; siue, vt verius dicam, arbor est Persicæ malo haud absimilis, breuioribus tamẽ foliis. Fructum fert denso operimento munitum, quod per maturitatem dehiscit, atq; tenuiorem corticem siue membranam, quæ nucem cum suo putamine ambit, ostendit. Tenuis illa membrana Macis est. De externo illo operimento siue puluinato calice nullã mentionem facimus, tametsi hîc sacchāro condiatur, *& plurimum commendetur (cùm sit odoratus & grati saporis) in morbis cerebri, vteri & neruorum. Maturo fructu, & dehiscente, vt dixi, primo illo operimento calicũ echinatorum, qui castaneas amplectuntur, modo: Macis Cocci modo rubescens conspicitur, pulcherrimo aspectu, bene onustis præsertim arboribus. Exsiccata nuce, dehiscit etiam Macis, & flaccescente rubore, aureum quodammodo colorem adquirit. Eius pretium triplo maius quàm Nucis myristicæ.*

Nucis myristicę natales. NASCITVR *autem hæc arbor in insula Banda. Inueniri etiam tradunt in Maluccis, sed non est fructifera, quemadmodum nec ea quæ in Zeilan prouenit.*

Nux myristica veteribus ignota. FVIT *autem hæc Nux cum suo Maci veteribus Græcis incognita, quemadmodũ Auenrois * etiam testatur, qui hoc*

medica-

medicamentum ex eorum numero recenset, quæ Græcis incognita fuerunt: quamuis Serapio lib. simpl. cap. 2. in huius medicamenti descriptione, Græcorum auctoritate nitatur.

HVIVS *meminit Auicenna lib. 2. cap. 456. Nam quam sub nomine Talisifar lib. 2. cap. 694. describit, Græcorum macer est.* Talisifar.

EOS *qui nostram Myristicam nucem Chrysobalanum Galeni esse volunt, satis conuincunt cum forma, tum color & temperamentum.* Chrysobalanus Galeni.

CETERVM *hæc nux ab incolis eius regionis vbi nascitur,* Palla, *Macis verò* Bunapalla *vocatur: in Decan nux ipsa* japatri, *Macis verò* jaifol. *Auicenna lib. 2. cap. 503. lingua Arabica nucem vocari scribit* jausiband, *id est, Nux Bandensis, Macim verò* Besbase, *cuius nominis deriuationem numquam scire potui.* Palla, Bunapalla, Iapatri. Iaifol. Iausiband. Besbase.

HÆC *sunt vera & legitima nomina Arabica, tametsi plerique Mauritani & Arabes & Turci aliis nominibus vtantur, quæ temporum iniuria deprauata sunt, vt etiam in Serapione pleraque inueniuntur.*

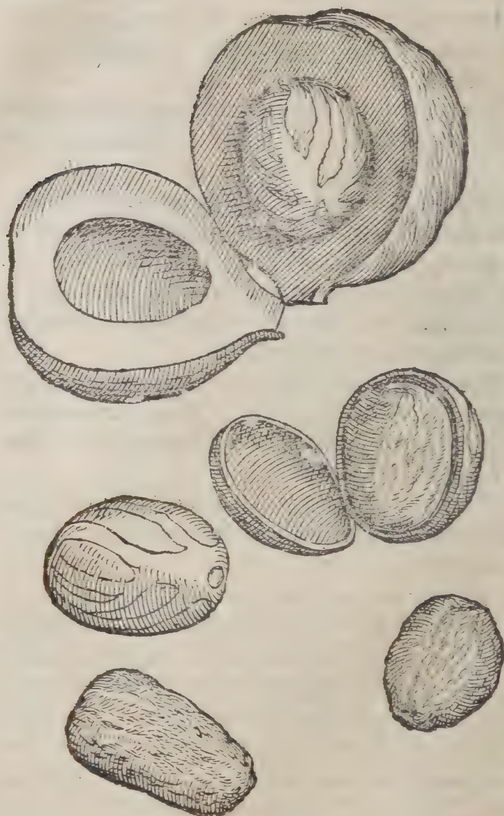
MACIS *autem appellatur ea membrana quæ nucem amplectitur, à Maceris similitudine, quem Græci rubentem depingunt.* Macis à Macere nomen sumpsit.

Ex Maci fit oleum in neruorum morbis vtilissimum.

*Consule Matthioli Commentarios in lib. 1. Dioscoridis de materia medica, cap. de Macere. Ludouic. Roman. lib. 6. cap. 24. & Maximilian. Trãsil. de Moluccis insulis Nucis Myristicæ historiã tradunt.

*Aduehuntur etiam ad nos integrę nuces myristicæ saccharo conditæ, quarum summum operimentum crassum & densum est, vt in iuglandibus, mox sequitur Macis ligneum putamen ambiẽs, quo nux ipsa includitur, rotunda ferè: tametsi interdum inueniatur oblongum quoddam genus, mas vulgo appellatum, & mulieribus alia nuce longè vtilius æstimatum. Nos & nucem integram summo operimento per medium secto, vt ligneum putamen suo maci inuolutum ostendat, & nucem putamine fracto, oblongamque illam seu marem eadem tabella exprimi curauimus.

* Aut alia habet noster hic Auctor Auenrois exemplaria, aut nostra mendosa sunt. Nam secundum nostra exemplaria Auenrois 5. Collig. cap. 4... suam sententiam Galeni auctoritate stabilit.

De Garyophyllis. CAP. XXI.

NVSQVAM *Dioscoridem, aut Galenum Garyophyllorum mentionem fecisse inuenio: tametsi Serapio ex Galeni auctoritate de Garyophyllis tradiderit. Quamobrem crediderim aut Galeni librum in quo de Garyophyllis disseruit, periisse (nam liber de Dinamidiis falso Galeno adscribitur) aut Pauli potius quàm Galeni testimonio de his Serapionem scripsisse.* Garyophyllon Diosc. & Gal. ignotum.

GARYOPHYLLI *meminit Plin. lib. 12. cap. 7. in hanc sententiam: Est, inquit, etiamnum in India Piperis grani simile, quod vocãt Garyophyllon, grãdius fragiliusq́;.*

CETERVM *Caryophyllum, siue Garyophyllon vocatur Arabibus, Persis, Turcis, & plerisque omnibus ferè Indis* Calafur: *in Maluccis verò, vbi solum gignitur, tum etiam in his regionibus dicitur* Chanque. *Nomina autem quæ in Pandectario sunt* Armufel, & Carrumfel, *aut imperitia librarij Arabici corrupta sunt, aut ætatis vitio. Sed de nominibus minimè est altercãdum, quandoquidem res ipsa omnibus perspicua est.* Calafur. Chanque. Armufel. Carrumfel.

NASCITVR, *vt dixi, dumtaxat Garyophyllon in Maluccis insulis, quæ sunt quinque numero (quarum primaria est Giloulo) nec procul nimium à mari, nec etiã locis mari nimis vicinis. Nascitur etiam in Zeilan, nonnullisq́; aliis locis, sed nullibi fructifera est arbor, quàm in Maluccis.* Garyophylli natales. Maluccæ insulæ. Garyophyllon in Maluccis dumtaxat fructiferum.

PORRO *arbor est Lauri forma & magnitudine, foliis etiam laurinis, sed angustioribus, multis prædita ramis, copioso flore, primum cãdido, deinde virescente, postremum rufescente, qui induratus, est Garyophyllum ipsum*, clauum vocant, quòd capitatus sit in modum claui, exertis in aduersum quatuor denticulis sese stellatim decussantibus. Prouenit in extremis ramulis Myrti modo. Est autem flos hic viridis (vt à fide dignis viris accepi) adeò odoratus, vt reliquos flores odoris suauitate superet. Cultores flagellant* Garyophylli historia.

GARYOPHYLLI CVM SVO FOLIO ET FRVCTV.

altiores ramos arboris, emundato prius circa arborem solo; siquidem nullum genus graminis sub hac arbore nascitur, omnem succum siue humorem ad se attrahente arbore. Decußi Garyophylli biduum aut triduum siccantur, deinde asseruãtur, & Malacam aliasq; prouincias mittuntur. Ii Garyophylli qui in arbore hærent, craßiores fiunt, neq. ab aliis nisi vetustate differunt, tametsi falso existimarit Auicenna lib.2.cap.318. craßiorem hunc marem esse. Magni prouentus augurium est, si arbor plures flores produxerit quàm folia: idcirco non debent nimium flagellari arbores, quia vehemens & nimia flagellatio steriliores efficit. Pediculi oblongi è quibus dependent flores, vulgo Fusti vocantur. Folia tanta odoris suauitate non fragrant, vt ipsum Garyophyllum: sed neque ipsi rami odori sunt, nisi aliquantulũ siccati. Fusti.

NASCITVR autem ipsa arbor sponte ex Garyophyllis decidentibus. Nam cùm nunquam huic desit pluuia quæ fructui alimentum præbeat, qui in terram decidit, enascuntur arbusculæ quæ intra octennium quidem adolescunt, in annum verò centesimum perdurant, quemadmodum ipsi incolæ testantur. Garyophylli arbor non colitur.

COLLECTIO Garyophylli fit à decimo quinto Septembris vsq. in Ianuarium & Februarium, non manu, vt nonnulli volunt, sed violenta flagellatione, vt iam dixi. Garyophyllegium.

FALSA est eorum opinio, qui Garyophylli arborem cum Moschatæ nucis arbore eandẽ esse putant. Nam Nux folia ferè rotunda habet, Pyri foliis similia. Garyophyllum verò, folio est Lauri*. Præterea Garyophyllum defertur in Bandam insulã procul inde dißitam, quæ Nucem profert.

SCRIBIT Auicenna libr. 2. cap. 318. gummi Garyophyllorum simili facultate præditum esse cum Terebinthina resina. Hanc ob causam percontatus sum ab iis qui è Maluccis Garyophyllum aduehunt, sed negant se huiusmodi gummi vidisse *. Non negauerim tamen omnes ferè arbores Garyophyllorũ Gummi.

arbores gummiferas esse, præsertim si vulnerentur. Sed hactenus nemo, quod sciam, expertus est.

Garyophylli olim apud Maluccanos neglecti.

NVLLIVS *autem pretij fuisse Garyophyllos intelligo apud Maluccanos, donec eò delati nauibus Chinenses, inde magnam eorum copiam in suam regionem exportarunt, & inde in Indiam, Persiam, & Arabiam. Conseruari autem in sua bonitate audio Garyophyllos, si marina aqua inspergantur, alioqui teredinem sentire.*

Garyophyllorum vsus.

MVLTIPLICIS *vsus sunt Garyophylli tum ad obsonia, tum ad medicamenta: magis tamen expetuntur in*

Garyophylli conditi.

Iaua crassiores illi & annotini Garyophylli: à nobis verò tenuiores, qui adhuc virides aceto & sale apud Maluccanos condiuntur, sed his teneriores saccharo asseruantur, hi mirum

Aqua stillaticia è Garyophyl.

in modum palato grati sunt. Lusitanicæ mulieres quæ istic habitant, è Garyophyllis viridibus aquam stillaticiam organis eliciunt mira odoris suauitate fragrãtem, & cordis affectibus vtilem. Nonnulli sudores mouent iis qui lue venerea diuexantur, Garyophyllis, nuce moschata, maci, pipere longo & nigro. Alij Garyophyllorum puluerem capiti admouent aduersus capitis dolores à frigida causa prouenientes. Mulieres Indicæ tum etiam Lusitanicæ eos mandunt commendandi halitus gratia.

Garyophyllati flores.

NASCVNTVR *flores, qui à Garyophyllorum odore Garyophyllati nuncupantur, etiam in Chinarum regione, sed nequaquam odoris suauitate ita commendati, vt qui apud nos asseruantur.*

Fructus Garyophyllos olens.

EST *etiam in insula cui D. Laurentio nomen, fructus quidam Auellanæ magnitudine cum suo putamine, aut eo amplior, qui Garyophyllos redolet, sed incõperti adhuc vsus.*

* Imò Garyophyllum ipsum nihil aliud est, quàm rudimentum fructus, quemadmodum in malis, pyris Punicis atque plerisque aliis videre est. Nam flos ipse, qui quaternis foliolis constat, huic fructus rudimento insidet, multis fibris plenus, veluti Myrti flos ferè. Garyophyllum etiam describunt Ludouicus Roman. libr. 6. cap. 25. & Maximilian. Transil. de Maluccis insulis. At quem M. Paulus Vene-

lus Venetus lib. 2. cap. 38. exhibet, planè alia est planta.

* Huius folium Laurino est angustius, Salicis aut Persicæ mali folio simillimum, oblongiori tamen pediculo. Huiusmodi aliquando vidimus vnà cum Garyophyllorum ramulis muria cõditis. Eos cum folio & fructu exprimi curauimus.

*Inter Garyophyllos qui Antuerpiam adferuntur, inuenitur interdum gummi ex atro rufescẽs, odorum sanè, & quod prunis iniectum Garyophyllorum odorem refert. Id fortè erit gummi illud ab Auicenna commemoratum, quod tamen affirmare non ausim, cùm eius vires nondum sint exploratæ.

De Pipere.* CAP. XXII.

MAXIMA *Piperis quantitas prouenit in Malauar, tota eo maritima regione quæ à Promontorio Comorim ad Cananor vsque pertingit. Nascitur etiam in Malacæ maritimis, sed bonitate superiori cedens, & magna ex parte inane. Prouenit similiter & in Insulis Iauæ vicinis, & Sunda, & Cuda, aliisq; locis. Sed id totum in Chinarum regionem deportatur, & loco natali consumitur, præter id quod in Pegu & Martaban exportatur. Potissima etiã eius pars quod in Malauar gignitur, in vsum incolarum cedit, tametsi regio admodum ampla non sit, nonnihil etiam à maritimis eius regionis populis absumitur. Pars eius defertur in Balagate bubulis coriis. Et magna copia (tametsi regio mandato sit vetitum) à Mauritanis per mare Erythræum exportatur, id suffurantibus ipsis incolis.* Piperis natales.

EÆ *sunt regiones quæ Piper gignunt, quamquam & inuenitur supra Cananor, quà Septentrionem spectat: sed adeò exigua quantitate, vt ipsis incolis non sufficiat, & externo importato opus habeãt. Etenim non gaudet hæc planta locis desertis & mediterraneis. Quàm verò procul à Caucaso monte dissitæ sint hæ regiones, ex topographicis chartis satis patet.* Piper iuxta Caucasum non nasci.

NOMEN *est Malauarica lingua* Molanga, *Malacitana verò* Lada, *Arabibus medicis tum vulgo* Filfil; *tametsi Auicenna libr. 2. cap. 557. & 558. secundum Bellunensis tralationem* Fulful, *& Piper longum* Darfulful *appellet,* Molanga. Lada. Filfil. Fulful. Darfulful.

PIPERIS VVA AD VIVVM EXPRESSA.

appellet, & Fulfel, *quem ſecutus eſt Serapio, lib.ſimp.cap. 367. vterque Arabs. In Guzarate & Decan* Meriche, *& in Bengala* Morois*: longum verò, quod ſolummodo iſtic prouenit,* Pimpilim. Meriche. Morois. Pimpilim.

MIRVM *nō eſt, ſi Theophraſtus, lib.9.cap.22. Dioſc. lib. 2. cap.153. & hos ſecutus in pleriſque Plinius, lib.12. cap.7. Piperis plantæ formam ac notas ignorauerint, & indigenam in ea deſcribenda fidem ſecuti ſint, ob regionum diſtantiam. Quod verò Arabes in eodem errore verſati ſint, & nonnulli etiam ex recentioribus, illud mirum.*

SERITVR *autem Piperis planta ad radices alterius arboris (magna certè ex parte iuxta* Faufel *arborem aut Palmam plantatam vidi) ad cuius vſque faſtigium ſeſe cō-uoluendo ſcandere ſolet: foliis raris, mali Aſſyrij effigie, ſed minoribus, & per extremum acutis, virentibus, guſtu calidis aliquantulum, & folium Betre ſiue Betle, cuius antè memini, ſapiētibus. Fructus vuarum modo racematim cohæret, minores tamen ſunt Piperis racemi, & ipſe fructus minor, ſemperq́; virens, donec ſiccetur, & plenam maturitatem conſequatur, quæ incidit circiter mediū Ianuarium. Radix puſilla, non Coſto ſimilis, vt voluit Dioſcorides, lib.2. cap.150. quandoquidem Coſtus radix non eſt, ſed lignum, vt peculiari capite dicemus.* Piperis hiſtoria. Dioſcoridis lapſus.

INTER *verò eam plantam quæ Piper nigrum fert, & eam quæ candidum, tam exigua eſt differentia, vt à nemine quàm ab incolis dignoſci poſſint: quemadmodum vitem quæ vuam fert nigram ab ea quæ candidam fert non dignoſcimus, niſi cùm vuas habent, & eas quidem maturas.* Exigua inter plantam Piperis nigri & albi differentia.

QVÆ *autem lōgum Piper profert, longè alia eſt planta: etenim non plus habet ſimilitudinis cum ſuperioribus, quàm faba cum ouo. Præterea Piper longum in Bengala naſcitur, quæ regio quingentarum leucarum ſpatio à Malauar diſtat, vbi Candidum & Nigrum gignuntur.* Piper longū.

PRETIVM longi Piperis in Bengala est vnius Lusitanici aurei cũ semisse in singulas centenas libras. In Couchin verò vbi plurimum Nigrum nascitur, quinque Lusitanicis aureis emi solebant centenæ libræ: sed abhinc quadriennium aut quinquennium, quòd in alias etiam regiones importari cœperit, quindecim aut viginti Lusitanicis aureis emendæ sunt. Piperis autem nigri pretium in centenas libras est duorum Lusitanicorum cum semisse natali loco: at in Bengala duodecim Lusitanicis emuntur totidem libræ Nigri.

Piper album rarum. CANDIDI plantæ rariores sunt, nec nisi certis Malauar & Malacæ locis raræ nascuntur. Solet Magnatum mẽsis inferri: eo enim vtuntur quemadmodum nos sale *. Venenis resistere & ocularibus medicamentis vtile esse asserunt, quod & Dioscorides lib. 2. cap. 150. annotauit, atque vtinam totã huius plantæ historiam tam verè descripsisset.

Brasma. Brechmasin. SED nec Brasina vocabulũ, quod apud eundem Dioscoridem ibidẽ legitur, nec Brechmasin, quod apud Pliniũ, lib. 12. cap. 7. vnquã his in regionib. audiui, aut auditũ puto.

CONDIVNTVR aceto aut sale virentes adhuc & immaturi Piperis nigri racemi, * & vsui asseruantur.

Piperis temperamẽtum. ARABES & Persæ medici Piper calidum tertio ordine constituunt. Sed Empirici, cuiusmodi sunt maxima pars Indicorum medicorum, frigidum Piper faciunt, vt & pleraque alia aromata quæ excalfaciunt.

ORATOS autem omnes Medicos volo, vt Piperis cãdidi loco (quod calidius est & odoratius) Nigrum non præscribant, nisi candidi sit penuria. Similiter ne longum Piper candidi aut nigri loco substituant, cùm prorsus diuersæ sint plantæ, & nigrum cum candido magis conueniat.

Piper Canarinum. CETERVM ne quod Piperis genus desit, mentionem hîc subiicere libuit eius Piperis quod lingua Malauarica à Canara nomen sumpsit. Est autem id inane, eóque vtuntur in pituita à capite euacuanda, dentiúmque doloribus: nonnulli &

nulli & in Cholerico quem vocant affectu. Eius autem formam describere superuacaneum existimo, quoniam in Lusitaniam non deportatur.

*Piperis historiam etiam describit Ludou. Roman. lib. 5. cap. 14. & lib. 6. cap. 19. sed paulufum à nostro Auctore variat.

* Vidimus Vlyssipone candidum Piper, & inde nobiscum attulimus, grano non rugoso, sed pleno, acriore & odoratiore quam nigrum, Vlyssipone tamen neglectum. Ex Indiis verò copiosum, saltem quod medicamentis sufficeret, habere possemus, si Lusitani Pharmacopolæ paulò diligentiores essent. Inuenitur tamen interdum Antuerpiæ apud myropolas nigro permistum.

* Eiusmodi racemos interdum cum Gingiberis radicibus muria conditis Antuerpiæ reperire licet, oblongos quidem illos & graciles, neque ita farctos vt sunt vuarum racemi. Eius iconem ad viuum expressam, hîc adiecimus.

Olim Antuerpiam inuehi solebat aliud Piperis genus, quod Lusitani Pimenta del rabo, id est caudatum Piper, appellabant: sed metuens Rex Lusitanus ne legitimum Piper alterius inuectione vilesceret, id amplius inuehi edicto vetuit. Erat id Cubebis ferè simile, pediculo præditum exiguo, rotundum, plenum, aliquantulum rugosum, nigricans, eadem acredine qua Piper præditum, aromaticum, racematim (vt ab iis qui racemos habuerunt, didicimus) cohærens, Amomum, nonnulli periti perperam existimarunt.

De Cubebis. CAP. XXIII.

Tametsi *Cubebis raro in Europa vtamur, nisi in Compositionibus: attamen apud Indos magnus earum in vino maceratarum est vsus ad excitandam venerem; tum etiam in Iaoa ad excalfaciendum ventriculum.*

Appellatvr *hic fructus ab Arabibus medicis* Cubebe *&* Quabeb; *à vulgo* Quabebechini: *in Iaoa, vbi frequẽs nascitur,* Cumuc; *à reliquis Indis, præterquàm in Malayo,* Cubabchini. *Non est autem sortitus hãc appellationẽ, quòd in China nascatur, quãdoquidem ex Cunda & Iaoa, vbi plurimus est, in Chinã perferatur: sed quoniam Chinenses, qui Oceanum Indicũ nauigabant, hunc fructũ, quẽ in iam enumeratis insulis emerãt, cũ aliis mercibus in alios maris Indici portus & emporia deferebant.* Cubebe, Quabeb. Quabebechini, Cumuc. Cubabchini.

Ceterum *similis est hæc planta Malo vulgari, minor tamen, foliis Piperis, sed angustioribus, per arbores He-* Cubebe historia.

deræ modo

deræ modo repit, aut, vt verius dicam, Piperis modo: non est Myrti effigie, aut folius similibus Myrto. Fructus racematim cohæret, non quidem vt in vua coniunctim, sed singulis granis ex suis pediculis dependentibus. Flos est odoratus.

Monachorum lapsus.

SILVESTRIS *est hæc planta, & sponte nascens, non domestica, neque multorum generum, vti falso Monachi Commentatores in Mesuen sub finem primæ partis dist. 1. cap. 36. putarunt.*

Cubebæ decoctę ad nos perferuntur.

TANTA *autem in existimatione est fructus hic etiam vbi nascitur, vt eum incolæ decoquant, ante quàm efferri sinant, metuentes ne alibi satus enascatur. Hinc fieri puto, vt corruptioni magis sit obnoxius, cùm hîc, tum in Europa.*

HÆC *à Lusitanis fide dignis accepi, qui longo tempore in insula Iaoa habitauerunt.*

Cubebę non sunt Piper.

NON *est Piperis genus (vt putant nonnulli) quoniam plurimum Piper ex Cunda aduehitur, quod nihil differt à Malauarico. Hæc verò planta cum fructu diuersi generis est, minimáque quantitate istic nascitur.*

Matth. Siluatici error.

PVTAT *Matthæus Siluat. cap. 381. ex Serapionis & Arabum auctoritate Cubebas nihil aliud esse, quàm Dioscoridis Myrtum siluestrem, quem Ruscum vocat, aut Carpesium Galeni. Sed fallitur. Nam cùm Serapio, aliiq; Arabes qui in lingua Græca multũ versati non erant, à Dioscoride & Galeno nihil esse prætermissum existimarent, siquas facultates in simplicibus à Græcis descriptis inuenirent, conueniẽtes cum iis quibus prædita erant Indica medicamenta auditu tantùm illis cognita, idem medicamentum esse ilico crediderunt. Non esse autem Myrtum siluestrem, clarius est quàm vt demonstrari debeat. Carpesium verò aliud esse à Cubebis, argumentis euincere possem, si opus esset.*

Carpesium non esse Cubebas.

LAVDATVR *Carpesium Ponticum, plurimumq; in Syria nasci tradunt. Sed si Cubebæ sunt Carpesiũ, cur Cubebas ex India petunt Turci & Syri, magnóque redimunt,*

cùm non

cùm non inuecto vti possent, & sine magno sumptu? Carpesium item Galenus lib.1.de Antidot. describit festucarum tenuium modo: quàm verò festucis dißimiles sint Cubebæ, quis non videt?

NON *defuerunt, qui Cubebas asserere sint ausi Viticis esse semen: cùm verò vtriusque historia & facultates planè dißimiles, talium sententiam omnino conuellant, plura de his agere superuacaneum esse duco.* Cubebæ Vitici, fructus non est.

FAGARA AVICENNAE.

* Cubebarum facultates in memoriam mihi reuocarunt Fagaræ historiam apud Auicennam, quæ ferè iisdem cum Cubebis viribus prædita est. Cùm igitur commodiorem in hac Epitome locum non haberem, cui eius iconem & historiam insererem, operæpretium me facturum existimaui, si eam hîc darem.

EST itaque Fagara fructus Ciceris arietini magnitudine, cortice tenui constans ex cinereo, nigricante, cui subest tenue putamen nucleum continens satis solidum, & tenui nigráque membrana obductum. Integer fructus cum magnitudine tum forma & colore adeò similis est ei quem nostræ officinæ Cuculum Indum, Itali Coccole di leuante appellant, vt primo aspectu fallere, & pro eo sumi possit.

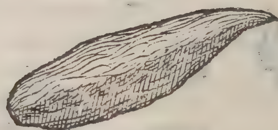
MEMINIT huius Auicenna cap. 266. in hunc modum. Fagara quid est? Granum simile Ciceri habens granum Mahaleb, & in concauitate eius est granum nigrum sicut Scehedenegi, & asportatur de Sofale. Collocat verò eam in tertio calefacientium & siccantium ordine, atque stomachi & hepatis frigiditati vtilem esse, concoctionemque iuuare, & aluum constringere scribit.

De Cardamomo. CAP. XXIIII.

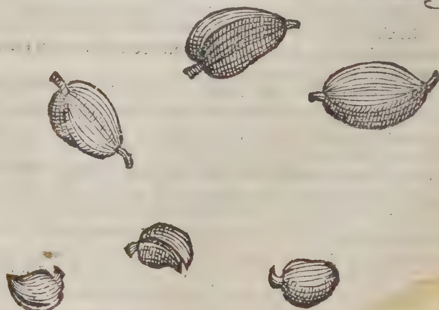
QVOD *Cardamomum vocant, Aroma est iis in regionibus* Cardamomum.

Cardamomum maius vulg

Cardamomum minus vulg.

gionibus probè cognitum, in quibus magnus eius vsus est. Eius etiam magna pars in Europam, Africam, & Asiam euehitur. Quàm verò rectè sit illi inditum Cardamomi nomen, aliis disceptandum relinquo. Auicenna lib. 2. cap. 159. sanè peculiare caput instituit de Saccolaa, quod duûm esse generum tradit, alterum Saccolaa quebir, id est, magnum; alterum verò Saccolaa ceguer, id est, minus. His nominibus cognitum est vtrumque Cardamomum, cùm Medicis Arabibus, tum Mercatoribus.

Saccolaa quebir. Saccolaa ceguer.

IN Malauar vocatur Etremelli, in Zeilan Ençal, in Bengala verò Guzarate, & Decan, interdum Hil, interdum Elachi, ídque inter Mauritanos; nam ab Gentilibus indigenis omnium prouinciarum enarratarum Dore nuncupatur. Quæ diuersitas summam illam nominum confusionem inter Arabes scriptores peperit (etenim nonnulli Indicis vocabulis vsi sunt, alij verò Arabicis) & multis errandi occasionem præbuit. Nam quod alterum Serapio Saccolaa, alterum Hilbane vocat, mendosum est exemplar, & Hil dumtaxat scribendum erat. Etenim si Bane omnino adiiciendum volumus, potius Bara dicendum erat, quod lingua Canarina magnum sonat.

Etremelli. Ençal, Hil. Elachi. Dore. Hilbane.

NIHIL igitur aliud est Saccolaa omnibus Arabibus nuncupatum, aut Saccule Auicennæ, aut Elachi, quàm quod Cardamomum vulgo appellāt, veteribus cum Græcis, tum Latinis planè ignotum, vt ex eorū monumentis colligere licet. Siquidem Galenus lib. 7. simp. med. Cardamomum scribit non esse tam calidæ facultatis quàm Nasturtium, sed suauius & magis fragrans, cum quadam amaritudine: quæ omnes notæ nostro Cardamomo non conueniunt, vt experientia docet. Dioscorides verò, lib. 1. cap. 5. cōmendat quod ex Comagene, Armenia, Bosphoroq; deuehitur (tametsi in India quoque & Arabia prouenire dicat) eligendumq; scribit plenum, frangenti contumax, gustu acre, subamarum,

Cardamomum hoc veteribus ignotū fuit.

odore

odore caput tentans. Nostrum contrà Cardamomum in illas regiones defertur, è quibus Dioscorides suũ deuehi scribit. Sed neque id frangenti contumax est, neque caput tentat, neque amarum, neque gustu adeò acri, vt Garyophylli.

Cardamomi genera 4. Plinio.

PLINIVS *lib. 12. cap. 13. quadruplex esse Cardamomi genus scribit, sic inquiens: Simile his & nomine, & frutice Cardamomum, semine oblõgo. Metitur & eodem modo in Arabia. Quatuor eius genera. Viridissimum ac pingue, acutis angulis, contumax fricanti, quod maximè laudatur. Proximum è rufo candicans. Tertium breuius atque nigrius. Peius tamen varium & facile tritu odorisq; parui: qui verus, Costo vicinus esse debet. Hoc & apud Medos nascitur. Hæc Plinius, tametsi tam Dioscoridi, quàm ceteris Græcis vnicum tantùm extet Cardamomi genus.*

SED *nullum ex prædictis cum nostro quidquam commune habet, quod fragile esse debet, siliqua candicante, granis intus nigris.*

Saccolaa historia.

SERITVR *verò id leguminũ modo, altitudine, quando summa, cubiti, in quo dependent siliquulæ granula interdum vsque ad viginti continentes, non, vt Cordus in libr. 1. Diosc. scripsit, Glandis aut Auellanæ magnitudine *.*

Dauus Terentianus.

HVIC *autem errori occasionem præbuit Dauus ille Terentianus, omnia perturbans, Gerardum Cremonensem * interpretem intelligo, qui cùm hoc medicamentum ignoraret, nomen illi ex Græcis pro arbitrio indidit, tametsi legitimum Arabicum nomen in integro & non mutatum reliquisse præstitisset.*

Ruellij error.

QVAM *Ruellij lib. 2. cap. 5. opinio sit erronea, qui nobis Capsicon, aut Siliquastrum pro Cardamomo Mauritanorum prõponit, omnibus notissimum est.*

Lacunæ error.

AD *ea verò quæ Lacuna libr. 1. cap. 5. commentariis suis in Dioscoridem scribit, satis proteruè in Arabes inuectus, sic responsum volo.* Meleghetta. *Neq; eius Meleghetam Cardamomum esse*

mum esse Dioscoridis, siquidem ignota fuit Dioscoridi: neque Cardamomum maius coloris est cinerei: neque Nigella tertium id genus quod in officinis haberi asserit, quandoquidem Nigella totis his prouinciis non nascatur. Nigella.

CETERVM *non multũ fortè refragabor iis qui* Cordumeni *Arabum, Cardamomum Græcorum esse putant: quandoquidem Serapionis & Auicennæ* Saccolaa *Græcis est ignota, vti suprà diximus. Quod verò* Saccolaa *vtendum negent, quoniam Græci de eo nihil scripsere, non concedo; multis enim experimentis comprobatum est plerisque morbis perutile esse: eóque vtẽdum censeo in omnibus compositionibus Arabum & recentiorũ, qui Arabes secuti sunt.* Cordumeni.

QVÒD *verò Melegueta, Cardamomum minus non sit, satis ex vtroque genere quod in his regionibus nascitur, manifestum est: quorum alterum Cardamomum, vt vocant, maius est: aliud minus, eiusdem tamen formæ, & dumtaxat magnitudine differentia.* Melegueta Cardamomum nõ est.

OPTIMVM *autem censetur minus, quod odoratius est altero, & secundum facultatem maius dici potest.* Saccolaa delectus.

PROVENIT *vtrumque in India, præsertim verò ab Emporio Calecut vsq. ad Cananor, tametsi aliis etiam locis Malauar, & in Iaoa nascatur, non tamen adeò copiosum, neque cortice adeò candido.*

MVLTVS *eius vsus est in his prouinciis, siquidem vnà cum Betre (veluti suprà diximus) manditur, pituitaq; caput & stomachum expurgat, & Serapiis admiscetur.* Saccolaa vsus.

FALSVM *autem est quod Matthæus Siluaticus cap. 117. scripsit, Indos eius radice aduersus febris circuitus vti**, *nascique in tuberibus quarundam arborum. Nam exili est admodum radice, nec nisi satum prouenit, solo antè ignibus perusto, vt facilius enascatur.* Matth. Siluatici error.

* Cordus in libr. 1. Diosc. Cardamomum maius ficus propemodũ magnitudine facit. minus verò Auellana minus. Sed lib. 4. de plãtis Cardamomum medium Auellanæ grandi æquale facit. Matthiolus simi-

G

lus similiter Cardamomi iconem ficus forma & magnitudine exhibet: cùm tamē nihil aliud sit quàm Meleguera suo inuolucro tecta, quæ sane inter Cardamomi vulgaris siue Saccolaa Arabum genera ex nostri auctoris sententia recipienda non est.

*Pandectarius eius meminisse inuenietur cap. 117. in nostris autem exemplaribus apud Rhasin haud facilè inuenies.

*Nullam huic similem facultatem nostra Pandectarij, qui Matthæus Siluaticus est, exemplaria tribuunt.

De Fausel. CAP. XXV.

IMPROBE *faciunt, qui pro* Fausel, *Santolum rubrum substituunt, quod plerumq; alio ligno rubro persimili adulteratur: est enim vtrumque inodorum, vt in Santalo diximus. Fausel verò & minoris emitur, nec adulteratum est, poterátque facilè in Lusitaniam deferri cum aliis Aromatibus, si aut Pharmacopolæ, aut Medici curiosi magis essent, idq; adferendum curarent.*

Fausel vulgare est.

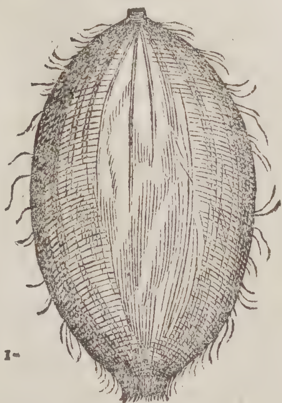
DICITVR *autem Arabibus* Fausel *(tametsi corruptè Auicenna lib. 1. cap. 262.* Filfel *&* Fufel*) tum etiam in Dofar & Xaël portubus Arabicis: in Malauar* Pac *à vulgo, à Nobilioribus verò* Areca, *quo nomine vtuntur Lusitani qui in Indiis habitant, quoniam primùm ea regio fuit illis cognita: in Guzarate & Decan,* çupari *: in Zeilan,* Poaz: *in Malaca,* Pinan: *in Couchin,* Chacani.

Fausel. Filfel, Fufel. Pac. Areca. çupari, Poaz, Pinan, Chacani.

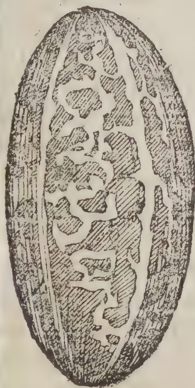
NASCITVR *plurimum in Malauar, in Guzarate & Decan pauca quantitate, ídque dumtaxat in maritimis, sed laudatum, præsertim in Chaul, quod defertur Ormuz. Optimum item prouenit in Mombaim insula, quam mihi Rex Lusitaniæ dono dedit, excepta emphyteusi. Laudatur etiam quod in regione Baçaim prouenit, atque id defertur in Decan cum eo quod in Gauchin nascitur nigrum & pusillum, durum admodum, postquam siccatū fuerit. Nascitur etiam in Malaca, sed tam parua quantitate, vt vix incolis sufficiat. Item in Zeilan magna copia, sed candidum, quod in eam partē regionis Decan defertur quæ Cotamaluco paret, tum etiam in Bisnaga. Defertur etiā ex Zeilan in Ormuz,*

Fausel natales. Mombaim insula.

FAVFEL CVM SVO INVOLVCRO, & inuolucro exemptum.

AVELLANAE INDICæ genus oblongum.

in Ormuz, Cambaya & in insulas Maldiuas, siue Naledi-uas. Et tametsi scribat Serapio lib. simp. cap. 345. Arabiam nõ alere Arecam (de mediterraneis locis & magna ex parte intelligendum id est) nascitur tamen laudata, sed exigua in Dofar & Xaël locis maritimis. Amat enim hæc arbor maritima loca, & mediterranea respuit, alioqui magna cum diligentia sereretur, quoniam singulis diebus eam edũt cum Mauritani, tum Moalis (genus hominum id est, qui Ali, vt dixi, generum Machometi sectantur) etiam in suis ieiuniis cùm à Betre abstinent. Masticant enim Arecam cum Cardamomo, purgandi ventriculi & cerebri gratia.

Moalis.

Faufel mixtura.

ADMISCENTVR Faufel siue Arecæ, eadem quæ suprà Betre admisceri diximus: tametsi Betre calidum sit, Areca verò frigida & sicca. Sed & admiscetur Lycium, quoniam vtrumque gingiuas confirmat, & dentes stabilit, stomachum roborat, & vtile est aduersus sanguinis reiectiones, vomitus, & alui profluuia.

Faufel historia.

EST autem ipsa arbor recta, fungosa materiæ, foliis Palmæ, fructu nucis Moschatæ, minore tamen, aut iuglandibus exiguis simili, intus duro, & candidis rubentibúsque venis resperso, non planè rotundo, sed altera parte seßili: quæ tamen notæ non omnibus Arecæ generibus conueniunt. Integitur hic fructus inuolucro admodum lanuginoso, & foris subflauo, perquam simili Dactylis, cùm maturuit, & antequàm siccatus sit. Immaturus verò, stupefacit & inebriat: editur autem immaturus à nonnullis, vt, veluti inebriati, dolorum cruciatus non sentiant.

Faufel præparatio & vsus.

SICCATVM verò fructum sic parant. Contusam nucẽ Faufel in tenuißimas partes cum Lycio, & folio Betre, cui exemptus sit neruus, masticant, veluti in Betre diximus, & priorem saliuam, quæ cruenta est, expuunt, eáq; ratione cerebrum & ventriculum expurgant, gingiuas & dentes stabiliunt. Potentiores ex Faufel, Lycio, Caphura,

Ligno

Ligno aloës, & Ambari momento, formas orbiculares siue pastillos componunt, quos masticant.

SCRIBIT *Serapio lib. simp. cap. 345. excalfacere, & amaritudinis particeps esse. Sed cùm degustauissem, nullum calorẽ deprehendi; verùm cum insipiditate adstrictoria facultate præditum esse comperi. Itaq. puto aut Serapionẽ hãc Arecã non nouisse, aut, si nouerit, eam numquã degustasse.*

EX *ea viridi aquam stillaticiam vitreis organis elici iubeo, qua maximo cũ successu in biliosis alui profluuiis vtor. Sed arcanum id mihi hactenus fuit.* Aqua ex Faufel.

* Nucem Faufel cum suo integumento nobis aliquando communicauit Petrus Coldenbergus Pharmacopola, vir eruditus & rei herbariæ peritus.

INVENIVNTVR interdum aliæ nuces oblongæ, quæ Faufel cum suo inuolucro magnitudine æquant, prędurę, & foris nigricantes, quæ per mediũ sectæ Nucẽ myristicam mirum in modum æmulantur. Fortè Faufel genus erit, aut aliquid simile. Sed cùm dũtaxat vetustate exsucca videre licuerit, de eius gustu & temperamento nihil pronunciare possum. Vtriusque iconem expressimus.

MEMINIT etiam Arecæ Lud. Roman. lib. nauig. 5. cap. 7. in hũc modum: Edere sueuerunt (de rege & magnatibus vrbis Calecut loquitur) fructum quendam cui *Chofolo* (Faufel intelligit) nomen est. Hunc mittit arbor *Arecha* nomine, Palmæ nõ absimilis, quæ caryotas gignit, & consimiles producens fructus. Miscent insuper cõtritas ostrearum conchas calcis instar. Hæc ille. At ridiculum est quod idem lib. 4. cap. 2. scribit, quoniam quæ sanitatis tuendæ causa eduntur, præsentissimum esse venenum afferat. At Sultanus, inquit, letho traditurus è Satrapis quempiam, ad se accersitum cui mors imminet, nudum sibi assistere compellit, moxq. edit nonnullos fructus, *chofolos* vocitant, instar nucis myristicæ. mãdit etiam quædam herbarum folia, modo mali Assyrij, *tambolos* nominant, addit etiam attritarum concharum ostreę calcem, simulq; cuncta mandendo ruminat. Tandem in eum quem cupit occidi, expuit, aspersoq; eo, continuò mors subsequitur. præsentaneo veneno vitam perimẽte: nam vbi in hominem, vt præmisimus, expuerit contrita venena, intra mediæ horæ spatium perfusus veneno in terram corruens efflat animam.

De Nuce Indica.* CAP. XXVI.

NVLLAM *arborem vsibus humanis aptiorem inueniri puto, quàm sit Palma Indica, veteribus Græcis, quantum coniicio, incognita, & Arabibus ferè neglecta, qui pauca admodum de ea scripserunt.* Palma Indica.

AVICENNA *lib.2.cap.506.eam vocat* Iausialindi, *quod Nucem Indicam sonat: Serapio lib. simp. cap. 228. & Rhases lib. 3. de re med. cap. 20. arborē ipsam* Iaralnare*, *id est, Arborē nuciferam. Vocatur autē vulgo ipsa arbor* Maro, *& fructus* Narel, *quod vocabulum Narel commune est Persis & Arabibus: in Malauar, arbor ipsa* Tengamaran, *fructus verò maturus* Tenga, *sed viridis adhuc & immaturus* Eleni, *& Goæ* Lanha: *in Malaio, arbor* Trican, *ipsa nux* Nihor, *cui nos Lusitani nomen* Coquo *indidimus, ob tria illa foraminum vestigia, quibus Cercopitheci, aut alterius similis animalis caput repræsentat.* Iausialindi. Iaralnare. Maro, Narel. Tengamarā, Tenga, Eleni, Lanha. Trican, Nihor, Coquo.

ARBOR *est vastæ magnitudinis, folius Palmæ aut Arundini similibus, aliquantulum tamē latioribus: flore Castaneæ, materie fungosa & ferulacea. Gaudet arenoso solo & mari vicino, vt in mediterraneis haud facile sit reperire. Serūtur ipsæ nuces, ex quibus enatæ plantæ transplantātur; & paucis annis adolescunt & fructiferæ fiunt, præsertim si diligenter colantur. Nam hieme, cinere aut stercore rigari volunt, æstate aqua: lætiores tamen euadunt, si secus ædificia plantentur, quia videntur sordibus & luto gaudere.* Nucis Indicæ historia.

MATERIES *ligni, cùm sit procera, ad plurima perquam vtilis est, ita vt interdum in Nalediua insula, Maldiuam vulgo, vt diximus, vocant, ex hac arbore naues fabricentur, atq. clauis, malis, velis & rudentibus armentur. Ex ramis qui in Malauar* Olla *appellantur, fiunt ædium tecta & nauium tabulata & opercula.* Olla.

PORRO *has arbores in duo genera distinguūt. Alterū enim fructus ferēdi causa asseruāt. Alterum* çuræ *cogendæ gratia, quæ est vinū mustum: hæc autem decocta, ab incolis* Orraqua *vocatur. çura verò in hunc modum cogitur. Præcisis ramis, vascula alligantur ad liquorem, çuram vocant, excipiendum, quem vt ex altioribus ramis colligant, arborē conscēdunt aptatis ad pedes cōpedib. & laqueis, aut* Cocci duo genera. çura. Orraqua.

foramina quædã in arbore facientes, vt cõmodius aſcendere poßint. Hæc Sura deſtillatur aquæ ardentis modo, vinumq́ extrahitur aquæ ardenti per omnia ſimile, vt etiam pannus lineus eo madefactus nõ ſecus ardeat, quàm ſi aquæ ardenti
Fula. intinctus foret. Vocatur autem ſtillaticius hic liquor Fula, id eſt flos: quod reliquum eſt Orraqua appellatur admiſto ſtillaticij liquoris momẽto. Eçura vel Sura (ita enim pronunciandum eſt) antequam exſtilletur inſolata, fit acetum ſatis interdum acre. Exempto priore vaſculo, ſi vulnus in arbore factum adhuc Suram exſtillet, ſeruatur ea, & ſolis
Jagra. æſtu vel igni denſata, ſacchari modo coit; id jagra vocant. Optima cenſetur quæ in Naledíua inſula naſcitur: ea non nigricat veluti ea quæ in aliis regionibus gignitur.

TEGITVR nux adhuc recens tenero admodum cortice, Cinaræ, dum guſtatur, ſaporem referente. Conſtat tenera valde & dulci medulla, quæ in ſe concluſam aquam ſuauem & dulcem habet, & faſtidiũ non parientem, multoq́ tempore durantem. Quantò autem recentior eſt nux, tantò eius liquor ſuauior eſt, tum etiam medius cortex qui amygdalis ſuauitate non cedit, editurq́ à nonnullis cum iagra, cuius paulo antè meminimus, aut cum ſaccharo: aut ex eo trito lac exprimitur, cum quo coquitur Oriza non minus ſuauis quàm ſi cum lacte caprino decocta eſſet: aut ex eo & auium quadrupedúmue carnibus edulia parantur
Caril. Caril illis nuncupata. Maturior verò facta nux, continet quidem etiam liquorem, ſed non adeò ſuauem vt prior, quíque interdum aceſcat.

NVCES iſtæ recentes ſiccatæ atq́ ſuperiori cortice de-
Copra. libratæ & confractæ, ab indigenis Copra vocantur, deuehunturq́ in Ormuz, Balaguate, aliasq́ regiones, quibus minore copia naſcuntur, quàm vt exſiccari poßint: aut in eas prouincias quæ his omnino carent. Suaues ſunt, iiſque vtimur tamquam caſtaneis ſiccis. Gratiores multo ſunt pa-

lato,

lato, quàm quæ integræ in Lusitaniam perferuntur.

Ex iisdem fragmentis, siue Copra, limpidissimum oleum magna copia torculari exprimitur, non modò ad lucernas vtile, sed etiam Orizæ coquendæ aptum. Duo verò exprimuntur ex his nucibus olei genera. Oleum ex Copra.

VNVM ex nucibus recentibus contusis calida affusa aqua, quibus expressis oleum aquæ supernatat. Hoc vtimur ad purgandum excrementis ventriculum & intestina: purgat enim leniter & sine aliquo nocumento: multi Tamarindorum expressionem addunt, & vtile medicamentum esse sæpius sum expertus. Si hoc oleum intelligunt Auicenna lib. 2. cap. 506. & Serapio, lib. sim. cap. 228. cùm id butyro præferunt, rectè sentiunt mea sententia. in eo verò falluntur, quòd ventrem minus lenire dicant, quàm butyrum. Oleum ex Cocco recẽti

ALTERVM genus olei id est, quod superius ex Copra exprimi diximus. Id præter iã dictas facultates, neruis admodum est vtile. Siquidem magnam huius vtilitatem quotidie experimur in neruorum contractionibus & articulorum doloribus antiquis: hoc enim inunctum ægrum cupæ grandi, quæ hominẽ capere possit, imponimus, ibiq; dormire & quiescere concalefactum sinimus, magno cũ adminiculo. An verò lumbricos enecet, vt scribunt Auicenna locis iam citatis & Serapio, nondum expertus sum. Quòd verò ipsam nucem eadem facultate præditam scribant, non modò rationi consonum nõ est, sed ipsa quotidiana experientia manifestissimum est, eius esu lumbricos generari. In Serapionis autem lib. simp. cap. 228. sententiam facilè concessero, qui Manlarunge (quẽ antiquum Mesuen esse ait) auctoritate fretus, nucis huius siue Cocci esu alui profluuia sisti auctor est. Alienum enim à ratione non est, vt ipsa nux, quæ terrestrium est partium, ventrem sistat: ipsum verò oleum, quod tenuium & aërearum est partium, ventrem subducat. Olei ex Copra facultates. Mansarunge.

NVLLVM autem oleum exstillat ipsa arbor, sed dumtaxat Lacunæ error.

taxat ex ipso Cocco exprimitur: tametsi Lacuna Com. in Diosc. libr. 1. cap. 29. scribat in ea opinione quosdam esse, vt credant dulce id oleum, quod ex hac Palma stillat, Dioscoridis esse Elæomeli.

Elæomeli.

CETERVM duplici cortice integitur hæc nux. Extimus villosa materie compactus est, ex qua fit Cairo Malauaribus dictum, hac in prouincia magni vsus. Nam & ex eo rudentes * & funes nauibus necessarij (manent enim incorrupti in aqua marina) fiũt, & ex eo stupæ loco naues obturantur & stipantur, ipsisq́; adeò stupis præstat, quòd putredini minus sit obnoxium, &, aqua marina inspersum, infletur densetúrque. Nulla certè ex hac villosa materie fiunt aulæa, vt persuadere nobis nititur Lacuna Comm. in Diosc. libr. 1. cap. 141. Ex putamine illo interno & præduro vasa in tenuiorum vsum tornantur, & etiam carbones fiunt aurifabris perquam vtiles. Sed ea vasa paralyticos, si inde bibant, minimè iuuant, vt putauit Sepulueda, & vulgo Lusitanorum creditum est. Nam nihil huius fructus neruis salutare est, præter oleum, de quo paulo antè: sed nec ipsi incolæ huiusmodi facultates talibus vasculis tribuunt, nec quisquam probatus auctor meminit.

Cairo.

Vasa ex Cocco.

Vascula ex Cocco paralyticos non iuuant.

SED minimè prætermittendũ putaui, quod harũ regionum incolæ istarũ palmarũ germinibus vescantur, gratiore enim sunt palato, quàm aut Castaneæ molles, aut humiles Palmæ, quas vulgo Palmitos, Itali Cefaglioni vocant. Quo autem vetustior est Palma, eo tenerius & delicatius germẽ producit. At eo exempto perit Palma: hinc fit, vt qui huiusmodi germen edit, non immeritò Palmam edere dicatur.

Palmæ Indicæ germen.

Palmitos.

NVNC superest, vt de Cocco, quem de Maldiua * appellant, aliquid subiiciamus.

Coccus de Maldiua.

LAVDATVR hic Coccus, aut hæc nux (sed præsertim eius medulla) aduersus venena ab ipsis earum insularum incolis. Et à viris fide dignis accepi, ad coli dolores, pa-

ralysim,

ralyſim, epilepſiam, alióſque neruorum affectus ſe vtilem ſenſiſſe: à coli quidem doloribus, quòd vomitum excitaret; ab aliis verò ægritudinibus immunes reddi ægros, ſi aquam in iis nucibus (adiecto medullæ momento) aliquandiu conſeruatam ebiberent.

SED *cùm non ſim id expertus, minus fidei his tribuo. Nullã autem, periculum faciendi, occaſionem habui, quòd vti malim medicamentis quorum facultates iam mihi perſpectæ, & multa experientia comprobatæ ſunt, veluti ſunt Lapis Bezar, Theriaca, Smaragdi, terra ſigillata, & alia pleraq. medicamenta (de quibus ſuo loco) quàm recentibus minusq́; certis. Nã quod nonnulli dicant, ſe huius vſu commodũ ſenſiſſe, an id perſuaſione & imaginatione factum ſit ignoro; hinc fit vt nihil affirmare poßim. Sed ſi quid certius cum tempore nactus fuero, ſententiã reuocare non pudebit.*

NIGER *eſt autem huius Cocci cortex, & nitidior vulgari Cocco, figura ouali magna ex parte, nec ita rotunda vt vulgaris: medulla ſiue pulpa interior, quæ ſiccata dura eſt admodum & candida, nonnihil tamen ad pallorem inclinans, in ſuperficie rimoſa eſt & valde poroſa, nullo ſapore excellens. Doſis verò eſt huius medullæ ad grana decem, cum vino aut aqua, pro morbi ratione & natura.* Cocci de Maldiua hiſtoria.

INVENIVNTVR *interdum iſti Cocci prægrãdes admodum, interdum etiam exigui: omnes autem in littus eiecti.*

VVLGARI *autẽ fama accepimus, inſulas Maldiuas aliquando continentem fuiſſe, ſed inundatione maris ſubmerſum, has inſulas effeciſſe; in quibus obrutæ Palmæ fuerint, quæ hos Coccos protuliſſent, qui terra indurati in hunc modum conſpiciuntur. Sint ne verò eiuſdem generis cum noſtris, facilè iudicari non poteſt, cùm hactenus nemo folia aut arboris truncum videre potuerit: Sed ſoli Cocci in littus eiiciantur nunc bini coniunctim, nonnumquam verò ſinguli ſeparatim. Sed hos nemini colligere licet, niſi cum*

capitis

capitis periculo; quoniã Regis esse asserunt quidquid è mari in littus eiicitur: quæ res maiorem auctoritatem huic nuci conciliauit. Eximitur autem ex his Coccis pulpa siue medulla, deinde exsiccatur eadem ratione qua Copra, atq; induréscit eo quo venditur modo: diceres esse caseum ouillum.

*Huius arboris descriptionem cum alij, tum Ludo. Roman. lib. 5. cap. 16. & Iosephus Indus cap. 137. & 138. tradiderunt. Sed & Strabo Geographiæ 16. huius Palmæ meminit: quare satis mirari nõ possum nostrum Auctorem qui veteribus Græcis incognitam dicat hanc arborem. Sic enim habet Strabo: Cetera verò ex Palma præbet; ex ea enim panis, mel, acetum, & oleum fit, & testilia varia: nucleis pro carbonibus fabri ferrarij vtuntur, qui in aqua macerati bobus & ouibus in pabulum dantur.

*Nusquam in nostris exemplaribus huc adductos Auctores *Iaralnare* meminisse comperio: at Neregil meminerunt, quemadmodum & Pandectarius cap. 565.

*Ferdinandus Lopez lib. 1. Historiæ Indicæ, *Olla* vocat, nõ Palmæ ramos, sed ipsa folia, quibus inscribere solent Indi res memorabiles & instrumenta publica. Refert idem, simili Ollæ seu folio, Arabicis characteribus inscriptã fuisse eam epistolam quam Rex Calecut ad Lusitaniç Regem Emanuelem dedit, cùm eò primũ appulerunt Lusitani.

Inuectæ sunt Antuerpiam paucos ante annos ex India merces magnis foliorum Nucis Indicæ (vt asserebatur) fragmentis inuolutæ: cubitalia erãt ea fragméta aut ampliora, crassiora tamen quàm vt quidquam his inscribi commodè posset: nam etsi per medium aperta essent, interdum bubalini corij crassitudinem æquabãt, læuia vtrimque & perpolita, ac quantum ex fragmentorum magnitudine colligere licebat, quaternos aut quinos cubitos longitudine, binos verò latitudine superauerant, ita vt non incommode ædes & naues his tegere, & vela concinnare earum regionũ incolæ, vt noster Auctor asserit, possint. Eius fragmentum penes me est, à Guilelmo Andrea Pharmacopœo Antuerpiensi integerrimo mihi donatum.

Non ineptè subiiciendæ hic videntur aliquot Auellanarum icones cum suis descriptionibus.

Prior exigua est, tribus lateribus elatioribus atque itidem tribus foraminum vestigiis, vti Nux Indica seu Coccus, conspicua, villoso quodam inuolucro, veluti Faufel ferè, tecta.

Altera pollicari est longitudine, duorum verò digitorum crassitie, inferiore parte sessilis, rugosa scabráue & cinerea, superna autem & eminentiore parte læuis, subrufique coloris, ita vt animalculum duro corio tectum videatur: prægnans est, & aliam continet. Huic ferè simile genus inuenitur minus, nigricanteque colore, quod à Matthiolo inter Indicas Auellanas exhibetur.

Tertia ab amplissimo viro Corthuso mihi nomine Mehenbethene missa, quamuis non admodum eius descriptioni conueniat, & potius eorum sententiam amplectendam censeã, qui inter vnguentarias nuces referunt: pollicem transuersum longa est, forma triangulari, duroque &

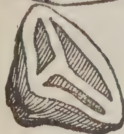

Mehenbethene.

roque & ligneo putamine, fracta tres cellulas habet, in quibus nucleus oblongus albus dulcisque inuenitur.

*Omnes rudentes & funes nautici Liburnicarum regiarum Vlyssipone confecti sunt ex villis Coccorum siue nucum, præsertim verò earum quæ in Indiam nauigant. Sed etiam ex iis villis fiunt nodosa cingula, magno in vsu omnibus ferè tenuioris fortunæ mulierculis Vlyssipone.

* Vidimus vascula ex hoc Cocco de Maldiua confecta Vlyssipone tum aliis locis oblongiora plerumque quàm quæ ex vulgari Cocco parantur, & nigriora nitidioraque. Sed & ipsam medullam siccatam Vlyssipone venalem reperias, cuius facultates mirificè extollūt, atque omnibus ferè alexipharmacis præferunt: eamq. ob causam magnum eius pretium. Quàm verò parum fidei sit adhibendum huiusmodi fabulosis & commenticiis facultatibus, Auctor noster satis declarat.

De Myrobalanis. CAP. XXVII.

Myrobalana Græcis & Latinis incognita. Myrobalanus Græcorum.

MANIFESTVM *est, neque Dioscoridem, neq; Galenum, neque Plinium, nostra Myrobalana cognouisse, sed eorū Myrobalanum planè aliud esse, ex quo videlicet oleum ad pretiosa vnguenta exprimerent. μυροβάλανος enim idem sonat Græcis, quod Nux vel glans vnguentaria Latinis.*

ET *quoniam Auicennæ & Serapionis interpres vidit hæc nostra quodammodo ad glandis formam accedere, nullo iudicio Myrobalana vertit, cum mea sententia Pruna (quibus similia sunt) melius vertisset.*

Delegi, Halilig, Azfar, Asuat, Quebulgi, Beleregi, Embelgi.

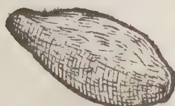
VOCAT *ea Auicenna lib. 2. cap. 458.* Delegi: *Sic etiam Serapio, lib. simp. cap. 107. tametsi librariorum vitio* Halilig *corruptè legatur. Omnes enim Medici Arabes mihi affirmarunt, omnia Myrobalana* Delegi *vocari. Peculiariter verò flaua* azfar, *indica siue nigra* asuat, *quebula* quebulgi, *bellerica* beleregi, *& emblica* embelgi, *sub quo nomine haudquaquā nota fuere hæc posteriora Auicēnæ lib. 2. cap. 228. & Mesuæ, de simp. med. purg. cap. 3. sed sub nomine* Seni, *vt patet ex Serapione, qui* Seni *tenuissimo cortice prædita esse scribit, quæ nota Emblicis conuenit.*

Seni.

Myrobal. quinque genera.

SVNT *igitur in vniuersum quinque eorum genera, quorum nomina magna ex parte mutuati sumus. Nam quòd genus quoddam Serapio Damascenum appellat, melancholicis*

Myr. flaua.

Myr. indica.

Myr. belleirica.

Myr. emblica.

Myr. chepula.

lancholicis morbis perutile: id facit, non quòd in Damasco proueniat hic fructus, sed quòd hinc ex India Myrobalana Inda eò deferrentur.

Serapionis error.

E T *quamuis idem Serapio libr. simp. cap. 107. scribat Seni cognominata genus esse Oliuarum, tamen errat (quod pace eius dictum volo) atque ei erroris occasionem præbuisse credo, quòd emblica sale aut aceto condita edantur.*

Myrobalanorum arbores diuersæ.

F A L L V N T V R *autem tam ij qui omnia Myrobalanorum genera in eadem arbore nasci putant, quam qui flaua & quebula tantùm. Nam quinque sunt diuersa arborum genera: &, quod magis mireris, in regionibus sexaginta aut centum leucis inter se distãtibus nascuntur. Proueniunt enim nonnulla in Goa & Batecala, alia in Malauar & Dabul. In toto regno Cambayæ quatuor eorum genera inueniuntur: quebula verò in Bisnager, Decan, Guzarate, & Bengala.*

C E T E R V M *quæ in Lusitaniam sicca deportantur, magna ex parte sumpta sunt in regione, quæ est inter Dabul & Cambaya. Nam experientia compertum habemus, eos fructus quos regio Septentrioni vicinior producit, minus putredini obnoxios esse. Inuenio autem apud eos tria Myrobalanorum genera, quorum vsus est in purgationibus leuibus & sine molestia: hæc vocant tria genera: horum primum genus quod rotundum est, & bilem purgat, indigenæ* arare, *medici* aritiqui *vocant, nobis sunt flaua: alterum genus incolis* rezanuale *dictum, nostra sunt Indica siue nigra: tertium genus* Gotim *incolis, nuncupatum, rotũdum, nobis bellerica sunt. Chepula verò nostra quæ pituitam purgant, illis* aretca *appellantur. Hæc sunt quatuor Myrobalanorum genera, quæ illis sunt in vsu medico. Nam quinto genere,* anuale *iis nũcupato, nobis verò emblica dicto (tametsi apud eos reperiatur) non vtuntur, nisi densandis coriis, Rhois coriariorum loco, & atramento conficiendo. Sunt*

Arare, Aritiqui.
Rezanuale.
Gotim.
Aretca.
Anuale.

tamen

tamen etiam nonnulli qui iis viridibus vescuntur excitãdæ appetentiæ causa.

PORRO Arare *rotundum est, & Sorbi folia profert,* Anuale *foliis est minutim incisis Palmæ magnitudine.* Rezanuale *octogonũ est, et folia Salici similia habet.* Guti *foliis est Lauri, sed pallidioribus & subcinericiis.* Aretca *magna sunt & rotunda, oblongiora tamen dum ad perfectã maturitatẽ peruenerunt, & angulosa: folia eius Persicis* similia. Sũt autem singulæ arbores Pruni magnitudine, omnesq; siluestres & spontè nascentes, non domesticæ.* Myrobalanorum historia.

CVM *autem gustu sint adstringente & acido, Sorborum immaturorum modo, ex frigidorum & siccantium classe esse dixerim.*

PRÆPARATIONIS *modus apud Indos non inualuit, vtpote qui iis non vtantur purgationis, sed adstrictionis dumtaxat gratia. Nam si purgare velint, eorum decocto vtuntur, & maiore dosi quàm nos in Europa. Solent autem iis saccharo conditis vti magno cum successu, nec quisquam medicorum vsu istorum famam vnquam est periclitatus. Chepulorum * autem maior est gloria: cõdiuntur hæc in Bisnager, Bengala & Cambaya: flaua & indica, in Batecala & Bengala.*

IVBEO *ego ex his immaturis stillaticium liquorem organis elici, quem post sumptam aliquam conseruã astringentem propino, & syrupis admisceo, si quando opus est. Flaua & Bellerica præscribere soleo initio mensæ, iis qui aut alui profluuio, aut stomachi relaxatione laborant: talibus enim conuenit huiusmodi cibus propter adstrictionem cum pauca aciditate coniunctam. Præterea immaturorum Myrobalanorum succum, in alui profluuiis apprimè efficacem esse expertus sum.* Aqua stillaticia Myrobal.

*Chepulorum arborem apud Bituriges Gallorum inueniri intelligo: huius folium inde allatũ dono mihi dedit D. Io. Posthius Germ. medicus, mihi amicissimus: verùm id Persicæ folio simile non est, sed

Pruni aut Cerasi folium potius æmulari videtur. Omnium verò Myrobalanorum genera, vt in officinis inueniuntur, expressimus.

*Chepula rarius ad nos adferuntur, & non nisi dura & malè condita. Emblica verò (quorum nullam mentionem facere Auctorem mirum) copiosè, recentissima & optimè condita inuehuntur Antuerpiam.

Refert Fragosus, in noua Hispania fructum Dactylorum modo nasci *Houos* nomine, Myrobalanis flauis adeò similem, vt plerique eundem esse contendant: præalta nascitur arbore, vt vix colligi possit, nisi præmaturus sponte decidat.

Sed quandoquidem in Houos mentionem incidimus, meminit etiam arboris Houo Franciscus Gomara, in Generali Indiarum historia cap. 67. quæ an eadem sit cum superiore, aliis disceptādum relinquo.

Houo, inquit, arbor est præalta & patula, sanam vmbram præbens (qua de causa, cum Indi, tum Hispani potius sub ea, quàm sub alia quauis arbore recubant) ex cuius cacuminibus & cortice, odorata fit aqua ad crura roboranda, & fucandam faciem vtilis: etenim cutem constringit & desat, in eumque vsum balnea fiunt ex ea, etiam ex itinere defessis salutaria. Eius radice vulnerata, multa aqua manat potui apta: fructu flauo, paruo, & pulpæ parum habente, sed officulum in se continente satis magnum: salubris est is fructus, & facilis digestionis, sed dentibus molestus & noxius, ob fibrarum copiam.

De Tamarindis. CAP. XXVIII.

MEDICAMENTVM *omnibus cognitum sunt Tamarindi, quamobrem nullum adulterium norunt.*

NASCVNTVR *multis Indiæ locis, sed qui locis mōtosis & ad Septemtrionem obuersis proueniunt, præferuntur, & diutius incorrupti manent: quales sunt quos Cambaiete & Guzarate gignit.*

Puli, Ambili. VOCANTVR *in Malauar* Puli, *in Guzarate* Ambili, *quo nomine reliquis Indiæ prouinciis noti sunt. Arabes*

Tamarindi. Tamarindi *appellāt, quasi dicas Palmulas Indicas. Nam* Tamar *(quod omnibus notum est) eorum lingua Dactylum significat. Palmulas autem vocarūt Arabes hunc fructum, non quòd eius arbor Palmæ similis sit; sed quoniam aliud nomen magis aptum non inuenerint, ossicula etiam in se continere conspicientes.*

Tamarindorum historia. ARBOR *est Fraxini, aut Iuglandis, Castaneæue amplitudine, materie firma, non fungosa siue spongiosa, ramis foliis ornatis multis minutimq; incisis, palmi magnitudine:*

fructus

fructus in arcus aut digiti incurui figuram efformatur. Huius immaturi cortex viret, ſiccatus verò, cinereus eſt, & facilè auellitur: nucleos intus continet ſatiuorum Lupinorum magnitudine, quodammodo rotundos, ſed planos, colore furuos, ſed læues, quibus abiectis, pulpæ vſus eſt, quæ lenta & viſcida eſt. Sed illud obſeruatione dignum, quòd hic fructus in arbore adhuc pendẽs noctu foliis ſeſe inuoluat vitandi frigoris cauſa, interdiu verò ſeſe expediat & è medio foliorũ emergat. Acidus eſt dũ viret, ſed tamen ea aciditas ſuauitate nõ caret. Plurimũ illis expurgatis vtor cum ſaccharo, atq. id maiori cũ ſucceſſu, quã ſi Syrupo acetoſo vterer. Soleo etiã plerũq. ægros Tamarindorũ infuſione purgare. Tamarindorũ quatuor vnciæ aqua frigida aut ſtillaticio intubi liquore macerentur per tres horas, deinde facta expreſſione, eximantur Tamarindi, quos modico ſaccharo inſperſos vtiliter exhibeo; euacuant enim ex parte bilioſum humorem atque pituitoſum incidunt & attenuant. Huius regionis incolæ ſine moleſtia ſeſe purgant Tamarindis cum oleo nucis Indicæ ſumptis. Medici verò Indici, folia Tamarindorum trita partibus corporis eryſipelate infectis imponunt. Nos hic Tamarindis aceti loco vtimur, gratior enim palato eſt eorum aciditas, præſertim maturorum. Deferũtur in Arabiam, Perſiam, Aſiam minorem & Luſitaniam ſale conditi, vt temporis iniuriam melius ferre poſſint. Ego verò ſine ſale domi aſſeruare cum ſuo cortice ſoleo. Fit ex iis recentibus cum ſaccharo conſerua, præclarum proculdubio medicamentum ad digerendos & expurgandos humores, nec minus palato gratum. Tamarindorum ſtillaticio liquore pro digeſtiuo aliquando vſus ſum: Verùm cùm nimis dulcem & inſipidum ferè inuenerim, eo vti deſij.

Tamarind. facultates.

Tamarind. conſerua.

Aqua ſtillaticia Tamarind.

NVNC ſupereſt, vt ex Auctorum Arabum ſcriptis hoc medicamentum examinemus, cùm veteribus Græcis fuerit incognitum.

AVICENNA lib.2.cap.699.hoc medicamentum non describit, sed eius delectum dumtaxat profert, aitq; recentiores Tamarindos præferri.

Mesue lapsus.

MESVE lib. de simp. med.cap.8. facit eos Palmæ silueſtris Indicæ fructum : sed eius error ex eo manifestus est, quòd tota India Palmas non reperias: sed palmulæ adferũtur ex Arabia in Indiam, vbi magna quantitate eduntur siccæ, similiter & in massam compressæ, abiectis nucleis. Memini tamen vidisse quoddam genus siluestre palmarum in Cambaya & Guzarate, sed sterile & longè diuersum à Tamarindifera arbore.

Palma siluestris.

SERAPIO lib.simpl. cap. 348. ex auctoritate Bonifaa, in Cæsarea Aman prouenire asserit. Sed pace eius dictum sit: nullos Tamarindos in Cæsarea Aman, quæ est Syriæ, prouenire certum est, cùm à negotiatoribus mercimonij gratia eò ex India deportentur.

NONNVLLI Tamarindos à saporis aciditate Oxyphœnicem faciunt, quorum sententiam vt nec improbare, ita nec approbare possum. Sed quod Lacuna Com.in Diosc. libr.1.cap.126. à Thebaicis palmulis nõ differre scribit, non probo: quemadmodum nec quod eius arborem Palmæ siluestris genus facit foliis oblongis, & per extremum acutis, quoniam huiusmodi profert folia, vt antè dixi.

Oxyphœnix. Lacunæ error.

Tamarind. téperament.

CETERVM Tamarindi ex Arabum testimonio refrigerant & exsiccant tertio ordine, tametsi aliquot exemplaria Mesuæ, sed mendosa, secundo ordine refrigerantium & siccantium collocent.

EIS semper vtor in febribus admodum biliosis, nõ cassia solutiua aut manna, quoniam ob suam dulcedinem, bilem generant. Hinc fit vt huius regionis medici sacchari vsu in febribus ardentibus abstineant.

De Cassia solutiua. CAP. XXIX.

SVPERVACANEVM videbatur de ea arbore hic differere

differere quam vulgo Caßiam fiſtulam appellant, quandoquidem medicamentum eſt omnibus notißimum, niſi controuerſia eſſet de nomine malè illi indito à Gerardo Cremonenſi*, quem (vt ſuprà diximus) Arabica nomina intacta relinquere præſtitiſſet, quàm peruersè ita Arabes interpretari, & anſam præbere eos calumniandi, cùm omni potius laude quā vituperio ſint digni, qui nobis huius tam nobilis, tam præſtantis, tamq́ humanæ ſaluti neceſſarij medicamenti cognitionem protulerunt.

*Rhaſes ad Alm. lib. 3. de re med. cap. 51.

PORRO vulgariter Arabibus dicitur Hiarxamber, vocabulo tetraſyllabo, tametſi Auicenna libr. 2. cap. 197. Chiarſamdar corrupto nomine vocet: in Malauar Comdaca: in Canara, cuius prouinciæ eſt Goa, Bauaſimga: in Decan & à Bramenis Bauaſimgua: in Guzarate & à Mauritanis regnum Decan incolentibus Gramalla: arbor ipſa in Canara Bahoo.

Hiarxamber. Comdaca. Bauaſimga. Bauaſimgua. Gramalla. Bahoo.

EST autem hæc arbor Pyri magnitudine, foliis mali Perſicæ, anguſtioribus tamen aliquantum, & virentibus: floribus Geniſtæ perquam ſimilibus, luteis, Garyophyllum odore æmulantibus, quibus decidentibus, exiliunt oblongæ ſiliquæ virentes admodum ante maturitatem (non autem rubentes, vt ſcripſit Lacuna) quæ per maturitatem nigreſcunt, lōgitudine interdum quinque palmorum, numquam verò infra binos palmos.

Caſſiæ ſol. hiſtoria.

NASCITVR per vniuerſas has prouincias, præſtantiſſima tamen & durabilior locis ad Septentrionem magis vergentibus, vt in Cambaya. Inuenitur & in Cayro, & in Malaca, & in Sian totóque eo tractu.

HANC non niſi ſilueſtribus per ſe ſatam vidi, in America tamen (quam falſo Indiam occidentalem appellant, quandoquidem vnica ſit India ab Indo flumine denominata, veteribus cognita) intelligo è ſilueſtribus locis tralatam eſſe in hortos & agros, ita vt nunc iſtic frequentiſſima ſit.

Caſſia ſpontè naſcitur.

Fortunatiores tamen nostros Lusitanos puto, apud quos si- Candil quid sit. *ne satione tanta copia nascitur, vt vnius Candil, hoc est, quingentarum & viginti duarum librarum pretium non excedat decem regales Castellanos, qui constituũt aureum* Pardaon. *Indicum Pardaon nuncupatum.*

AVICENNA *lib. 2. cap. 197. scribit eam medio esse inter calidum & frigidum temperamento, nonnihil verò humectare. Serapio lib. simp. cap. 12. temperatam eam constituit. Mesue de simp. med. cap. 6. nonnihil ad calorem accedere scribit. Antonius Musa exam. simpl. excalfacere & humectare ordine primo aut secundi initio.*

Manardi lapsus. SÆPIVS *sum miratus, Manardum in lib. simp. Mesuæ scripsisse grana siue semina huius Caßiæ purgatoria facultate prædita esse, cùm tamẽ potius adstringentem facultatem obtinere videantur, quàm solutiuam.*

Sepuluedæ error. ILLVD *verò omni reprehensione dignum est quod ait Sepulueda, nimirum ad mouendos menses, difficilesq; partus, remorantesq; secundas, decoctum corticum harum siliquarum cum Artemisia propinari, aut ex ouo sorbili cum vnciis quatuor mellis exhiberi. Nam etsi demus magno, vt ipse ait, successu propinatum esse huiusmodi medicamentum, Artemisiæ potius facultatẽ hos effectus præbuisse censebimus, quàm harum siliquarum cortices tale quid præstitisse, qui frigidi & sicci sunt temperamenti. Huc adde secũdas sæpius etiam sine medicamento reiici, naturæ propria vi. Nam quod Auicenna lib. 2. cap. 197. præscribit ad partus difficultatem, multi non abs re suspectum habent hunc locum: censétque Bellunẽsis in contextu cucumerem siccum reponi debere. Hanc ob causam statuerunt doctiores, Caßiam solutiuam intelligendam esse, quotiescumque Caßiæ meminisset in purgante medicamento, reliquis locis Caßiam ligneam intelligi.*

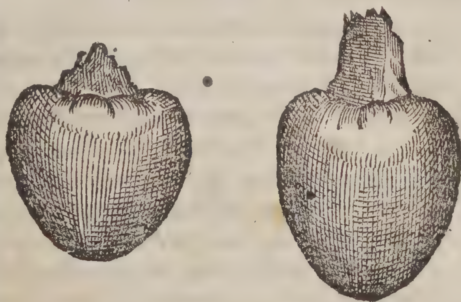
Stulta de Cassia sol. persuasio. RIDICVLVM *verò est, quod de Lusitanis quibus-*

dam

dam nunc proferam, qui crediderunt plerosque huius regionis homines cõtinua alui solutione laborare, quòd boues, quarum carnibus vescerẽtur, Caßiam solutiuã depascerent. Nam arbores altiores sunt quàm vt à bobus depasci poßint; neque tanta copia est arborum, vt numerũ infinitum vaccarum (siquidem multas isti alunt, nullius verò carnibus indigenæ vescuntur) alere poßint. Deinde cùm duro cortice prædita sit siliqua, verisimile est (etiam si pertingere possent (vaccas graminis pabulum, quod semper ferè hic viret, istarum siliquarum auiditate non relicturas. Quod cùm ab incolis percontarer, non mediocrem illis risum moui.

De Anacardio. CAP. XXX.

ANACARDIVM OFFICINARVM.

ANACARDIO *nomen indiderunt recentiores Græci (nam veteribus ignotum fuit) à cordis tum similitudine tum colore, Arabum vestigia secuti, quibus* Balador, *Indis* Bybo *dicitur, Lusitanis* Faua de Malaqua, *quòd viridis & in arbore pendens, similis sit nostrati maiori* Fabæ, *maior tamen.* Anacardiũ veteribus ignotum. Balador. Bybo. Faua de Malaqua.

MAGNA *eius est in Cananor copia, tum in Calecut*

& reliquis Indiæ prouinciis mihi cognitis, veluti in Cambaya & Decan.

Serapionis lapsus.

SERAPIO *lib. simpl. cap. 356. Galenum citat tamquam huius fructus meminerit (cùm tamen illi planè sit incognitus) & deleteriam facultatem habere ait, cui tamen experientia refragatur. Siquidem his in regionibus è lactis sero maceratum asthmaticis datur, & aduersus lumbricos: præterea iis viridibus & sale conditis vtimur in cibariis, oliuarum conditarum modo. Fructu verò siccato, caustici vice vtuntur in strumis: totáque India huius cum calce misti vsus est ad pannos obsignandos.*

AVICENNA *libr. 2. cap. 41. id facit fructus Tamarindi ossi simile, eiusq; nucleum Amygdalæ effigie, sine nocumento esse affirmans: Et paulo pòst subiicit, id inter venena referri quæ deleteriæ sint facultatis.*

NVLLA *autem præditum esse venenosa facultate, exemplis suprà demonstrauimus: Causticam verò vim obtinere, iam exsiccatum diximus.* *

Anacardij temperamentum.

NONNVLLI *Anacardium calidum & siccum constituunt in quarto gradu: alij in tertio. Nemo tamen mihi satisfacit, quandoquidem in virente clarum est deesse hunc excalfacientem & exsiccantem excessum: neque rationi consentaneum videtur in eo caliditatis & siccitatis gradu constituere quo est Piper. Nisi fortè, quod in Sicilia nascitur, sit ea facultate præditum.*

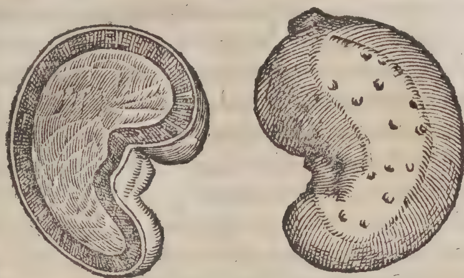
Cajous.

* Adfertur interdum nucis genus Vlyssiponem è Brasilianorum regione, quod *Cajous* vocant. Arbor est magna, foliis pyri (in recens natis, Lauri potius) fructu oui anserini forma & magnitudine, qui succo plenus est, veluti id Citriorum genus quod Limam vocát, quo quidem vtuntur Brasiliani, (licet Theuetus cap. 61. Descriptionis Americæ, contrà asserat,) vt ab iisdem intellexi. In extremo fructu prominet nux quædam renis leporini forma, colore cinereo, interdum ex cinereo rubricante. Duplici verò hæc nux constat cortice, inter quos spongiosa quædam est materia olei asperrimi & calidissimi plena: intus verò nucleum candidum continet esui aptum, & pistaciis gustus suauitate non cedentem, pellicula cinericia obductum, quam eximere oportet. Eo leuiter tosto vescuntur incolæ, gratior enim est, & ve-

nerem

CAIOVS,

per medium sectus nucleo integro. integer.

nerem stimulare fertur. Acri illo oleo nihil præstantius esse ferunt ad lichenes & impetigines tollendas. Incolæ certè aduersus scabiẽ vtuntur. Sed illud mirum, primarium fructum nulla semina continere: & extrema illa nuce earum arborum genus conseruari debere. Nonnulli Anacardiorum genus esse autumant, ob similitudinem acris illius humoris, quem corticibus conclusum habent. Nos & officinarum Anacardium, & hanc nucem integram, & per medium sectam exprimi curauimus.

De Amomo. CAP. XXXI.

MAGNA *inter recẽtiores dubitatio est, quid sit Amomum. Hinc fit vt nonnulli eius loco Acorum ex præcepto Galeni lib. simp. med. 6. substituant; de quo haud secus atque de ipso Amomo dubitatur.* Amomum.

Ex *recentioribus nonnulli in ea opinione fuerunt, vt Rosam Hiericuntinam, legitimum Amomum esse contenderint, quorum opinionem doctè Matthiolus comment. in Diosc. lib. 1. cap. 14. multis argumentis refellit. Alij Pedem columbinum esse aiunt, quos idem Matthiolus erroris conuincere nititur.* Rosa hiericuntina.

EGO, *tametsi hic non viderim eas stirpes quas Europa gignit, subiiciam tamen liberè quæ in India de Amomo didici. Percontatus sum aliquando à quodam Pharmacopœo*

natione quidem Hispano, sed religione Iudæo, qui Hierosolymis se habitare aiebat, quid esset Amomum. Respōdit ille, lingua Arabica Hamama nuncupari, quod interpretatum Pedem columbinum significat. Hanc stirpem sibi cognitam esse affirmabat, quam tamen apud Indos non vidisset. Euocatus postea à Nizamoxa (quē vulgo Nizamalucco nuncupant) Rege in Decan potentissimo, qui præter mediocrem doctrinam semper apud se eruditos medicos alit cum Persas, tum Turcos, magnis stipendiis. Eius medicos interrogaui, num Amomum haberent; dixerunt illi, istic quidem non nasci, sed inter alia aromata quæ ad Regem ex Asia, Persia, & Arabia conficiendis alexipharmacis perferrentur, Amomum etiam adferri, cuius ramulo me donarunt. Hunc cum Dioscoridis descriptione contuli, ad quam venustissimè quadrabat, & licet iam siccus, pedem tamen columbinum referebat.

Hamama. Pes columbinus.

Nizamoxa Rex.

NAM omnia plantarum & morborum ferè nomina apud Auicennam, aut ad verbum redduntur, aut ab ipsa re nomen sortiuntur: exempli gratia, Lingua bouis, Lingua canis, Capillus veneris, Lingua auis: sic & in morbis ἐλεφαντίασις dicitur illis Daulalfil, quod est, Pes Elephantis, ὑδροφοβία marazalquelbe, quod est Dolor canis. Hinc sciendum est, Amomum apud Auicennam nihil aliud esse quàm pedem Columbinum*.

Daulalfil.

Marazalquelbe.

CVM apud Nizamoxa essem, aliquot plantas obseruaui, quibus Goæ caremus, veluti Eupatorium, Mexquetera, Mexir,* melissophyllon, buglossum, fumum terræ, tamaricem, asparagos, & violas purpureas in Regio horto satas. Hæ forsitan omnes etiam in mediterraneis nascuntur: sed tāta est nostrorum Pharmacopolarum auaritia, vt potius mercibus conuehendis studeāt, quàm officinæ suæ excolendæ. Hinc fit, vt violarum loco vtantur floribus cuiusdam arboris diuersæ planè facultatis à nostris violis: quorum tamen vsum

Mexquetera, Mexir.

Arboris flores, violarū loco.

men vſum non admitto, niſi in iis medicamentis quæ foris applicantur: atque Syrupum violaceum confici iubeo è violis conditis ex Ormuz aut Luſitania delatis.

Amomum.

Amomis.

*Vtinam noſter hic Auctor Amomi deſcriptionem pleniorem dediſſet, quandoquidem plantam legitimam ſe vidiſſe affirmat. Nam multis altercationibus anſam præcidiſſet. Certè Pes eius columbinus, noſter eſſe non poteſt, quem nonnulli, Amomi legitimi loco vſurpare non verentur, cùm ſit potius Geranij genus. Sed horum turpem errorem eruditè detegit in commentariis ſuis Matthiolus.

Ceterum accepit nuper ex Ormuz, celebri ſinus Arabici emporio, VValerandus Doræus Pharmacopœus Lugdunenſis, vir diligens & eruditus, exigui fruticis fragmenta Amomi nomine, & itẽ alia Amomidis; neutra tamen cum Amomo Dioſc. & Plinio deſcripto conueniunt, niſi id fortè ſit, quo ſe noſter auctor donatum, quodque pedem columbinũ referre aſſerit. Nã hęc fragmẽta aliquot ramulis conſtant, foliolis quibuſdam adeò frequentibus onuſtis, vt ex ſolis foliis cõſtare videantur (quemadmodum in Tithimalo paralio conſpicere eſt) quæ in extre-

in extremo tali ordine sunt distributa, vt flosculum aut rosulam efforment. Ramuli isti simul compacti non ineptè pedé columbinum (qualis earũ est quæ pedes hirsutos, seu, vt ita dicam, plumatos habẽt) referre videtur, nullo tamen singulari odore aut sapore prædita sunt. Eius Amomi & alterius Amomidis icones hîc subiunximus.

*Quænam nobis sint plantæ Mexquetera & Mexir, planè ignoro: nec quid hæc vocabula significent, quisquam indicare potuit.

De Calamo aromatico. CAP. XXXII.

Disputatio de Acoro & Calamo.

NON *minor est controuersia inter recentiores medicos, de Calamo & Acoro. Volunt enim nonnulli Calamum officinarum esse Acorum veterum: Alij malunt Galangam esse Acorum. Eam ob causam difficile est in tanta opinionum varietate aliquid certi statuere. Ego tamen nullius opinioni addictus, liberè dicam quod sentio.*

Calamus aromat.

CALAMVS *aromaticus quo officinæ in Lusitania vtuntur (aromaticum voco non odoratum, vt plerique alij, quandoquidem aroma odorem non significat, sed quod vulgo droguam vocãt, neque etiam Calamum odoratum scio, sed Iuncum dumtaxat) idem est cum eo qui hîc in India magno est in vsu cum viris tum mulieribus & iumentis.*

Vaz, Bache, Vazabu, Dirimguo, Heger, Vatícam, Cassab, Aldirira, Assabeldiriri.

Vocatur is in Guzarate, Vaz: *in Decan,* Bache: *in Malabar,* Vazabu: *in Malayo,* Dirimguo: *in Persia,* Heger: *in Cuncam, quæ est regio maritima,* Vaticam. *Arabibus* Cassab *&* Aldirira. *Serapio lib. simp. cap. 205. eum vocat* Assabeldiriri, *sed corrupto vocabulo: omnes enim Arabes medici cum Auicenna lib. 2. cap. 161. & 212.* Cassab *&* Aldirira *appellãt. Idem autem sonat Cassab quod Calamus, & Aldirira ex aromatibus:* Nam Dirire *idem quod nobis aroma est. Quoniam verò Malayo incolæ eius vsum ab Arabibus qui ex Coraçone erant, didicerunt, idcirco corrupto nomine* Dirimguo *vocarunt.*

Dirire.

SERITVR *per vniuersam Indiam: plurimus verò in Guzarate & Balaguate. Hîc etiam Goæ (vbi multus eius est vsus) in hortis satus prouenit, sed perpaucus.*

CETERVM *non est odoratus, nisi è terra auulsus: quantóque*

quantóque virentior est, tantò mihi validioris tetriorísque odoris videtur; tametsi aliud sentiat Ruellius lib. 1. cap. 18. Conuehitur ad maritima, quoniam qui istic nascitur, non sufficit. Qui ex Balaguate adfertur, ad Occidentē mittitur.

FAMILIARIS *eius vsus est mulieribus in vteri affectibus, & neruorū doloribus. Sed maximè expetitur hieme à mulomedicis: contusum enim, additis alliis, ammi (quod est Cuminum rusticum) salis momento, butyro, & saccharo, iumentis aduersus frigora mane exhibent, vocantq; id medicamentum* Arata.

Calami vires.

Cuminum rusticum.

Arata.

CETERVM *quoniam Hippocrates & Galenus lib. 1. simp. med. Indicum hunc Calamum vnguentarium appellant, Plutarchus verò Calamum Arabicum, & Cornelius Celsus Calamum Alexandrinum, videtur etiam extra Indiam nasci.*

Calamus vnguentarius. Calamus Arabicus. Calamus Alexandrinus.

EGO, *vt veritatem elicerem, sciscitatus sum à multis Coraçone incolis & Arabibus, qui huc venales equos adducunt, si apud eos nasceretur Calamus; item an esset eis cognitus, eóque vterentur: Negarunt omnes apud se inueniri, nisi ab Indis aduectum mercimonij gratia, probéque sibi cognitum, vtpote cuius plurimus apud eos esset vsus. Non falluntur tamen, qui Arabicum vocāt, nam ex India in Arabiam defertur, & inde in alias regiones: neque qui Alexandrinum appellant, quoniam hinc Alexandriam, deinde Barut &* Tripolim *Syriæ defertur.*

QVOD *autem Manardus lib. 8. epist. 1. dicit in Pannonia se vidisse adeò recentē, vt non longè petitus videretur, fieri potest vt fallatur: aut, si viderit, satum fortè in sporta aut fictili vidit, vt plerumque satum Gingiber nascitur. Sed illud certissimum est, hinc auehi Calamum in eas regiones.*

IS *verò quo vtimur, radix nō est (pusilla etenim est radix) sed ipsius Calami cum aliquantula interdum radicis parte fragmentum.* Hallucinantur *ergo qui nihil nisi radicem*esse*

Calamus non nisi in India.

cem * *esse scribunt confirmandæ suæ sententiæ causa, qui contendunt hunc Calamum Acorum esse. Neque quod in Calamo est spongiosum & flauescente colore, aliqua in re simile est Aranearum telis, vt falso putarũt Auicenna lib. 2. cap. 161. & Serapio, libr. simpl. cap. 205. quos Græcis & Latinis hæc melius nosse oportebat.*

CETERVM *quod Calamus Acorũ non sit, nec etiam Galanga, satis ex Auicenna & Serapione probari potest, qui tria distincta capita de Calamo, Acoro, & Galãga scribunt. Præterea qui calamum describunt, aiunt eum in India nasci, quod verum est: nec enim in alia regione nascitur. Acorum verò non nisi in Europa nasci tradunt. Itaque nobis ignotum est Acorum, aut imaginari non potuimus quod Manardus, Leonicenus, & alij animaduerterunt. Omnibus sanè Arabibus, Turcis, Corasonibus, & Indis medicis ignotum est. Nam à Nizamoxa vocatus vt eum tremoris affectu liberarem, magna mihi cum illis cõtẽtio fuit de Acoro: quid tamen esset Acorum (etiam illis indicato nomine Arabico) indicare non potuerunt, nisi quòd apud Turcos nasceretur.*

Acorũ dumtaxat in Europa.

PRÆTEREA *Calamus pallet; acris, calidus & siccus est in secundo ordine: Acorũ albet, amarum, calidumq; & siccum est ordine tertio: Galanga autem vtroq. calidior & odoratior. Deinde Calamus & Acorum cerebri & neruorum morbis conueniunt: Galanga verò ventriculum roborat, flatus discutit, & oris halitum commendat. Galanga item & Calamus medicamenta sunt in hac regione ab initio cognita, & in Occidentem vehi solita.*

Acori succedaneum.

SOLEO *tamen perpetuo Acori loco Calamum substituere, sed maiori quantitate, quòd non adeò excalfaciat & exsiccet, veluti Acorum.*

*Nostrarum officinarum Calamus longè alius est ab eo quem hoc capite satis obscurè describit noster Auctor, quippe cuius Calamus legitimus videatur à veteribus descriptus. Noster verò nihil nisi radix est, cum

est, cum aliquantula interdum foliorum particula. Cui cùm omnes notæ Acoro à veteribus adscriptæ pulcherrimè conueniant, Manardi & aliorum sententiam improbare non possum, qui Acorũ legitimũ esse volunt. Affertur ad nos ex Tartaria & Lituania, nec non & in Polonia nasci creditur, quib. Pruskuuorzecz nuncupatur. Eo & Germani, & Itali & Galli vtuntur, aliumq; Calamum non norunt. Solebat enim Antuerpiam Vlysipone aduehi Calami genus vsuali nostro

simillimum, sed tetri odoris & saporis horridi; quæ nota illi communis erat cum Calamo nostro Auctori descripto: Solam tamen hanc ob causam in vsu apud nos esse desiit; licet omnes aromatarij multo efficacius, eo quo nunc vtimur, fuisse affirment.

Cæterùm cùm tertiò recudenda esset hæc Historia, commodè nobis innotuit legitimus Calamus aromaticus, quem doctiss. vir Bernardus Paludanus Frisius, ex Syria & Ægypto redux, cum Habhel fructu, multisque aliis raris, & variis seminibus, pro nostra amicitia, sub anni 1579. initium liberaliter communicauit. Eius autem (quoniam exactissimè ad Dioscor. descriptionem quadrare videtur) iconem ex fragmentis exprimi curauimus. Vmbellifera verò potius planta quàm harundinacea meo iudicio censenda est: etenim rectum habet caulem, multis nodis seu geniculis cinctum, læuem alioqui, intus concauum, & membranula, vti harundines, præditum, qui asculosè quéadmodum Diosc. scriptum reliquit, frangitur, estque satis odoratus gratique saporis, amari tamen, & nonnullæ adstrictionis particeps: folia (vti ex vestigiis colligere licet) bina ex aduerso in singulis geniculis sita caulem amplecti videntur: radix summo capite nonnihil extuberat, deinde in fibras desinit.

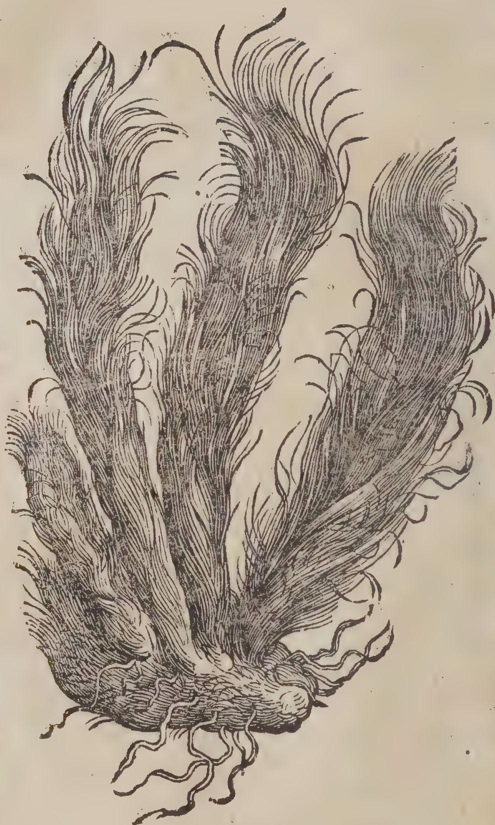
Legitimi porrò Acori descriptionem, in nostra rariorum Hispanicarum stirpium Historia studiosi inuenient.

NAR-

NARDVS.

De Nar-

De Nardo. CAP. XXXIII.

ILLVD *affirmare possum, multo plura aromata, maioriq; quantitate, & minus adulterata ad nos adferri, viliorią; emi, quàm antiquitùs fiebat: quod nunc Lusitanorum nauigationibus Indiæ nobis apertæ sint, ipsæq; regiones quæ aromata gignunt, longè cultiores nunc sint, quàm Veterum tempore fuerunt.*

IN *eorum numero Nardum repono, quæ legitima & sine mangonio ad nos importatur, licet interdum aut maris humore sibi ascito situm contrahat, aut senio suaueolētiam illam amittat, qua initio prædita erat.* Nardus.

VOCATVR *autem nardus incolis (nam Græcum & Latinum nomen notum est)* Cahzçara: *Auicennæ lib. 2. cap. 646. & omnibus huius tempestatis Arabibus* çembul *quod est Spica, &* çembul indi, *id est, Spica Indica: eadē ratione, quam nos Spicam Celticam vocamus, illi* çembul rumim *appellant. Quod autem corruptè Matthæus Siluaticus cap. 640.* Simibel & Sumbel *protulerit, mirum non est, cùm is linguam Arabicam ignorarit: nisi malimus tempore paulatim corrupta fuisse vocabula.* Cahzçara. çembul. Sumbel.

CETERVM *nascitur Nardus in Mandou & Chitor prouinciis, Regnis Delli, Bengala, & Decan vicinis, iuxta flu. Gangem, quem incolæ* Ganga *appellant, & sacrosanctum existimant, ita vt morituri regni Bengala incolæ hoc flumine mergi se iubeant, sed pedibus dumtaxat. Sunt in eo flumine certa idolorū delubra, ad quorū cultum cateruatim confluūt mercatores è Guzarate & regno Decā, magnaq; donaria in hæc idola conferunt, inde redeuntes sanctificati, vt ipsi sibi persuadent, imò potius à cacodæmone obsessi.* Ganges flu.

PORRO *non sunt diuersa Nardi genera: sed vnicum dumtaxat mihi notū est genus, id scilicet quod ex iam memoratis locis adferri diximus. Prouenit quidē in mōte quodam, qui altera parte Orietem spectat, altera Occidentem,* Nardi vnicum genus.

ad quem scilicet occidentem sita est Syria multis regionibus ab India discreta. Sed tamē multis alijs eius regionis locis sata prouenit, nō facile enim spōte nascitur. Neq. vna præstātior est altera: Spicam verò habet alia altera multò lōgiorem.

Nardus spōte non prouenit.

Nardi descriptio.

CERTE *radix est, spargens supra solū breuem virgulam seu caulē circiter tres palmos longum, cum longissimus, atque alias insuper virgulas multò breuiores: in summa radice spicæ producuntur, item aliæ per virgulas. Tali enim modo venditur in Cambayete, Asurate & Gogua, alijsque portubus marinis, vnde mercatores Arabes & Persæ petunt: potissimam tamen partem ab indigenis absumi ferunt.*

Nardus sordida.

INVENITVR *interdū sordida & pulueruléta, villis ipsius plantæ in pollinem redactis. Emitur tamen ab iis quos dixi mercatoribus, & eo puluere manus eluere intelligo.*

HAC *vnica Nardo quæ iuxta Gangem oritur, quamq́ in Occidentem exportant, vtuntur medici cum Indici, tum Turci, Persæ & Arabes. Nam quod ex ingenti pretio quo antiquitùs teste Plinio lib. 12. cap. 12 emebatur, inferre volunt, nostram Nardum non esse legitimam, obiectioni me satis respondisse arbitror, cùm dixi Indias nunc magis apertas & cognitas esse, quam tempore Plinij fuerint, & ipsa aromata maiori copia ad nos adferri.* 13

Lacunæ oscitantia.

CETERVM *fabulosum omnino iudico, quod Andreas Lacuna suis in Diosc. lib. 1. cap. 6. cōmentariis scribit, Nardi vsum apud Indos esse periculosum, quoniā ex ea fiat veneni quoddā genus mortiferum, quod nō modò haustum, sed etiam cuti in sudoribus inspersum, hominem illicò iugulet; idque toxicum* Pisum *vocari. Nam cùm multis in India annis Medicinam exercuerim, & non modò versatus sim cum omnis generis medicis Asiaticis, sed etiam Regibus & Principibus familiaris fuerim; numquam tamen hoc Pisum videre mihi contigit, aut eius nomen audire.*

Pisum.

Satiech. Satiach.

ID *genus quod Sepulueda* Satiech & Satiach *appel-*

lat, id

lat, id esse puto, quod ex Satiguam adfertur, celeberrimo regni Bengala portu & emporio ad fluuij Gangis ostia.

HIRCVLVS VETERVM.

*Cum superiore Aprili Antuerpiæ essem, inter aliquot Nardi Celticæ fasciculos plantulas quasdam inueni, quæ ad amussim quadrabãt cum Dioscoridis Hirculo, quem libro primo de re medica cap. 7. describit, eoque Nardum Celticam adulterari refert. Nam plantula est Nardo Celticę similis, cãdidior tamen, & veluti ex viridi cinerea, sine cauliculo, minoribus breuioribusque foliis, villosa admodum secun- Hirculus.

 dum radi-

dum radicem & nigricans, nulla odoris iucunditate. Folia præmansa nullum aromaticum saporem reddunt, sed lenta & viscida sunt; cum Nardi Celticæ folia & calida sint cum aliqua tamen adstrictione, & odore saporéque iucunda. Cum igitur hoc capite noster Auctor de Nardo ex professo agat, facere non potui, quin Hirculi meminissem, eiúsque hic iconem subiicerem, quam nemo hactenus exhibuit.

De Iunco odorato. CAP. XXXIIII.

IVNCVS *odoratus in Mazcate & Calaiate Arabiæ prouinciis maxima frequentia & abundãtia nascitur, veluti in Hispania gramen vulgare quo pascuntur animalia.*

HVIVS *graminis nomina Græca & Latina nota sunt. Ab incolis autem* Sachbar *vocatur: à nonnullis verò* haxis cachule, *id est, herba lotoria, aut lotionibus idonea: tametsi non negem aliis etiam nominibus apud Arabes insigniri. Nam Auicenna lib. 2. cap. 598. eum* adhar, *Serapio cap. 19.* adher *appellant: quos sequuntur omnes Arabici & Persici medici hic agentes: florem verò vocant* Foca. *Nam quod Siluaticus, cap. 12.* adcher & adhecarum *vocari scribit, corrupta sunt vocabula. Persis, qui ad iã dictas vsq. prouincias pertingunt,* Alaf, *quod herbam significat, vocatur, quo nomine per excellentiam appellari potest. Apud Indos peculiare nomen non est sortitus, sed herba Mazcatensis appellatur. Sunt qui paleam de Mecha nuncupent. Nec desunt qui pastum Camelorum vocẽt, nec immeritò: sed tamen Cameli non sunt istic adeò frequentes, vt hoc gramen cum floribus omnino depascere poßint. Sed sunt ibidẽ multi asini, muli, equi, quos Arabicos vocamus, boues, capræ & oues, quæ nullum aliud pabulum norunt quàm hanc herbam siue gramen.*

Sachbar.
Haxis cachule.
Adhar.
Foca.
Alaf.
Herba Mazcatensis.
Palea de Mecha.
Pastus Camelorum.

DEFERTVR *quidem in Indiam, in vsum medicum vsurpandus. Maxima tamẽ copia per fasciculos colligatum in nauibus adsumunt equarij mercatores, vt equis substernant, ne stercoris & vrinæ pædore offendantur. Nam simul atque maduerit, recẽtem substernunt, & madidum in mare abiiciunt. Sed & nautæ fasciculos aliquot secum ad-*

uehere solent, quos deinde in India vendunt. Memini in insula Diu*, vili emisse multos Iunci fasciculos, quos in Lusitaniam cum aliis aromatibus mitterẽ: nullum tamen florem videre contigit. Sed nec aliquo in pretio ab incolis habetur, cùm gens sit rudis & siluestris. Insula Diu.

NVLLVS est huius vsus apud istius regionis incolas: sed nos dumtaxat & Medici Arabes & Persæ, eo vtimur. Ipsi indigenæ eo se & sua iumenta lauant.

NVNC ad Auctorum qui eius meminerunt, descriptiones veniamus.

DIOSCORIDES lib.1. cap. 16. laudatißimum ex Nabathæa, proximũ Arabicum, quem aliqui Babylonium vocant, peßimum ex Africa adferri scribit. Floris, culmorum, radicisq; esse vsum. Eligendũ eum qui manibus confricatus rosæ odorem emittit.

SCIO in iis quas suprà enumeraui prouinciis, quæ Arabiæ nomine comprehenduntur, prouenire. An verò in Nabathæa gignatur (quæ à Nabatoch Ismaëlis nepote denominata, prouincia est Arabiæ Iudææ conterminæ) diligenter percontatus sum à medicis qui in Hierusalem, Galilæa, aliisq; vicinis prouinciis versati erãt: Sed illi responderũt, eum quo istic vterentur, ex Cairo aduehi. Interrogati verò an in Cairo nasceretur, an autẽ ex Mazcate adferretur: ignorare se dixerũt, quoniã medicamẽta interdũ ignota manerẽt ob indigenarum negligentiã. Quæ cùm audirẽ, inquirere nõ volui num Babylone nasceretur, tametsi id fieri posse putem. Nabathæa.

CVM verò Dioscorides Africanum improbet, nõ oportet nos admodum solicitos esse in eo inuestigando, præsertim cùm non adscripserit qua Africæ regione proueniat. De floribus autem, cùm meam, tum reliquorum medicorum negligentiam agnosco, qui non iubeamus eum aduehi. Nostra etenim culpa factum est, vt eius vsus desierit. Iunci flos.

IN medicamẽtis odoratis, Dioscoridem incertis compa-

rationibus plerumque vti video, quemadmodum & in hoc Iunco. Nam tritus, iucundum quidem spirat odorem, sed Rosæ haudquaquam.

Iuncus rotundus.

IVNCVS odoratus, & Cornelio Celso Iuncus rotundus vocatur, ad differentiam Iunci vulgaris, & Cyperi siue Iunci triangularis: sed minimè in eam altitudinem excrescit qua Iuncus est.

AVICENNA lib.2. cap. 598. duo eius genera constituit. Alterum enim Arabicum vocat, qui est odoratus. Alterum in Agiami natum, per quod vocabulum Damascum intelligit. Sed quod Dioscoridis testimonio, Iuncum fructum proferre nigrum probet, manifestus error est, cùm Dioscorides nusquam fructus meminerit.

Auicennæ lapsus.

Iunci historia.

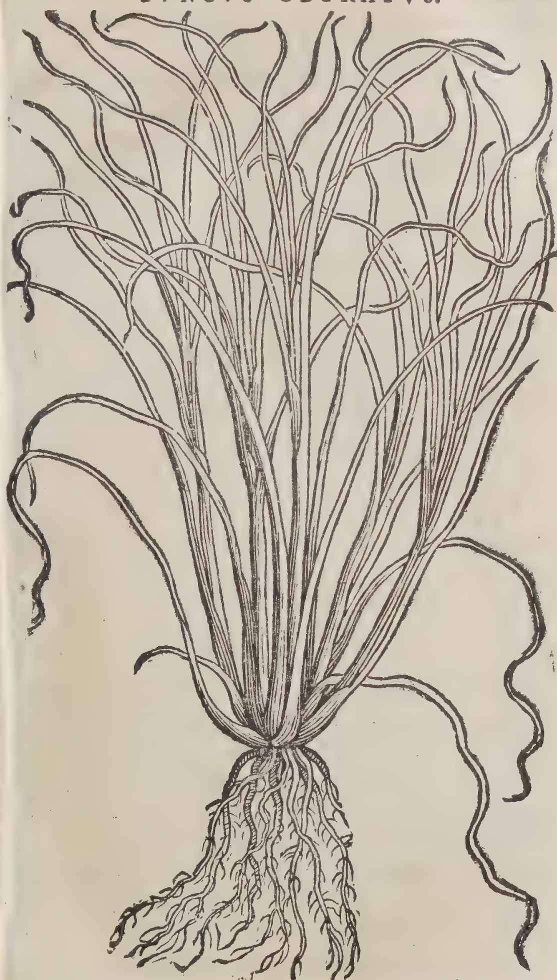
SERAPIO lib.simpl.cap.19. ex auctoritate Bonifaa scribit Iuncum habere radicem Chulem similem, latiorem tamen, & minoribus nodis cinctam, multos calamulos præduros proferentem, qui fructum proferat similem floribus Arundinis, graciliorem tamen & minorem: simulq; & in vno cespite multas plantas nasci. Huius radix adeò similis est Chulem *, vt sub eo nomine à nonnullis appelletur, quemadmodum initio dixi.

MATTHÆVS Siluaticus cap.12. decem annis conseruari asserit. Credo in siccis & mediterraneis regionibus multo tempore conseruari posse, cùm humiditate nō abundet. Sed in huius prouinciæ maritimis, paucis annis in sua odoris fragrantia conseruari potest.

QVOD ad Brasauolū & Monachos in Mesuen commentatores attinet, doctè illorum argumēta refellit Matthiolus, Com.in Diosc.lib.1. cap.16. quare superuacaneum esse iudico quidquam iis addere. Satis tamen Monachorum in Mes.dist.1. cap.47. oscitantiam mirari non possum, qui Galangam Iunci odorati radicē esse contendunt, cū Galāga in China nascatur, quæ bis mille ferè leucis ab Arabia abest, &

Monachorum oscitantia.

IVNCVS ODORATVS.

est, & plurimum ab Iunco odorato differat tum foliis, tum radice: nec nisi sata proueniat Galanga, quemadmodum & Calamus: Iuncus verò sponte nascatur, nec seratur.

Natæ sunt nobis superiore æstate aliquot Iunci odorati plantæ, ex semine Italia misso. Est verò Iuncus planta multis culmis assurgens, tenerioribus foliis quàm gramen seu πόα (quam pulcerrimè refert) linguam mordicantibus iucunda & aromatica quadam acrimonia, quæ trita gratũ quidem spirant odorẽ, sed in quo rosæ odor nõ elu-ceat nam manducata potius rosæ, præsertim saccharo conditæ, odo-rem æmulari videntur. Nullũ protulit florẽ, quod serius prouenerit: imò primis frigoribus periit, ità vt annua planta censenda sit. Radix est numerosa & capillaris, non nodosa, vt ait Serapio, gustu feruido & aromatico. Eius iconem ad viuum expressam inserere hîc libuit.

* Diu vel Dio insula Oceani Indici aduersus ostia fluminis Indi (quem incolæ Diul appellant) sita est, eamq́. Patalen Plinio dici pu-tant. Cõtinet verò ea, vrbẽ mercurialem potentemq́. admodũ, & ce-leberrimum quendam portum, quò confluunt negotiatores Veneti, Græci, Thraces (quos Rumes vulgò vocant) Persæ, Turci, & Arabes.

Chulem. * Quid per Chulem intelligat noster Auctor, hactenus scire non potui, tametsi diligentissimè perquisiuerim: nisi fortè intelligat gra-men siue herbam vulgarem quam Græci πόαν vocant. Nam à quibus-dam Haxis cachule nuncupari ait, id est, lotoriam herbam. Et Pande-ctario cap. 158. Chulem herba capillaris est.

De Costo. CAP. XXXV.

MAGNOPERE *commendatus à veteribus fuit Co-stus: at nec nũc sua laude caret. Sed cùm Græci omnes tum Latini, tum Arabes, plura eius genera cõstituerint, factum est, vt magna sit orta disputatio, an legitimum Costum ha-beamus. Plerique negant, & radices vel in Hispania, vel in Italia natas pro legitimo Costo in Myropoliis ostendi aiunt. Ego verò sum in ea opinione, vt vnum dumtaxat Costi ge-nus esse credam, cuius nomina primùm proferam, deinde delineationem, postremò vsum medicum indicabo.*

Costus, Cost, Cast, Vplot, Pucho. EST *ergo Costus dictus Arabibus* Cost, *aut* Cast: *in Guzarate,* Vplot: *in Malaca, vbi eius plurimus est vsus,* Pucho, *& inde vehitur in Chinarum regionem. Græci & Latini ab Arabibus nomen mutuati sunt. Nam quod Sera-pio lib. simp. cap. 318.* Chost *appellat, corruptum est exem-plar, legendúmque* Cast: *& quotquot conueni Arabes,*

Cast, Costi. *eum nunc* Cast, *nunc* Cost, *nunc* Costi *vocant.*

NASCI-

NASCITVR circa Guzarate, inter Bengala, Delli & Cābaya, in Mandou & Chitor: Inde multi curnus Vplot, Spica, Chrysocolla, aliisq; mercibus onusti aduehuntur, in vrbem primariam regni dictam Amadabar, quæ in desertis sita est, & in Cambayete non procul à mari sitam vrbem: vnde postea per maiorem Asiæ, nonnullam Africæ partem, & vniuersam Europam deuehuntur prædictæ merces.

QVONIAM verò in Chrysocollæ mentionē incidimus, sciendū est, eam vulgo Borrax nuncupari, Arabibus atq; Guzarate incolis Tincar, seu Tincal: metallicā autem hic eius esse naturā, vtpote quæ è monte quodā Lusitanicis leucis centum à Cambayete distāte, eruitur. Magnus eius vbiq. vsus in ferruminando auro, reliquisq; metallis: ab Indis verò medicis rarò vsurpatur, præterquam ad scabiem. Sed neque nos ea frequenter vtimur: iniicitur dumtaxat in vnguētum citrinum, fucos muliebres, & vnguenta ad profligandam scabiem parata. Ex earum mercium est numero, quas regio edicto vetitum est in Lusitaniam asportari. Borrax. Tincal. Tincar.

DESCRIBITVR autem Costus * ab iis qui viderunt Sambuci effigie, & Arbuti aut Azimbri * magnitudine, florem odoratum proferens. Præcellit is qui intus candidus est, cortice cinereo: inuenitur tamen etiā colore buxi, cortice pallescente. Tanta est odoris fragrantia præditus, vt plerisq; nares feriat, et capitis dolorem excitet: gustu minimè amaro, nec etiam dulci, tametsi iam senescens interdum amarescat. Nam recens acri gustu est, vt reliqua aromata. Costi historia.

HOC vtuntur in multis medicamentis Indici medici. Hunc in Ormuz mercatores exportant, quò Corasones & Persæ confluunt: inde in Adem, quò huius emendi cum aliis mercibus gratia Arabes & Turci conueniunt. Nec mirum est, si eius loco, alio medicamento officinæ vtantur in regionibus procul à Lusitania dißitis, quandoquidem exigua admodum quantitas in Lusitaniam defertur.

Costi tria genera apud Veteres.

QVONIAM verò Veteres tria Costi genera constituunt[*], *videlicet Arabicum, qui sit candidus, leuis, eximia odoris suauitate; Indicum leuem, amarum, & nigrum; & Syriacum, grauem, colore buxeo: perquisiui à negotiatoribus Arabibus, Persicis & Turcis, vbinam tanta Costi copia consumeretur, quæ ad eos hinc exportaretur. Responderunt illi maximam partem in Asia minori & Syria consumi, sed & etiam apud Arabes & Persas. Interrogati verò an alius quispiam Costus apud eos nasceretur, negarunt nasci. Idem percontatus sum à Nizamaluci medicis; sed negarunt illi alium se Costum vidisse vnquam, quàm qui ex India ad eos perferretur. Vnus tamen illorum olim Xatamas medicus fuerat, diuturnoq; tempore in Cairo & Constantinopoli medicinam fecerat. Vt autem tam diuersa nomina sortiretur, occasionem præbuisse negotiatores puto, qui ex variis regionibus oriundi erant.*

Costus amarus & dulcis Arabibus.

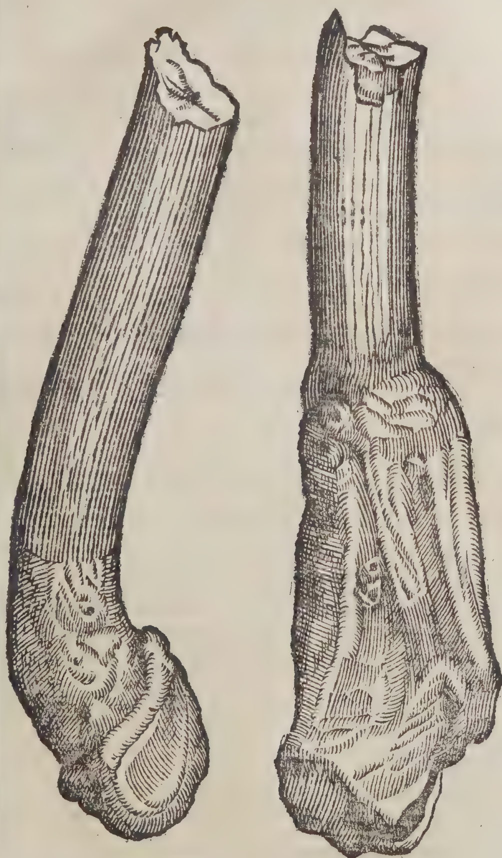
QVOD Arabes eius duo genera faciant, amarum & dulce; factum esse puto, quòd hoc medicamentum cùm recens est & incorruptum, nullius amaritudinis sit particeps, candidiúsque persistat: vbi autem vetustate corrumpi incipit, amaritudinem contrahit, fitq; nigricans.

*Non videtur huius Costi descriptio cum Veterum costo conuenire. Nam ex Dioscoridis descriptione satis manifestum est, illorum Costum radicé fuisse, cùm ait: Sunt qui, admistis Helenij Comageni præduris radicibus adulterent. Verisimile enim non est, truncum aut ramum fruticis tantam habere similitudinem cum radice, vt radice adulterari possit. At nostri Auctoris Costus minimum radicis habet, & ferè nihil nisi lignum est suo cortice contectum. Quare aut veteres Costum ignorasse dicendum est, aut Arabum Costum (si quidem hic descriptus Costus illorum Costus est) à veterum Græcorum Costo diuersam esse plantam.

COSTI genus Antuerpiam è Lusitania inuehitur solidum, cortice cinereo, intus candicans, interdum verò cinerei coloris; odorata est admodum radix, violaceũ siue irinum spirans odorem, præsertim dum manditur, ea parte qua extra terram eminet, plerumque inhærere adhuc conspicitur caulis fragmentum ferulaceum quiddam referens, & fungosam medullam continens, vt facilè appareat Costo nostri Auctoris plurimum conuenire. Eius iconem, qualis videlicet ex sicca radice exprimi potuit, hîc adiiciendam curaui.

*Nisi per

COSTVS INDICVS.

*Nisi per Azimbro iuniperum noster Auctor intelligat (Zimbro enim Lusitanis Iuniperus est) quid sit, ignorare me fateor.

*Venetiis interdum adfertur Costi quoddam genus Gingiberis radicibus adeò simile, vt nihil suprà, intus etiam fibrosum, sed pallescens, & eximiæ amaritudinis.

NON desunt, qui Zedoariam vsualem inter Costi genera referant, & primùm apud Dioscor. descriptum Costum esse autument, quòd multas notas habeat, quæ Arabico illius Costo pulchrè quadrent.

De Turbit. CAP. XXXVI.

DE Turbit Arabum magna est inter recentiores Medicos controuersia. Nam nonnulli Tripolium Græcorum esse volunt: alij Pityusæ radicem esse contendunt: alij Alypi. Sed errant omnes mea sententia. Siquidem Turbit plantam & virentem vidi, & floribus exornatam, quæ planè diuersa est ab iis quas in medium proferunt.

Turbit. *QVOD igitur nos Turbit vocamus, eodem nomine & Arabibus, & Persis, & Turcis appellatur: tametsi Andreas Bellunensis in suis emendationibus* Terbet *vocet. In Guzarate, vbi plurimum nascitur,* Barcaman: *in Canara, cuius prouinciæ est Goa,* Tiguar.

Barcaman. Tiguar.

Turbit historia. *EST autem Turbit planta, radice neque magna, neque longa, caule hederæ modo per solum extenso, digiti craßitie, interdum craßiore, duos palmos longo, interdum verò multo longiore. Folia Althææ profert; flores etiã similes, è candido rubentes, nonnumquam omnino candidos, non (vt quidam volunt) colorem ter die mutantes. Est verò dumtaxat vtilis & gummosa caulis pars inferior iuxta radicem: reliqua pars gracilior est, & comosior, quàm vt vtilis esse poßit. Nonnumquam radix cauli adhæret, sed inutilis, cùm caulis dumtaxat in medicum vsum recipiatur. Tota autem planta insipida est cùm colligitur.*

Turbit natales. *PROVENIT in maritimis, verùm non adeò mari vicinis, vt vnda allui poßit: sed duabus, interdum tribus à mari leucis seu militribus. Plurimum nascitur in Cambayete, Surrate, Dio insula, & Baçaim,* locisq; vicinis. Inuenitur*

& in

& in Goa: sed à medicis improbatur, nec eo vtuntur. Intellexeram etiam in Bisnager prouenire, quod centum quinquaginta & amplius leucis à Guzarate distat: sed postea rescitum est, eò ex Guzarate deportari, vnde etiam magna copia in Persiam, Arabiam, Asiam minorē, & Lusitaniam exportatur: Nam si aliquod in Bisnager nascitur, viribus adeò infirmis est, vt à medicis recipiendum non censeant.

FIERI *potest, vt aliis etiam per Indiam locis gignatur (non enim seritur, sed sponte prouenit) sed id incertum est, ob indigenarum negligentiam.*

CETERVM *in Turbit delectu, duo solent à Medicis requiri, vt gummosum sit & album. Non omne verò gummosum est natura: Sed quoniam viderūt Indi à gummositate, optimi Turbit notas nos petere, solent eius plantā, ante quàm eam colligant, aut contorquere, aut leuiter vulnerare, quo liquor exiliat & densetur. Deinde post aliquot dies redeunt, & gummi siue concreto liquore plenos caules reperientes, eos colligunt. Id mihi retulit affinis meus medicus in Baçaim, qui aliquoties cum ipsis Indis colligēdi gratia profectus est, & hanc eliciendi succi rationē obseruauit. Nam cùm iussisset aliquot plantas intactas relinqui, eas minimè gummosas inuenit, aut nonnullas tantū pauco cum gummi. Ex eo igitur deprehēdere licet, gummi nihil ad præstantiam agere, sed id plerumq. præstantius cēsendum esse, cuius gummi non appareat, quippe quod in ipsa planta recōditum sit. Non negauerim, quin etiā Turbit gummosum sine contorsione reperiatur: sed vt facilius liquorem suum aut gummi exerat, contorqueri & vulnerari plantam certum est.* Turbit qua ratione gūmosum fiat.

ALTERA *probationis nota est, vt sit candidum. Siccatum ad solem, candidum est: in vmbra verò siccatum, tametsi nigrescat, non minus fortè bonum est, quàm album in sole siccatum.* Turbit delectus.

EST *verò Turbit Indicis medicis medicamentum pituitam* Turbit facultates.

tuitam deiiciens, cui interdum si absit febris, Gingiber adiicere (vt etiam aliis purgantibus medicamētis) solent: alioqui plerumque sine Gingibere ex decocto pulli gallinacei, aut ex aqua exhibent. Præfertur autem quod in Cambaya natum est. Memini me in insula Dio emisse singulas quas vocant manus, vna tanga. Pendunt autem singulæ manus viginti septem libras. Sed postea intellexi eum à quo emissem, duplo minoris emisse.*

Tanga. Manus.

Turbit Arabum.

CETERVM *longè nobis aliud Turbit* describunt Arabes, quàm id quod modò exhibui. Siquidē Mesue lib. 2. de simpl. med. cap. 2. ait radicem esse herbæ folia Ferulæ minora ferentis, & ex earum plantarum genere quæ lacteo succo turgent: varia eius inueniri genera, videlicet domesticum, siluestre; magnum, paruum; album, nigrum, & flauum: & in locis siccioribus gigni, quod ex succi densitate deprehenditur. Septem verò in eius delectu obseruanda: vt sit candidum, intus cauum siue vacuum & arundinosum, & gummosum, cortice cinereo, planum, fragile, & recens: crassum autem siue densum improbari. Sed, quod eius pace dixerim, ex aliorum relatu suum Turbit descripsisse potius videtur, quàm legitimum vidisse. Nam neque forma conuenit, nec è lacte madentium plantarum est numero, nec eius domesticum genus inuenitur: cùm vniuersum sponte in incultis proueniat. Alterū genus interdum altero esse maius verum est. Color autem aut albus, aut flauus, aut niger naturalis eius plantæ nō est: sed pro præparationis ratione contrahitur. Nam quod probè præparatum, suóue tempore collectum non est, album esse non potest. Nascitur verò potius locis humentibus quàm siccis. Neque albedo & gummositas probitatis sunt indicia, veluti iam dixi. Neque arundinaceum aut ferulaceum est, aut planum, aut fragile, nisi nimia siccitate exsuccum. Densum autem potius mihi videtur probandum, quàm improbandum, quippe quod plus*

Turbit Arabū delectus.

Turbit è Lactariarum numero non est.

substantiæ

substantiæ contineat, modò cariosum non sit.

SERAPIO *lib. simp. cap. 330. Tripolij Dioscoridis historiam ad suũ Turbit transtulit. Sed si cùm legitimi quam exhibemus Turbit descriptione conferatur; manifestè eius error deprehendetur. Nam neque folia Isatidis habet, neque eius caules in summo dividuntur, sed in mucronem desinunt largo foliorum prouentu ornatum. Flos non mutat ter die colorem, neque eius radix odorata est, aut venena arcere adhuc deprehensa est.* Tripolium non est Turbit.

DENIQVE *non est Alypum Dioscoridis, vt recẽtiorum quidam existimãt, cum eius historia Alypi descriptioni planè repugnet, & facultates sint diuersæ: Turbit enim pituitã dumtaxat purgat, Alypum atrã bilem deiicit. Neque, vt iam diximus, cuiquã è lactariis cõparari potest, quæ non sine noxa in corpus admittuntur: cùm Turbit legitimum nullam acrimoniã habeat, & sine molestia pituitã deiiciat.* Alypum nõ est Turbit.

PORRO *huic errori ansam præbuisse puto Arabes, qui conspicientes apud suos in vsu esse Turbit ab India petitum, id ad Græcorum aliquam descriptionem ilico referre voluerunt, Græcis omne plantarum genus fuisse cognitum existimantes. Sed satius multo fuerat, ea ratione omnia non confundere, & simplicem aliquam eorũ medicamentorum, quæ illis non erant probè nota, descriptionem contexere.* Arabes erroris auctores.

*Baçaim vrbs est vasta, multas alias vrbes & pagos sub suo dominio habens: quinquaginta leucis ab insula Diu abest, & Regi Lusitaniæ paret.

*Monetæ genus Indicum Tanga est, quod sexaginta Lusitanicis regalibus æstimatur, hoc est, duobus ferè Castellanis regalibus, aut septem assibus Gallicis. Regale enim Castellanum triginta & sex Lusitanica conficit. Tanga.

* Turbit à nostro Auctore descriptum longè aliud est ab eo quo vulgo in officinis vtuntur. De quo qui plura volet, consulat eruditos Matthioli commentarios in capita 30. 51. & 78. libri quarti Dioscoridis. Per vniuersam Hispaniam Thapsia abundè nascitur, eius radice pleræque Hispaniæ officinæ pro Turpeto legitimo vtuntur. Non desunt etiam multis per Europam locis, qui Scammonij radicem concisam pro legitimo Turpeto ostendant, atque in sua medicamenta recipiant, vt his manifestum esse potest qui scammoneæ radices siccas cum illorum Turpeto diligentius contulerunt.

De Rha-

De Rhabarbaro. CAP. XXXVII.

NON *est operæpretium multa de Rhabarbaro recensere, cum omnibus notissimum sit medicamentum. Silentiô tamen prætermittendum non duxi, quod hic in India didici: videlicet, omne id Rhabarbarum quod in Indiã, Persiã, & Europam importatur, esse in Chinarũ regione natum. Nam ex Chinarum regione per Tartariam Ormuz & Alepum defertur, inde in Alexandriam, & tandem Venetias, vnde reliqua Europæ regna petunt. Nos præter id quod nauigiis ex China infertur, eo etiam vtimur quod Persæ ex Ormuz aduehunt, quod minus teredinem & cariem sentit, quàm quod ex China nauigiis infertur. Siquidem plus corrumpuntur aromata, quæ per mare inuehuntur vnius mensis spatio, quàm quæ terrestri itinere importãtur vnius anni tempore. Præterea India, præsertim in maritimis, maximè humida est, et huiusmodi aromata diu integra seruare non potest. Nam Rhabarbarum sub mensem Maium in Indiam locis videlicet maritimis importatum, nisi ante Septembrem absumatur, planè inutile est, & abiiciendũ: corrumpitur enim, vt pleraque alia aromata quatuor illis mẽsibus hibernis, qui sunt Iunius, Iulius, Augustus, September. Interea aliud recentius ex Ormuz importatur, quo vtuntur, idq́ue quod in maritimis hibernauit, in mare abiiciunt.*

Rhabarbarũ omne in Chinarum prouincia nasci.

REFERVNT *genus quoddam nasci in certa Tartariæ vrbe nomine Samarcandar: sed quod improbum sit, nec nisi iumentorum purgationibus vtile.*

Rhabarbarum Samarcandarinũ.

NVLLVM *autem est Rhabarbaricum, aut Indicum: sed solummodo Chinense, quod* Rauam Chini *Persæ appellant, Mauritani tamen plerique solummodo* Rauam.

Rauam Chini. Rauam.

ALIQVANDO *in Couchin intellexi Rhabarbarum ab indigenis interdum decoqui aut distillari, & eius decocto aut stillaticia aqua sese purgare, eamq́ue esse causam, cur interdum tam facilè teredinem sentiat & corrumpatur.*

Sed cùm

Sed cùm neminem audiuerim, qui hæc ita ſeſe habere, ſe vidiſſe diceret, affirmare non auſim.

De Radice Chinæ. CAP. XXXVIII.

NASCITVR *hæc radix in Chinarum vaſtiſsima regione, quæ Moſcouiam vſque extendi creditur. Quoniam verò per totam hanc prouinciam, & etiam in Iapan ſæuit lues Venerea, quam alij Neapolitanum morbum, alij Gallicum vocāt, noſtri ſcabiē Hiſpanicam, Perſæ* Bade-Frangi *(tametſi etiam ſimpliciter* Fringui*) quod morbū Gallicum ſonat; aperuit Deus huius regionis incolis vſum radicis cuiuſdam, quæ apud eos naſcitur, vt huic malo ſuccurreretur. Quemadmodum in nouo orbe Guaiaci vſum oſtendit, quoniam ea pars orbis etiam hoc morbo ab omni hominū memoria infeſtata fuit. Ibi contractum morbum in Europam adferentes Hiſpani anno Redemptionis humanæ 1493. reliquis nationibus communicarunt. Nobis verò primùm innoteſcere cœpit huius radicis vſus poſt annum quingēteſimum trigeſimum quintum ſupra milleſimum, adferentibus eam huc Chinenſibus quibuſdam ea lue infectis, qua ſe interea dum hic negotiarentur, curarent.*

Radix Chinæ.

Bade-frāgi.

Lues venerea primum in Europa 1493. anno.

CETERVM *anno ante quàm huius radicis vſus in India innoteſceret, huc è Luſitania delatus ſum, nonnullas facultates mecum adferens, atque inter eas, Ligni Guaiaci libras quingentas. Ex eo, tametſi multum ſublatum eſſet, dum in Liburnicam inferretur, & efferretur, mille tamen aureos contraxi Luſitanicos, quoniā magna auiditate è Luſitania expectabatur hoc lignum, quòd multi malè perirent inunctionibus: & fortè tum tēporis nemo præter me aduexerat. Curati ergo fuerunt plurimi meo ligno. Sed eo abſumpto, cùm nouum è Luſitania non importaretur, eius, quod iam decoctum fuerat, libra quinque Luſitanicis aureis væniit.*

FACTVM *eſt, vt eo tēpore mercator quidam in Diu inſula narraret inclyto viro Domino Martino Alfonſo de*

Qua ratione primum Radix Chinæ Luſitanis innotuerit.

Sousa meo mæcenati, qua ratione à Gallica scabie curatus fuisset quadam radice è Chinarum regione allata, cuius vires magnis laudibus euehebat, quoniam qui ea vterentur, extrema illa victus ratione non egerent, qualis in Guaiaci vsu obseruabatur, sed tantùm abstinerent à bubulis & suillis carnibus, pisce & crudis fructibus: tametsi ne in China quidem piscibus abstinerent, quoniam magni sunt heluones. Cùm inualuisset is de radice rumor apud vulgus, mirum in modum hanc radicem videre auebant, atque ea vti, quoniam molestè ferebant extremam illam victus rationem, quam in Guaiaci vsu obseruare cogebantur. Adde quòd huius regionis incolæ ob otiosam vitam natura sint magni epulones. Sub id tẽpus appellunt Malacam Chinenses liburnicæ, paululum huius radicis in suum vsum adferentes. Sed id paululum tanta auiditate requisitum fuit, vt in singulas huius radicis gantas (pondus est apud eos viginti quatuor vncias pendens) decem Lusitanicos pendere oportuerit. Postea verò aduehentibus eam magna copia Chinensibus Liburnicis, minui cœpit pretium, ita vt nunc ganta ematur dumtaxat regali Castellano.

Ganta.

AB *eo tempore vilescere cœpit Guaiaci vsus, atque ex India relegari, tamquam Hispanus quidam, qui indigenas fame enecare vellet.*

CETERVM, *vt ad institutum reuertamur, non sine causa, tantis laudibus effertur Chinæ radix. Nam obseruatis quæ in hoc morbo obseruanda veniunt, natura morbi, anni tempore, regione, sexu, ætate, & temperamento ægri, mirabiles eius sunt effectus: tametsi non desint ex recentioribus, qui eam acriter, sed immeritò damnent.*

Radicis Chinæ mirabiles effectus.

Præparationis modus.

IN *magnis doloribus & inueteratis, huius radicis vncia in sex aquæ sextariis* * *coquitur, ad dimidij vsque humoris consumptionem. Seruatur id decoctum vsui, vase aliquo vitreo aut figulino vitrato. Spuma verò inter bulliendum colligitur,*

ligitur, & vtiliter vlceribus tumoribusq́; imponitur. Salutaris est etiam densus ille vapor inter coquendum exhalans, ipsis doloribus. Interdum calido decocto tumores fouemus: nonnumquam lineos pannos decocto madidos vlceribus imponimus, eáque mundamus.

SOLENT Chinenses maiori quantitate in sua regione assumere, cùm frigida admodum sit. Quos cùm imitari vellent huius regionis nonnulli, radicis duas vncias, addita interdum semisse, in præcedenti aquæ quantitate decoquentes, ob nimium medicamenti calorem in grauia inciderunt symptomata. Sed & quod mihi accidit, prætereundum non duco. Sciatica laborans, huius radicis decocto vsus sum prouocandi sudoris causa. Sed cùm calidum haurirem, vt initio ferebat consuetudo; in tantos hepatis ardores incidi, vt vniuersum corpus erysipelate & phlegmone laborare cœperit, necesseq́; fuerit statim venam secare, decoctum hordei cum saccharo rosato sumere, & aëri me exponere, vt sanitatem pristinam recuperarem. Itaque meo periculo facti sapientiores reliqui, calido decocti potu, & tanta radicis copia in posterum vti desierunt. Chinarum regio frigida

ANTE omnia deligenda est radix ponderosa, recens, firma, quæ neque teredinem, neque cariem senserit, & quæ candida sit: melior enim talis est, quàm rubescens. Huius vnciam in sex aquæ sextariis decoquimus ad medias, aut ad tertiam partem, pro morbi & ægri natura, subinde ea medicamenta iniicientes, quæ huius radicis facultates corrigant. Exempli gratia: Si dolor capitis aut neruorũ adsit, rorem marinum, aut rosas iniicio: Si obstructionibus hepar laboret, apium: si ardor adsit cum obstructione, intubum: si morbus vesicæ aut renum infestet, additur glycyrrhizæ succus: interdum radici admisceo æquale pondus hordei. Radicis Chinæ delectus. Eius vtendæ ratio.

SOLENT autem huius radicis decoctum sumpturi, prius syrupis conuenientibus purgari, quibus (quoniam ple-

rumque materia quæ peccat pituitosa est) Turbit aut Agaricum maiuscula quantitate indimus, aut nonnumquam syrupos Chinæ decocto diluimus. Bene purgato corpore radicis decoctum propinare incipimus, post decimũ quintum diem, minoratiuo, si opus sit, exhibito: item alio interdum post trigesimum diem, quod ex mãna constet, aut caßia solutiua, aut Rhabarbaro macerato ipsius radicis Chinæ, aut hordei, prunorúmue, vel glycyrrhizæ, aut intybi decocto. Toto hoc tempore, si aluus singulis diebus libera nõ erit, clysteres ex radicis decocto, melle rosato, oleo violaceo, et caßia solutiua paratos iniicimus, habita neceßitatis ratione.

QVOD si nimium incalescat æger, radicem minus decoquimus, aut eius decocto aquam intybi, vel fumi terræ, si adsit, aut bugloßi, iniicimus. Quod si nec hoc sufficit, decoctum subtrahimus, curationémque in aliud tempus magis opportunum differimus.

HOC decoctum interdum intra vigesimum diem curat, interdum serius, interdum verò citius. Vulgariter tamen ad decimum quintum vsque diem dolores augentur, & intenduntur, deinde paulatim mitigantur. Nonnullos vidi, qui licet aliquoties hoc decoctum sumpsissent, postrema tantum diæta curati sunt. Alios itẽ, qui nullo modo curati sunt, quòd forsitan frigidiores essent humores. Itaque consulo, vt qui in Europa hac radice vtentur, eius quantitatem augeant, cùm frigidior sit regio.

Medicamẽti dosis.

IN singulas verò curas, radicis vsus esse solet ad vncias triginta, vnciis totidem dierum numero, quibus cura perficitur respondentibus. Raro calidum decoctum exhibeo, nisi in vehementibus & inueteratis doloribus, quando sudoribus materiam euacuari oportet: tunc enim bis singulis diebus exhibetur, mane scilicet & vesperi. Hæc autem vulgaris est victus ratio. Datur caro gallinarum, pullorum gallinaceorum, & veruecina elixa cum salis momento (id enim modicè som-

Victus ratio.

dicè sumptum noxium esse non puto) & croco, & coriādro sicco. Interdum eadem assa exhibetur, habita morbi ratione. Vinum omnino adimo, nisi ad stomachi ex multa pituita contractam debilitatem, appetentiæq; deiectionem tollendam, decoctū sumatur: tum enim radicis decocto dilutum ægris propinatur; appetentiam enim ciet, & concoctionem plurimum iuuat. Pane mellito vtuntur Chinenses.

EFFICACIOR est hæc radix in inueteratis morbis, vbi videlicet magni tumores, & vlcera maligna adsunt, quàm in recentibus morbis. Radix Chinæ præstantior in inueterato quàm recenti morbo.

SVNT & aliæ hac radice vtendi rationes. Nam quosdam in Balagate vidi, qui calido radicis decocto eiusdē radicis tritæ drachmam cum semisse inīicerent, quotiescumque mane & vesperi sumerent.

SVNT qui mane laminam conseruæ ex huius radicis puluere & melle paratæ (aut saccharo, si magnus adsit calor) edant, deinde radicis decoctum bibant. Augetur autem, ut minuitur pulueris quantitas in hac conserua, & quandoque corrigitur, pro Medici arbitrio. Conserua è radice Chinæ.

VARIANDA sunt interdum remedia. Memini solo decocto binos curasse, quibus testiculi intumuerant.

HAC radice adhuc tenera, Chinenses cum carne elixa vescūtur, veluti apud nos napis aut rapis cum carnibus elixis vesci solemus.

HVIVS radicis aquam stillatitiam vtilem fore credo, si quis eam nancisci posset. Ego sanè destillatoria organa in Chinarum regionem misi, vt ex ea radice liquorem mihi faciant. Nescio an impetrabo. Aqua stillatitia è radice Chinæ.

VTILE est etiam huius radicis decoctum, præter eos morbos qui cum cōtagio luis venereæ commune aliquid habent, ad paralyses, tremores, articulorū dolores, sciaticam, podagram, tumores scirrhodes & œdematodes, tum etiam strumas extirpat. Succurrit ventriculi debilitationi, inue- Radicis Chinæ facultates.

terato capitis dolori, calculo & vesicæ vlceribus. Huius enim decocti vsu plerique liberati sunt, cùm nullis antè medicamentis iuuamen sensissent.

Lampatam. Radicis Chinæ descriptio.

CETERVM indigenæ hanc plantam Lampatam vocant: trium aut quatuor palmorum altitudine assurgit, cauliculis tenuibus, quos rara folia cingunt, mali Assyrij iunioris similitudine, radix palmi longitudine, interdū crassa, nonnumquam tenuis, quæ recēs eruta, admodū tenella est, & cruda aut elixa mandi potest. Ego vnicam dumtaxat plantam hîc in Goa vidi, eamq; perpusillam, quæ siccitate periit, ante quàm excreuisset. Si seretur ea radix, iuxta arbores serendam esse perhibent, quoniam suo complexu hederæ modo eas scandit.

Mulieres ad ægros non admittēdæ.

INTELLIGO eos qui hoc decocto vtuntur, mulierum conspectu vehemēter ad libidinem accendi. Quare consultum videtur, vt per curæ tempus nullæ ad ægros mulieres admittantur.

SED quoniam in Chinensium mentionem his cōmentariis plerumque incidimus, præsertim verò hoc capite, non alienum ab instituto erit, si ex his quæ de illis à fide dignis viris accepi, paucula hîc proferam.

Chinenses Schitæ sunt.

SVNT ergo Chinenses Asiatici Schitæ, qui licet gens Barbara esse æstimētur, in negotiatione tamē & manuariis operibus censentur admodū industrij. Sed neque in litterarum cognitione cuiquam regioni cedere æstimantur. Habēt enim leges scriptas Iuri imperatorio simillimas, vt ex libro quem eorum legibus inscriptū apud Indos asseruari audio, videri potest. Vnam ex his legibus exempli gratia proferam, quæ est, Non esse integrum viro, mulierem, cum qua viuente marito adulterium commiserit, post mariti mortē, matrimonio sibi iungere.

Doctrinæ gradus apud Chinenses.

INTELLIGO etiam apud eos doctrinæ gradus & præmia esse: Eruditis etiam viris, Regis totiusq; regni moderatio-

derationem committi. Sed & in eorũ picturis, viros è suggestu legentes, & auditores circum adstantes conspicere licet. Huc adde artem typographicam tam vetustam apud illos esse, vt omnem hominum memoriam superet, & semper vsurpatam apud eos censeant. Typographica apud Chinenses vetustissima.

* Hoc loco etiam noster Auctor vocabulo Canada vtitur, cuius interpretationem cap. de Opio dedi. Cùm itaque radicis Chinæ vnciam in quatuor aquæ Canadis deco[q]ui dicat; ob rationes eo capite adductas, quatuor Canadas in sex Sextarios verti.

Nunc per vniuersam Europam radicis cuiusdã vsus inualuit, quam Hispanico nomine (illi enim eius vsum primi ex Peru in Europã inuexerunt) çarça parilla vocant, quasi dicas Rubum viticulam. Cuius sanè magni sunt effectus, & Radici Chinæ suam laudem adimit, quę non nisi cariosa & longa vectura emarcida ad nos peruenire solet. Qui de çarça parilla plura requiret, Matthioli Epistolas, & eius in Diosc. commentarios legat. Et nos breui, Deo annuẽte, eius historiam cum icone exhibebimus, atque à Smilace aspera volubilisque genere (quas çarçam siue zarsam parillam nonnulli arbitrati sunt) plurimum differre ostendemus. çarça parilla.

De Croco Indico. CAP. XXXIX.

APPELLATVR *hæc radix in Canara* Alad *: sic etiam in Malauar, sed propriè* manjale *: in Malayo,* cunhet *: à Persis,* darzard*, quod lignum luteum sonat : ab Arabibus* habet. Alad. Manjale, Cunhet, Darzard. Habet.

NASCITVR *plurima in regionis Malauar parte, videlicet in Cananor, & Calecut. Prouenit etiam hîc Goæ, sed exigua quantitate.*

MAGNA *eius copia ad Arabes, Persas, & Turcos defertur, qui omnes apud se non nasci, sed ex India adferri fatentur.*

HVIVS *mentionẽ facere videtur Auicenna lib. 2. ducentesimo capite* * *&* Chaledfium *siue* Chalidunium *appellare. Sed cùm dubitanter hæc scribat, aliorúmque autoritates citet, tamquam de re non multum sibi perspecta, nihil affirmare possum. Fieri autem potest, vt corruptum sit vocabulum, vocatáque sit hæc radix initio Arabibus* aled, *quemadmodũ et Indis, postea verò corruptè* Chaledfium. Chaledfium. Chaliduniũ. Aled.

Vt autem hoc facilius credam, me impulit, quòd eum, caput
Curcuma. *de* curcuma *siue* curcumani *lib.2.cap.166.(quod etiam huic radici simile est) scripsisse videam. Solet enim Auicenna de simplici aliquo medicamento dubitans, diuersa (vti diximus) scribere capita. Neque eorũ auctoritas me mouet, qui*
Chelidoniũ. *per Curcuma Chelidonium intelligi dicunt, quoniam crocea sit radice, scribatq́; oculis perutile esse, quæ notæ etiam*
Croci Indici vsus. *Chelidonio conueniunt. Nã tametsi vulgo hac radice vtantur ad tingendos condiendosq́; cibos, cum hic, tum apud Arabes et Persas ob eam nimirum causam, quòd viliori ematur, quàm noster crocus, qui apud eos etiam prouenit: huius tamen etiam in medicina vsus est, præsertim autem in ocularibus medicamentis: tum etiam ad psoram si cum mali aureæ succo, & Cocci, siue nucis Indicæ oleo misceatur. Quibus affectibus Auicenna vtroque illo capite* chaledfium *&* curcuma *vtilia esse scribit.*

Croci Indici historia. EST *autem hæc radix recens, intus crocea, foris verò Gingiberi persimilis, foliis Milij maioribus, cauleq́; foliaceo. Vehementi amaritudine & acrimonia, dum recens est, caret, ob multam humiditatem: siccata verò acris est, sed non adeo vt Gingiber: putóque sine noxa posse sumi.*

*In nostris exemplaribus Auicenna libr. 2. cap. 200. Chelidonium describit. Capite autem 166. de Chorcumani, siue Chorchũma agit, cum hac interpretatione. Et est fex olei de Croco. Ceterum de Officinarum Curcuma, quod Dioscoridis Cyperum Indicum volunt recentiores, lege Matthioli cum aliorum commentarios.

De Galanga. CAP. XL.

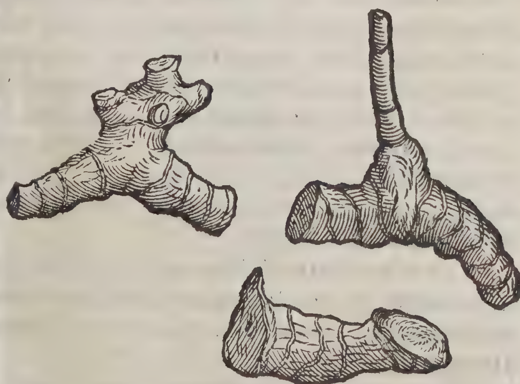
EST *Galanga medicamentum vsibus humanis valde necessarium, sed veteribus Græcis ignotum, et Arabibus non satis perspectum.*

Caluegiam. DICITVR *autẽ* Caluegiam *Arabibus. Et licet omnes Mauritani, vt Serapio lib. simp. cap. 332. corruptè legit,*
Culungem. Galungem. Culungem, *aut* Galungem *scribant, fides eis adhibenda non est, quoniam omnes Arabes* Caluegiam *nuncupant.*

EST

Galanga maior

Galanga minor.

Galanga duplex. Minor galanga. Lauandon. Maior galanga. Lancuaz.

Est verò Galanga duplex. Altera minor, odorata, quæ ex Chinarum regione huc, inde in Lusitaniā defertur: eam incolæ Lauandon *appellant. Altera maior, quæ crassior est priore, ignauior tamen & viribus infirmior. Nascitur hæc in Iaua, et incolis* Lancuaz *dicitur. Nos tamen hic in India vtramque* Lancuaz *appellamus.*

Galangæ historia.

Porro minor duorum palmorum altitudine fruticat, foliis Myrti, radice nodosa, sponte nascens. Maior in Iaua nata binûm ferè cubitorum altitudine attollitur, foliis mucronatis in modum cuspidis lanceæ, radice crassa, nodosa arundinis modo: flore candido, seminifera est. Seritur tamen hæc maior radice dumtaxat vt Gingiber, non semine, licet apud Auctores aliud reperias. Sed tamen & ex semine sata, hîc prouenit in hortis, sed exigua quantitate, quanta videlicet acetariis & huius gentis vsui medico sufficit.

Galanga recens in acetariis.

Avicenna & Serapio exactam huius plantæ notitiam non habuerunt. Nam cùm eius, vt diximus, duo sint genera, & prior, Chinensis scilicet, præferatur: dubitanter tamen de ea scripserunt: hincq; factum puto, vt Auicenna duo diuersa capita de ea scripserit, alterum lib. 2. cap. 321. sub nomine Calungiam, *alterum verò lib. 2. cap. 196. sub* Caserhēdar *nomine. Sed sub quo nomine Chinēsis, cuius primarius est vsus, aut sub quo Iauanensis, quæ ignobilior est, describatur, ignoro: quoniam vtriusq. non nisi summa cum dubitatione meminerunt.*

Inter recentiores Medicos controuersia est de Galanga, Calamo, & Acoro. Volunt enim nonnulli, inter quos est Antonius Musa Exam. simpl. ex Leoniceni testimonio, Galangam Acorum esse veterum. Aliĳ, inter quos est Manardus lib. 6. epist. 3. & Matthiolus, Comm. in Dioscor. libr. 1. cap. 2. Calamum officinarum, legitimum esse Acorum malunt. Sed capite de Calamo, neutrum ex his esse Acorum satis ostendi. Calamum tamen odoratum, vt eodem loco*

dem loco dixi, in Acori locum ſemper ſubſtituere ſoleo.

CETERVM *omnino explodenda eſt Monachorum diſt.1.cap.47.qui in Meſuen commentati ſunt, opinio (vt rectè Matthiolus) qui Galangam Schœnanthi radicem eſſe volunt. Nam inutilis eſt Schœnãthi radix: præterea Schœnanthus in Arabia & Caliate naſcitur: Galanga verò in China & Iaua ſiue Iaoa prouinciis ab Arabia procul diſsitis prouenit.* Monachorum inſcitia.

* Vide caput de Calamo, vbi noſtrum vſualem Calamum haudquaquam cum noſtri Auctoris Calamo conuenire diximus.

De Gingibere. CAP. XLI.

GINGIBER *appellatur Arabibus, Perſis, & Turcis* Gengibil, *non* Lengibel: *(vt corruptè legunt Serapionis lib.ſimp.cap.336.exemplaria) in Guzarate, Decan, Bengala cùm adhuc recens & viride eſt,* adrac; *ſiccatum verò,* Sucte: *in Malauar, tam viride quàm ſiccum,* imgi: *in Malayo,* aliaa. Gengibil. Adrac, Sucte, Imgi, Aliaa.

EST *autem Gingiber ſimilibus Iridi aquaticæ, aut Gladiolo (non Arundini) foliis, magis tamen nigricantibus: caule cum foliis duorum aut trium palmorum altitudine, radice etiam Iridis, non ſerpente, vt voluit Ant. Muſa exam. ſimp. At nec admodum acris eſt, præſertim eius quod in Baçaim natum eſt, ob nimiam quæ dominatur humiditatem.* Gingiberis hiſtoria.

HÆC *radix minutim conciſa, & aliis herbis admixta in acetariis editur cum aceto, oleo & ſale: at etiam cum piſcibus & carnibus cocta.* Gingiberis radix recens in acetariis.

NASCITVR *Gingiber in omnibus Indiæ prouinciis nobis cognitis, ſemine aut radice ſatũ. Nam quod ſponte naſcitur, exigui eſt momenti. Optimum & frequentiſsimum eſt Malauaricum, Arabibus & Perſis maximè expetitum. Secundum locum obtinet quod in Bengala inuenitur. Tertium quod in Dabul, & Baçaim totaq; ea ora maritima naſcitur. In ſolitudinibus & mediterraneis vix inuenitur, neque* Gingiberis delectus.

neque inde ad nos adfertur. Inuenitur etiam in insulis diui Laurentij & Comaro, quæ Aethiopiæ sunt conterminæ. Inde sumpserunt occasionem nonnulli, vt scriberent apud Troglodytas & Arabes nasci.

Troglodytę.

Gingiberis messis.

COLLIGITVR *& eruitur Decembri & Ianuario, deinde aliquantulum siccatum limo obducitur, non quo maioris sit ponderis, sed vt foraminibus obturatis, diutius sine corruptione in sua humiditate naturali cõseruetur. Nam non probè obductum teredini obnoxium est.*

GALENVS *lib.6. simpl. è Barbaria conuehi scribit. Si per Barbariam Indiam intelligit, bene quidem; at si eam Africæ partem, quæ nunc Barbaria dicitur, malè.*

Nullũ Gingiber in Arabia.

DIOSCORIDES *autem libr.2.cap.151. in Troglodytica Arabia nasci tradit. Nascitur quidem apud Troglodytas & Aethiopes, sed adeò exigua quantitate, vt ipsis incolis vix sufficiat. In Arabia verò non nascitur, quandoquidem ad Arabes exportatur. Illud autem verum est, quod primis eduliis admisceri scribit: idem enim adhuc hodie apud Indos obseruatur. Quod verò dicit huius radices Cyperi modo paruas esse, fallitur: nam multò maiores sunt Cypero. Aluum leniter emollit, cõcoctionem iuuans. Aluum contra, vt alij volunt, etiam adstringit, quoniã facta proba concoctione, sistuntur alui profluuia à crudis humoribus nata.*

Gingiberis vires.

SCRIBIT *Musa Exam. simpl. sacchharo conditum dum manditur, in fine veluti filamentum in ore relinquere. Sed, quemadmodum ipse ait, id dumtaxat in eo contingit, quod adulteratum aut teredinosum acri lixiuio prius maceratum, deinde sacchharo conditur, vt maleficium non deprehendatur. Nam bene maturum, & plenum, non cariosum, multis aquis elotum, & per multos dies maceratum, deinde sacchharo conditum, gratißimum est, nec vlla vehementi acrimonia molestum, neque filamenta in ore relinquit. Tale fit in Bengala, quod laudatißimum est, deinde*

in Chaul, Baçaim & Dabul. Improbatur, quod ex Batecala aduehitur. Gingiber improbum.

*Meminit Zingiberis Lud. Roman.lib.5.cap.14. Producit,inquit, Calecut ager Zingiber, quæ radix est, eruiturque nõnumquam pondo vnciarum duodecim:sed non omnibus est eadem amplitudo. Plus non agitur in profundum radix, quàm ad ternos vel quaternos palmos harundinum modo. Cùm eruitur Zingiber, relinquunt internodium radicis in scrobe,terramq; radici aggerunt, ceu semen eius radicis,proximo anno eruturi fructum,id est,Zingiber. Maximilianus item Transil. de Moluccis insulis Gingiber hoc modo descripsit. Gingiber verò passim in singulis insulis huius Archipelagi nascitur: aliud seminatim, aliud sponte prouenit: Sed quod seminatur nobilius est. Herba similis illi quę Crocum(Indicum intellige,siue Curcuma)fert, & eo modo eius radix fere nascitur, quæ Gingiber est.

De Zedoaria. CAP. XLII.

MAGNA *est dubitatio de Medicamentis Zedoaria & Zerumbet, quoniam Auicenna lib.2.diuersa duo capita de eis scripsit, videlicet 743. & 745. Rhases libr.3.de re med. cap.34. vtrumque sub vno capite cõprehendit. Serapio verò lib. simp. cap.172. vnicum caput de Zerumbet scripsit.*

EGO *diu in eadem dubitatione versatus sum, & existimaui Zedoariam, quæ celebrior est, eam esse quæ nobis hîc Zerumba dicitur, & medicamentum est Persis expetitum, quod hinc Ormuz defertur, inde in Asiam minorem & Venetias. Zerumbet verò id esse quod nos hîc vocamus Crocum indigenum, cuius in Croco Indico mentionem feci. Postea tamen, errare me, deprehendi ex diuersis, quibus prædita sunt, facultatibus Crocum Indicum & Zerumbet.* Zedoaria. Zerumba. Zerumbet. Crocum Indicum.

QVOD *nos hîc Zedoariam appellamus, Auicennæ lib. 2. cap.752.(tametsi non nouerit)* Geiduar *dicitur. aliud nomen ignoro, quoniam nascitur regionibus, Chinensium prouinciæ vicinis. Magno verò emitur* Geiduar*, nec facilè inuenias nisi apud Circumforaneos quosdã & circulatores, quos Indi* jogues, *Mauritani* Calandares *appellant, hominum genus quod peregrinationibus & stipem emẽdicando vitam sustentat. Ab his enim & Reges & Magnates Geiduar emunt.* Geiduar rarum admodum. jogues, Calandares.

EST

Geiduar historia. EST *verò* Geiduar* *magnitudine glandis, eiusdémque ferè formæ, colore sublucido. Vnicum huius Geiduar fragmentum, quod circiter dimidiam vnciam pendebat, à Nizamoxa semel impetraui: sed id in Lusitaniam cum insigni lapide Armenio missum, vnà cum naui periit. Ostenderam id prius Pharmacopolis in Chaul & Goa: sed nemo illorum nouerat quid esset. Aliud pauxillum apud istos circulatores vidi, sed non emi, quòd fraudem metuerem.*

Geiduar facultates. VTILE *est autem istud Geiduar ad plurima, sed præsertim aduersus venena, & virulentorum animalium ictus, morsúsque.*

Geiduar veterib. ignotum. PORRO *hoc medicamentum Dioscoridi incognitum fuit, tum etiam Auicennæ, lib. 2. cap. 752. quoniam se existimare ait* Geiduar *esse: quod subolfecisse videtur Bellunensis, in Arabicorum nominum expositione. Zedoariæ verò vocabulum corruptum est, &* Geiduar *dicendum.*

*Incognitum Europæ esse puto Geiduar hîc descriptum, & difficulter cognitum iri credendum est, ob eas rationes quas noster Auctor in medium profert. Nam quam Zedoariam vocamus, nihil minus est quàm Geiduar: sed ex Zerumbæ forsitan erit generibus, quam sequenti capite noster Auctor describit. Tametsi non desint, veluti in Costo diximus, qui eam inter Costi genera Dioscoridi descripta referendam censeant.

De Zerumbet. CAP. XLIII.

ZERVMBET *appellatur Arabibus, Persis & Turcis* Zeruba*: *in Guzarate, Decan, & Canara,* cachoraa: *in Malauar* çua.

Zeruba. Cachoraa. çua.

ABVNDE *prouenit in Malauar prouincia, videlicet in Calecut & Cananor. Sata autẽ, & plantata hæc planta, plurimis locis prouenit. Spõte verò nascitur siluosis iam memoratarum regionum locis: inde à multis Gingiber siluestre appellatur, nec id sine ratione, quoniam eius folia Gingiberis foliis similia sunt, maiora tamen & magis aperta: eius item radix Gingibere maior.*

Gingiber siluestre.

RADIX

RADIX eruta, conciditur & siccatur, deinde in Arabiam, Persiámque defertur, in Gida & Alexandriam, vnde postea Venetias & alias regiones transfertur. Conditur etiam saccharo, laudatiórque est Gingibere condito.

NVNC eos Auctores qui de hac scripserunt, percurramus.

AVICENNA libr.2. cap.743. Zedoariam radicem esse ait Aristolochiæ similē, atque eam præferri, quæ ad radices Napelli gignitur: præstantissimum autem esse antidotum aduersus venena, serpentum præsertim & Napelli. Capite verò 747. ait Zerumbet Cypero similem esse, minus tamen odoriferam. Alio loco arborem esse vult similibus præditam facultatibus, quales Serapio Zedoariæ tribuit. Zedoaria. Zerumbet.

SERAPIO lib.simp.cap.172. Zerumbet esse Zedoariam scribit: deinde ex auctoritate Isaac Zerumbet radices rotundas esse instar Aristolochiæ, colore verò & sapore Gingiberi similes, eásque è Chinarum regione conuehi.

AVICENNA libr.2 cap.743. dumtaxat Zerumba aut Zerumbet nouit. Sed quoniam eam vidit in frusta rotunda, interdum verò in oblonga concisam, ad sinum Persicum vehi, duo genera esse existimauit Zerumba & Zerumbet. Hac etiam de causa folia quæ non viderat prætermisit: & quemadmodum ipsa radix ex India in alias regiones transferatur, dumtaxat expressit. Et certè etiā hodierno die diuersum est pretium eius quæ in rotunda frusta resecta est, ab eius pretio quæ in oblonga concisa est, vt minores Gingiberis radices vilioris æstimantur quàm prægrādes.

QVOD verò iuxta Napellum nasci optimam scribit, planè fabulosum est, quādoquidem Napellus vix hic reperitur (non sunt enim huius regionis siluæ procreando Napello aptæ) & Zerumba plurima, vt diximus, nascitur siluosis Malauar locis: tum etiam multis locis sata prouenit: nec neminquam (tametsi diligentissimè perquisiuerim) hanc radicem Auicennæ opinio explosa.

dicem iuxta Napellum vidisse intellexi. Praeterea ex reliquis ex Auicenna iam adductis locis manifestum est, quàm sibi parum constet, vt facile hinc iudicari posit, eum Zurumbet historiam plane ignorasse.

SERAPIONIS *autem legitimi codices non habent additam expositionem Zerumbet, id est, Zedoaria, sed ab interprete insertam verisimile est, qui differentiam inter Zedoaria & Zerumba ignorabat. Id ex sequentibus facile deprehenditur, cùm ait, è Chinarum regione conuehi. Certum enim est, Zedoariam non nasci apud Indos, sed è Chinarum regione aduehi, rarámque apud Indos inueniri. Zerumba verò abunde in India nascitur.*

Geiduar apud Chinenses.

Zerumba apud Indos.

NON *defuerunt, qui crediderint, Arnabo* de quo Paulus lib. 7. cap. 3. scribit, idem esse cum Zerumbet. Verùm ex vtriusq. historia, satis manifestum est, diuersas esse plantas. Siquidem Arnabo Pauli, arbor est procera, suaui odore spirans: Zerumba verò graminacea est planta, vt modò diximus.*

Arnabo.

CETERVM *minus sunt audiendi, qui aut Benalbum & rubrum, aut Carpesium esse volunt: quoniã hoc vtrumque medicamentum huc non sine quaestu conuehitur. Zerumba verò hinc in exteras regiones exportatur. Praeterea longè diuersa est vtriusque facies à Zerumba.*

Benalbum & rubrum. Carpesium.

*Zeruba siue Zerumba forsitan erit ea radix, quam capite de Costo Venetiis adferri dixi, Zingiberi adeo similem, vt nihil supra, plerumque tamen maiorem, & intus pallescentem.

*Inuenitur Antuerpiae apud quosdã aromatarios Zedoariae quoddam genus illis Bloczewal, id est, tuberosa Zedoaria nuncupatum, rotundum instar Aristolochiae rotundae, foris nigricans, interdum cinerei coloris, intus candicans, gustu vsualis Zedoariae. Eam radicem, quoniam multum cum Serapionis Zerumbet conuenire videtur, hîc exprimi curauimus.

ZERVM-

ZERVMBET SERAPIONIS.

*Qui plura de horum opinione requiret, legat doctissimi Matthioli commentarios in Dioscoridem, & aliorum recentiorum de re herbaria lucubrationes.

De ligno Colubrino. CAP. XLIIII.

NON modò aduersus animalium virus eiaculantium morsus ictúsue efficax est hoc lignum, siue potius radix; sed etiam eius puluis lumbricos necare, papulas, exanthemata, & impetigines tollere creditur, & cholericam quam vocãt passionem (incolæ Mordexi dicunt) sanare. Similiter vtile esse medicamentum ferunt aduersus febrium circuitus, vnciæ pondere propinatum, prius tamen tritum & aqua maceratum, per vomitus expurgata multa bile. Ligni Colubrini facultates. Cholera morbus. Mordexi.

HANC verò radicem Serpentium morsibus prodesse, hoc modo deprehensum est.

IN Zeilan insula, Serpentis genus est coronatum, seu diademate insignitum, * (Lusitani Cobras de capelo, nos Regulus serpens. Cobras de capelo.

Regulum dicere possumus) maximè noxium. Est item animalis genus magnitudine viuerræ huic serpenti inimicißimum, Quil, *vel* quirpele *vocant. Quotiescumque cum serpente cōgressurum est hoc animalculum, istam radicem (quæ multa istic nascitur) ea parte præmordet qua denudata est: etenim eius pars aliqua extra solum prominet. Præmorsa radice, pedibus anterioribus saliua conspersis caput primum, deinde reliquū corpus sibi demulcet: postea serpentem aggreditur, nec eum dimittit, donec occiderit. Quòd si eo congressu serpentē vincere non potest, denuo ad radicem confugit, ad quam se fricat, deinde in prœlium redit, atq. ita morsu serpentem necat.* Hoc *spectaculo edocti Chingalæ (ij sunt Zeilan incolæ) hāc radicem venenis resistere didicerūt.*

Quil Quirpele.

Reguli & Quil pugna.

Chingalæ.

HVIVSMODI *pugnarum spectatores plerique fuerunt Lusitani. Nā solent domi alere similia animalcula tum ad mures extirpandos, quos acerrimè persequuntur, tum vt cum serpentibus regulis prœlientur, quos circumferre solent Circumforanei quidam,* Iogues *appellant, stipem emendicantes, & cineribus se aspergentes, vt hac ratione venerandos sese sanctimoniæ titulo vulgo præbeant. Circumeunt isti omnes regiones, & nonnulli ex iis Circulatorum munere funguntur, gestantq́; serpentes regulos, quos demulcere solent, & collo aptare (prius tamen exemptis dentibus) vulgo persuadentes eos se incantasse, ne nocere poßint: Interdum verò serpentes, quos etiam habent integros, quibúsque non sunt exempti dentes, accepto præmio cum iis quas dixi, viuerris, siue alio simili animalculo committere solent.*

Iogues.

TRIA *sunt huius ligni genera in insula Zeilan.*

Tria ligni Colubrini genera.

PRIMVM *& laudatißimū illud est à quo subsidium quærit viuerra, vocaturq́; incolis* Rametul, *Lusitanis* Pao da cobra, *id est, Lignum Colubrinum, quod serpentum morsibus sit salutare. Duorum aut trium palmorum magnitudine assurgit, paucis virgulis, quatuor aut quinq. dumtaxat te-*

Rametul descriptio.

taxat tenuibus: radix quæ maximè in vsum venit, veluti tenuiorum nostrarum vitium radices, multis capitibus aut nodis se propagans, ita vt semper radix aliqua extra solum se exerat, & radice vna exempta, aliæ in eius locum succedant. Radix hæc ex candido cinerea est, solida admodum, amaro gustu: folia Persicæ mali, magis tamen virentia: flos longè à foliis racematim cohæret, pulcherrimo colore rubēs. Fructus sambuci, sed rubens & durus racematim cohærens, veluti in Periclymeno. Teritur primùm hæc radix, & ex vino aut aqua cordiali propinatur à serpēte percussis: teritur etiā ad cotē Santali modo, & vulneribus inspergitur. Hanc multis aliis regionibus, & in Goæ continenti nasci tradunt.

SECVNDVM genus veluti primum aduersus venena commendatur, eodemq́ modo quo superius vsurpatur. Arbor est, cùm sola prouenit nullis vicinis arboribus, Malo punicæ similis, spinis breuibus & firmis, horrida cortice candido, denso, rimoso & solido, & amaro, non tamen veluti prioris cortex: foliis est luteis, aspectu pulcherrimis. Hanc autem, si iuxta aliquā aliam arborem proueniat, per summos eius ramos serpere, atque eos Cucurbitæ modo amplecti ferunt. Solēt ipsum lignum cum radice & cortice permixtum exhibere. Præfertur tamen radix. Hoc etiam in insula Goa nasci ferunt: sed numquam id videre mihi contigit. Alterius generis descriptio.

CVM Prorex in Iafanapatan insula, Zeilan contermina esset, dono dati sunt illi aliquot fasciculi ligni cum suis radicibus, quæ tenues erant, duræ, nigræ & odoratæ. Eā radicē mirificè prædicabāt, & aduersus venena pollere aiebāt. Similē in Continēti Goæ nasci ferunt. Ramos habet paucos, tenues, quatuor aut quinque cubitorū longitudine, qui, nisi alligati, sustentare se nequeant, sed per solum sese diffundāt: folia rara, Lentiscinorum effigie, oblonga, non viridia, sed maculosa, siue nigricātibus ex cādido maculis respersa. Tertium genus. Eius descriptio.

RADICEM quandam in Malaca inueniri rumor est,

quæ aduersus vulnera sagittis toxico illitis facta, præsentaneum sint remedium.

* Meminit etiam huius generis serpentum Ferdinãdus Lopez lib. 1. Historiæ Indicæ, & valde perniciosum esse asserit, solereque incolas, nauali prœlio cum hostibus congressuros, interdum fictilibus includere, quæ, dum prœlium feruet, in hostium naues coniiciant, eo stratagemate quandoque victoriam reportantes.

Primi generis fragmentum, trium digitorum trãsuersorum longitudine anno salutis 1564. ostendit mihi Salmanticæ, ornatissimus vir Augustinus Vasæus dono olim è Lusitania missum D. Ioanni Vasæo viro doctissimo eius parenti, cum vasculo è cocco de Maldiua confecto, lapide Bezar insigni, & vasculis testudineis: quæ omnia mirificè aduersari venenis creduntur.

De lapide Bezar. CAP. XLV.

Bezardica medicamẽta.

A LAPIDE *Bezar nomen inuenerunt medicamenta venenis resistentia, quæ per excellentiam Bezardica dicuntur. Est enim hic lapis eximiæ aduersus venena facultatis: nascitúrque hoc modo.*

Lapidis Bezar historia.

EST *in Corasone & Persia Hirci quoddã genus, quod* Pazam *lingua Persica vocant, rufi aut alterius coloris (ego rufum & prægrandem Goæ vidi) mediocri altitudine, in cuius ventriculo fit hic lapis Bezar, circum tenuißimam quandã paleam semper augescens, & veluti multis è tunicis contextus; Columellæ aut glandis plerumque, interdum alia & alia forma, læuis magna ex parte, colore veluti ex viridi nigricante. Inueniuntur exigui, & magni. Magni, qui rariores sunt, ab earum regionum illustribus viris expetuntur: quo enim maiores sunt, eo valentioris esse facultatis sibi persuadent. Memini vnum habuisse, qui ferè quinque drachmas penderet. Is in Lusitaniam delatus, vix sexaginta quatuor Lusitanicis aureis* [ij Hungaricis ęquipollent] *vênit, cùm tamen aliquanto pluris hic emptus fuisset.*

HVNC *verò lapidem ea ratione generari quam modò retulimus, tum his oculis obseruaui (lapidem enim cõtritum huiusmodi tenuem paleam in meditullio continere inueni) tum à viris fide dignis accepi, omnes in Persia natos simili modo circum paleolam * efformatos inueniri.*

CETE-

CETERVM nō solum generatur hic lapis in Persia, sed etiam nonnullis Malacæ locis, & in insula quæ à Vaccis nomen sumpsit, haud procul à promōtorio Comorim. Nam cùm in exercitus annonā mactarentur istic multi prægrandes hirci, in eorum vētriculis magna ex parte hi lapides reperti sunt. Hinc factū est, vt quotquot ab eo tempore in hāc insulā appellunt, hircos obtruncent, lapidesq; ex iis tollant. *Lapis Bezar multis locis inuenitur.*

VERVM nulli Persicis bonitate comparari possunt. Dextri autē adeò sunt Mauritani, vt facile qua in regione nati sint singuli lapides, discernere & diiudicare poßint. Vt verò adulterinos à legitimis dignoscant, manibus comprimunt, deinde spiritu inflant. Nam si aër aliquis permeat, adulterini indicium est. *Lapis Bezar Persicus reliquos antecellit. Delectus ratio.*

VOCATVR autem hic lapis Pazar, à Pazan, id est, hirco, cum Arabibus, tum Persis & Corasone incolis: nos corrupto nomine Bezar, atque Indi magis corruptè Bazar appellant, quasi dicas lapidem forensem: nam Bazar eorum lingua forum sonat. *Pazar, Pazan. Bazar.*

VTVNTVR eo Indi, nos secuti, aduersus deleteriæ facultatis medicamenta. Ormuz verò & Corasone incolæ, non modò aduersus virulētorum animalium morsus vtuntur, sed etiam aduersus omnes melancholicos morbos. Opulentiores bis se purgant singulis annis, Martio videlicet & Septembri. A purgatione, quinque subsequentibus diebus continuis hauriunt in singulas doses, decē huius lapidis grana macerata in stillaticio rosarum liquore. Hoc remedio iuuentam & membrorum robur sibi conseruari dicunt. Solent interdum nonnulli ad triginta vsque grana sumere, nimis sanè magna quantitate. Nam tametsi nullas noxias facultates in se contineat hic lapis; tutior tamen est eius exigua quantitas. Atque etiam parua quantitate exhibere solent in Ormuz: nec sine periculo liberalius sumi dicunt. *Lapidis Bezar facultates.*

EO vtor in inueteratis morbis melancholicis, veluti in

mala ſcabie, lepra, pruriginibus, impetiginibusq́;. Hac etiam ratione quartanis conuenire poſſe arbitror. Viros ſanè planè deploratos, atque à medicis derelictos, huius lapidis vſu, priſtinæ ſanitati reſtitutos fuiſſe intelligo.

QVOD *ſcribit Matthiolus, lib. 5. cap. 73. Comment. in Dioſc. adalligatum, ita vt nudam ſiniſtri lateris carnem contingat, omnia venena ſuperare, experiri nunquam vidi, nec hîc ſimili modo vtuntur. Illud autem verum ſcimus, quod eius puluis vulneri impoſitus, à mortiferis animalibus ictos liberet. Iiſdem viribus pollet, apertis carbunculis in peſte impoſitus: etenim venenum exugit.*

Boam Plinius vocat rubentes papulas, lib. 24. cap. 8. & lib. 26. cap. 11.

QVONIAM *verò exanthemata ſiue puſtulæ, & herpetes in hac regione admodum noxia ſunt, & ſubinde ægros necant, ſolemus ægris per ſingulos dies puluerem lapidis Bezar ex aqua roſacea propinare ad vnum aut alterum granum, magno cum ſucceſſu.*

COEPIT *autem ſucceſſu temporis hic Lapis maiori in pretio haberi. Nam neceſſe eſt nunc omnes ad eius regionis in qua generantur, Regem perferri: nec ſine difficultate inde haberi poſſunt.*

Inuenitur interdum Vlyſipone venalis hic lapis alia atque alia forma, quem tametſi magno admodum æſtimēt mercatores, ea conditione vendere nolunt, vt periculum, an legitimus ſit, faciat emptor. Id autem fit in hunc modum: Ducitur cum acu filum per toxicum (herba baleſtera vocant) deinde per canis aut alterius animalculi pedem tranſmittitur acus, atque filum relinquitur in vulnere. Canis ilico ea ſymptomata incipit habere quæ comitari ſolent eos qui toxicum biberunt. Cùm planè concidit canis atque deſperatus videtur, tum puluerem ab hoc lapide abraſum & aqua dilutum cani in os iniiciunt, ſi auxilium ſenſerit canis, legitimi probatio eſt: ſin minus, adulterinum cenſent.

Monardus.

*Meminit etiam huius lapidis clariſſimus Medicus Hiſpalēſis Nicolaus de Monardis, in eo libello quem de eo & Scurzonera peculiarem fecit, ſed legitimos & minimè adulteratos in meditullio concauos eſſe vult.

Hager. Bezaar. Bezar. Belzaar.

Lapis, inquit, Bezaar multis nominibus donatur: nam Arabibus *Hager*, Perſis *Bezaar*, Indis *Bezar*, Hebræis *Bel-zaar*, dicitur, quaſi Dominus veneni, à Bel Dominus, & zaar venenum.

Eſt verò eius forma varia, nam alij rotundi ſunt, alij oblongi dactylorum oſſiculis ſimiles, alij palumbi ouis, alij capreolorum renibus, alij

bus, alij castaneas æmulantur, omnes tamen obtusi, non in cuspidem desinentes: nec minus colore variant, siquidem nunc spadicei coloris, nunc mellini, magna verò ex parte ex viridi nigrescentis, vt mala insana conspiciuntur, plurimi etiam cinerei obscurioris, vt qui in felibus Ciuettam egerentibus est.

Constant autem singuli ex laminulis miro artificio alia aliam, vt ceparum tunicæ, amplectentibus, splendentibusque quasi politæ essent: immo priore lamina dépta, subsequens multo splendidior inuenitur, quod legitimi est indiciũ: suntq. hæ laminæ aliæ aliis densiores pro lapidum magnitudine. Læuis est & blandus, vt facilè alabastri modo abradi possit: imò diutius in aqua hærens liquescit. Nullum cor aut matricem habet, sed in meditullio cauus est, & pulueris eiusdem cum lapide substantiæ plenus, qui maximè commendatur, atque etiam ipsi lapidi præfertur: sed is puluis legitimi etiam indicium est: etenim qui adulterati sunt, neque laminas splendentes habent, neq; puluerem illum in meditullio continent, sed granulum aliquod aut semen, supra quod Indi illum efformarunt.

Porro eximitur hic lapis ex animali cerui ferè magnitudine & agilitate, sed cornibus in dorsum reflexis, & corporis forma, capreis ferè simili, quam ob causam ab incolis Capra montana vocatur, tametsi meo iudicio Cerui capra potius dici debeat. Inuenitur verò hoc animal in India supra Gangem, montibus Chinarum regioni finitimis, pilo breui, & colore vt plurimum cinereo & rufo.

De lapide Malacensi.* CAP. XLVI.

Lapis Malacensis.

C E T E R V M *Lapis Bezar alium lapidẽ mihi in memoriam reuocauit, quem vnicè venenis resistentem in Malaca inueniri tradunt: saltem in Pam Regni Malacensis prouincia. Inuenitur autem istic in felle Histricis: sed tanta est in æstimatione apud ipsos indigenas ob raritatem, vt è duobus, qui simul reperti meo tempore fuerunt, alter pro ingenti munere missus sit ei qui pro Rege Lusitaniæ Indiam gubernat. Et licet istic frequẽs lapis Bezar inueniatur, hunc tamen longè præferunt incolæ. Vnum dumtaxat vidisse memini, cuius color dilutioris videbatur purpuræ, gustu amaro, tangenti læuis & lubricus, quemadmodũ Gallicus sapo.*

Lapidis Malacensis descriptio.

H A C T E N V S *eius facultates experiri mihi non licuit. Sed clarissimus vir & insignis Medicus Dimas Bosque Valentinus eius facultates experimento cõprobasse in duobus viris, qui venenum hauserant, mihi affirmauit. Vulgari autem aqua (cùm cordialis deesset, & periculũ esset in mora) hunc lapidẽ aliquamdiu macerauit: eam deinde aquam*

Lap. Malac. facultates.

ægris propinauit, qui illam gustu amarã inuenerunt; attamen eorũ stomachus roboratus est, & venenũ nihil obfuit.

MVLTVM *certè huic viro debent omnes Indici medici, quòd huius lapidis facultates nobis aperuerit. Nam necessaria admodum sunt hac in regione medicamenta, quæ venenis resistunt, Alexipharmaca Græci appellant.*

*Ferdinandus Lopez lib. 1. Historiæ Indicæ meminit lapidis cuiusdam, quem non minore facultate præditum esse asserit, quàm sit lapis Bezar, aut Malacensis, quippe qui mirificè omnibus venenis resistat. Est verò is lapis magnitudine auellanæ, rarus admodum, vt qui è capite animalis quod Indi *Bulgoldalf* appellant, eximatur.

DE GEMMIS.

ABSOLVTA *Aromatum historia, non inutile fore duxi, si nonnulla de gemmis subiicerem, præsertim cùm in lapidum mentionem iam inciderimus. Initium igitur faciemus ab Adamante, quoniam reliquas omnes excellere, & quodammodo rex Gemmarum esse, ob substantiæ duritiem, creditur. Nam si valorem & coloris elegantiam spectemus, primarium locum obtinebit Smaragdus, deinde Carbunculus (modò sinceræ sint gemmæ) tertium Adamas.*

SED *Gemmarum pretium, aut ex earum raritate, aut ex hominum affectibus & cupiditate, intenditur. Maioribus enim facultatibus, iisq́ longo experimento comprobatis præditus est Magnes, tum etiam is lapis qui sanguinem vndecumque fluentem sistit.* Manus. *Venduntur tamen hi per manus, (ponderis genus est in Cambaya, vnde petuntur, quòd viginti sex* libras pendit)* Ratis. *Smaragdi verò per ratis (pondus est tria tritici grana pendens) reliquæ gemmæ, in Europa quidem* Carate. *per Carates (pondus quatuor grana constituens) in India verò* Mangelis. *per Mangelis, pondus quinque pendens grana.*

*Suprà capite de Turbit, manus illi est auctior vna libra: siquidem viginti septem libras pendit.

De Adamante. CAP. XLVII.

ARABES, *quos plerique omnes Mauritani secuti sunt,* Almaz. *Adamantem appellant* Almaz, *tametsi Serapio lib. simp.*

cap. 391.

cap.391.alio vocet nomine. Ab indigenis vbi naſcitur, iraa: *in Malayo, vbi etiam inuenitur*, itam. Iraa, Itam.

CETERVM *tribus aut quatuor locis inueniuntur Adamantes, videlicet in Biſnager prouincia, duabus vel tribus rupibus, Magnum quæſtum adferunt hæ fodinæ illius prouinciæ Regi, magnaq; ſunt eius iura. Nam quemadmodum in Hiſpaniis Rex in Thynnorum captura ſua habet iura, ita vt ſi vnicus Thynnus capiatur, Regi cedat oportet: ſic in his fodinis magni ſunt Regis reditus. Nam quotquot Adamantes inueniuntur triginta*mangelis excedētes, Regi cedunt. Præterea diligentiſsimè obſeruantur operæ: quoniam ſi quis vnicum Adamantem ſuſtuliſſe deprehēdatur, ilico ipſe cum omnibus facultatibus Regis fiſco addicitur.*

Adamas in Biſnager.

*hoc eſt, 150. grana, vel drachmas duas, grana ſex.

ALIA *eſt rupes in Decan, non procul ab ditione Imadixa, quem nos Madre-Maluco nūcupamus. Alia quædam rupes eſt in dominio cuiuſdam Reguli indigenæ, in qua præſtantiſsimi Adamantes inueniuntur, ſed minores. Iſti à vulgo de Rupe veteri cognomen ſortiuntur: & venum exportantur in vrbem quandam regionis Decan, Liſpor nuncupatam, vbi celebris eſt mercatus. Iſtic emptos Guzarantenſes huc nobis adferunt emendos. Sed etiam in Biſnager deferunt, magnitudine pretij eos inuitante. Nam magno apud eos habentur in pretio Adamantes de Rupe veteri cognominati, præſertim quos natura ipſa elaborauit.* Naifes *ab incolis appellantur. Nam quemadmodum, inquiunt, virgo præferenda eſt iam corruptæ mulieri: ſic etiam Adamas à natura elaboratus, præferendus eſt ei quem hominum induſtria expoliuit. Contrà ſentientibus Luſitanis, qui induſtria hominum expolitos longè pluris æſtimare ſolent.*

Adamas in Decan.

Adamas de rupe veteri.

Liſpor emporium.

Naiſes.

ALIA *eſt rupes ad fretū Tanjam in Malacæ tractu, quæ etiā de Rupe veteri cognominatos profert. Exigui quidem ſunt, ſed laudati: vnū tamen habent vitium, quòd ponderoſi ſint, quo nomine gratiores ſunt venditorib. quā emptoribus.*

Adamas in Tanjam.

Nullus Crystallus in India.

NVLLO autē ex prædictis loco Cryſtallus inuenitur, quemadmodum nec per vniuerſam Indiam. Amat enim Cryſtallus loca frigida, qualia ſunt Alpes Germaniam ab Italia ſeparantes.

Beryllus Cryſtallo ſimilis.

NON negauerim in India Beryllum inueniri, qui Cryſtallo ſimilis eſt, & quidem magnis fragmentis, ex quibus & vitra & vaſa fabricari ſolent pretioſa. Sed is in Biſnager non inuenitur, niſi locis procul ab Adamantum fodinis diſſitis. Plurimus autem eſt Beryllus in Cambaya, Martauan, & Pegu regionibus, vbi nullus Adamas, niſi qui importatus fuerit. Inuenitur & in Zeilan inſula, vbi nullus Adamas.

Berylli natales.

REFERT Plin.lib.37.cap.4.& in Arabia naſci. Verùm id nec videre, nec audire mihi licuit: quemadmodum nec in Cypro, nec in Macedonia. Nam ſi iſtic naſcerētur Adamantes, ij qui hîc naſcūtur adeò non expeterētur à Turcis, qui potiſſimam Adamantum partem ad ſuos euehunt.

Franciſcus de Tamara.

SCRIBIT Frāciſcus de Tamara, in Peru Adamantes reperiri. Sed huic auctori exiguam fidē adhibeo, quòd videam in Indicorū Adamātum extractione tā ineptas commentum eſſe fabulas: veluti quòd peruigiles ſint ſerpentes, quæ Adamantes tuentur: eosq; non poſſe inde auferri niſi prius obiectis carnibus certa quadā ratione præparatis, quibus vorandis dum ſerpentes occupantur, tutò interea Adamantes auferri poſſunt, alio nimirū occupatis ſerpentibus.*

Adamas nullus in Hiſpania.

NON deſunt qui in Hiſpaniis inueniri putent, quorum opinioni ſubſcribere non poſſum, quoniam nullis probatæ auctoritatis ſcriptoribus fulciatur.

REFERT etiam Plin. loco iam citato, haud facilè inueniri Adamantem Auellanæ nucleo maiorem. In quo ſanè non eſt reprehendendus: nā ſibi comperta ſcribit. Sed inueniuntur hîc interdū maiores quatuor Auellanis. Maximus tamen quē vidi centum quadraginta mangelis *pendebat. Proximus huic centum & viginti pendebat. Intellexi apud quendam

Magnus Adamas.

quendam negotiatorē esse vnum, qui ducētos quinquaginta mangelis pōdere æquet, tametsi is strenuè neget talē apud se esse. Accepi itē à viro fide digno, qui affirmaret se Adamantem vidisse in Bisnager magnitudine exigui oui gallinacei.

SED miraculi instar id mihi videtur, huiusmodi gemmas, quæ altissimè in terræ visceribus, multisq́; annis perfici debebant, in summo ferè solo generari, & duorū aut trium annorum spatio perfici. Nam si in ipsa fodina, hoc anno, ad cubiti altitudinem fodias, Adamantes reperies. Post biennium, rursus illic excauato, ibidem inuenies Adamantes. Sed certum est grandes non nisi sub infima rupe nasci.

Adamātum mira generatio.

EST verò Adamantis nitor viuax & robustus. Crystalli verò non nisi elanguidus: qua nota, tum etiam duritie, à Gemmariis dignoscitur.

CETERVM tantum abest vt mallei ictum respuat Adamas, vt etiā in scobē malleolo redigatur. Facillimè verò atteritur pistillo ferreo: eo etenim in mortario confringi & atteri solet, quoniā eius scobe alij Adamātes expoliri solent.

Adamas mallei ictu frangitur.

FALSO igitur creditum est à Veteribus, Adamantem Crystallo innasci, & mallei ictu nō frangi; sed hircino dumtaxat sanguine maceratū rumpi: præsertim si (ex quorundam sententia) hircus prius apium aliasq́; diureticas plantas depascatur, vinúmque bibat. Sed nec Magnetem impedit quin ferrum trahat. Nam sæpius id experiri volui, sed figmentum esse deprehendi: quemadmodum & illud, quod de Adamante capiti mulieris ipsa inscia supposito ferunt. Etenim in amplexus viri dormiens ruet, si fidelis sit: sin labes eius pudicitiei sit illata, maritum auersabitur.

Adamas Crystallo non innascitur.

Adamas magnetem non impedit.

FABVLOSVM etiam est, quòd Adamantis aciem plumbo obtundi putant, propter argenti viui cum plumbo commixtionem. Nam quemadmodum & ferrum vincit & reliqua metalla: sic etiam plumbum eadem facilitate penetrat, qua napum penetraret.

Plumbum Adamantis aciem non obtundit.

ILLVD

ILLVD verò ſæpius expertus ſum in Adamantibus exquiſitis, ex mutuo attritu ſic glutinari, vt facilè ſeparari non poßint. Sic etiam Adamantem vidi, vbi incaluiſſet, feſtucas trahere non ſecus ac electrum.

Adamas nullius in Medicina vſus.

NVLLIVS autem eſt in medicina vſus, tametſi inuenerim medicos indigenas, qui eum per ſyringam in veſicam iniiciebant ad confringendum calculum. Per os verò amplius non exhibent, quoniam erronea quædam perſuaſio in vulgus peruaſit, deleteriæ facultatis eſſe, ſi intro ſumatur Adamas, ob ſuam tenuitatem & penetrandi vim, qua inteſtina perforaret ſcilicet: cuius opinionis etiam video eſſe aliquot è recentioribus medicis.

Adamas deleterię facultatis nõ eſt.

SED, vt dixi, vana eſt perſuaſio. Nam Aethiopes Lapidariorum ſeruos noui, qui Adamantes deglutierint, quos cùm requirerent domini, tandem verberibus egregiè cæſi ſerui, ſe deglutiuiſſe faßi ſunt: eosq́ deinde cum recremẽtis eiecerunt, ſine aliquo nocumento. Id ego teſtari poſſum.

Adamantis ſcobes deleteriæ facultatis nõ eſt.

AT in ſcobem tritus, inquies, venenum eſt, quoniam & ſtomachum & inteſtina perforat. Immo nequaquam eum ſcobem attrahet ad ſe ſtomachus; at ſua grauitate celeriter ad inferiora deſcendet. Et mulierem quandam ſcio, quæ marito antiqua dyſenteria laboranti, Adamãtis ſcobem per multos dies propinauit ſine aliquo detrimento, donec medicamento toties reiterato laſſus abſtinuit, præſertim cùm eius vxor à medicis intellexiſſet fruſtra ſe laborare: non poſſe enim maritum hoc morbo liberari. Is igitur multo pòſt tempore ſublatus eſt, cùm ſcobe vti multis iam diebus deſiiſſet.

* Similem ferè, nec minus abſurdam perquirendi Adamantes rationem deſcribit M. Paul. Venetus lib. 3. cap. 29.

* 140. Mangelis, id eſt, ſeptingenta grana, ſiue vnciam cum drachma, ſcriptulis duobus & granis quatuor. Nam Mangelis, vt antè dixit noſter Auctor, quinque grana pendit.

Adamas Anglicus.

Tribus ſupra Briſtolium miliaribus Ducatu Somerſetenſi, ad Sabrinam flumen, ſolo rubro & tenaci eruitur Adamantis genus natura expolitum, forma nũc plana, nunc trigona pentagonáue aut polygona. Horum aliquot nobis dono dedit generoſus Eques Dn. Georgius Nor-

gius Northum. cuius in ditione eruuntur. Sunt verò ij paulo obscuriores, & matrice sua, velut ouo concluduntur tenaci & dura, nunc innumeri iique exigui & plerumque informes, nunc pauci iique maiores & elaborati: interdum matrici adhærentes, nonnumquam soluti & in matrice (si moueatur) crepitantes, vt Ætitem lapidem censeas. Si artificum industria perpoliantur; orientales ita æmulantur, vt exiguum discrimen sit, sed duritie ab orientalibus superantur.

De Smaragdo. CAP. XLVIII.

RARIOR *& pretiosior est Smaragdus, eiúsque locus natalis vix agnoscitur; nullis remanentibus fragmentis, sed propter raritatem, etiam ea auferentibus negotiatoribus.*

PORRO *Smaragdus appellatur Persis & Indis* Pachee, *Arabibus verò* Zamarrut, *non* Zabarget, *vt vulgatus Serapionis libr simp. cap. 384. codex, aut* Tabarget, *vt Pandectarius in litteris* T *&* Z *vult. Nam corruptus est ille locus cap. de Smaragdo: &* Zamarrut *legendum est.* Pachee, Zamarrut, Zaberget. Taberget.

VVLGARE *autem est in Balagate & Bisnager, vt ficticias Smaragdos ex vitrearum lagenarum crassioribus fragmentis conflent.* Smaragdus adulteratus.

SED *& Smaragdi quæ ex Peru noui orbis prouincia aduehuntur, adulterationis suspicione non carent.*

CETERVM *plurimum hallucinātur, qui in Electuario de Gemmis Smaragdum præscribi putant, existimantes per* Feruzegi *Smaragdum intelligendam: ignorant enim illi linguæ Arabicæ proprietatem, & ipsius Mesuæ mentem non intelligunt. Præterea Mesuæ codex Arabicus legit* Peruzegi *de Elect. dist. 1. Et quoniam magna est, vt aliquando diximus, apud Arabes inter* P *&* F *literas cognatio, facilis fuit lapsus Librarij, vt* F *pro* P *reponeret.* Feruzegi. Peruzegi.

EST *verò* Peruzaa* *Arabibus Turchesa nostra, quæ plurima tota Persia nascitur. Non fuit igitur Mesuæ mens vt Smaragdus eam compositionem ingrederetur, tametsi contrà sentiat Christophorus de Honestis, eius interpres: sed Turchesam voluit, quam omnibus Arabum compositionibus iniici oportet, quæ habent* FeruZegi. *Nam apud Mauritanos eius* Peruzaa, est Turchesa.

nos eius est in medicina vsus, sed apud Indos minimè.

* Idem suboluisse videtur Bellunensis in eadem cōpositione Electuarij de Gemmis.

De Rubino. CAP. XLIX.

ἄνθραξ. MVLTA *sunt Rubinorum genera. Nobilior Græcis ἄνθραξ, Latinis Carbunculus vocatur: nō quòd in tenebris*
Carbunculus. *splendeat (fabulosa est enim ista persuasio) sed quòd eius nitor viuacior sit ceteris. Dicam tamen quod à Gemmario quodam audiui. Emerat ille aliquot nobiliores Rubinos ex Zeilan insula delatos, sed minutiores, quales ij sunt quos*
Rubini de Corja. *vulgo Rubinos de Corja vocamus, id est, qui vigeni simul emuntur. Hos cùm è mensa sustulisset, latuit vnus in plicis straguli quo mensa strata erat. Noctu in tenebris animaduertit quasi ignis scintillam quandam in mensa. Accedit ad mensam, accensa prius cādela, inuenit exiguum Rubinum, quo sublato, nullam postea in mensa scintillam vidit. Non me latet, negotiatores plerumque huiusmodi fabulas suis dictis admiscere solere; sed penes eos fides esto.*

Carbūculus. CARBVNCVLVM *igitur appellabimus, cuius rubor fuerit splendens & elegans, & qui erit viginti quatuor quilatum siue caratum, vt vulgo vocant. Eiusmodi ego vidi apud Magnatem quēdam in Decā, qui cùm mihi familiaris esset, ostendere tamē noluit, nisi prius data fide id clam fore, nec eius regionis Regi me indicaturum. Cēsebatur vicies mille Lusitanicos aureos valere. Ipse tamē dominus af-*
Manus auri. Arroba. *firmabat à se emptum sex auri manus, quæ quinque Lusitanicas arrobas* efficiunt.*

Balasius. SECVNDVM *genus est quem Balasium vocant, aliquantulum rubens. Vilior hic est.*

Spinellus. TERTIVM *genus est, Spinellus appellatus: magis hic rubet: sed tamen vilior est, quia non habet splendorem illum legitimi Rubini.*

INVENIVNTVR *& candicantes. Sunt alij ex pur-*

pura

pura candicantes, vel, vt verius dicam, colore cerasum maturescens referentes. Sunt & qui media parte rubent, altera candicant. Alij media ex parte Sapphiri, altera Rubini.

HVIVS *varietatis causam fieri puto ab ipsa Rubini origine. Cùm enim Rubinus in sua rupe aut fodina recens generatus est, candicat, deinde maturescens ruborem adquirit: qui rubor cum temporis diuturnitate concilietur, fit, vt qui ante maturitatem eruti sunt, nũc candicantes, uunc ex rubro languescentes conspiciantur.*

QVONIAM *verò Rubinus & Sapphirus in eadem fodina nasci credũtur, fit interdum vt altera parte Sapphirum repræsentet, altera Rubinum: qui, cùm elegans est, & cæruleum colorem cum rubro æqualiter permixtum habet, vocatur à quibusdam incolis* Nilacandi, *quasi dicas, Sapphiro-Rubinum.* Rubinus & Sapphirus, in eadem fodina generantur. Nilacandi Sapphiro-rubinus.

PORRO *Arabibus & Persis Rubinus nuncupatur* Yacut: *huius regionis incolæ* manica *appellant.* Yacut. Manica.

* Lusitanica Arroba constat triginta duabus libris: hoc est ferè modiis quinque Italicis, ingens sanè gemmæ pretium.

De Sapphiro. CAP. L.

GEMMA *est Sapphirus quæ vili emitur: cùm tamen ob eius elegantem cæruleum colorem, cuius aspectu oculi mirum in modum recreantur, magni deberet esse pretij. Vocatur ab incolis* Nilaa. Nilaa.

EIVS *duo sunt genera. Vnum enim obscurius est. Alterũ verò splendens, quod genus vulgo Sapphirũ aqueũ vocant. Vilior hic est, & interdum coloris cuiusdã admixtione Adamantẽ ita æmulatur, vt nonnullos plerumq. fefellerit.* Sapphirus aqueus.

INVENITVR *vtrumque genus in* Calecut, Cananor, *& variis regni Bisnagua locis. Præstantiores ex* Zeilan *adferuntur: omnium verò laudatissimi ex* Pegu. Sapphirus ex Pegu.

TAMETSI *verò adeò oculis sit grata hæc gemma, nullius tamen quantumuis magnæ, & viuidi coloris, pretium mille*

tium, mille Lusitanicos aureos superasse inuenietur.

De Hyacintho & Granato. CAP. LI.

Hyacinthus. Granatus.

VILISSIMI *sunt hîc pretij cum Hyacinthus, tum Granatus, quos volunt nonnulli ex Rubinorum esse generibus, Hyacinthum flauescentem Rubinum appellantes, Granatum verò, nigricantem Rubinum.*

NASCVNTVR *autem & in Calecut, & Cananor: Granati etiam toto regno Cambaya & Balaguate: Hyacinthi verò & quibusdã Lusitaniæ locis prouenire feruntur, vt in Belas non procul Olysipone, & multis Hispaniæ locis.*

De Iaspide. CAP. LII.

Iaspis viridis. Porcellanæ.

INVENITVR *Iaspidis genus viride, ex quo vasa Murrhina conflantur (Porcellanas vocant) adeò virentia, vt ex Smaragdo conflata videantur.*

EX *eius fortè genere erit id quod Genuæ ostenditur, quodq́ ex Smaragdo esse contendunt, rarius id videndum proponentes, quo maiorem auctoritatem lapidi concilient.*

Vasa murrhina ex Iaspide viridi.

HVIVSMODI *vas Murrhinum aliquando mihi propositum fuit venale ducẽtis pardaons siue aureis Hispanicis: cuius, si ex Smaragdo conflatum fuisset, millesimam partem eo pretio vix nancisci potuissem.*

De Alaqueca. CAP. LIII.

Alaqueca. Quequi.

INVENITVR *in Balagate lapidis quoddam genus quod* Alaqueca, *Arabes* Quequi *vocant, cuius libra minutis fragmentis expoliti, regali Castellano emi potest, tãta est vilitas. Huius tamen virtus reliquarũ facultates exuperat, quippe qui sanguinẽ vndequaque fluentem ilico sistat.*

Solent plerumque ex hoc lapide efformari sphærulæ precariæ.

De Oculo Catti.* CAP. LIIII.

LAVDATISSIMI *inueniuntur in Zeilan. Nonnulli etiam ex Pegu aduehuntur, quos eò deferri rumor est ex regione Bramaa.*

Oculus Catti magno æstimatur apud Indos.

MVLTO *maioris is est apud Indos pretij, quàm in Lusitania.*

Lusitania. Memini enim quendam eò misisse qui hîc sexcentis Lusitanicis aureis æstimabatur. Sed cùm in Lusitania dumtaxat nonaginta aureos æstimarent, huc relatus, eo, quod nunc dixi, pretio venditus est.

PERSVADENT *sibi Indi, eius qui hanc gemmam possidet, facultates non posse imminui, sed semper incremẽtum facere & augeri.* Oculi Catti facultates.

EGO *verò quod expertus sum referam. Lineus pannus ita compressus, vt ipsius Gemmæ meditullium siue oculum tangat, nullo igne vri potest.*

*Hunc Cardanus lib. 7. de Subtilitate, Pseudoopalum vocat: de quo, tum etiam de aliis gemmis ille ibi multa. Pseudoopalus.

De lapide Armeno. CAP. LV.

MIXTVS *est hic Lapis ex cæruleo & diluto viridi. Appellatur Arabibus* Hager armini, *id est, Lapis Armenus. Interrogati tamen Armeni, an apud eos nasceretur hic lapis, affirmare non potuerunt. Sed Turci & Persæ medici dixerunt, exigua quidem quantitate apud se vidisse, verùm ignorare, num ex Armenia adferretur, nec ne. Aiunt multos inueniri in Vltabado vrbe celebri regni Balaguate.* Hager armini. Lapis Armenus.

HOC *lapide melancholiam purgant Mauritani medici. Sed tamen experimento didici, segniter admodum purgare.*

De Magnete. CAP. LVI.

FABVLOSVM *est quod nonnulli de Magnete scribunt, videlicet eas naues quæ Calecut commeant, clauis ferreis non compingi, ob scopulorum è Magnete lapide frequentiam, à quo scilicet attraherentur & raperentur naues, si ferreis clauis fabricatæ essent. Nam & in Calecut, & toto eo tractu plures inueniuntur naues clauis confixæ ferreis, quàm ligneis. Verum quidem est in Maldiuis insulis naues ligneis clauis esse extructas; id autem ob ferri pænuriam potius, & quòd minori constent, fieri puto, quàm quòd à Magnete sibi metuant.* Fabulæ de Magnete.

Falsę de Magnete persuasiones.

CETERVM Magnes ideo ferrũ ad se haud quaquam trahit, quòd in eadem fodina nascantur, aut eorum fodinæ sint contiguæ, veluti quidam existimant: quandoquidem Magnes inuenitur iis locis vbi nullum ferrum est.

SVNT qui putent Magnetem ad se ferrum trahere, ob eam facultatem quam ferro communicauit, qua ad Magnetem feratur: eamq́ ob causam Magnetem non maioris esse ponderis, etiam si multum ferrum illi addatur, quàm cum exigua ferri quantitate in bilance positum. At nos contrarium plerumque experti sumus.

Magnes non est deleteriæ facultatis.

SED nec deleterius est hic lapis, quod nonnulli voluerunt. Nam tradunt huius regionis incolæ, Magnetem pauca quantitate sumptum, adolescentiam conseruare. Qua de re fertur senior Rex Zeilan, patinas ex Magnete iußisse confici, in quibus cibus eius coquatur. Hoc, ipse cui mandatum erat negotium, mihi affirmauit.

Patinæ è Magnete.

De Margarita. CAP. LVII.

NVNC superest, vt de Margaritis scribamus, quæ non modò ad decorem; sed etiam ad medicamenta expetuntur.

Vnio. Margarita. Lulu, Moti, Mutu, Aliofar, Iulfar portus.

PRÆGRANDES igitur Margaritæ, Vniones Latinis dicuntur, quoniam vix duæ reperiẽtur magnitudine, figura & nitore similes. Minores appellantur Latinis Margaritæ simpliciter. Arabibus & Persis Lulu, Indis Moti, in Malauar Mutu, Lusitanis Aliofar, quod Arabicè sonat de Iulfar, is est portus in mari Persico, vbi laudatißimæ generantur. Nam tametsi Barem, Catifa, Camaran, aliique huius maris portus eas laudatas mittant: quia tamen nostris notior fuit initio hic portus, ab eo nomen Margaritæ indiderunt lingua Arabica Aliofar.

Margaritæ Orientales.

HINC etiam fit vt illæ Orientales appellentur, quoniam hic sinus Persicus Orientalis sit, si cum nostra Europa conferatur.

Margaritarũ captura.

GENERANTVR etiam Margaritæ à promontorio Comorim,

Comorim, ad insulam vsque Zeilan (quæ captura & piscatio Regis Lusitaniæ est) sed minutiores maxima ex parte, nec cum superioribus conferendæ (quæ magnæ sunt & omni dote absolutissimæ) ideóque etiam viliori emuntur.

GENERANTVR *& in insula Burneo, quæ tametsi sint grandes, formæ tamen elegantia à superioribus vincuntur. Sic & nonnullas Chinarum regio mittit, sed viles.*

CERTVM *est etiam in nouo orbe inueniri, verùm nulla ratione cum Orientalibus sunt conferendæ. Nam aut obscuræ sunt, & nubili coloris, aut nullo orbe læuoreq́ commendantur.*

ORIGO *atque genitura est è conchis, haud multum ab ostrearum conchis dissimilibus. Conchæ autem quæ superiori maris parte natant, grandiores Margaritas generant: Quæ verò in alto mari degunt, minutiores proferunt.* Margaritarum origo.

HÆ *conchæ aëri expositæ siccantur, & sese pandunt, in quarum carne inueniuntur Margaritæ nunc multæ, nunc paucæ, pro concharum magnitudine.*

INVENIVNTVR *& in nostratibus conchyliis ostreísue, sed minus nobiles.*

OMNIVM *autē præstantissimæ ad generandas Margaritas censentur eæ Conchæ læues & candidæ, quas eius regionis incolæ* Cheripo *appellant, ex quibus cochlearia poculáque conficiuntur.* Cheripo.

VERVM Cheripo *non id est conchylium quod vulgo Matrem perlarum vocamus. Nam id* Chanquo *incolæ vocant, ex quo videlicet mēsæ, cistulæ, sphærulæ precariæ fabricātur: quod licet parte externa scabrum sit & impolitum, interna tamen læuissimum est, & aspectu pulcherrimum.* Chanquo.

DEVEHITVR *id Conchylium Bengala mercimonij gratia, vbi expolitur & poculi vices supplet: maxima tamen ex parte conficiuntur ex eo armillæ & alia opera. Fuit enim olim istic consuetudo, vt nullæ nobiliores virgines corrumpi* Consuetudo de virginibus.

rumpi possent, nisi huius generis armillis brachia exornata haberent. Nunc verò desiit ista consuetudo: eamq́ ob causam viliori emuntur hæc conchylia.

Instrumẽta discernendis Margaritis idonea.

HABENT *mercatores huius regionis cuprea quædam instrumenta multis foraminibus pertusa, quibus pretia Margaritis imponere solent. Nam quæ per instrumentum minoribus foraminibus pertusum transeunt Margaritæ, vnius sunt pretij, venduntурq́ per drachmas. Quæ per instrumentum maiora paulum foramina habens, maioris sunt pretij: & ita deinceps pro foraminum, quibus instrumenta prædita sunt, quibusq́ Margaritæ transmittuntur, magnitudine, pretia intendentes. At quæ adeò sunt minutæ, vt perforari non poßint (arte enim perforantur, non natura, vt fabulantur quidam) cedunt officinis; qua de causa in Europam exportantur. Harum vncia duobus fortè aßibus Gallicis venit.*

Vnionum magnitudo.

MAXIMÆ *quæ ad promontorium Comorim generantur Margaritæ, pendebant centum frumenti grana. Talium pretium, mille quingentorum aureorum in singulas esse solet. Multo maiores ego vidi, quas in insula Burneo captas asserebant: sed non erant eius elegantiæ cuius superiores. Vidi aliam hîc captam, quæ centum sexaginta grana tritici penderet.*

Margaritis nitor restituitur.

SENECTVTE *pondus earum minui, & coloris elegantia immutari creditur. Diu autem oriza leuiter confracta & sale versatas, pristinum vigorem & fulgorem recuperare, expertus sum.*

CERTVM *est, Margaritas post plenilunium captas, cum tempore minui & decrescere. Quæ verò ante plenilunium capiuntur, huic vitio haudquaquam sunt obnoxiæ.*

Indis nullus Margaritarum in medicina vsus.

CETERVM *raro in medicum vsum venit Margarita apud Indos. Mauritani verò frequenter, nostro more, Margaritas cordialibus medicamentis iniiciunt.*

INDI-

INDICARVM ALIQVOT PLANTARVM HISTORIÆ, LIBER SECVNDVS.

De Arbore tristi. CAP. I.

N medicamentis & stirpibus Indicis nobis incognitis non abs re fore duxi, initium facere ab arbore quadam, quæ non nisi à solis occasu vsque ad eius ortum floret, interdiu minimè.

ARBOR *est Oleæ magnitudine, foliis Pruno similibus, flore noctu (dũ scilicet floret) odoratissimo, nullius quod sciam vsus propter teneritatem: nisi quòd florum pediculis, qui lutei sunt, huius vrbis incolæ vtuntur cibis tingendis, siquidem* Croci *modo inficiunt. Et volunt etiam nonnulli aquã stillaticiam florũ, oculis vtilẽ esse admoto lineo pãno hac intincto.* Arboris tristis descriptio. Aqua è floribus Arb. tristis.

PECVLIARIS *est hæc arbor Goæ, quam è Malaca allatam asserunt. Eam sanè nusquam alibi per Indiam vidi. Hanc Goæ* Parizataco: *in Malayo* Singadi *vocant. Arboris tristis nomen illi inditum, quòd dumtaxat noctu floreat.* Parizataco. Singadi. Arbor tristi.

FABVLANTVR *autem indigenæ, Satrapæ cuidam nomine* Parizataco *elegantem fuisse filiam, quæ cùm Solem deperiret, eam ille compresserit. Cùm verò postea illam relinqueret alterius amore irretitus, Parizataci filia præ amoris impatientia sibiipsi mortem consciuerit. Ex cuius crematæ cineribus (nam adhuc vruntur in hac regione cadauera) hæc nata est arbor, cuius flores adeò Solem exhorrent, vt eum videre non sustineant.* Fabula de Parizataci filia.

CETERVM *horum florum fragrans odor, duorum aliorum odoratissimorum florum memoriam reuocauit.*

PRIORES *sunt dicti* Mogori, *mali aureæ floribus* Mogori.

multo odoratiores, quorum ſtillaticius liquor eundem apud iſtos vſum obtinuit, quem apud Hiſpanos florum mali aureæ aqua.

Champe.

ALII *flores (quorum hic magnus eſt vſus) dicuntur* Champe, *odore grauiori quàm Lilium album.*

Indi odoramentis dedititiſſimi.

PORRO *(quandoquidem in odoramentorum mentionem incidimus) odoribus adeò dediti ſunt huius regionis incolæ, vt plerumque cibo abſtineant, vt habeant vnde odores ſibi comparare poßint, ideóque non immeritò proniores in venerem eſſe cenſentur.*

MVNERA *quæ à tenuioribus offerri ſolent Regibus, prædicti ſunt flores, & roſæ noſtrates, quibus ſolent cubicula Regis inſternere, & coriis floribus variis depictis ornare.*

NARRARVNT *mihi quidam, tantam eſſe huius gentis in odores amentiam, vt tributa ex odoribus & floribus in ſingulos annos Regi Biſnaguer ſoluta, ad quinq. millium Hiſpanicorum aureorum ſummam ferè accedant.*

De Nimbo. CAP. II.

Nimbo hiſtoria.

AB *omnibus huius Indiæ incolis* Nimbo *vocatur, arbor quædam Fraxini magnitudine, folio Oleæ, acutiore tamen, per ambitum ſerrato, vtraque parte viridi, non cinereo aut villoſo. Multis luxuriat foliis, flos candidus eſt, & fructus exiguis oliuis ſimilis.*

Nimbo facultates.

VTILIS *eſt hæc arbor in vſu medico. Nam folia trita & vulneribus cum hominum, tum iumentorum cum ſucco Limonum (mali Aßyrij genus eſt) impoſita, miraculosè ea ſanant. Foliorum ſuccum vtilem eſſe ferunt lumbricis necandis, cum Balaguate incolæ, tum Malauarenſes: quod rationi conſonum eſt, cùm nonnihil amaritudinis poßideant.*

Oleum ex Nimbo.

EXPRIMITVR *in Biſnager & Malauar oleum ex eius arboris fructu, quod huc mercimonij gratia deportatur. Vtilißimum id eſt aduerſus neruorum dolores, ſi eo calido inungantur.*

De Negundo. CAP. III.

PROVENIT *in Balaguate & Malauar arbuscula quædam Persicæ magnitudine, frequentibus ramis: qui recisi frequentiores lætioresq́; renascuntur, foliis Sambuci, simili modo per ambitum serratis & aliquantulum hispidis: flos ex cinereo candidus: fructus niger, Piperis magnitudine, aut paulo maior. Malauar incolæ eum suis eduliis Caril nuncupatis inspergunt.* Negundo historia.

VVLGARE *nomen est* Negundo, *nonnulli in Balagate* Sambali *appellant: in Malauar* Noche. Negundo. Sambali. Noche

MVLTIS *facultatibus prædita est hæc arbor. Teneriorum ramulorum cum foliis decocto, aut ipsis elixis & contusis, vtilissimè contusa fouentur, modò nō adsit vulnus. Friguntur interdum iidem rami cum foliis in oleo, & contusionibus applicantur, resoluunt enim tumores & curant. Frequēs adeò est huius vsus, vt in omnibus doloribus, frictum cum oleo, aut elixum exhibendum censeant. Non desunt qui supra vulnera admouerint, vnaq́; nocte dolorem sustulisse, materiamq́; digessisse affirment: deinde foliis contusis, ipsis vulneribus impositis ita emundasse vulnera, vt breui ad cicatricem perducta sint.* Negundo facultates.

VTILEM *perhibent esse mulieres ad iuuandum conceptum: eius enim succo aut decocto epoto, vteros ad conceptionem præparari. Ego malim præmandi, valentius enim futurum existimo medicamentum. Masticata folia, oris halitum commendant. Acrimoniæ verò cuiusdam participant, veluti Nasturtium: vnde manifestum est, calidam esse hanc plantam. Experti sunt nonnulli Veneris stimulos & impetus cohibere, eámque ob causam Viticem esse contenderunt: sed valde errant. Nam Vitex multum ab hac arbore differt.* Negundo vitex nō est.

De Iaca. CAP. IIII.

ARBOR *est in India prægrandis, fructum in summo caudice, non in ramis, ferens, prægrandem, magni Melonis* Iaca historia.

 effigie,

effigie, interdum maiorem, foris virentem, intus verò fuluescentem, multis ſpinulis inſtar erinacei, ſed mollibus obſeptum. Continet autem hic fructus in ſe magnas quaſdam nuces duro putamine tectas. Cortex fructus guſtu Melonis, ſed difficillimæ concoctionis, nempe qui plerumque ſoleat, ita vt aſſumitur, excerni. Nuces verò intus natæ, torrentur aut elixantur, abiectóque putamine (qui nullius eſt vſus) caſtanearum modo, quibus ſunt perſimiles, eduntur.

Iaca. Panaz. VOCATVR *hic fructus in Malauar* Iaca: *in Canara & Guzarate* Panaz. *Naſcitur autẽ dũtaxat in maritimis.*

EXPERTVS *ſum cum in me, tum in pleriſque aliis, haſce caſtaneas ſiue nuces alui profluuia mirum in modum ſiſtere.*

Iacerus. *Hanc arborem deſcribit Lud. Roman. lib. 5. cap. 15. ſuarum nauigationum, his verbis: In Calecut reperiuntur nonnulli fructus, quos cultores *Iaceros* appellant. Caudici eius arboris amplitudo Pyri eſt: fructui magnitudo bini ac medij palmi, craſſitudinis verò humanę coxę. Gignitur fructus in caudice arboris ſubtus frondes, alij circiter medium caudicem. Colos eſt viridis, cetera nuci Pineæ haud abſimilis, vinaceis tamen minutioribus. Cùm matureſcere incipit, obducit nigricantem colorem, marcereq; videtur. Legitur is fructus menſe Decembri: ſaporis ſicut fermè Peponis moſchum redolẽtis, parumq́ue, ſi ſaporem quæras, abeſt à cotoneo perſico, eodemq́ue mitiore. Variam in cibatu voluptatem parit. Videberis modò edere fauum mellis, modò ſuaue medicum malum comedere. Intra, mẽbranas habet vt Malum punicum, inq́ue eis deliteſcunt fructus neſcio qui, mollibus non diſſimiles caſtaneis. Si enim igne torrentur, ſaporem caſtaneæ repræſentant. Propterea fateri licet, non eſſe excellentiorem digniorémue illo fructu quempiam.

De Iamgomas. CAP. V.

Iamgomas deſcriptio. ARBOR *Pruni magnitudine ſponte naſcitur in agris & etiam in hortis Baçaim, Chaul, & Batequala, multis ſpinis horrens, foliis itidem Pruni: floribus candidis, fructu Sorbo ſimili, guſtu Prunorum adſtringente & acerbo. Cùm primùm emergit, Strobilo perſimilis eſt. Vocatur incolis* Iamgomas.

Iamgomas. Iamgomas ſerẽdi ratio. ACCEPI *à fide dignis viris, optimam ſerendi rationem eſſe, ſi fructus, poſtquã eum ederit certa quædam auis, excretus,*

excretus, vnà cum excremento seratur. Facilius enim hac ratione satus emergit, citiúsque fructifera fit arbor.

De Carandas. CAP. VI.

ARBVSCVLA *est arbuti magnitudine, foliis similibus, copioso flore, odore Periclymeni: fructu exiguis malis persimili, nigricãte per maturitatem, gratißimoq; vuarum sapore, ex quo à nõnullis vinosus succus exprimitur. Fructus autem virens magnitudine est nucis pontica cum suo putamine, interdũ maior; succum nonnumquam exstillãs viscidum & lacteum. Editur à nonnullis fructus maturus cum sale. Solet tamen, cùm viridis est, muria aut aceto cõdiri, & ita asseruari, ad excitandam elanguescentem appetentiam.* Carandas historia.

NASCITVR *tum in continenti, tum in Balagate, vocatúrque* Carandas. Carandas.

*Huic ferè similem describit Ouiedus lib. 8. suæ historiæ cap. 12. in hunc modum: In Hispaniola insula, vasta est arbor pulchraque materie firma & vtili, *Auzuba* nomine; fructu quidem longè suauissimo, vt sunt pyra apiana, muscatellina vocant, sed qui lacteo succo eoque viscido & glutinoso abundet, qualis est qui in ficubus immaturis: idcirco molestus his qui eo vescuntur, nisi prius fructum in aquam iniiciant, & lacteum succum digitis exprimant qui in aqua sidit. Auzuba.

De Coru. CAP. VII.

CORV *lingua Canarica dictus, frutex est in Arbuti altitudinem assurgens, aut paulo minor, foliis mali Persicæ, floribus candidis, Periclymeni odorem æmulantibus. Hunc Lusitani Indiam incolentes Herbam Malauaricam nominant, quoniam Malauarenses eius vsum primi docuerunt. Hac etenim planta cuiuscumq; generis dysenterias præsentißimè curant, euacuata primùm magna ex parte peccante materia, alioqui facilè in eundem morbum rursus incidunt.* Coru historia. Herba Malauarica.

VSVS *est corticis radicum primùm exsiccati, quoniam recens lacteum liquorem exstillat, quem initio calidum putaui, sed degustatum, insipidum & frigidum inueni. Quamobrem ob eius effectus, frigidum & siccum constitui, plus tamen siccitatis quàm frigiditatis obtinentem: in quo or-*

dine etiam huius regionis medici constituunt.

Coru facul-aates.

PVLVEREM *huius radicis contusæ in ollulam distillatoriam imponimus, ac cum sero lactis maceramus: deinde additis Ammeos, apij, coriandri sicci, & cumini nigri seminibus tritis & torrefactis, vnciáque vna butyri non saliti, ignis calore elicimus aquam stillaticiam, cuius quatuor vncias cum aquæ stillaticiæ rosarum, aut aquæ è pediculis rosarum, aut plantaginis duabus vnciis ægro propinamus. Quòd si opus est, adiicimus puluerem pastillorum ex herba Malauarica confectorum. Formantur autem ex iisdem rebus è quibus fit aqua, dempto butyro. Iniiciuntur etiam clysteres ex hac aqua confecti magno cum successu: sed frigidi, quoniam regio calida est. Quòd si necesse sit, eam aquam bis singulis diebus propinamus, mane videlicet hora sexta, & à meridie hora secunda. Cibus est oriza sero lactis macerata, & pulli gallinacei in aqua orizæ, quam* Canje *vocant, macerati, pro virium ægri robore cibum subministrantes. Certè vino omnino abstinemus, nisi vrgente admodum necessitate in inueteratis dysenteriis eius necessarius sit vsus.*

Canje.

SED *tametsi mihi semper bene successerit huius aquæ vsus; cogor tamē fateri Malauaricam herbam ab ipsis Malauarensibus præparatam, magis præsentaneā opem adferre. Ea verò paratur ex iisdem, è quibus nostra aqua, rebus tenuißimè tritis, & sero, aut aqua orizæ probè coctæ maceratis. Sunt qui succum ex planta virente exprimant, cuius septem vncias mane exhibent, & totidem sub vesperam, si neceßitas vrgeat. Sed quoniā amarus est succus & ingratus, ab eius potu serū propinare ad os eluēdum solent. Quod si Malauarenses fortiori adhuc remedio opus esse vident, opium admiscere solent, tametsi id semper strenuè negent.*

SALVTARE *est item hoc medicamentum stomachi debilitati: tum etiam vomitus compescit, cum aqua Menthæ & Mastiches puluere sumptum.*

De Aua-

De Auacari. CAP. VIII.

EST *etiam in hac prouincia pusilla arbor, maior tamen superiore, quæ foliis, floribus & fructu Myrto perquam similibus constat. Fructus eiusdem etiam est cum Myrto saporis, multo tamen astringentior. Hanc plantam* Auacari *nominant incolæ. Nascitur in montibus.* Auacari historia. Auacari.

AIVNT *miræ esse efficaciæ aduersus inueteratas dysenterias è causa frigida prouenientes. Eius experimētum se fecisse asseruit Lusitanus quidam senex in filia sua, quæ cùm integro anno dysenteria laborasset, nec ei quidquam reliqua medicamenta profuissent, sumpto huius plantæ cortice trito & in aqua orizæ macerato in ptisanæ modum, sanata est. Hanc arbusculam trifolium olere ferunt.* Auacari facultates.

De Mangas. CAP. IX.

TAMETSI *ij fructus qui apud Indos nascuntur, longè sint excellentiores iis qui in Europa proueniunt, veluti aurea mala, citria, ficus, vuæ, persica, punica, & similes; omnibus tamen præstat fructus quidam apud eos nascens quem ipsi* Mangas *vocant. Tanta est enim eius suauitas, vt cùm in foro prostat, Ormuz incolæ, apud quos frequens est cum aliis fructibus iā enumeratis, reliquis neglectis, hunc sibi emāt.* Mangas.

COLLIGENDI *tempus est in regionibus calidioribus, mense Aprili: aliis regionibus serotinis, Maio & Iunio: interdum tamen Octobri (quem ipsi* Rodolho *vocant) & Nouembri.* Mangas autumnus. Rodolho.

CETERVM *pro regionum natura & diuersitate, variat etiam saporis bonitate hic fructus.*

PRIMAS *igitur tenet is qui in Ormuz nascitur. Secundum locum obtinet qui in Guzarate prouenit, præsertim is qui per excellentiam Guzarateus nuncupatur, magnitudine quidem reliquis cedens, saporis tamen & odoris gratia iis superior, exiguo intus osse siue nucleo. Tertium bonitatis gradum obtinet quem Balagate gignit, maior in vniuersum* Mangas delectus.

supradictis,

ſupradictis. Memini enim duos vidiſſe, qui quatuor libras cum dimidia penderent. Sed inter eos ſuauior mihi viſus eſt quem proferunt Chacanna, Quindor, Madanager & Dultabado primariæ vrbes Regis Nizamoxa. Boni ſunt item ij fructus qui in Bengala, Pegu & Malaca proueniunt.

Mangas arbor bifera.

HABEO *in meo prædio quod eſt in Bombaim (cuius in priori huius Hiſtoriæ parte memini) arborem huiuſmodi fructus proferentem, quæ bifera eſt. Nam Maio menſe fructum fert ſaporis quidē & odoris gratia excellentiorem; Autumni verò ſub finem, alium ſuperiori magis commēdabilem, quoniam præter tempus ſolitum naſcatur.*

Mangas facultates.

COLORE *eſt is fructus ex viridi rubeſcente, & odore gratiſſimo. Exempto cortice, editur aut ſine vino, aut generoſo aliquo vino maceratus, veluti perſica duracina. Conditur etiam ſacchаro, interdum verò & aceto, & oleo, & ſale, inſperſis in eius meditullio gingibere, & alliis. Interdum editur cum ſale, & nonnumquam elixus. Frigidus verò eſt & humidus, quemadmodum perſica. Eius oſsiculis aſſatis, alui profluuia ſiſti aiunt, quod verum eſſe deprehendi: nam deguſtata, ſuberinas glandes ſapiebant. Nuclei verò recentes, lumbricos & ventris tineas necare dicuntur, quod rationi conſonum eſſe puto, ob eorum amarorem.*

* Hic fructus in memoriam mihi reuocat Iaiama Ouiedi, quem ſeptimo ſuæ Hiſtoriæ lib cap. 13. deſcribit, tametſi plus ſimilitudinis habere videatur cum eius *Anon*, de quo lib. 8. cap. 18. Vtriuſque igitur hiſtoriam hîc adſcribam vt vtra huic fructui magis quadret, lectori diiudicandum relinquamus.

ANON igitur arbor eſt cuius fructus magnam cum Guanabano ſimilitudinem habet, cum forma, tum carne & ſemine. Sed & ipſa Anonis arbor Guanabani arbori ſimillima eſt cū magnitudine, tum forma & folio. Duabus verò in rebus differunt; primum, quòd huius fructus minor ſit Guanabano, corticique color luteus, qui in Guanabano viridis eſt; deinde quòd meo quidem iudicio gratior ſit palato Anon, quàm Guanabanus, vtpote firmiore carne. Vtrumque magno in pretio habent Indi Americi, & diligenter in ſuis prædiis colunt. Hæc Ouiedus de Anone: Nunc ad Iaiama hiſtoriam accedamus.

Iaiama.

NASCITVR in Hiſpaniola, reliquiſque vicinis inſulis fructus quidam, quem noſtri à Strobili ſiue Pineæ nucis ſimilitudine Piñas appellant, non quòd eiuſmodi lignoſas ſquamas habeat, ſed quòd

eius cor-

eius cortex simili modo distinctus videatur, tametsi non squamatim, sed peponis modo cultello integer auferatur. Vt autem succi bonitate & suauitate reliquos fructus hic antecellit, ita color illi pulcherrimus ex luteo virescens, paulatim per maturitatem virore euanescente. Odor iucundissimus, qualis ferè in eo Persicorum genere quod à malis & coroneis nomen apud Italos & Hispanos inuenit, magnitudo illi vulgaris Melonis. Nascuntur verò singuli fructus ex Cardui genere aspero & spinoso, oblongis prædito foliis, è quorum medio prosilit caulis rotundus vnicum ferens fructum, qui post 10. aut 12. mensem demum maturescit. Eo sublato, nullus prætetea in planta nascitur fructus, ideoque ea velut inutilis abiicitur. In extremo fructu, interdum verò etiam in extremo caule sub fructu enascuntur veluti germina & turiones quidam qui fructui magnum addunt ornamentum. Hi sunt tamquam semen: panguntur enim tribus sub terra digitis sic vt media turionum pars extra solum extet; atque radices agunt, fructumque suo tempore perficiunt. Varia sunt eius genera, quæ pro linguarum varietate diuersis nominibus nuncupantur: tres verò distinctæ species notantur, prior *Iaiama* ab incolis appellata; altera *Boniama*, tertia *Iaiagua*. Posterior hæc carne est candida, gustu vinoso, sed acido & acerbo. *Boniama* carne est candida, gustu dulci & quodammodo fatuo. *Iaiama* reliquis oblongior est, & bonitate illis præstat, carne fuluescente, dulci & suaui gustu. Per omnium tamen carnem sparsæ sunt veluti fibræ quædam tenuissimæ, quæ tametsi palatum inter edendum non offendant, gingiuas tamen lædunt si crebrius quis eis vescatur. Quibusdam locis nascuntur etiam hæc genera sponte in agris abundanter: at quibus cultura accessit, longè sunt illis suauiores, & cultoris beneficium abundè compensant. Huius fructus abundantia auctoritatem eius minuit: Sed tamen & his insularibus cum bonitate, tum magnitudine præstant qui in continenti nascuntur. Maturus fructus quindecim tantùm aut viginti diebus conseruari potest. Hactenus Ouiedus.

HVNC Theuetus lib. Singularium Americæ cap. 46. *Nana* à Brasilianis vocari radit, eoq; plurimum in suis ægritudinibus vesci. Alium item huic similem describit nomine *Hoyriri* cap. 33. eiusdem libri.

De Musa. CAP. X.

HÆC *planta non nisi semel seritur. Nam semel sata, ex trunci pede multos stolones producit, qui in arbusculas euadunt. Truncus ex squamoso foliorum cortice constat: foliis amplissimis, binorum cubitorum vel amplius longitudine, cubiti latitudine, excurrente per medium lata crassáque costa. Nullis constat ramis, sed è germine flores quosdã coniunctim profert, subrufos, oui effigie, & palmi longitudine, è quibus circumeminent pediculi, centum interdum ducentos aut plures ficus sustinentes.* Musæ historia.

NASCITVR *in Canara, Decan, Guzarate, & Bengala: vo-*

Quelli, Palan, Piçan. *gala: vocaturq́ illis* Quelli. *Nascitur etiã in Malauar, vbi* Palan*; *& in Malayo, vbi* Piçan *dicitur. Prouenit etiam* Guinea. Bananas. *plerisq́ aliis locis, & in ea Africæ parte quam Guineam appellant, vbi Bananas* ∗ *nuncupantur. Arabes eum fructum* Musa, Amusa. Musa, *aut* Amusa *vocant. Sic & Auicēna, & Serapio, & Rhases, qui de hoc fructu peculiari capite scripserunt. Scripserunt fortè & alij, quos mihi videre non contigit.*

COMMENDANTVR *ij fructus qui in Martabã proueniunt: primũ enim è Bẽgala eò delati sunt, deinde sati vt* Ficus Martabanis. *gratiores euaderēt: vocãtur nunc ij, ficus* Martabanis. *Alij adhuc inueniũtur meo palato gratiores & odorati,* Cenorins *appellant: sunt ij laues, flaui, & pleni. In Malauar sunt* Chincapalones *dicti, suaues & palato grati, pleni, colore* Chincapalones. *virescentes. Laudantur etiam in Sofala nati, Aethiopibus* Iminga. Iminga *dicti. Inuenitur etiam in Baçaim aliisq́ prouinciis genus quoddam amplum, plenum, palmi longitudine. Id assatum & vino deinde maceratum insperso Canella, multo melius sapit quàm malum cydonium assatum. Idem fructus per medium sectus, & in sartagine cum saccharo probè frictus, insperso postea cinnamomo, gratissimus est cibus.*

Musæ facultates. SCRIBIT *Auicēna lib. 2. cap. 491. paucũ præbere alimentũ, bilem generare & pituitã: prodesse tamen aduersus pectoris & pulmonum incendia, stomachũ autem offendere. Idcirco biliosis, ab huius esu, oxymel cũ seminibus propinandum esse: pituitosis verò mel. Vtilis est renibus, & vrinã ciet.*

SCRIBIT *Rhases lib. de re med. 3. ad Almans. cap. 20. noxium esse stomacho, appetentiam deiicere; subducere tamen aluum, & gutturis exasperationes lenire.*

SERAPIO *autem lib. simp. cap. 84. ex aliorum auctoritate Musam in fine primi calfacientium & humectãtium ordinis esse asserit, & vtilem esse aduersus pectoris & pulmonum ardores, eisq́ qui liberalius hac vescuntur, stomachum prægrauari: augere tamen fœtum in vtero, renibus opitulari,*

opitulari, vrinas ciere, & venerem exstimulare.

PRÆSCRIBVNT *medici Indi hunc fructum in febribus aliisque morbis.*

RIDICVLVM *autē est quod scripsit quidā Franciscanus. Appellatur, inquit, hic laudabilis fructus Musa, quòd dignus sit Musis, aut quòd earū sit cibus. Addit præterea eum esse fructum quem degustauerit Adā in Paradiso terrestri.* Ridiculum Musæ etymon.

*Iam aliquot annis in ea opinione fui, vt existimarem Musam Arabum eam esse plantam cuius Plinius lib. 12. cap. 6. meminit his verbis: Maior alia pomo, & suauitate præcellentior quo sapientes Indorum viuunt. Folium alas auium imitatur, longitudine trium cubitorum, latitudine duûm. Fructum cortice emittit, admirabilem succi dulcedine, vt vno quaternos satiet. Arbori nomen Palæ, pomo Arienæ. Plurima est in Sydracis, expeditionum Alexandri termino, &c. Nam ferè omnia pulcherrimè ad Musæ descriptionem quadrant. Huc accedit, quòd in prouincia Malauar, quæ supra Indum flumen est, intra verò Gangem, Palan nomen adhuc retineat, à quo Latini suum Pala mutuati videntur.

*Vlyssipone vbi aliquot plantas vidi, minimè tamen fructiferas, nomen hoc retinet, vocāt enim etiamnum Figuera Banana, id est, ficum Bananas ferentem. Eius iconem satis affabrè pictam inuenies apud Matthiolum commentariis in lib. 1. Dioscoridis cap. de Palma. Figuera banana.

CETERVM meminit huius fructus Lud. Rom. lib. nauigationū suarum 5. cap. 15. ac tria eius genera constituit. Meminit item F. Brocardus qui Terram sanctā descripsit, sub nomine Pomorum paradisi, quem per omnia secutus est Cardan. lib. de subtilitatibus. Sed & Theuetus lib. Singularium Americæ cap. 33. eundem describit, atque *Tacōna*, arborem verò *Paquouere* Americis vocari tradit. Ouiedus verò nomine improprio Platanum appellat lib. Historiæ Ind. cæ 8. cap. 1. cuius descriptionem tamquam pleniorem omissis ceteris (ne toties repetita lectori fastidium pariant) hîc subiungemus. Poma Paradisi. Pacona. Paquouere.

INVENITVR, inquit, hic fructus Platani nomine, tametsi neque arbor dici possit, neque vera sit Platanus: sed plāta quædam huic Indiæ haudquaquam peculiaris, & aliunde translata sub Platani nomine. Interdum autem hæc impropriè dicta Platanus in arboris celsitudinem excrescit, & hominis crassitiem intumescit: alias verò coxæ humanæ crassitie conspicitur, pro soli natura & vbertate augescens. Ab infimo ad summum folia fert amplissima, interdum duodecim palmos longa, ternos aut quaternos lata, plerumque minora. Hęc ventorum flatibus facilè multifariam dissecantur, & ex costa illa per folij longitudinem excurrente pendere spectantur eum in modum dissecta. Tota planta veluti germen est aut surculus, in cuius summo enascitur pediculus aut malleolus brachiali crassitudine, qui vuā producit, viginti, triginta, interdum centenos & plures fructus palmari longitudine brachialique crassitudine sustinentem, nônumquam minores, quandoque etiam ampliores pro plantæ ipsius & soli fertilitate. Platanus.

Cortex

Cortex huic satis crassus, sed qui facilè eximatur, continens pulpam siue carnem bubulæ medullæ persimilem. Integra vua ante maturitatem colligenda est, cùm videlicet aliquis fructus flauescere incipit, deinde in ædibus suspendenda, illic enim plenam maturitatem consequitur. Hic fructus in duas partes per longitudinem apertus & vtrimque incisus, deinde insolatus, gratissimi est saporis, & caricas succi bonitate superat. Tegulæ item impositus, & in clibano coctus cor reficit, & suauissimus est. Sunt qui cum carnibus elixent, cortice exempto ollæ imponentes cùm carnes ferè coctæ sunt, diutinam enim coctionem non fert: sed neque maturus nimium, neque omnino acerbus deligendus est. Sunt qui crudum edant, at maturum, sine pane aliòue aliquo condimento, gratissimi etenim est saporis, nec minus salubris & facilis concoctionis. Caudex qui vuam profert annuus est, & semel dumtaxat in vita fructus gignit: verùm ad radices consurgunt quinque, sex, aut plures surculi qui parentem renouãt, & subsequente anno fructum perficiunt. Exempta vua abiicitur planta vtpote inutilis. Adeò verò fecunda est hæc planta, vt numquam intercidat, sed subinde nouas proles gignat, vt fructus toto anno vberrimè legere liceat. Formicæ huic plantæ admodum infestæ sunt, ideoque plurimæ hîc initio perierunt, antequàm aduersus eas inuenta essent remedia. Peregrina enim, vt initio diximus, est hæc planta, & huc ex magna Canaria anno Domini 1516. primùm trãslata. Hæc ex prolixa Ouiedi descriptione desumpta.

De Doriones. CAP. XI.

Doriones descriptio.

INTER *celeberrimos Indiæ fructus recensentur à plerisque* Doriones *in Malaca vocitati, fructus Melopeponis magnitudine, denso cortice rostratísque tuberculis plurimis obductus, veluti is quem* Iaca *Goæ vocant, de quo cap. 4. diximus, foris virescens, intus verò concameratus, semináque exigui oui gallinacei magnitudine in singulis cameris continens, coloris & saporis eius condimenti quod ex amygdalis cõtusis, lacte, farina, aqua rosacea & saccharo fit,* Manger blanc *Galli vocant, non tamen ita mollescentia aut glutinosa: in nonnullis verò non candida sunt, sed pallidi coloris. Oßiculum hæc in se continet mali persici oßiculis persimile, sed rotundum. Folia huius plantæ medium palmum oblõga, acuta, salso gustu, colore viridi dilutiore parte auersa, interna verò parte admodũ virescentia: flos è candido flauescens. Arborẽ Iuglandis modo prægrandem esse aiũt, foliis laurinis.*

Alia Doriones descriptio.

SVNT *alij qui hunc in modum describunt: Fructus est*

Strobili

Strobili siue nucis pineæ magnitudine, interdum multo maior; & eiusdem ferè formæ, nisi tubercula illa siue aculeos multò tenuiores acutioresq; haberet, Erinacei spinis ferè similes. Intus quatuor cõcamerationibus siue cauitatibus constat, medullamq; siue pulpam continet pinguedini illi lactis similem quam Hispani Nata, *Galli* Créme, *Itali Capo di latte vocant. Folio est virente, cuspidis lanceæ effigie, ducto per longitudinem duplici neruo, è quo deinde aliæ venulæ per folij latitudinem euagantur. Arborem ipsam ingentem ferunt, nec nisi post quadragesimum annum fructum edere; alij verò post quartum annum fructiferã esse. Fructus maturus viridis est quidem coloris, sed diluti & elanguescentis.*

*Cum hoc fructu planè conuenit Guanabanus Ouiedi, quem lib. 8. suæ historiæ cap. 17. describit, quemque per vniuersam ferè Americam siue nouum orbem nasci tradunt.

GVANABANVS igitur procera arbor est, & formosa, folio eius Medicæ maliquam Limoneram appellant, virente: fructu pulcherrimo, mediani Melonis magnitudine, qui tamen interdum in capitis pueri crassitudinem excrescat. Cortex huic fructui viridis, & qui certis quibusdam squamis distinctus videatur, vt Strobilus, lenioribus tamen neque ita tumentibus, quandoquidem totus cortex tenuis sit, neque crassior quàm in pyris. Caro cãdidissima saporisque delicatissimi, quę facilè, pinguedinis lactis instar, in ore resoluitur. Per eius carnem sparsa sunt semina magna, Cucurbitarum seminibus aliquanto maiora & nigricantia. Frigidus est hic fructus, & per æstus vtilis. Nam tametsi quis integrum Guanabanum deuoret, nullum inde sentiet nocumentum. Infirma est ligni materies. Hæc Ouiedus. Guanabanus.

CETERVM hic Guanabanus diuersus est ab eo cuius Cæsar Scaliger, lib. de Subtilitat. aduersus Cardanum exercitatione 181. partic. 6. meminit in hunc modum:

GVANABANVS arbor est Pini stipite, procera, folio magno oblongoque, fructus Melonis magnitudine: cortici, color viridis, splendor Cydonij, digitalis crassitudo. Caro intus candida, dulcedine lactis coacti, semina continet phasiolacea. Hunc enim esse puto qui superioribus annis ex Æthiopiæ Mozambique Antuerpiam allatus est fructus crassus, sesquipedali longitudine, cui densus durusque cortex tenui mollique vt in cydoniis, sed viridi lanugine obductus, aliquot per longitudinem excurrentibus venis, siue potius sulcis, vt in Melonibus. Extrema parte in mucronem desinit: Superiori verò, qua videlicet è ramis dependet, pediculo inhæret firmo, duro & fibroso. Continet hic fructus pulpam candicantem, qua Æthiopes in febrium ardoribus vtuntur sitis sedandæ gratia, iucunda etenim aciditate prædita est. Hęc siccata friabilis est, sic vt digitis trita in pollinem resoluatur, remanente tamen perpetuò aciditate. Per hanc sparsa sunt semina renibus, aut Guanabanus.

Anagyridis legitimę fructui simillima, nigro tamen colore nitentia, ac ex vmbilico fibris quibusdam suspensa, vt in eius icone conspicere est. Hæc terræ commissa, plantulas folio Laurinis simili protulerunt, sed quæ subsequente hieme perierint.

HVIC etiam simillimum foliis tamen ab hoc diuersis describit Theuetus cap. 10. lib. Singularium Americæ, his verbis: Tres sunt Hesperidum insulæ ad Æthiopum promontorium, Caput viride vulgo appellant. In harum vna arbor inuenitur, folio nostratis fici, fructu duorum ferè pedum longitudine, crasso, magnis oblongisque Cypriis cucurbitis haud absimili. Nonnulli eo fructu vescuntur vt nos Melonibus: continet verò semina fabæ magnitudine leporinis renibus similia. His quidam simias alunt. Alij monilia ex his collo aptāda conficiunt: siccata enim & bene matura, aspectu pulcherrima sunt.

SED & alium fructum apud Canibales Theuetus & alij tradunt, cuius historia non malè nostro fructui quadrare videtur, præsertim si interiora, quæ à nemine describuntur, demas: idcirco num semina contineat phasiolacea, incertum. Talis autem est descriptio. Inter reliquas arbores quas apud Canibales inuenire est, Cohyne conspicitur; cuius fructus Cucurbitæ minori, aut Peponi quem Citrullum vocāt, haud absimilis, oblonga siue ouali forma, quali scilicet Struthionum oua sunt. In cibos haudquaquam admittitur: sed eius aspectus oculis gratissimus, præsertim onusta arbore. Canibales ex eo vascula conficiunt: sed tamen & eum ad superstitionis quoddam genus seruant. Siquidem hunc pulpa exempta, granis Mayzi lapillisue, aut re simili implent, variisque plumarum generibus supernè exornant: deinde inferiori parte pertusum bacillo adaptant quem terræ infigunt. Huiusmodi fructus binos aut ternos in singulis tuguriis seruare magna cum reuerentia apud eos moris est. Existimant enim, cùm hunc fructum (quem *Maraka*, & *Tamaraka* nuncupant) manibus pertractant, crepitantemque ob Mayzi grana iniecta audiunt, cum suo se Toupan, id est, Deo sermones conferre atque ab eo quædam responsa accipere, sic à suis *Pagzi*. (Diuinatorum genus est, qui suffitu herbæ Petun, de qua nos aliàs, & quibusdam obmurmurationibus illorum Tamaraka diuinam facultatem tribuere perhibent) persuasi.

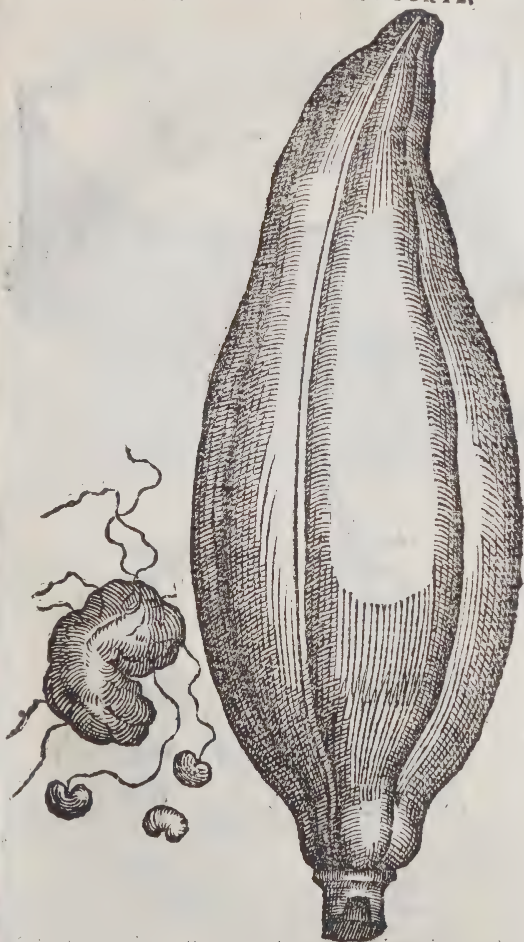
Maraka.

OVIEDVS lib. Indicæ historiæ 8. cap. 4. suum Higuëro tetrasyllabum describit in hunc modum: *Higuëro* arbor est prægrandis, veluti Morus nigra: Fructum fert Cucurbitæ rotundæ, interdum verò oblongæ similem. Sed qui rotundus est, summa rotunditate spectatur. Ex eo pateras & alterius generis vasa conficiunt. Materie est robusta, atque apta sedibus, subselliis, ephippiis, aliisque operibus fabricandis: mali etenim medicæ aut punicæ materiam esse diceres. Cortice facilè delibratur. Folio est oblongo, angusto, per extremum latiore, à quo ad pediculum vsque paulatim angustius fit. Indi nonnumquam præ aliorum fructuum pænuria hoc vescuntur, hoc est eius carne, quæ cucurbitæ carni cùm adhuc viret similis est. Cortici color & forma Cucurbitæ. Maximus eius fructus libram aquæ continere potest: minimus verò pugnum magnitudine non excedit. Vulgaris est hæc arbor in Hispaniola, reliquisque insulis, & huius Indiæ continente.

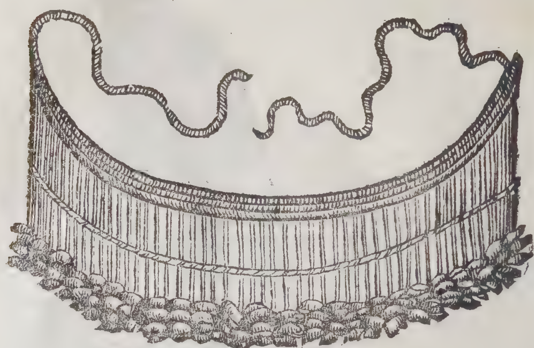
Higuëro.

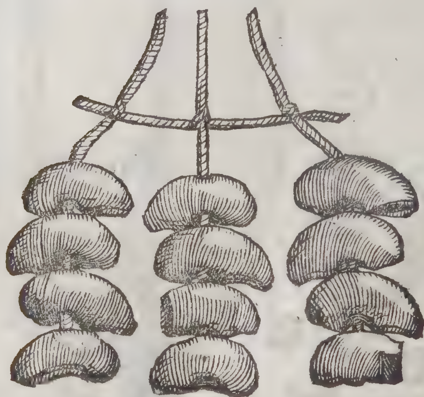
GVANA-

GVANABANVS SCALIGERI FORTE.

CETERVM hunc fructum, quocumq; tandẽ nomine appelletur, quòd rarus esset & peregrinus, non negligendum, sed huic nostrę Epitómæ adiiciendum putaui in gratiam studiosorum rei herbariæ, qui eum Coldebergo, à quo mihi communicatus est, acceptum ferent.

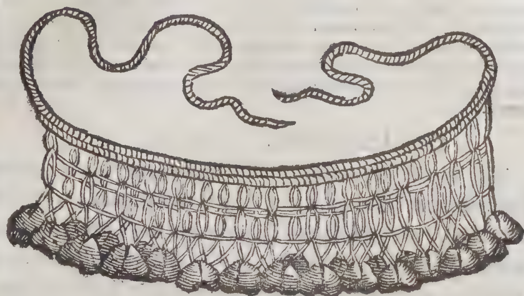

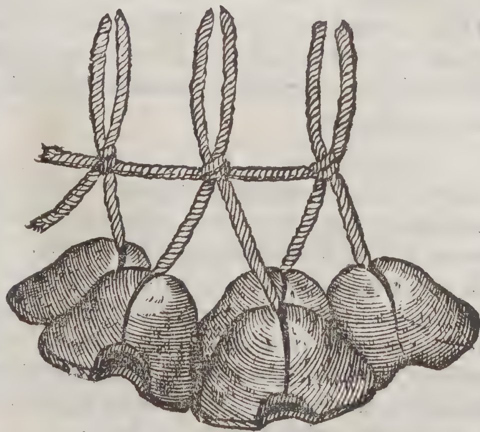
PORRO apud me ſeruo ex huius fructus aut huic ſimilis ſeminibus, quibus exempta eſt medulla, lora duo filo xylino contexta: alia item bina è fructu quodam anguloſo. Conſtãt verò ſingula lora duplici aut triplici filorum xylinorum ordine reticuli modo contextorum, è quibus dependent vacui fructus eo quem exprimi iuſſimus modo. His Canibales ad crura alligatis in ſuis ſaltationibus vti ſolent,

quem-

quemadmodum apud Mauritanos atque etiam Hispanos nolarum & tintinnabulorum vsus est : mirum etenim quantum hi fructus ex mutua collisione sonitum edant. Posterioris meminit Theuetus cap. 36. Singular. Americæ in hunc modum.

AHOVAY THEVETI.

AHOVAY nomen est arboris fructu venenoso & lethali, magnitudine vulgaris castaneæ, candido, forma literam Græcam Δ repræsentante. Huius nucleus præsentissimum est venenum, quod alter alteri in mutuis odiis & dissidiis, præsertim verò viri vxoribus infensi, aut contrà vxores viris indignatæ propinare solent. Peregrinis sanè nullo modo eum fructum recens collectum communicant, atque ab eius etiam contactu liberos suos arcent, nisi cui exemptus sit nucleus. Eo etenim exempto, fructu pro nolis vtuntur, quas è cruribus suspendunt, tantumq; sonitum edunt, quantum tintinnabula aut nolæ nostrates. Arbor ipsa Pyri magnitudine, folio ternos aut quaternos digitos longo, duos lato, semper virente: cortex ligno candicans. Recisi rami succum emittũt lacteum. Arbor præcisa teterrimum spirat odorem: quam ob causam nullius est vsus, imo ne igni quidem struendo idonea.

De Mangostans. CAP. XII.

SED & inter celeberrimos huius Indiæ fructus recensent quendam Mangostans *incolis nuncupatum, gustus suauitate commendabilem. Eum exigui mali aurei magnitudine esse ferunt, cortice cinereo (alij è viridi nigricante) pulpa quæ malorum aureorum pulpæ similis sit, sed quæ cortici non adhæreat.*

Mangostãs.

Mangostans descriptio.

NASCITVR hic fructus in pusilla arbore, Malo vulgari simili. Foliis est laurinis, floribus luteis. Hunc fructum dulcißimum esse perhibent, non tamen adeò, vt sua dulcedine nauseam moueat.

De Iambos. CAP. XIII.

MAGNA apud Indos in æstimatione est is fructus, cuius nunc mentionem facturi sumus, primum è Malaca (vbi plurimus nascitur) paucos ante annos huc tralatus.

Iambos historia.

*EST autem is fructus oui anserini magnitudine, aut paulò maior, colore ex candido purpurascente, pulcherrimo; odore rosaceo. Vel, vt verius dicã, similis est hic fructus magnis Gallis*recentibus (quas poma de Cuquo nuncupamus) cùm in odore, tum in colore: gustu suauißimo, sed humido. Vocatur in Malaca & hac regione* Iambos.

Iambos.

ARBVSCVLA ipsa in Pruni magnitudinẽ assurgit, folia ferens magnam similitudinem habentia cum cuspide

ferreæ

ferrea maioris alicuius lanceæ, viridia, aspectu pulcherrima: flos ruber, odoratißimus, gustu acido. Firmis nititur radicibus hæc arbor, quoniam admodum fructifera est. Post quartum enim annum fructifera est, nec semel dumtaxat fert in anno vt pleræq. omnes ferè arbores, sed pluries singulis annis nouos edit fructus. Iambos post 4. annum fructifera.

CONDIVNTVR *tum fructus, tum flores, atque ita asseruantur.*

*Nisi noster Auctor Gallas illas maiores, quæ in Robore passim per Hispaniam & Lusitaniam nascuntur, intelligat per Bugualhas grandes, quid sibi velit, ignorare me fateor. Ceterum eas exigua pila palmaria maiores numquam vidi, colore pulcherrimo rubicantes dum recentes sunt, & odoratas.

De Cydoniis Bengalensibus. CAP. XIIII.

APPELLAVIMVS *hunc fructum Lusitanica lingua* Marmelos *de* Bengala, *id est, Mala cydonia è Bengala; quoniam sacchαro condita primùm ad me perlata sunt è Bēgala, cum hac inscriptione,* vtilia sunt aduersus alui profluuia. *Intellexi autem ab amico, qui frequēter in proximas siluas venationis causa excurrit, hunc fructum non modò in Bengala nasci, sed eius multas arbores in continenti huius prouinciæ inueniri.* Marmelos de Bengala.

CETERVM *legitimum huius fructus nomen tum in Bengala, tū in reliquis vbi prouenit regionibus, est* Sirifole *et* Beli: *Sirifole quidem nomine vulgo cognitus est, Beli verò nomine medicis dumtaxat, qui in suis scriptis hoc vocabulum sese inuenire aiunt.* Sirifole, Beli.

EST *verò ipsa arbor* Oleæ *magnitudine, aut amplior, foliis Persicæ mali, eiusdemq́; odoris, floribus paucis & statim deciduis: fructu per initia tenero, colore ex viridi nigricante, cortice tenui, magnitudine exigui mali aurei: sensim verò maturescens fructus auctior fit, donec, iam plenam maturitatem consecutus, in Cydonij mali magnitudinem euadat; cortex autem densatur, exsiccatur, & indurescit* Beli historia.

 veluti

veluti putamen nucis Indicæ, quam Coccum vocant.

FRVCTV *maturo pulpa ſiue medulla eximitur, quam in laminas ſectam ſaccharo condiunt. Aut tener adhuc & immaturus muria aſſeruatur in vſum.*

Beli facultates.

SOLENT *Guzaratenſes medici vti hoc fructu tenero adhuc & immaturo, aceto vel ſaccharo condito, in inueteratis alui profluuiis ſiſtendis: adſtrictionem enim illam ſemper conſeruant, tametſi matura, cydonia.*

Dimas Boſque Medicus.

RETVLIT *mihi clariſsimus vir Dimas Boſque, Valentinus medicus, rei herbariæ peritus, & nunc hic medicinam faciens, ſe, cum caſtra Illuſtriſsimi Principis Domini Conſtantini in India pro Rege ſequeretur in Iaſanapatan, magno & admirabili ſucceſſu vſum eſſe in profligāda dyſenteria, quæ vniuerſum eius exercitum affligebat, cùm ad manum non eſſent vſitata remedia. Etenim nunc ex huius fructus ſucco & ſaccharo miuam parabat, quam ægris daret: nunc pulpam eius emplaſtri modo ventriculo & aluo applicabat; modò pulpā ſaccharo exceptā, vt in cydoniis ſolet, ægris exhibebat: interdum fructum aſſum inſperſo ſaccharo: nonnumquam cortices exempta pulpa decoquebat, atque id decoctum per clyſteres iniiciebat; ſimilem verò effectum præbebant, qualē balauſtiorum aliorumq; adſtringentium medicamentorum quibus vti ſolemus, decocta præſtare ſolent.*

AT *ſilentio prætereundum non eſt, quod eadem caſtra ſequenti contigiſſe refert. Dederat ſeruo Aethiopi bina huiuſmodi mala aſſanda, vt ea cuidam militi dyſenteria laboranti edenda præberet: verùm dum aſſantur, ea crepuerunt, ipſaq; pulpa Aethiopis faciem, pectus & brachia ſic aduſsit, vt puluere tormentario vſtulatus videretur: quod contigiſſe puto ob pulpæ lentorem & viſciditatem ſimul & adſtrictionem, quæ ſemel accenſa vehementius vrit, quàm ſicca aliqua materia; quemadmodum ferrum incēſum magis quàm lignum aut ſtupam vrere videmus.*

Scribit

Scribit Fragosus in sua Rhapsodia (& alij ante eum) in Guatimala fructum nasci Guayauas ab incolis nuncupatum, non minus adstringentem quàm Cydonia ista Bengalensia, eúmque ad similem morbum (qui incolis eius regionis admodum familiaris est) propinari solere, sed prius tostum.

De Carambolas. CAP. XV.

FRVCTVS *est in Goa magnitudine minoris oui gallinacei, in quatuor, vt videtur, partes distinctus, flauescēs, qui in Malauar* Carambolas *vocatur, in Canara & Decan* Camariz, *in Malayo* Balimba. Carambolas. Camariz. Balimba.

NVLLVS *eius in medicina vsus, præterquam quòd in febribus quotidianis exhibetur, & ex eius succo, cum aliis idoneis, fiunt collyria ad oculorum lippitudines vtilia.* Carambolas facultates.

PLERISQVE *bene sapit hic fructus, præsertim qui vinosus est. Sacc haro conditur, gratissimusq; est palato. Eo verò vtor syrupi acetosi loco.*

De Ber. CAP. XVI.

VOCATVR *hic fructus in Canara* Bor, *in Decan* Ber, *in Malayo* Vidaras, *præstantior quidem nostrate, sed ei qui in Balaguate nascitur bonitate cedens.* Bor, Ber, Vidaras.

ALIVS *alio suauior est, sed tamen aliquid adstrictoriæ facultatis retinet, quoniam numquam ita maturescit, vt commodè exsiccari possit, quemadmodum is qui in Anasegua prouenit. Hanc ob causam, expectorantem facultatem obtinere non potest vt Zizipha, è quibus syrupum conficimus. Sed cùm aliis esui aptis malis careamus, vti sunt Camuesæ Hispanis dictæ, commendantur hi apud nos.*

DIFFERT *arbor à Ziziphis, magnitudine Mali, eiusdémque foliis, minus tamen rotundis: verùm nonnihil spinosa est.*

De Ambare. CAP. XVII.

FRVCTVS *est hic in India*, Ambare *vocant, nucis magnitudine, nullius in medicina vsus. Sed eo solent cibos condire, vt palato gratiores reddantur: maturus enim, odoratus est,*

ratus est, gratamq́; aciditatem retinet. Cartilagineo quodam integitur cortice, virescente, dum immaturus est, at in maturo fuluus est color.

Amba. Magna.

* Lud.Roman. lib.nauigat. 5. cap.15. hunc fructum, *Amba* nominat. Est item, inquit, alius fructus *Amba* nomine. Eius caudex *Magna* dicitur, simillima est arbori, frequentesque, vt Pyro fructus. Is iuglandem nucem è nostris effingit, cùm iam sunt absoluti. Cùm maturescit, fului, eiusdémque splendentis coloris est. Intra corticem occultatur fructus, vt amygdalæ aridæ. Damasceno, gustu suauior est fructus: conduntur in cadis, vt apud nos oliuæ, sed sunt longè meliores.

De Iambolones. CAP. XVIII.

NASCITVR *sponte frutex quidam in agris, Myrti effigie, sed foliis Arbuti. Fert is fructum maioribus oliuis persimilem, sed gustu admodum adstringentem; incolæ* Iambolones *vocant. Muria conditur oliuarum modo.*

Iambolones.

CETERVM *neque hic fructus, neque* Iaca *admodum salubres ab huius regionis incolis æstimantur.*

De Brindones. CAP. XIX.

Brindones.

IN *hac regione est fructus quidam* Brindones *vocatus. Is foris aliquantulum rubicat, intus verò sanguinis modo rubet: gustu admodum acido.*

INVENITVR *interdum foris nigricans (qui color maturitate conciliatur) nec adeò acidus vti superior, qui tamen non minus quàm ille intus rubeat.*

MVLTORVM *palato sapidus est hic fructus, meo verò minimè, ob nimiam aciditatem. Eo tinctores vtuntur. Cortex verò asseruatur, atque mari aliò transuehitur, aceti conficiendi gratia: quod à Lusitanis quibusdam etiam in Lusitania factum est.*

Acetum è Brindones.

De Indico Melone. CAP. XX.

Melo Indicus.

EST *apud Indos Melonis genus prægrande & rotundum, oblongius tamen aliquantulum, formaq́; quodammodo ouali, quod Lusitanis Indiam incolentibus* Pateca *(corrupto ab Indorum* Batiec *vocabulo) dicitur. Hūc Melonem*

Pateca, Batiec.

lonem per longitudinem non aperiunt, vt melopepones nostrates comesturi aperimus: sed per transuersum secant. Et licet dulcedine à nostris superetur hic Melo, attamen suauis est, refrigeratq; mirum in modum & humectat, tota carne sese in quendam liquorem resoluente.

VTILIS *est in biliosis febribus, & ardentibus, aduersus iecoris & renum ardores, vt experientia didicimus. Vrinas ciet: solentq; sani eum fructum edere, quatuor horis à ientaculo, quoniam tum maximè sit infestus calor. Melius tamen mihi facere viderentur, si ab eis suas mensas auspicarentur.* Melonis Indici facultates.

HVIVS *semina (quæ ante maturitatem candida sunt, per maturitatem verò nigra) somnum prouocant, eaq; reliquis seminibus frigidis, tametsi eis non careamus, præstantiora æstimamus.*

REFERVNT *Arabes & Persæ primũ ex India hunc fructum ad se delatũ, eamq; ob causam* Batiec indi *appellant, id est, Melonem indicum; quo nomine etiam Auicennæ appellatur multis locis.* Batiec *enim eorũ lingua Melonem sonat. In India verò ab ipsis incolis* Calangari *dicitur.* Batiec indi. Calangari.

MEMINIT *huius Auicenna libr. 4. fen. 1. cap. 39. cap. de Tertiana pura, ac eum multis laudibus commendat.*

PVTARVNT *nonnulli id Melonis genus quod in Hispaniæ Castella nascitur, quódque* Budiecas *vocant, esse hunc Melonem indicum, & deprauato à* Batiec *nomine* Budiecas *appellatum. Sed valde falluntur. Nam plurimum ab hoc differt cum foliis, tum planta tota, quæ Melonum indicorum modo per solum non extenditur & serpit, sed sese in altum attollit.* Budiecas.

AIVNT *etiam in Africa Indicis similem nasci: sed cùm non viderim, affirmare non ausim.*

IGNORABANT *eruditi huius regionis medici, istius Melonis in Medicina vsum: (non solẽt enim ad huiusmodi*

modi minutias ſeſe abiicere, & in ſuis curationibus experientia & conſuetudine dumtaxat nituntur) ſed à me edocti, eis vti cœperunt.

*Cum hoc fructu ſimilitudinem quandam habere videtur, quam Ludou. Roman. lib. 5. nauigat. cap. 15. deſcribit in hunc modum: Habent in Calecut fructus quoſdam Cucurbitis ſimiles, ſed conditu-

Comolange. ræ aptiores. Res eſt nō indigna memoratu; huic nomen eſt *Comolange*. Oritur inculta tellure Peponum modo.

De Mungo. CAP. XXI.

Mungo. E S T *verò* Mungo *ſemen viride, quod per maturitatem fit nigrum, Coriandri ſicci magnitudine. Pabulum eſt equorum; interdum tamen etiam ab hominibus editur. Guzarate*

Mungo vſus *& Decan incolæ in febribus hoc modo vtuntur.*

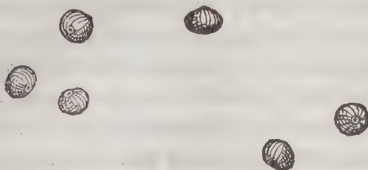
F E B R I C I T A N S *cibo abſtinet per decem, nonnumquam per quindecim dies: poſt quos illis huius fructus decoctum propinatur, in quo nonnihil pulpæ remanſerit: deinde cortice delibratum* Mūgo *& inſtar Orizæ coctum febricitanti exhibent. Panem verò triticeum non niſi poſt multos dies præbent. Non enim carent frumento hæ prouinciæ, tametſi non ſtercorentur & colantur agri, quemadmodum apud nos: ſed ſuperficialiter dumtaxat aratum ſolum, propria pinguedine et vbertate etiam interdum ſine pluuia, frumentum ſibi menſe Nouembri commiſſum, medio Ianuario colligendum & maturum exhibet.*

N A S C I *etiam ferunt in Palæſtina hoc Mungo. Eius*

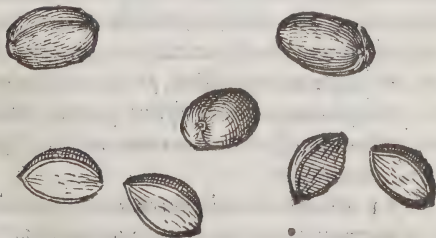
*Meiſce habent noſtra exemplaria. Mex. *meminit Auicenna, lib. 2. cap. 488. vocatq;* Meſſe*, *Bellunenſis eius interpres* Mens: (Mex *autem debere dici ab eruditis medicis Arabibus edoctus ſum.) Item alio loco lib. 1. Fen. 3. cap. 7. vbi prohibet auiculas cum Mex edi, quoniam cùm facilioris ſint concoctionis quàm mex, periculum ſit ne crudum adhuc mex cum earum chylo ad hepar rapiatur.*

*Miſſus eſt VValerādo Doræo ex Ormuz, fructus quidam exiguus Piperis magnitudine, rotundus, ſtriatus, qui Coriandri grana ita æmulatur, vt primum intuentibus Coriandrum videatur, maius tamen & nigrum: membrana ſuperior granum continet nigricans calidi guſtus. Non ineptè quadrare videtur Negundo, tertio huius libri cap. deſcripto, ſed neque etiam huic Mungo, cui exactiſſimè conueniret, niſi calidus eſ-

lidus esset, Mungo verò frigidus, quantum ex eius facultatibus colligere licet. Ne tamen locum non haberet, eius iconem cum breui descriptione hîc inseruimus: atque alterius cuiusdã pusilli fructus quem ad me superiore æstate clariss. vir D. Alphonsus Pancius Medicus, ac publicus in Academia Ferrariẽsi Professor misit, quemq́ue *Buna* nonnullis, aliis verò *Elkaue* nuncupari tradit.

BVNA igitur Fagaræ est magnitudine, aut paulo amplior, oblongior plerumque, colore ex cinereo nigricante, cortice tenui, & veluti sulcum quendam per longitudinem vtrimque habente, per quem facilè in duas æquales partes separatur, quæ singula grana continent, oblonga, altera parte plana, fuluescentia, gustu acido. Aiunt in Alexandria potionem quandam ex ea fieri vim refrigerandi non mediocrem obtinentem.

De Curcas. CAP. XXII.

NASCITVR *in Malauar fructus quidam magnitudine Auellanæ cum suo putamine, non tamen adeò rotundus est, candidus, gustu quali sunt tubera cocta: hunc* Chiuiquilenga *vocant, id est, exiguum Inhame*: in Cairo, vbi frequens est,* Curcas *(sic etiam in quibusdam Malauar locis) in Cambaya* Carpata. *Dependet ex ramis cuiusdam plantæ*

Curcas descriptio.

Chiuiquilenga.

Curcas.

Carpata.

plantæ, quæ seritur: nullius, quod sciam, in medicina vsus.

QVANTVM *coniectura consequi possum, videtur Serapio libr. simp. cap. 225. huius meminisse, vocasséque* Habelculcul ** corrupto vocabulo, cum* Hab-alculcul *dixisse deberet, quod* Curcas *significat (nisi nos ipsi fortè* Curcas *corruptè vocemus)* Hab *enim magnum semen sonat,* al *articulus est genitiui, quemadmodum aliquando diximus. Scribit autem Serapio eius frequentem vsum seminis quidem copiam facere, sed cholericam quam vocant passionem excitare: quæ omnia Malauares huic fructui tribuunt.*

Habelculcul.

EIVS *meminit Rhases, de re med. lib. 3. cap. 20. vocátque* Kilkil, *sed forsitan corruptè.*

Kilkil.

SED *quoniam in Cholericæ passionis mentionem incidimus, eius causas, signa, & curandi rationem hîc subiiciemus.*

χολέρα *Græcis, Cholera Latinis (vulgus medicorum Cholericam passionem nominat) Indis Morxi, id est, malum ob nimiam cibi ingurgitationem contractum, Lusitanis vocabulum corrumpentibus Mordexi, Arabibus Hachaiza, tametsi corruptè legatur apud Rhazen Saida, morbus est acutißimus, his præsertim regionibus, præsentibúsque eget remediis. Nam plerumque intra viginti quatuor, interdum verò decem horarum spatium hominem necat; & quando tardißimè, quarto die.*

χολέρα. Morxi. Mordexi. Hachaiza.

SOLET *accidere ob multam cruditatem, aut alimentorum prauitatem, interdum etiam ob immodicum veneris vsum, ídque magna ex parte Iunio & Iulio, qui sunt Indis menses hiberni.*

Causæ.

PVLSVS *languidus est & concisus, difficilis respiratio: sequitur frigidus sudor foris, intus verò incendium & sitis, oculi conniuent, vigiliæ torquent, frequens vomitus, & per inferna excretio, vt tandem virtus expultrix planè concidat, & subsequatur musculorum contractio & tensio.*

Signa.

DANDA

DANDA est opera, vt confestim & sine mora succurratur: ventriculus vitiosis humoribus primùm euacuetur medicamento vomitum ciente, quale est quod hordei & cumini decocto (quod in hoc morbo efficax remedium esse comperi) constat: aluus verò clystere ex hordei & furfuris decocto, oleo rosarum & melle rosaceo colato eluatur: corpus vniuersum pannis asperis & calefactis fricetur, collum, dorsum, & crura calidis oleis inungantur, quale est castorinum & rutaceum. Curatio.

VBI exacta apparuerit concoctio, datur ægro stillaticius liquor perdicis, aut gallinæ pinguis, è qua pinguedo exempta sit, deinde cum pauxilla aqua canellæ & rosacea, momentóque corallij & auri, iniecta cydonia frustulatim concisa, quæ si recẽtia nõ inuenitur, muria condita, prius tamen albo vino diluta. Aqua nulla propinetur, aut si omnino opus est, pauxillum detur, in qua aurum ignitum extinctum sit: interdum vinum cum Canella, tametsi in victus ratione huiusmodi calida rarò præscribam, sed foris dumtaxat admoueam (roborando videlicet ventriculo) inunctione ex oleo mastichino & nardino, deinde canellæ facta.

PECVLIARIA verò sunt remedia Theriaca vino aut aqua rosacea, aut stillaticio Canellæ liquore macerata, pro necessitatis ratione, vnicornu, lignum colubrinum, radix Malacensis, de quibus libro primo. Præsentius verò remedium non inueni tribus granis lapidis Bezar, cuius supra memini: mirum enim in modum cordis vires reficit.

PORRO eum morbum Indici medici hac ratione curant. Propinant ægris aquam decoctionis orizæ cum pipere & cumino: pedibus cauteria admouent, piper longum in oculos iniiciunt: aduersus autem musculorum contractiones & tensiones, validis ligaturis brachia, cruráque ad genua, deinde ad pedes vsque constringunt, & suum Betre edendum exhibent.

*Inhame

Inhame.

*Inhame Lusitanis vocatur planta quædam amplissimis foliis iuxta aquas & in ipsis aquis nascens. Verùm non sponte prouenit, sed seri debet: at semel sata, radice se propagat. Eam tametsi nonnulli Arum Ægyptium esse censeant, Colocasiam potius nobis videri, Deo annuente, aliquando demonstrabimus. At hoc Inhame non id est, quod alio nomine *Yuca* vocatur, ex qua Americi farinam conficiunt.

* Videtur Serapio eo loco (quod tamẽ pace nostri Auctoris dictum volo) non Curcas intelligere, sed suum potius Secacul.

De Caceras. CAP. XXIII.

Caceras descriptio.

INVENITVR *hîc radix Trasium modo in ipsis terræ visceribus nascens, quæ deinde per siccitates cauliculum emittit dodrantalẽ, folia simul implicata virentia, Iridi luteæ aquaticæ, siue Gladiolo similia. Dehiscente per siccitates terra, exilit tuberum modo, deinde siccata, castanearum saporem refert: non siccata autem, ingrati saporis est.* Caceras *hîc vocant.*

De Datura. CAP. XXIIII.

Datura descriptio.

PLANTA *quam huius regionis incolæ* Datura *appellant, caule est crasso, foliis amplis, Acanthi similibus, minoribus tamen, per extrema & in ambitu aculeatis, multos secundum longitudinem neruos habentibus, insipidis ferè, nisi quòd admodum sint humida, & gustu nonnihil amara, odorémque foliorum Raphani aliquantulum æmulentur. Flos in extremis ramis prouenit colore Rorismarini, magna ex parte rotundus. Nascitur in Malauar.*

INIICITVR *à furibus hic flos, aut eius semen in cibos eorum quos deprædari volunt: mente enim quodammodo alienantur, quotquot id medicamentum sumunt, & in risum soluuntur, magna cum libertate sinentes quod lubitum est deprædari. Durat verò hæc mentis alienatio viginti quatuor horarum spatio.*

Datura mẽtem offendit.

Curatio.

PRIMA *cura esto vomitum cientia exhibere, vt quidquid in stomacho remansit, vnà cum cibo eiiciatur: deinde euacuare & diuertere oportet validis clysteribus, & forti brachiorum & crurum paulò supra pedem confricatione,*

fortibúsque

fortibúsque ligaturis: interdum etiam venam secare in maiore pedis articulo.

HORVM *remediorum vsu, nemo ex meis vnquam periclitatus est: sed omnes Dei beneficio intra viginti quatuor horarum spatium curaui.*

PROPINATVR *à plerisq; hoc medicamentum ridendi et relaxandi animi gratia, cùm vident eos qui id sumpserunt, velut amentes, & ebrios ferri. Attamen non placet hic ludus, & ne in seruis quidem experiri velim.*

De Bangue. CAP. XXV.

QVIA *nonnulli in ea opinione fuerunt, vt putarent* Bangue *Indis dictum ab* Opio*, quod illis corruptè* Ofium *vocari dixi, nō differre, non abs re fore duxi, pauca de* Bangue *differere.* Bangue. Ofium.

EST *igitur Bangue planta Cannabi haud absimilis, nisi quòd huius semen Cannabino minus est, nec ita candicans vt illud: deinde huius stolones lignosi nullo ferè cortice vestiuntur, cōtra quā in Cannabi. Postremò Indi huius semen et folia edunt vt fiant in venerem procliuiores, cùm Auctores contrarias facultates Cannabino semini tribuant, videlicet, quòd genitale semen exsiccet.* Bangue descriptio.

COGITVR *autem hic succus è foliis contusis, interdum ex semine, cui nonnulli admiscent faufel virentē (nam inebriant, et quodammodo sensus cerebri lædunt) aut nucem moschatam, & macim, interdum garyophyllos, interdum camphuram de Burneo cognominatam, alij ambarum et moschum, plerique opium, vt potentiores Mauritani. Nullam verò ex eo aliam vtilitatem capiunt, nisi quòd in extasin quodammodo rapiātur, atque omni solicitudine liberentur, tenue quiddam ridentes.* Bangue succus.

CETERVM *eius vsus primum excogitatus esse dicitur, vt Imperatores exercituū & militares homines qui perpetuis vigiliis torquerentur, hoc Bangue, aut vino, aut opio*

epoto, veluti ebrij ferrentur, & omni velut solicitudine & labore soluti, altius dormirent.

Sultanus Badur.

SOLEBAT *enim dicere magnus Sultanus Badur Martino Alfonso de Sousa regio cõsiliario, quem plurimum diligebat, & cui secretiora consilia credebat, quòd cùm in somnus adire vellet Lusitaniam, Brasiliam, Asiam minorem, Arabiam, & Persiam, pauxillum Bangue dumtaxat sumebat, quod saccharo conditum, & suprà recitatis simplicibus permistum,* Maju *vocant.*

Maju.

De Anil. CAP. XXVI.

Anil.
Gali.
Nil.

ANIL *Arabibus, Turcis, omnibusq; iis nationibus dictum, vocatur in Guzarate, vbi fit,* Gali, *nunc verò à plerisque* Nil.

HERBA *est quæ seritur singulis annis, Ocymo* similis: eodem enim modo colligitur, & siccata maceratur. Hanc deinde probè contusam, & in panes coactam, per aliquot dies siccandam exponunt, & siccata, viridi colore prædita videtur: quóque magis exsiccatur, eò magis ad cæruleum colorem tendit, donec tandem in cæruleum exsaturatum siue venetum colorem euadat.*

Anil delectus.

ID *Anil probatur, quod maximè purum est, quódque vstum arenæ modo non remanet, sed in tenuissimam farinam diffunditur. Alij id præferunt, quod in aquam coniectum fluitat. Leue igitur esse debet, & bene coloratum.*

Mangiriquam.

*Mangiriquam habet Auctor, quod vocabulum, quotquot Lusitanos consului, Basilicum seu Ocymum interpretati sunt. At mihi eorum interpretatio haudquaquã placet. Siquidem non solemus ex Ocymo pastillos conficere, sed potius ex Isatide, quæ cum huius plantæ descriptione multo elegantius quadrat.

Sed hîc illius inscitiam mirari licet, qui in Rhapsodia sua (quam ex Orta meisque in illum annotatiunculis & Monardis magna ex parte contexuit) nugatur me velle Mangiriquam eandem plantam esse cum Isatide, quam potius existimo pluribus notis cũ Anil nostro Auctori descripto conuenire, quàm Ocymum, cuius foliis suum Anil depingit. Sed an quæso Anil quod meus hic calumniator postea describit, cum Ocymo peculiare quidquam habet? Memini ante aliquot annos ex Anil semine Alexandria misso, quale ipse describit, cuiusque planta

istic ma-

istic magno in vsu est, natas mihi plantas, quæ Lentis seu Coluteę minoris foliis conspicerentur, floresque luteolos spartii Græcorum (quod Hispani Retama vocant) omnino similes proferrent, quas subsequentis hiemis iniuria sustulit.

De Anonymo. CAP. XXVII.

NASCITVR *in Malauar planta miræ naturæ, nam si quis manum admoueat, ilico contrahitur. Folia Polypodij, flores verò luteos habet. Nullus veterum huius, quod sciam, mentionem fecit. Eam verò intelligere videtur, qui Americam descripsit,* quoniam in Peru prouincia plantam nasci asserit, cuius folia solo contactu siccantur.* Planta peregrina. Plãta in Peru nascens.

*Frãciscus Lopez de Gomara in Historia generali, cap. 194. & 205.

De quibusdam Indiæ Regibus. CAP. XXVIII.

CETERVM, *quoniam plerumque NiZamoxa & quorundam Indiæ Regum in his nostris commentariis mentionem fecimus: non alienum à nostro instituto fore iudicaui, si quid de his aliisq; nonnullis Orientis Regibus commemorarem.*

ELAPSI *sunt igitur circiter trecenti anni, quòd potens quidam Rex in regno Dely, magnam illius Indiæ quæ intra Gãgem est, partem occupauit, & regnum Balaguate siue Balagate, quibusdam Regulis Gentilibus ademit.*

EODEM *tempore tyrannidem in Cambaya occuparunt quidam Mauritani, expulsis legitimis dominis Gentilibus, quos* Reisbutos *vocant.* Reisbutos.

A REGVLIS *Balaguate originem ducere credũtur, quos nunc* Venezaras *appellant, tum alij hanc regionem incolentes* Colles *nuncupati. Sed tum hi, tum quos Reisbutos vocant, præda & latrociniis vitam in hunc vsque diem sustentant. Illis totum regnum Decan; his Reisbutis scilicet, Cambaya regnum tributum pendent, vt ab eorum incursionibus se redimant. Nec hactenus à vicinis Regibus domari potuerunt: nam strenui sunt & militares viri.* Venezaras. Colles.

Sed etiam ipsi Reges, pecuniarum auidi, illos impunè grassari sinunt, modò prædæ partem auferant.

Regnum Dely.

Est *verò hoc regnum Dely procul in continenti situm Septentrionem versus, & Corasone vsque extenditur. Frigida admodum est regio, niuibus & gelu per hiemem non minus diuexata, quàm nostra Europa.*

Mogores, Tartari.

Hoc *regnum occuparunt, elapsi sunt triginta amplius anni,* Mogores *quos* Tartaros *nuncupamus (conspectus verò mihi fuit Regis Dely frater in aula Sultani* Bhadur *Regis Cambaya, atque eum rex multo honore afficiebat) sed aliquanto pòst tempore Tartaris ademptum est idem Regnum ab vno Equite, qui infensus Regi Bengala, quòd eius fratrem occidisset, seditionem aduersus Regem mouit, eoq́ trucidato regnum Dely aliaq́ multa regna occupauit, ita, vt omnium sui temporis potentissimus rex fuerit existimatus. Nam à viris fide dignis accepi, eius ditionem octingentas leucas ambitu occupasse.*

Xaholam.

Erat *hic eques initio dominus montium quorundam vicinorum regno Bengala, vocatusq́ fuit* Xaholam, *id est, Rex mundi.*

Tamirhan. Tãberlanes. Tamir-langue.

De *huius gestis maior historia conscribi posset, quàm de magno* Tamirhan, *quem nos corrupto nomine* Tamberlanem *vocamus, nõnulli* Tamir-langue, *idq́ melius, quod* Tamir *proprium eius nomen fuerit, &* Langue* *claudum significet, quemadmodum ipse erat.*

Xa-holam.

Ceterum *cùm hic Rex* Xa-holam *occupasset Decan & Cuncam, nec posset tantum imperium continere, rediit ad sua: & his postremò occupatis regnis suum consobrinum præfecit.*

Delectatus *est semper eius consobrinus peregrinis nationibus, vt sunt Turci, qui propriè sunt Asiæ minoris incolæ, quam nunc Natoliã appellant: Rumes, qui Thraces sunt: Corasones, quos nonnulli Arios putant, & Arabes.*

Divi-

DIVISIT *autem regnum in prouincias, quibus præfectos dedit. Maritimam eam regionem quæ ab Angediua vſque ad* Ciſardam *per ſexaginta leucas extenditur, deinde interiori regione cum aliis terminatur prouinciis, gubernandam dedit* Adelham, *quem nos* Idalcam *appellamus. Ei prouinciæ quæ à Ciſardam vſque ad Negatona extenditur per viginti leucas, interiori verò regione aliis prouinciis, & Cambaya, iungitur, præfecit* Nizamaluco. Adelham, Idalcam. Nizamaluco.

HI *ſolùm duo præfecturam obtinuerunt in Cuncam, qui tractus eſt maritimus vſque ad mõtem* Guate *appellatum. Latè patet hic mons, et multis locis prealtus eſt: illud autem mirum, eius faſtigium in pulcherrimam planitiem deſinere. Et quoniam lingua Perſica* Bala *faſtigium ſignificat,* Guate *verò montem, vaſta illa vltra eum montem prouincia, nomen* Balaguate *inuenit; quaſi dicas, ſupramontanam vel vltramontanam.* Guate mõs. Bala, faſtigium.

BALAGVATE *igitur prouinciæ præfecti ſunt* Imademaluco, *quem nos* Madremaluco *appellamus, &* Cotalmaluco, *&* Verido. Imademaluco, Madremaluco, Cotalmaluco, Verido.

ERANT *verò omnes iſti Præfecti, peregrini natione, præter* Nizamaluco, *quem ex Decan oriũdum prædicant, & filium eſſe vnius Tocha Regis* Daquem, *cum cuius vxore ſtupri conſuetudinem habuerit Rex* Daquem. *Hinc fit vt* Nizamaluco *ex regia ſtirpe ſe prognatum prædicet: reliquos verò Præfectos, Regis eſſe ſeruos & regia pecunia emptos.* Rex Daquem.

SVCCESSV *verò temporis factum eſt, vt hos omnes Præfectos tæderet obſequij regij. Coniuratione itaque inter ſe facta, prouincias quibus præfecti erant, ſinguli ſibi occuparunt, & captum Regem* Daquem, *in Beder primaria regni Decan vrbe,* Verido *vni ex Præfectis cuſtodiendum dederunt.*

Mohadum coja. Veriche. HVIVS *coniurationis etiam participes fuerunt Gentiles quidam, veluti* Mohadum coja *&* Veriche, *quibus cesserunt regiones amplæ cum aliquot opulentis vrbibus, videlicet* Mohadum, *vrbs Visapor, quæ nunc est regia* Idalcam, *& Solapor & Paranda, quas postea illi ademit* Nizamaluco. Veriche *suam prouinciam retinuit, quæ Cambaya &* Nizamaluco *prouinciæ contermina est.*

Adelham. PROAVVS *eius* Adelham *qui nunc viuit; vnus è coniuratoribus fuit natione Turcus: mortuus est anno quingentesimo trigesimo quinto supra millesimum. Valde potens is semper fuit: at ei bis ademerunt Lusitani ciuitatem Goa, quæ ducentis leucis ab ostiis fluminis Indi, quem incolæ* Diul *vocant, abest.*

Nizamaluco. AVVS *eius* Nizamaluco *qui nunc rerum potitur, pater illius mei amici, quem aliquoties curaui (à quo plus duodecies mille pardaons accepi; & si aliquot mensibus singulis annis apud eum hærere vellem, in stipendium annuum offerebat quadraginta millia, quod accipere nolui) obiit anno nono supra millesimum & quingentesimum. Hic erat, vt supra dixi, ex Decam.*

Imadmaluco. IMADMALVCO, *vel* Madremaluco, *natione Circaßius fuit, initio Christianus: mortuus is est anno millesimo quingentesimo quadragesimo sexto.*

Cotalmaluco. COTALMALVCO, *natione Corasone: mortuus est anno quadragesimo octauo supra millesimum & quingentesimum.*

Verido. VERIDO, *natione Hungarus, & initio Christianus, anno millesimo quingentesimo & decimo mortuus est.*

CETERVM *ante quàm ad horum nominum interpretationem accedamus; quædam præmittere lubet huic nostro proposito deseruientia.*

Rao. Naique. RAO *lingua indigena Regem significat:* Naique *verò Tribunum militum, aut Capitaneum vulgo vocatum.*

Admissuri

Admissuri ergo hi Reges aliquem Gentilem indigenam in suum famulitium & ministerium, si exiguo honore illum censent, proprio eius nomine vocabulum Nai-que *adnectere solent, vt* Salua-naique, Acem-naique: *Si verò multo honore dignum censent*, Rao *vocabulum adiiciunt, vt* Chita-rao, *quem ego noui: magnificum verò est nomen, nam* Chita *Lyncem sonat: igitur* Chita-rao, *rex Lyncis fortitudine. Sed* Rao *simpliciter & sine additione prolatum, Regem Bisnager per excellentiam significat, qui olim certè ab* Adelham *multum diuexatus est: nunc verò, reliquis totius Decam regulis potentior est, & ab eis fidelitatem accipit, vt omnium rerum est vicißitudo.* Rex Bisnager.

SED *vt ad rem redeamus.* Adel *lingua Persica* Iustitiam *significat:* Ham *verò apud Tartaros Regem sonat: & quoniam eos quibus fauent, Ham vocant: hinc factum est, vt* Adelham, *quasi Rex iustus dictus sit, cùm ipse & eius similes iustitiam haudquaquam coluerint. Hunc Hispani* Sabayo *appellant; quoniam, vt intelligo, Arabica & Persica lingua* Saibo *Dominum sonat, quo nomine per excellentiam vocatur.* Adel-Ham. Sabayo. Saibo.

MALVCO *regnum sonat, &* Neza *lanceam lingua Persica: hinc dictus est* Nizamaluco *quasi lancea regni.* Maluco. Neza.

SIC Cota *idem est Arabibus quod Arx Latinis: hinc* Cotalmaluco, *id est, arx regni.* Cota.

IMAD *eadem lingua Solium sonat: hinc* Imadmaluco, *id est, Solium regni.* Imad.

VERIDO *conseruationem significat: hinc* Melique verido, *quasi dicas, Regem conseruationis. Siquidem à nonnullis vocati sunt hi Præfecti, non* Maluci, *sed* Meliques, *quasi dicas Regulos. Sed nec* Maluco *propriè regnum significat, sed regionem aut prouinciam.* Verido. Melique.

Nizamoxa. PORRO *quoniam* Nizamaluco *interdũ à me* Nizamoxa *appellatur, huius vocabuli ſignificationem prætermittendam eſſe non duco.*

Xa-Iſmaël. Xa-tamas. XAISMAEL *pater eius* Xatamas, *qui nunc rerum in Perſia potitur, ex humili genere euectus eſt in ſummum Imperatorem: & controuerſiam cum Turcorum Imperatore habuit ſuper ſua religione. Is omnibus vicinis regionibus, quæ eius religionem excipere non vellent, cruentum intulit bellum. Huic ſuccedens filius* Xa-tamas, *idem mandatũ dedit Regulis regionis Decan: & eos titulo* Xa, *quod regem Perſica lingua ſonat, decorauit. Hinc factum eſt, vt nunc* Adel-xa, Nizamo-xa, Cotumi-xa *appellentur, noménque regium ſaltem retineant: tametſi monetam cudendi facultatem non habeant, niſi æream. Huius religionem amplexus eſt* Nizamo-xa*: at reliqui Reguli poſt Legati eius abitum, eam reiecerunt.*

Xa. Adel-xa. Cotumi-xa.

Sofy. HVNC Xa-Iſmael *appellarunt etiam Turci* Sofy*: quoniam ſui exercitus Imperatorem virum ſtrenuum habuit nomine Suſi.*

Sufy.

Xeque. SVNT *qui* Xeque *non* xa *dicendum putent: ſed errant. Nam tametſi Xeque dignitatis ſit nomen, quippe Xeque ſenem ſignificat (vnde dicuntur Xeques Arabes) tamen* Xa-Iſmael *dicendum, id eſt, Rex Iſmaël.*

XA *vocabulum me inuitat, vt aliquid de ludo latrunculorum hîc addam, qui admodum familiaris eſt Perſis & Mauritanis, tametſi apud eos alia ſit ludendi ratio.*

REGEM Xa *nuncupant; quoties verò eum impetunt, minimè* xaque *dicunt, ſed* xa, *quaſi dicerent, moneo te Rex, vt loco te moueas. Reginam appellant* Goazir, *id eſt, Præfectum regni, ſeu quem* Coneſtabilem *vocant: Delphinum ſiue Sagittarium,* Fil, *id eſt, Elephantum: equitem,* guora, *id eſt, equum: turrim autem, ſeu quem Elephan-*

Goazir. Fil. Guora.

Elephantum dicimus, Rochha, *id est, Tigridem : peditem*, Piada, *hoc est, virum qui pedes prœliatur.* Rochha. Piada.

*Mathias à Michou, lib. 1. de Sarmatia Asiana, cap. 10. paulò aliter, vbi de Tartarorum Imperatoribus agit: Quartus, inquit, Imperator ex Bathi genitus fuit. *Temir cutlu*, & interpretatur ex Tartarico felix ferrum, temir felix, & cutlu ferrum: erat siquidem felix & bellicosus. Iste est Tamerlanes in historiis celebratus, qui totam Asiam vastauit, & vsque ad Ægyptum pertransiit, &c. Et paulo pòst: Fuit & alius princeps Tartarorum eo tempore *Acsac cutlu*, quod in Latino sonat claudus, vel claudum ferrum: quoniam claudus erat, sed ferox. Is multa bella feliciter gessit, &c. Temir cutlu. Acsac cutlu.

FINIS.

INDEX EORVM QVÆ HOC

LIBRO CONTINENTVR.

braſilia

FINIS.

ERRATA SIC CORRIGITO.

Pag. 55	*versu* 9	oderint
75	24	Est verò 25. siliquulis
87	13	tota ea
98	10	Santalum
100	18	materie
Pag. 101	*Vers.* 17	erunt, 18. exsuccas v.l,d.earum
106	23	gratiora
127	29	assulosè
181	14	Croci
207	14	non inueniãtur,

Pag. 108. *Versu* 41. *adde post* continet: quidam eius arboris fructum esse censent, ex qua celebre illud Balsamũ eliciunt Noui orbis incolæ.

Pag. 127. fructus Calami iconi adiunctus, *Habhel est* cuius meminimus in Hispanicarum stirpium historia cap. 26. lib. 1.

